



3EM KIL - 8379  
N-8-5009



Ans. 2. 72

I-21.







10

# НАУКОВЫЙ ЗБОРНИК

ТОВАРИСТВА „ПРОСВѢТА“  
В УЖГОРОДѢ

ЗА 1928/29. РОК



ВЫДАЄ ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЫЙ ОДДѢЛ

ПЪД РЕДАКЦІЄЮ

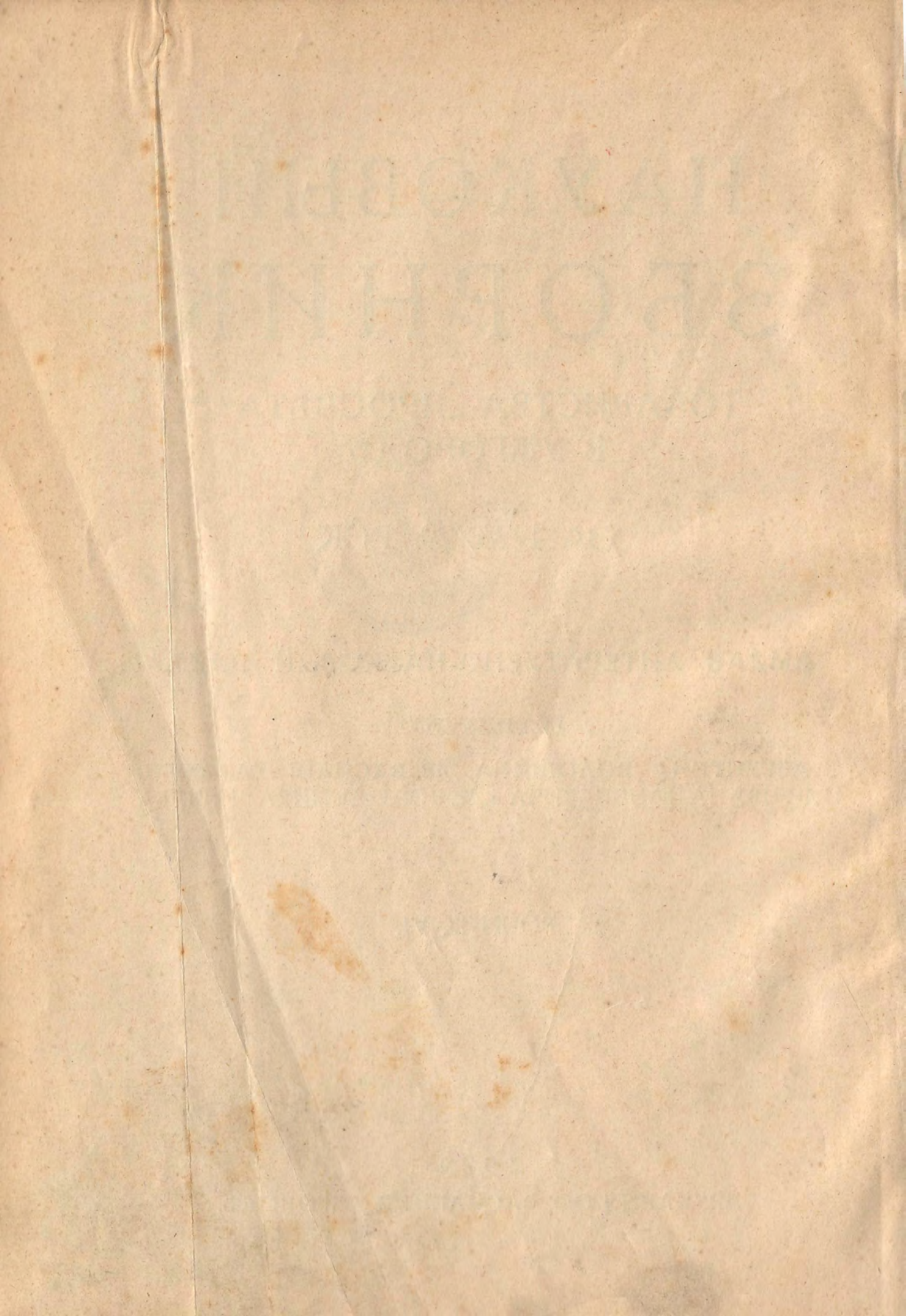
АВГУСТИНА ВОЛОШИНА, ДР. ВАСИЛІЯ ГАДЖЕГИ,  
ДР. ИВАНА ПАНЬКЕВИЧА и ДР. ВОЛОДИМИРА БИРЧАКА

РОЧНИК VI.

1929

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН В УЖГОРОДѢ.







## ЗМЪСТ:

	стор.
Др. Василій Гаджега: Михаил Лучкай, житєпис и творы . . . . .	1—128.
Др. Иван Панькевич: Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах . . . . .	129—196.
Др. Ю. А. Яворскій: Пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ и духовная пѣснь грѣшныхъ людей . . . . .	197—259.
Др. Годот Галіп: Звичаєве право спад- кове на Верховині, яко джерело діючого права .	260—266.
Др. Василій Гаджега: Два найдавнѣйшѣ наши привилеї . . . . .	267—274.







Др. Василій Гаджега :

## Михаил Лучкай

(ур. 19. XI. 1789. умер 3. XII 1843.)

Житєпис и творы.

### Передмова

Михаил Лучкай є один из наших найперших писателѣвъ, котрый на ру роками упередив нашего славного патріота, писателя и будителя народа Александра Духновича. И хоть од смерти Лучкай р. 1843. не минуло лиш 84 роки, однак его житєпис указує недостатки, якѣ ледвы мож выповнити, хоть вѣн жив уже в новѣйших часах, коли — особенно од еры йосефинскоѣ — все бюрократично записовалося и хоть уже и переже житя его пописано на коротко, а се не раз. Се доказує уже и сама та обставина, що загально держитися та думка, що его и не звали за отцем так, но лиш од рѣдного мѣста став ся называти Лучкаєм, и деякѣ то держать, що назывався найперше Матяцков, другѣ же кажутъ, що Попп.

Коли сего року (1927) поставлена памяти Михайла Лучкай памятна таблиця на стѣнѣхъ капицѣхъ коло Ужгород — цегольнянскоѣ церкви, сучасно — но мало переже и мене запросили, абым списав его біографію по датах, якѣ находятся в нашѣм епархіальнѣм архивѣ. Я приобѣцѣвъ дораз и легко, бо уже и доти не мало мав я назначено о нѣм и так думав, що легко и скоро и цѣлком одповѣдно можу составить его житєпис. Но не так сталося. Я ходив за мѣсяцѣхъ и мѣсяцѣхъ до епархіального архиву, глядав и зазначовав собѣ, а однак, коли прийшло менѣ составить его біографію, нияк не можу хвалитися, що удалося менѣ вычерпати мѣй матеріал и переставити всѣ тяготы и супереки, бо все новѣ повставали и пожадали новых



выслѣдств и легко може, що и на коли скѣнчу, и тогда позоста-  
 нуть недостатки, яких я не знав оддалити. Тѣшуся, що тѣ мож буде  
 другим оддалити и доповнити мою працю. — Тепер же усилююся  
 вѣрно предложити все то, що найшлося моими трудами. В слѣдую-  
 чих особенно буду призыватися 1.) на акты епархіального архива,  
 сѣ значу: епарх. архив (Archiv. Dioec), 2.) на епархіальнѣ протоколы,  
 якѣ значу: епарх. проток. (Protocollum Dioecesanum. Protoc. Dioec.  
 Anni... die... Num...;) 3.) на протокол намѣстничий Михаила Лучкая,  
 який записав вѣн на парохіи ужгород-цегольнянскѣй, котрый значу  
 сему одповѣдно (Protocollum V. A. Diac. Districtus Ungvar. Anni...  
 Num.); 4.) на матрики парохіальнѣ; и 5.) на иншѣ творы, якѣ при-  
 веду сему одповѣдно. Еще одно треба менѣ спомянути. Дѣяльнѣсть  
 каждого чоловѣка оцѣнити и розсудити лиш так мож одповѣдно,  
 єсли смотриме его посеред тых обставин, в яких вѣн дѣйстно поло-  
 жений жив и працював; и чим лѣпше подасться опис сих обставин,  
 тым яснѣйше указуєся и личнѣсть того чоловѣка. Позад се треба  
 привести менѣ окруженя Михаила Лучкая не лиш загально, пару  
 чертами, но и детайльно и подрѣбно, на кѣлько лиш мож, абы по-  
 встав вѣрный и правдивый характер, який треба менѣ подати. Се  
 оправдає, що розширяюся на многѣ подрѣбности, детайлѣ, якѣ може  
 не одному видѣтсья излишними, но котрѣ однак суть дуже важнѣ  
 ид тому, щобы подати вѣрный опис и характеристику doby и вѣка  
 того, — и посеред них самого Лучкая, — той бо цѣли найлѣпше послу-  
 жать подрѣбности, детайлѣ. Прошу одже перебачити менѣ за многѣ  
 подрѣбности, якѣ удалося менѣ найти и в сей житєпис помѣстити.  
 Еще одно: сердечну, щирю подяку треба менѣ изявити всѣм, котрѣ  
 менѣ в сѣй працѣ подали помѣчну руку, особенно: проф. др. Ивану  
 Панькевичу, директору А. Алиськевичу, Павлу Яцкови, о. архидак.  
 Виктору Карцубови и Алексѣю Коссею, Андрею Демяновичеви,  
 Павлови Карцубу мол., директору Драгулѣ и другим.



# I.

Родився в В. Лучках. Імя отця: ци Попп, ци Матяцков? Матрика креще-  
 ных. — Андрей Ромжа, парох в В. Лучках, доказує о М. Лучкаю. — Сестры М.  
 Лучкая. — Деметрій Матяцков. — Михаил Матяцков. — Де кѡнчив нормальнѣ школы?  
 Школа в В. Лучках. — Фамилія Попп в В.-Лучках. Село В. Лучки. — Грамматиста в  
 Ужгородѣ и конішколарь Іоанна Чурговича. — Як учився тогды? — Защо одійшов из  
 Ужгорода? — Перемѣна имени. — Философ в В. Варадѣ. — Принятый за клерика. —  
 Коли ужгородска духовна семинарія жила на кредит? — Клерик у Відню. — Информа-  
 ціѣ директора Ланга. — Огличный питомецъ цѣс.-королевского конвикта. —  
 Слухав выкладѡв слависта Добровского. — Роки: 1789. — 1816.

Лучкай родився в селѣ Великѣ Лучки недалеко города Мука-  
 чова од отця, який там був дяком и назывався Попп, каже в „За-  
 писках товариства імени Шевченка“<sup>1)</sup> из року 1918. Ярослав Гор-  
 динський. Се годиться з Теодором Легоцким и може на нѣм осно-  
 вується, як жерелѣ<sup>2)</sup>... Од Легоцкого перебрав найновѣйше

1) Записки Товар. ім. Шевченка, Львів 1918. Т. СХХV. Ярослав Горди-  
 нський: Основане грек. кат. церкви в князівстві Лиска в Галіі стор. 70. Так бо пи-  
 ше: „Михайло Лучкай уродився в селі Великих Лучках, берегского комитату на  
 Угорщині. Його батько був дяком и називався Попом. Назву Лучкай приняв Ми-  
 хайло від рідного села. По скінченю богословя у Відні висвячено його на священ-  
 ника у Великім Вараді. В 1816. р. став він сотрудником у Великих Лучках. В  
 січні 1820. р. приділено його до епископскої канцеларії, а в марті того самого ро-  
 ку став він ще бібліотекарем і архіварем. Епископ Алексій Повчій іменував його  
 1818. р. своїм секретарем. В 1827. р. дістав він парохію в Унгварі.“ Замітка 1.

2) Léhoczky Tivadar, Beregvármegye monográfiája, Ungvárott 1881. II. kötet.  
 Általános Rész. 147. lap. „Született 1789. nov. 19. Nagy Lucskán Beregvármegyében,  
 hol Pap nevezetű atyja éneklész volt; fia azonban a helység nevét vevé fel. A hittu-  
 dományokat Bécsben végezte s fölszenteltetvén Nagy Váradon, az első sz. misét 1816.  
 november 24-én tartá születése helyén, hol egy évet segédlelkészül is töltött. — 1817-ben  
 a püspöki irodába hivatott be, mint könyv- és levéltárnok, 1818-ban pedig püspöki  
 titkárrá lett Pócsi mellett. 1827-ben lett ungvári lelkész, de már 1829-ben elhagyta  
 a javadalmat és Károly Lukkai herceg meghívására Lukkába költözött udvari papjául,  
 onnan 1831-ben visszatért Ungvárra és kerületi esperesse neveztetett ki, mely minő-  
 ségben 1843-ban ott elhunyt. Hivatalos elfoglaltsága mellett ráért irodalmi munkás-  
 ságra is, melynek termékei ezek: „Grammatica slavo-ruthena seu vetero slavicae et



и Сінней<sup>1)</sup> в своій „Лексикон мадярских писателѣвъ“.

Напротив сего суть такѣ, якѣ то держать, що Михаил Лучкай „назывався переже Матяцков, а що походив из Великих-Лучок, назвав себе Лучкаем“<sup>2)</sup>. Ся друга думка основуея очевидно на домашній традици, яка передавалася в фамилі Матяцков, що заступовав и наш перед пару роками умерший протоіерей Теодор Матяцков, який хвалився тым, що прощѣнный Михаил Лучкай був его уйком и найперше назывався Матяцков. — Може суть кромѣ сих еще и другѣ такѣ опиніѣ, но не так обоснованѣ; — но суть и такѣ творы, якѣ цѣлком мовчать о имени и о рѣднѣм мѣстѣ Михаила Лучкая. Сяк Евменій Сабов в своій Христоматіи то каже: „Другій выдающійся дѣятель сего времени: Михаил Лучкай, отъ 1817 года библиотечарь и тайникъ епископа Повчія, позже приходскій священникъ въ Унгварѣ и за нѣкоторое время придворный священникъ у герцога Карла Лукк-скаго graf de Villafranka...“<sup>3)</sup>

Та що тримати о назвици Михаила Лучкая? — ци Поп, ци Матяцков? (лучше: Матяцко). — На се то можу замѣтити, що прадоподобно одинокождый из названых доужен мати деякѣ основы и доказы, бо иначе бы не твердили свою думку, и я бы дуже цѣкавый видѣти сѣ доказы пере-

actu in montibus carpatice parvae Russiae seu dialecti vigentis linguae. Budae 1830. Két kötet egyházi beszédek, Budán 1831. Legérdekesebb munkája azonban a „Magyarországi orosz nép történetének leírása.“ E mű öt nagy kötetnyi kéziratban a püspöki könyvtárban őriztetik“.

<sup>1)</sup> Szinnyi József, Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1902. VIII. köt. 65-66. lap. Lucskay Mihály g. kath. lelkész született 1789. nov. 19. Nagy Lucskán (Zereg m.) hol Papp nevű atyja ének-tanító volt, fia azonban a helység nevét vette fel; középiskoláit Ungváron végezte, a hittudományokat pedig Bécsben; Nagy Váradon szenteltetett föl; mire az első szent misét 1816. nov. 24-én születése helyén tartotta, hol egy évig segédlelkész volt. 1817-ben a püspöki irodába hivatott mint könyv és levéltárnok, 1818-ban püspöki titkár lett Pócsi Elek mellett. Az egészségében meggyengült püspök mellett tíz évig tényleg kormányzott. Ellenségei támadásait és áskálódásait kikerülendő 1827-ben Károly luccai herceg meghívására Luccaba költözött, hogy itt a Bourbon Károly herceg által betelepített orosz ajku görög katolikusok lelkészévé legyen; a herceg nemcsak a bold. Szüzzöl nevezett apatsággal tüntette ki, hanem még személyes barátságára is méltatta; onnét Pócsi püspök halálával 1831-ben visszatért Ungvárra és ottani lelkésszé és esperessé neveztetettki. Nevét Lutskai-nak is irta. Munkái: . . .“

<sup>2)</sup> Др. Володимир Бирчак. Литературнѣ стремлѣня на Подкар. Руси. Ужгород 1921. стор. 48. — Календарь Просвѣты, 1928: Славный попередник Александра Духновича Михайло Лучкай, де то каже: „М. Лучкай уродився в селѣ Великих Лучках коло Мукачева, його отець був дяком, назывався Матяцков. — Сын приняв имя од рѣдного села.“

<sup>3)</sup> Христоматія церковно-славянскихъ и угро-русекихъ литературныхъ памятниковъ, составилъ Евменій Сабовъ, въ Унгварѣ 1893. — стор. 193. — 194.



довсім зато, що я щиро признаюся, мѣсяць и мѣсяць глядав и переглядавав в нашом епархіальном архивѣ тогдашнѣ записки, но на жаль не удался менѣ найти и наименшого доказу на се, напротив же од того часу, як вон принятий за богослова и посланий до Вѣдня, всюды и все называється лиш Михаилом Лучкаєм. Переставив бы суперечку крестный лист, або школьнѣ свѣдотства, се само собою розумѣся, но на жаль и таких нѣт, в епарх. архивѣ их не мож найти, но и другѣ не мають, бо тогды моглибыся на се призывати, щобы оддалити всю дальшу суперечку и доказати свою правду безсумнѣвно, що однак до днесь никто ще не зробив. Додати можу еще то, що не легко становити и сам рѣк его народження. Памятна таблица в Ужгородѣ то каже, що Лучкай родився 1787. рока. Вон сам року 1816., докѣнчуючи IV. рѣк богословского курса просить из дня 2. юлія еще из Вѣдня из цѣс. - корол. конвикта дозволу на посвяченя од впр. конзисторіѣ, яка тогды в недостатку епископа управляла епархією мукачовскою и то каже, що вон достиг не лиш каноничного возрасту, но уже 25. рѣк свого житя<sup>1)</sup>. Из сего выходилобы то, що вон родився року 1791., но се не згодиться опять з тым, що стоить в епархіальном шематизмѣ. Туй бо зазначено: 1789.<sup>2)</sup> и се очевидно по заявѣ самого М. Лучкая, котрый року 1833., коли сей шематизм выпечатаный явився, еще жив и так житєвѣ даты заявив сам. Межи заявою рока 1816. и р. 1833. є рѣжниця двох роков, Право так стоить дѣло и з тым, де вон родився? Сам не каже в дѣлом своєм житю анѣ на других мѣстах не находиме, ани приватно, ани урядово не зазначено и сяк майже лиш из переданя перебираєме, що родився в В. Лучках и був дѣстно сыном тамошнього дяка, або пѣвця (по лат.: кантор). Маєме в епархіальном архивѣ один список клерикѣв богословѣв из школьного року 1814/1815., коли М. Лучкай був III. рѣчний богослов у Вѣдни и туй то зазначено, що вон происходив из жупы Берег и був сыном дяка, бѣльше нѣт<sup>3)</sup>. И се урядовый сучасный список!

По его смерти зостав однак тестамент и се одинокє жерело на всѣ питаня. В тестаментѣ бо своєм записав се и то каже: я ро-

<sup>1)</sup> Archiv Dieocesan: Ecclesiastica in genre, 241, „...1 Annos canonicos et ultra mirum jam 25-um aetatis attigi....“

<sup>2)</sup> Schematismus. Anni 1833. pag. 150.: „Rmus Michael Lucskay, nat. 1789. ord. 1816....“

<sup>3)</sup> Archiv. Dioecesis, Candidat, et vac. in gre, 268, „... 1814/15. Coordinatio Cleri junioris ad varia semestria suscepti. I. Alumni in Caes. R. Convictu Viennensi.... 5. Lucskay Michael, Cantoris filius....“



дився в Лучках 1789.,<sup>1)</sup> но мѣсяця и дня не подає. Сяк же треба нам прийняти за певне, що Михаил Лучкай родився в Великих-Лучках року 1789.

Легоцкій подає и мѣсяць и день его уродин, но вѣдки вѣн виписав и перебрал, не знати, бо жерела не споминає; може из списков урбаріальных мукачовскоѣ домініѣ, де вѣн був директором и так архивнѣ тамошнѣ письма були ему легко доступнѣ, або из матрики крещеных в В. Лучках, або из обоих. И се послѣдне є найправдоподобнѣйше зато, бо додає, що отця Михаила Лучкая звали Попп и що вѣн був дяком тамошным. Матрика бо Михаила Лучкая в В. Лучках є недостаточна, не так писана, як предидучѣ, особливо же вылишенѣ кумове, як и имя родичѣв, а кромѣ сего нараз упознати, що правдоподобно мала записатися пѣзднѣйше. Се треба нам зазначити, хоть не мож сумнѣватися в достовѣрности самого запису. Се дѣло могло статися ще тогды, коли Михаил Лучкай ходив на филозофичный курс (студіѣ), або власне еще на попереднѣ гимназіальнѣ. Позаяк межи волохами (румунами) незвычайно много є людей именем Попп<sup>2)</sup>, то щобы рѣзнитися од них, стався называти од своего рѣдного села Лучки — Лучкаєм. Се вѣроятно сталося в Великом Варадѣ.

Сяка перемѣна имен в тых часах не лиш не була заказана якимось законом або приказом, но правдиво звычайне було дѣло на тѣлько, що мало пѣзднѣйше року 1814. королѣв. губерніальный совѣтъ строго заказав всяку перемѣну власных имен так нямешам (шляхтѣ), як и не нямешам и приказано, що если є довѣльна якась причина на таку перемѣну, треба на се просити дозвола од корол. губерніального совѣта, щобы упередити тяготи и баламуты, якѣ не раз повставали до теперь из самовластноѣ перемѣны имен<sup>3)</sup>.

1) Archiv. Dioecesan. Anni 1843. Ad numer. 4236. „...Si vero 2-o Extra criptam sepelirer, crux lapidea de mea substantia curetur et sepulchro applicetur. Sed in omnem casum, manente puncto priore fundatione Tabula marmorea rubra Pestino procurretur cui titulus meus, cum sequenti biographio dato inseratur: Natus in Lutska 1789. Clericus Viennae 1813. Ordinatus 1816. Secretarius Eppalis et Notarius Consist. 1818. Parochus et V. A. Diaconus Ungvar. 1827. Italiam, Luccam expeditus 1829. domum. redux reoccupat Parochiam 1831. Tabula haec sumptibus meis ad Parietem Ecclesiae Parochialis Ungvar. interne applicetur.“

2) Еще бѣльше було, як у нашѣй епархіи в тѣй добѣ. — Се указують даты Легоцкого, якѣ приведеме низше.

3) Archiv. Dioecesis. Litteraria in gre, 601. Intimatum ddto 13. Decembris 1814 Num. 31.794. „Cum non raro accidat, quod Nomina Propria Personarum seu ex integro seu per diversa additamenta alterentur, nonnumquam etiam aliae nomenclaturae addantur: a susceptis autem idmodi nominibus mutationibus in futurum varias involutiones, imo etiam noxias sequelas consequi oporteat; S. Majestas SS. clementer praecipere



Сяк мѳг и Михаил Лучкай называтися: Лучкаем, но слѣду нема щобы на се достав дозвол хоть в пѳзднѣйших часах. Може легко, що ся перемѣна имени причинила ему не одну тяготу пѳзднѣйше, коли его крайне держали его гордым и амбиціозным. — Коли потому жадав крестного листа а его даты не находилися в матрицѣ, тогдашный парох дав дѣло выслѣдити и доповнительно записав, но абы не повстали якѣсь тяготы, записав так, як се тогды дѣйстно було.

В матрицѣ бо так записаный Михаил Лучкай, як я се сам власными очима видѣв и отти и выписав<sup>1)</sup>: „Сего самого дня крещеный и Михаил Лучкай, сын дьяка“. Сей день же є 19 ноября 1789., коли предидучѣ крестины выслуженѣ<sup>2)</sup>. Крестив же его тогдашный парох Иоанн Черский, який був парохом в В. Лучках од р. 1783. — 1791. Доповнительно же до матрики крещеных записанѣ даты крестин Михаила Лучкая вѣроятно пѳд парохом Андреем Ромжа, який був парохом од р. 1807. — 1824.<sup>3)</sup> и тогды пензіованый, однак там зостав бувати в В. Лучках и умер 16. августа 1826.<sup>4)</sup>, коли парохом тамошным був уже Василий Догович. — Се зато значительно для нас шоѣ цѣли, бо так знаеме становити имя отца Михаила Лучкая.

Теодор Легоцкий подає се в своѣй біографіи вѣроятно по урбаріальным спискам мукачевскоѣ домініѣ, крестнѣ бо даты мѳг выписати из матрики В.-лучанскоѣ, и тогды выглядав из записок домініѣ, кто був тогды дяком там, и так подає се в своѣм творѣ, що

*dignata est, ut universis Regni nobilibus, caeteroquin ad impetrandum hoc scopo altissimum indultum obligatis, quibus id ipsum praeterea propria securitas, et commoda cum primis suadent, cunctis etiam Regni inhabitatoribus aliis idipsum serio, et eo addito interdicatur, quod transgressores altissimae ordinationis hujus eadem poena plectendi sint, quae contra tales, qui mandatis, et publicis ordinationibus refragantur, ex lege constituta est; ut porro illi ignobiles, qui Cognomen suum e sufficientibus motivis, quae in casibus adoptionum adesse possent, mutare intendant, desuper praevis altissimum indultum via concernentium Jurisdictionum, et respective Consilii hujus Locumtenentialis Regii expetendum, impetrare teneantur....“ Vid. Intimatum ddo 9. Maji Anni 1815. Num. 13,362., де попередный приказ розширенный и на минулѳть.*

<sup>1)</sup> „Eadem die baptizatus est etiam Michael Lutschay Cantoris filius.“ *Matrica baptisatorum Parochiae Nagy Lucskensis.*

<sup>2)</sup> „Anno 1789. November 19. Baptisavi et confirmavi Michaelē a parentibus Eliae Csonty et uxore Anna. Levantes Petro Glagola et Anna Chaluska.“ *Matrica baptisat. parochiae Nagy Lucskensis.*

<sup>3)</sup> Vid. *Matrica Copulator. paroch. Nagy Lucskens. anni 1807*: „Andreas Romzsa transivit Lucskam: Anno 1807. die 9. Septembris ex Szolyva.“

<sup>4)</sup> „Andreas Romzsa, 16. Augusti 1826. emeritus Parochus Lucskensis, 75 annorum, disenteria, sepelivit Dohovics cum pluribus.“ *Matrica Sepult. par. Nagy-Lucskensis anni 1826.* Василий Догович заявляє конзісторіи, що пензіованый парох Андр. Ромжа умер дня 8. сентября р. 1826. у В.-Лучках. Vid. *Protoc. Dioecesis. Anni 1826. Num. 658.*



отець назывався Попп. Се не може бути и на найменше суперечным, Легоцкый бо є поважним писателем, який без основы и на легко не писав. Справа одже дѣйстно так була, и о сѣм не було сумнѣву, бо иншак був Легоцкый се не замовчав.

Но се саме удасться и нам самым становити из тых дат, якѣ нам подаються в епархіальном архивѣ. Року бо 1825. дяк В. -лучанский став жадати<sup>1)</sup> свою рещтанцію штолову од крестин, яку парох Андрей Ромжа хоть и одобрав од вѣрникѣв, но ему не виплатив. Ромжа на се одповѣдає и то каже, що як од рока 1813. виплатив дякови сю штолу, так и пред тым, що однак дяк не признає. Конзисторія посему присудила сю штолу дякови и обвязала пензіон. Пароха Ромжу, абы штолову рещтанцію виплатив дякови. На се Ромжа завдає апелляцію<sup>2)</sup> и просить увольнити себе од сего присуду за бѣльше причин, особливо же и зато, бо як каже, сей присуд писав Михаил Лучкай, конзисторіальный нотарь, який є сыном дяка в Лучках, и сяк заинтересованна особа. Одже доказано, що Михаил Лучкай є сыном дяка В.-лучанского, котрый там був рока 1825 од р. 1813. а також и перед тым. — Лиш одно жаль, що не подаєся имя дяка. Но се уже легко доповнити из других записѣв и доказѣв. Сяк подає доказы насамперед матрика. Так р. 1817. дня 14. января записано при свадьбѣ як свѣдок: „Михаил Попп, кантор“ (дяк<sup>3)</sup>). Далє сам Михаил Лучкай в своѣм тестаментѣ споминає чотыри сестры и одного брата, котрым всѣм записує дащо<sup>4)</sup>, так як отцю своему. Сестры его суть: Марія, Катарина, Анна, Пелагія и брат Іоанн. Всѣ же молодшѣ од него и всѣ записанѣ суть в

1) Protoc. Dioeces. Anni 1825. die 20. Aprilis. Num. 524. „Lecta et assumpta est Cantoris N. Lucskensis in eo interposita querela, quod R. Andreas Romzsa parochus antea N.-Lucskensis stolam Cantoralem pro baptismo obvenientem sibi subtraheret, a fidelibus tamen continuo levaverit... Quaerelatus emeritus parochus equidem in sua declaratione asserit, sicut antea, ita 1813. stolam baptismalem Cantori esse solutam. Cantore id ipsum haud recognoscente.....“

2) Protoc. Dioec. Anni 1825. die 13. Julii „Num. 802.... non persoluta Stola Baptismalium Michaeli Lucskai Cantori N.-Lucskensi, obveniente, ex pluribus rationibus, in specie vero, quod praefata Consistorialis determinatio per R. Michaelem Lucskay Notarium praefati Cantoris filium in causa parentis qua interesantium extradata sit, semet absolvi petit...“ Шкода що власне письмо О. Ромжы в архивѣ не находится, бо вѣн правдоподобно приводит и власне имя того дяка, який правотився з ним. А в самѣй записѣ конзисторіальной очевидно Михаил Лучкай од своего имени назвав и отця так.

3) Matrica Copulatorum. Parochiae N.-Lucskensis. „1817. Januar 14. Joannes Hadsega, Par. Rakos, (copulavit) Georgius Bihun, 37. Agathia Szidun, 34. (Testes) Jakobus Jankesz, Michael Papp Cantor.“

4) Archiv. Dioec. Anni 1843. „Ad Num. 4236.,... 3. Patri meo lego 100 Rfl.



матриць крещеных в В.- Лучках, як я там найшов и собѣ выписав; и се Марія родилася 1792. дня 2. октября<sup>1)</sup>, Катарина 1793. д. 2. окт.<sup>2)</sup>, Анна р. 1795. д. 6. августа<sup>3)</sup>. Іоанн д. 10. августа р. 1797.<sup>4)</sup> и Пелагія д. 6. окт. р. 1799.<sup>5)</sup> и при каждѣмъ записанѣ суть як родители: Михаил (Теодор) Попп, дяк, и супруга его Марія (Гафія) Дзямко. Слѣдовательно на певно мож из сего становити, що и родители Михаила Лучкая були тѣ самѣ. Правда суть меншѣ некоректности в сих записях, но згодяться в головнѣмъ, що отець рѣднихъ сестер и брата Михаила Лучкая був Михаил Попп, дяк в В. Лучках. Михаил Лучкай списав свѣой тестамент р. 1831. дня 11. августа<sup>6)</sup>, одже слѣдує, що отець его тогды еще жив<sup>7)</sup> и се саме потверджає матрица, де находиме, що дяк Михайло Попп умер 21. августа року 1831. в 75. року жизни на колеру<sup>8)</sup>.

Подѣбно доказує и записок (протокол) державного школьного инспектора Георгія Кричфалушія, що року 1820/21 був дяком в В.- Лучках Михаил Попп<sup>9)</sup>. Маєме еще один доказ из р. 1828., котрый обясняє и тѣ вносины, якѣ були mezi отцем М. Лучкая, дяком В.- лучанским и Демет-

Valut, pariter et sororibus Mariae, Catherinae, Annae et Pelagiae, nec non infelici fratri Joanni unicuique per Sentum Rfons Valut.

1) „1792. окт. 2. парох Михаил Гуменович крестив: Марія, из родич, Теодор Пап Дяк, и его супруга Гафія. (Кум.) Василий Шафар, и Марія Василія Туряниця супруга.“

2) „1793. 2. окт. крест. Іоан Копчай. парох. Катерину. родит. Михаил Папъ, Марія Дзямко. — Восприемники: Іоан Олаг, Пелагія Галас.“

3) „1795. 6. Augusti, Joannes Lyachovics, parochus, Анна, (parentes): Michael Papp, Maria Dzjamko, Cantor, (levantes) Joannes Olah, Pelagia Halász.“

4) „1797. 10. Augusti. Joannes Lyachovics. Parochus, (baptisat.): Joannes, (parentes): Michael Pap, Maria Dzjamko, Cantor, (levantes): Joannes Oláh, Pelagia Halász.“

5) „1799. Octbr. 6. Joannes Lyachovics, Parochus, (baptisata): Pelagia, (parentes): Michael Papp, Maria Dzjamko, (levantes): Andreas Michalyltzo, Pelagia Halász.“

6) Archivum Dioec. Anni 1843. Ad Num. 4235. „In quorum majorem fidem et firmiter robur praesentes manu mea subscribo et usuali sigillo munio. Ungvarini 11. Augusti 1831. Michael Luts kay m. pr....“

7) Так указуєся, що М. Лучкай мав еще одну сестру Агафію, яка старша була од него, бо оддалася р. 1808. Но в тестаментѣ уже не є спомнянута, слѣдовательно уже р. 1831. не жила, як другѣ сестры. Коли народилася, не мѣгъ я найти в матриць, но записано, коли оддалася. „Andreas Romzsa (copulati) Joannes Dudás etc. Jánosiensis, et Agafia Papp, Cantoris filia, 19. (Testes): Theodorus Makószij, Theodorus Balogh, etc. 14. Julii 1808.“

8) „1831. August. 21. sepelivit Desko, (sepultus): Michael Pap Cantor, 75. Annorum, gr. cath. mortuus in cholera. „Парох був Петро Дешко“.

9) Archivum Dioecesis. „Repertorium Actorum Scholarum greco Catholicarum



рієм Матяцком, тамошным учителем. Дня 16. января р. 1828. дяк В.-лучанский Попп завдав одну скаргу до епископа против та мошнього учителя Матяцка, який взяв его доньку за жену и так є его зятем, позад що вѣн обязаный був устным приказом, абы єму рѣчно дав 10. кобликовъ зерна из своих дяковских доходковъ, що вѣн позад сродство приняв и до теперь и подержав, як вѣн сам каже в своѣй скарзѣ, но дальше платити не хоче и не буде, бо зять его не добрый чоловік, безчестить его и власне побив его з женою, зато просить переложити его на другу посаду, бо нема и надѣѣ нато, абы могли разом спокѣйно жити и в будучѣм. Перед сею скаргою завдав був уже свою урядову заяву державный инспектор Кричфалуший о сѣм дѣлѣ еще року 1827 дня 28 ноября, де просив упорядковати сю справу. А послѣ приступає релация також о сѣм од Василия Договича, пароха В.-лучанского и замѣстителя намѣстника округа мукачовского, из котрых явно, що тамошний дяк був Михаил Попп а учитель же тамошний его зать Деметрій Матяцко<sup>1)</sup>.

На конецъ приключается ид сим доказам еще одно свидѣтельство а се є Михаила Матяцка, який року 1838. просить дозволу од епископа Поповича, абы докѣнчивши уже филозофичнѣ студіѣ в Сукмарѣ мѣг почати слухати богословскѣ студіѣ своими выдатками в ужгородскѣй епископскѣй семинаріи, а пѣдпирає свою просьбу тым, що вѣн є сыном Деметрія Матяцко, який уже за 26. лѣт є учителем в В. Лучках<sup>2)</sup>, а разом є сыном сестры Михаила Лучкая, уж-

Pro Inspectoratu per Litt. Districtum Cassoviensem... Anni 1820/21. Papp Michael Lutskensis Cantor significat secundarium..“

<sup>1)</sup> Archiv. Dioec. Anni 1828. Num. 64. Num. 344. „Illustrissime D. Praesuli Cantor N. Lutskensis Michael Papp nuper scripto coram Praesule Illustritate Vestra conquestus est, se a genero suo Demetrio Matyaczko. Docenti Lutskensi inhumaniter tractari, et iste idem Docens postea concitavit aliquot Lutskenses e seditiosioribus et nomine Communitatis curavit scribi contra socerum suum, uti inaudivi iterum ad Vestram Praesulem Illustritatem. Ita illi redunt sibi vires inhumaniter non solum domi per vitam, sed etiam in Ecclesia cum Scandalo Populi... Lutskae 13. Martii 1828. Basilius Dohovits m. pr. Parochus N. Lutskensis, Officii V. A. Diae. Munkáts Administrator. “Заява инспектора Кричфалушія выучить нас и о тѣй обставинѣ, що того року —1827. — дяк Михаил Попп оддав свою пасербицю за якогось молодця Зозулю, котрого вѣн удержовав и який знав подати му лѣпшу помѣч, як Матяцко. „quod certum Juvenem, nomine Zozulya, qui privignam ejus duxit, penes se servat, quem sibi utiliore, quam Docentem asserit esse... Ungvarini 28. Novembris 1827. Georgius Kriesfalusi m. pr. Pro Inspector.“ Сей Зозуля по смерти тестя, р. 1831. був дочасно дяком у В.-Лучках. — Vid. Protoc. Dioeces. Anni 1834. Num. 816. 980. 1005.

<sup>2)</sup> Се є мала ошибка, бо Деметрій Матяцков (Матяцко) був учителем в В. Лучках лиш од шкѣльного рока 1815/16. и сяк лиш 24 роки були в роцѣ 1838. Се указув державный шкѣльный инспектор Георгій Кричфалушія, який в своѣм запис-



городского пароха<sup>1)</sup>. Епископ Попович дійсно сповнив его просьбу<sup>2)</sup>, року же слѣдуючого 1839. на его нову просьбу<sup>3)</sup> приняв его до семинаріѣ на стипендію за клерика на другий рѣкъ, а коли докѣнчив богословіє року 1844., посвятив его в священника<sup>4)</sup>.

И не мож одже логично сумнѣватися, що Михаил Лучкай назывався переже за отцем Попп и пѣзднѣйше став называтися Лучкаем вѣроятно в Великом Варадѣ, де вѣн кѣнчив филозофичнѣ студіѣ и вѣроятно и высшѣ гимназіальнѣ класы, и правдоподобно познакомився з Алексієм Повчієм<sup>5)</sup>, тогдашним каноником греко-католическоѣ епархіѣ В. варадскоѣ и тамошным парохом руським, бо як сам Михаил Лучкай каже, еще и пѣзднѣйше держали его за фамиліарного епископа Повчія. Позаяк тогдашнѣ дяки принималися од самого села, зато и отець Михаила Лучкая так був принятый на певно и походив из самых В. Лучок и мало що приучившися в монастыри мукачевскомъ, стався дяком. Се поясняє и то, що о сѣй фамиліи Попп споминаєся од давна у Великих и Малых Лучках. Легоцкий в

нику доказує, що вѣн выименовав Матяцка Деметрія до В.-Лучок на шкѣльный рѣкъ 1815/16. (нум. 8), куды сей из Ракошина дѣйстно тогды и перейшов. — Сей Матяцко, докѣнчивши препарандію, выименуєся на шкѣльный р. 1810/11. перший раз до Чинадѣва, по сему до Руськова, отги до Ракошина, и отси до В. Лучок, як се в том самѣм записнику (протоколѣ) Кричфалушія мож читати. — Vid. Repertorium Actorum... (opus cit.) Anni 1815/16. Num. 8. etc.

<sup>1)</sup> Archivum Dioecesis. Anni 1838. Num. 1510; *Illustriissime...! infrascriptus coram Illustritate vestra Praesulea demississime supplicare sustineo, ut quoniam testantibus in copia humillime hic Scholasticis Testimoniis studia Philosophica ad praescriptum legum absolverim... dignaretur Illustritas vestra Praesulea gratiose admittere; quo Theologica studia propriis sumptibus in hujate Illustritatis Vestrae Praesuleae Seminario imminenti anno scholastico inchoare, et frequentare possim, qui id ob parentis mei Matyaczko Demetrii per annos 26 in Triviali Schola Lutskensi praestita Docentis servitia, qua Reverendissimi D. Michaelis Lutskay Parochi Unghvarinensis sororinus promereri me existimo... Michael Matyaczko m. pr. absolutus philosophus....* На сю власноручно писану латинску просьбу епископ Попович написав оловцем и вырѣшеня, як индорзу: „*Supplicanti frequentationem thologiae ita admitti, ne hunc indultum subin pro argumento suae ad clerum susceptionis allegare possit.*“

<sup>2)</sup> Die 3. Octobr. anni 1838. Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1838. Num. 1510.

<sup>3)</sup> Vid. Protoc. Dioecesis. Anni 1839. Num. 1571. et Num. 1598. die 8. Augusti.

<sup>4)</sup> Liber ordinatorum Anni 1844. die: 3. 10., et 23. Martii in Presbyterum. Михаил Матяцков був священником у Держу и є братом Юліаны Матяцков, обоих и вѣроятно еще и других выховав Михаил Лучкай, их уйко в Ужгородѣ, як се его сродники знають и переказують. Михаил Матяцков є отцем прошѣного протоіерея Теодора Матяцка, який родився в Держу року 1854. а помер 22. мая р. 1926.

<sup>5)</sup> Ярослав Гординський. Opus cit. стор. 67. замѣтк. 1.... „Олекій Повчій (а малярськи Potsy) уродився 1753. р... В 1800. р. іменовано його крилошанином великоварадської капитули: зразом був він там и руським парохом... (Записки Товар. им. Шевченка. Львів, 1918. Том. СХХV. стор. 67.



своїй монографіі жупы Берег передає, що року 1649. в Малых Лучках (Новоселиця) фамилія кенезя Поп мала один млин на водѣ Прокопня<sup>1)</sup>, а тогоже року споминаєся mezi йоббадыми: *Михаил Поп*, *Димитрій* и *Симеон* батьки (духовники), якъ<sup>2)</sup> жили на одном телеку и платили одну куницю в панщину. — Року 1672., як тойже Легоцкий инде передає из записок урбаріальных, були батьки в В. - Лучках: *Франциск* и *Демитрій Поп*, якъ мали в селѣ 102. руських газдѡв. — Року 1682. лиш один батько споминаєся: *Маѡій Поп*, який мав один цѣлый телек и платив рѡчно в панщину домини одну куницю. А року 1699. не було жадного батька, бо так зазначено, що на половинѣ парохіального телека жие вдова *Василя Поп* з сыном *Франциском Поп*, сѣ принадлежать ид парохіальному пѡвтелеку, если же на парохіи священник буде, платить одну куницю. Року 1704. був батьком *Василій Поп* и тогды зазначено, що нѣмецке вѡйско из замку напало на В. Лучки и попалило фару и хижѣ многих либертинѡв. Се зазначив Легоцкий в своѣй исторіи греко-католицьких парохій жупы бережанскоѣ<sup>3)</sup>. Кромѣ сего в греко-като-

<sup>1)</sup> Lehoczky Tivadar, Beregvármegye monográfiája, III. k. l. 396. „Kis Lucska (Novoszelicza). Uradalmi orosz falu a Hát nyugoti lejtőjén a munkácsi járásban 23 házzal és 140 lakossal. 1505-ben Anna királyné megerősíté azon kenézséget, melyet néhai Erzsébet Kis-lucskai László és Jánosnak adott. (Megyei levéltár.) 1649-ben találtatott itt 8 jobbágy, 6 fiú.... A Prokopnya vizén volt a Pap nevű kenézsésaládnak egy malma, melytől egy lasnakot vagy 2 frtot adott évenként a munkácsi várhoz; a batyko volt akkor Bustyin László, lovasszabados Pincenik Lukács, székely-drabant pedig Halacsnya....“

<sup>2)</sup> Lehoczky, Op. cit. III. kötet. 398-399. „...E szerint a nagy-lucskai szabadosok már a 17. században, sőt már előbb is, leginkább levél-hordással és lovon való kísérettel szokták volt szolgálataikat teljesíteni... A jobbágyság 1649-ki összeírás szerint többnyire magyar nevű volt, u. m. Szabados, Fekete, Nagy, Molnár (ki puskás volt a várban) Balássi, Füzér János főbíró, Bányász Máté esküt, Pap Mihály, Demeter és Simon batykok, kik évenként 2-2 nyestet tartoztak adni; Horvát László porkoláb az alsó kapúnál; Dobrokai, Rác, Koszta stb. hópénzes darabantok; Tompa, Hadar, Vakaró, Kolupán,... 1649. találtatott it 34 marhás jobbágy, 40 gyalogszekeres és zsellér, 74 „officialatus“ (alkalmazott és soltész) és 40 puszta helyen lakó, összesen 140 jobbágy, 71 telek, 111 fiú... 1682-ben találtatott 90 jobbágy, 15 lovas és gyalog szabados, 8 szabad legény, 1 batykó és egy orosz deák... 1699-ben már 23<sup>1/2</sup> népes és 45 <sup>1/2</sup> puszta telek volt... 1729. találtatott 7 szabados család, kik levélhordásra alkalmaztatak, 1794-ben pedig ezek 22-re mentek. 1794-ben harmincz gazdának minden épülete porra égett.“

<sup>3)</sup> Lehoczky Tivadar, A Beregmegyei g. szert. kath. lelkészségek története a XIX. század végeig. Munkács, 1904. 137. lap. „Nagy-Lucska. A XVII. század közepén voltak itt lelkészek Pap Miklos, Pap Demeter és Pap Simon, kik jobbágy telken laktak és nyestadót fizettek I. Rákoczy György özvegyének Lorántffy Zsuzsánának, 1672-den Pap Ferencz és Pap Demeter voltak batykoi a százket gazdából álló



лической церкви Великих Лучок найшов я записано в одной старой псалтыри, що сю книгу купила „громада Лучанска до своей... (церкви).... великомученика Демитрия з дозволомъ Его милости пана Поп Яноша обывателя (лучанского) и дали за ню девять Маріашіи 1749. року<sup>1)</sup>“..... Из сеѣ фамилиѣ мѡг одже найвѣроятнѣйше походити и отецъ Михаила Лучкая.

Михаил Лучкай як народжений в чисто руськом селѣ, од руських родичѣв, натурально возрѣс як щирый русин, який из рѡдноѣ хаты и не мѡг мати иншѣ знаня и чувства, як выключно руськѣ, все друге лиш придали ему школа, ученя и живот. Де и як кѡнчив школы М. Лучкай? — На сей вопрос не маем много певного одповѣсти. Тогда еще в В. Лучках школа не була оддѣльно поставлена, то лиш од р. 1809. сталося, як се указуе записник (протокол) державного школьного надзирателя Кричфалушія, де повторительно ургуется докѡнченя школы и лиш школьного року 1810/11. назначеный

ruthén hitközségnek; míg 1682. ben már csak egy lelkész működött Papp Mátyás személyében, ki egész telket művelt és egy nyestet, tartozott évenként adni az uradalomnak, s csodálatos e század utolsó évében már egy lelkész sem találtatott, lévén erről az azonkori urbérben következő megjegyzés: „Pap Lászlóné és fia Pap Ferencz, ezek a parochialis fél-fél telekhez tartoznak, a parochián hogy ha pap léssen: egy nyestet fizett“.... „1704-ben mikor Pap Vaszil volt a lelkész, feljegyeztete azon évi urbáriumban, Nagara Mátyás uradalmi számtartó által, hogy a Nagy Lucskán portyázó német katonák megégették a paplakon kívül Selkő Ferencz, Vadász János, Kelema Lukács, Lengyel András, Kozik Simon, Kallus István, Sáfár Ferecz, Balogh Lukács, Szabados Simon, Juhász Ferencz, Gorondi Gergely és Gorondi János szabadosok házeit...“

<sup>1)</sup> Школа, що сей дуже интересантний запис покалѣчили переплетчики, много одрѣзали, а що зостало, так голожить: „Изволеніемъ Отца, Поспѣшеніемъ Сына, И совершеніемъ св. Духа, Сю книгу глемую псалтырь, Купила громада Лучанска, до своей и... великомченика Хва димитрия, з позволеніемъ Его млати пана Попъ Яноша, обывателя луч... родителей, грѣховъ опущеніе. А ктобы ей мал и... реченаго храма, да буде проклять, в сей вѣк и в будущій, аминь и дали за ню девят маріашій, 1749. року, мая 7. дня“ Выписано из самоѣ книги. В архивѣ греко-кат. парохіѣ мукачевской хорониться один тестамент из дня 15. марта 1768., де ревный греко-кат.-вѣрник Михаил Олаг завѣщае из своего маетки на будущу семинарію 500 флор., дале на саму парохію, як и на монастырь и проч. Сей тестамент писанный О. Григоріем Боровским тогдашным першим професором и администратором парохіѣ мукачевской, а пѡдписанѣ суть: Jon. Papp, Regius Trimator. m. pr. (L. S.), Joannes Jeronim Regius cōntrascriba. mpr. (L. S.) Може и сей був из тоѣже фамилиѣ В.-лучанской Поп. Но туй замѣтити доужен я и то, що р. 1649. в доминіи мукачевской и чинадѣвской меж 114 грек-кат. батьками назывались 54. сим. именем Поп, як се читати мож у Легоцкого: Исторія грек-кат. парохіѣ в жупѣ бережанской, що выше приведено стор. 12. зам. 3.



перший учитель Іоанн Бавлович<sup>1)</sup>. И сяк перед сим часом учѣня лиш таке могло бути и у В. Лучках, як в других селах, що або парох, або дяк, або и оба два учили дѣтей в своѣй приватноѣй квартирѣ початковѣ вѣры, молитвы и подобногo. Так мѡг приучитися и наш Михайло Лучкай правдоподобно дома у батька свого, який був дяком в Лучках. Но вѣроятно всю нормальну школу докѡнчив инде, а не дома. Се пожадае та обставина, що его батько, хоть и був дяком, однак не мѡг мати великоѣ квалификаціѣ, бо в сѣм случаю не треба було бы выименовати окремишного учителя од р. 1809.—1810., як повстала окремишна школа. Одже Михаил Лучкай мѡг скѡнчити нормальнѣ класы, або в близкѡм городѣ Мукачовѣ, де оо. Василіане пѡдтримовали нормальну школу, або в самѡм монастири, котра еще ближе була до Лучок, а кромѣ сего и Лучки тогды еще ближе лежали, бо лиш по колерѣ р. 1831. переселилися на теперѣшне, на дальше мѣсто. Се так могло статися, но доказѡв жадных не маѣме. Сінней<sup>2)</sup> то каже, як выше приведено, що середнѣ школы кѡнчив М. Лучкай в Ужгородѣ, но за нормальнѣ не говорить. А дѣйствию Михаил Лучкай кѡнчив в Ужгородѣ I. и II. гимназіальну классу, як тогды называлася I. и II. граматична класса<sup>3)</sup>. Се указуе класификаціѣ рока 1805. и 1806.<sup>4)</sup>, де при кѡнци рока приведеный в класификаціѣ, як коншколярѣ Іоанна Чурговича и вѡн Михаил Попп и се року 1805., як из всѣх предметѡв, а р. 1806. подобно из всѣх предметѡв свѣтских отличный (еминенс), но из религіѣ не дѡстав достаточноѣ ноты од свого катехита Антонія Баняя, клерика тогдышноѣ семинаріѣ и катехита<sup>5)</sup>. Що була причина, не знати, анѣ

<sup>1)</sup> Archivum Dioec. „Repertorium Actorum... (Op. cit.) Anni 1809/10 Lutskensis Communitas ad Scholam suam perficiendam adigi petitur per J. Dominium Munkács. N. 15. et 22 — Lutskensis Contractus Num. 84. — Anni 1810/11. Lutskensi pro Schola perficienda petitur assistentia dominatus. Num. 84. — Lutskam disponitur pro docente Baulovits. Num. 6. 11. — Lutskensis Docens Baulovits quaeritur se non solvi Num. 41. — Anni 1814/15. Lutskensis Docens, Baulovits resignat stationem. Num. 110. — Petit hanc stationem Demetrius Mátyáczko, Docens Rákosiensis. Num. 123. — Anni 1815/16 Resolvitur pro Lutska Demetrius Mátyácko, Docens Rákosiensis. Num. 8. Idem significat se Rákosino transiisse Lutskam. Num. 8.

<sup>2)</sup> Szinyey József. Magyar írók.... Op. cit. VIII. k. 65—66.

<sup>3)</sup> Prima Schola Grammatica. — 2. Schola Grammatica

<sup>4)</sup> Vid. in Archiv. Gymnasii Užhorod. (Ungvár) 1805. mense Septembris Classificatio. I. Schola Grammatica. Ex religione: Joannes Csurgovich: eminens, Papp Michael: classis I. Ex reliquis objectis eminens, — eminens. — Anni 1806. mens. Septembr. Classificatio, II. Schola Grammatica, Joannes Csurgovics, ex religione: eminens, ex reliquis objectis eminens..., Michael Papp: ex religione class. II, ex reliquis eminens.

<sup>5)</sup> Archivum Dioecesanum. Litteraria, oppidi Ungvar, A. 1806. Die „20. Mart. 1806.



туй, анѣ инде нич я не найшов о сѣм. Но и не глядаю, бо важнѣй-ший є наслѣдок сего, менѣ бо так видиться, що не ошибаюся, коли так думаю, що право ся була причина, позад котору его имя дальше в классификаціи ужгородскоѣ гимназіѣ не мож находити<sup>1)</sup>, бо очевидно оставив Ужгород и тутешню гимназію и вѣроятно продовжав гимназію и филозофичнѣ студіѣ В. Варадѣ и став сучасно называтися Лучка ем. Се вѣроятно представляе нам тот факт, що 1812. року принятый в клерика, окѣнчивши в В.- Варадѣ другий рѣк филозофичных студій, як се дораз увидиме.

Дуже интересантно бы знати сѣ роки житя М. Лучкая, но треба менѣ щиро признати, що право о сих роках не удалося менѣ нич найти, анѣ туй, анѣ в Мукачевѣ в тамошнѣй гимназіи, греко-кат. парохіи и в городскѣм архивѣ, ани в монастыри. Можно, що мож бы дачто найти в В. Варадѣ, де М. Лучкай докѣнчив филозофичнѣ студіѣ, но туда не мѣг я ити и що небудь выслѣдити. Сѣ роки обяснити може удасться другому. Додати однак треба менѣ то, що в сих роках наша епархія мала доста живѣ зносины з В. варадскою греко-католицькою епархією, що причинила та обставина, що туй були волоськѣ (румунскѣ) парохіѣ, а там руськѣ, зато же они просили од нас руських клерикѣв не раз до В.- варадскоѣ епархіѣ<sup>2)</sup>.

Як кѣнчив Михаил Лучкай сѣ среднѣ шкѣльнѣ студіѣ, не знати, но мало обяснити можно. Александер Духнович одним десятилѣтем еще пѣзднѣйше скѣнчив нормальнѣ школы за три роки, по сему же гимназіѣ и прочѣ, но тяжко дуже тяжко, як вѣн сам пише в своѣй автобіографіи<sup>3)</sup>. Лучкай еще тяжше мѣг школы свои кѣн-

Ungvariensis Scholae Grammatices Juventutis Graeco catholicae ex doctrina Xna informatio et classificatio... Grammatic. II. Anni, Eminens, I. Joannes Csurgovich... Calssis II... Michael Popp... Antonius Bánnyay m. pr. Seminarii Unghvar. Alumnus et Catecheta.

<sup>1)</sup> 1807. рока Чургович уже ходив до IV. грамматики, очевидно допустили му оставити III. и нараз ити до IV., — рока же 1808. уже V. рѣчний, поет, но не встрѣчаем бѣльше: Махаила Пуппа. Гл. архив гимназіѣ ужгородскоѣ.

<sup>2)</sup> Сяк рока 1806. дня 28. марта капитульскій викарій Георгій Фаркаш просить од нас руського священника до руськоѣ парохіѣ в Варад Олаш. (Vid. Archivum Dioecesis. Vacant. Candidat. in gre 233.) — Епископ Самуил Вулкан дня 2. ноября р. 1810. просить од нас клерика — Vid. Archivum Dioecesis., Litteraria in gre, 538.

<sup>3)</sup> Duchnovics Alexander, Autobiographia, выдан. Товариства „Просвѣта“ в Ужгородѣ, 1928. стор. 6.,... anno 1813. devexit me Ungvarinum, ubi sub magistris Joanne Benyovszky et Antonio Bŏm (Bŏhm) normales classes tribus annis frequentare debui et sic translatus ad Gymnasiales scholas... integrum gymnasialem terminavit cursum... anno 1821. Eperjesini me insinuavi, et per Ep. Gregorium Tarkovics recep-



чити, як Духнович без суперечки, бо тогдaшнѣ дяки и не мали такої кваліфікації, як священники и их фамиліѣ, а кромѣ сего матеріально их положенє було много гѣрше и бѣднѣйше. В сих часах бѣдний русин тяжко мѣг выучитися. Були такѣ, якѣ служили и такѣ служачи (*famulando*) выдержувалися и выучувалися, були такѣ, якѣ родичѣ засобляли из дому харчем, а за квартиру платили пару флоренѣв на рѣк (5-6.); були такѣ, якѣ доставали, особливо на филозофичный курс стипендію рѣчно 150 флор. од еп. Бачинского або Тарковича и проч., як и Александер Духнович. Не раз сталося и то, що такого ученика выдержовав будущий тесть и спомагав, абы докѣнчив школы. Отець Михаила Лучкая мав много дѣтей, як и видѣлисьме, а не мѣг бути богатый чоловѣк, бо тогдaшнѣ В. Лучки еще доста мале село було, а кромѣ сего и дякѣвскѣ доходки не були великѣ, а из сих треба було кромѣ численноѣ фамиліѣ пѣдтримувати еще и затѣв<sup>1)</sup>, нераз з дѣтьми их. Еще р. 1820/21. В.-лучанскій дяк просить переложити другорядного дяка, якогось Пазуханича, вѣроятно позад малѣ доходки, як се записано мож читати в высше спомянутѣм записнику державного школонадзирателя Кричфалушія<sup>2)</sup>. Сяк змѣг Михайло Лучкай нормальнѣ школы якось з нуждою скѣнчити, казав жѣм за три роки, но не выключено, що нормальнѣззовсѣм и не кѣнчив<sup>3)</sup>, но непосредно среднѣ гимназіальнѣ. То певно знаеме, що р. 1812. Михайло Лучкай докѣнчив филозофичнѣ студіѣ т. е. VIII. класу гимназіальну — по теперѣшному — в В. Варадѣ, а по сему:

tus, albo cleri inscriptus, cum stipendio 150 florum valutalium Philosophiae duobus annis studui Cassoviae, anno dein 1823. ad studia Theologica in Seminarium Ungvarienae dispositus...“

1) Такий зять був р. 1820/21. Михаил Пазуханич, року же 1828. так указуєся послѣ метрики: Иоанн Зозуля. -Се бо стоить в матрицѣ крещеных В. лучанских „1828. Octobr. 22. (23.) Antonius, filius Joannis Zazulya, gr. Cantor. Maria Popp, gr. Lucska, baptisavit Petrus Desko.“ -Очевидно сей Зозуля взяв за жену рока 1827 пасербичку дяка Михаила Попп, як мало перед тым видѣлисьме.

2) Archivum Dioecesis. „Repertorium Actorum Schol..... Op. cit. Anni 1820/21. Popp Michael Lutskensis Cantor significat secundarium ejetem Cantorem Pazuchanics amovendum esse ob exiguitatem proventus. Ibidem Dmno ejeti V. A. Diacono scribit D. Kutka. Num. 39. Сей Пазуханич вѣроятно був Михаил Пазуханич, зять дяка Михаила Попп, який узав за жену доньку его Марію р. 1812. дня 13. февраля, як се записано в матрицѣ браковѣнч. В.-лучанских; — туй мають записану и доньку свою, яка родилася 27. ноября р. 1827. — Пазуханич потому дѣйстви и переложений до Чомы, рока. 1822. 31. — марта, гляд. Protocolum Dioecesis. An. 1822. Num. 340.

3) Року 1813 дня 30 януарія забороняє викарій капитул. Михаил Брадач, абы священники посылали сынѣв своих непосредно т. е. без нормальных студій або без жадноѣ приготѣвки до латинских шкѣл. Vid Protocol. Dioec. Anni 1813. die 30 januar. Num. 110.



конкуrowав и просився прийняти в клерика и тогдѣшний капитуларный ген. вѣкарій каноник Іоанн Кутка прийняв его в клерика и назначив до Вѣдня в цѣс.-кор. конвикт, як тогды ся семенарія называлася. Що же скѣнчив дѣйстно в В. Варадѣ филозофичнѣ студіѣ, показує нам его кандидаційна таблиця<sup>1)</sup>, де его епархіальне правительство представляє року 1827. королѣвському ерару на презенту парохіѣ города Ужгород. Туй бо выразно кажеся, що филозофичнѣ студіѣ кѣнчив в В. Варадѣ з отличными класами. Вѣроятно сему мѣг дяковати и приписовати, що его прийняв викарій Кутка в число клерикѣв и назначив до Вѣдня. Но не мож цѣлком выключити и то, що викарій каноник Іоанн Кутка пѣзнавав уже и переже Михаила Лучкая, бо Кутка був до року 1794. парохом мукачевским и намѣстником тогоже округа, де суть и В. Лучки и зато заступав его.

Епархія макачевска тогды переживала дуже тяжкѣ часы. Епископа не було, правда по смерти еп. Бачинского (умер 1809 дня 15. ноября) зостав посвяченый епископ Михаил Брадач, котрого еще еп. Бачинский поставив в свого помѣчного епископа, но вѣн выименованный був: „без права наслѣдства“ (*sine jure successionis*<sup>2)</sup>), зато выбранный був викарій капитуларный. Вѣйны Наполеона перепиняли все житя, повсюду пановала велика дороговизна<sup>3)</sup> уже од бѣльше рокѣв, а ид сим теперь приступили и другѣ бѣды. И сама ужгородска семинарія в шкѣльнѣм роцѣ 1811/12 не дѣстала своєѣ субвенціѣ из религійного фонда, и зато лиш на: „кредит“ жила и выдержовалася, не було можливо и свѣбѣдно подержати публичный конкурс клерикѣв и кѣнцем мѣсяця юлія треба було розпустити всѣх клерикѣв и питомцѣв ужгородскоѣ семинаріѣ, бо нияк не було чим

1) Protoc. Dioec. Anni 1827. Num. 184. „Tabella candidationis pro R. Cameralis Oppidi Ungvár parochia vacante... (qualia studia et ubi absolvit?) — Philosophica M. -Varadini, Theologica Viennae in Caes. Reg. Convictu ut Alumnus... Semper cum nota Eminentiae...“

2) Protoc. Anni 1808. 24. Junii. Num. 492. „Cum. ego infrascriptus ob grandaevam aetatem meam eo debilitatis devenirem, ut munia episcopalia exercere haud valeam, hinc supplicavi suae Matti Ss., quatenus mihi clementer dignaretur resolvere ac nominare Eppum Suffraganeum, qui vices meas in functionibus Ordini Episcopali adnexis suppleret. Ssma Sua Mattas.... dignata est mihi clementer resolvere talismodi Eppum Suffraganeum, ad quod munus effectective etiam nominavit meum in Districtu Cassoviensi Vicarium Rssm Michaellem Bradács, cui etiam ad sustentandum... e bonis episcopalibus annue me daturum quatuor mille Rfnos, ea tamen lege ut isthic Ungvarini penes me habitet, retento caeteroquin Praepositi salario. Promisso meo hanc declarationem sigillo meo roboratam praelibato Eppo meo Suffraganeo Illmo et Rmo Michaeli Bradács futura pro securitate dedi...“

3) Protoc. Dioec. Anni 1808. 7. Septembr. Num. 622, 629, 639, 645.



выдержати, як се тогдашний капитуларный викарій урядово представляє найвысшому губерніальному совѣту<sup>1)</sup>). Епархія мукачевска тогды мала чотыри клерики у Вѣдню, из сих один Михаил Пушкаш позад хвороту выступив, а сим же одно мѣсто упорожнилося и директор цѣс. - кор. конвикта уже при кѣнци першого пѣврока вѣзав из дня 18. апрѣля р. 1812. епархіальне правительство, щобы на се мѣсто пѣслали другого, но здорового на перший рѣк богословія так, абы 1. ноября, коли по тогдѣшному начинався новыи школьный рѣк, уже появився в конвиктѣ<sup>2)</sup>). На се одно упороженне мѣсто викарій Кутка уже переже назначив був послати Михаила Зубрицкого, II. рѣчного питомця из Тирнавы на жаданя еп. Брадача, викарія кошицкого, но понеже выразно пожадали теперь пѣслати на 1. рѣк богословія, примушенный стався одступити од своѣ думки, як се вѣн сам пише еп. Брадачеви, де просить выбачити ему, що не може выповнити его бажаня<sup>3)</sup>). По сему на конзисторіальнѣм засѣданю, по-

<sup>1)</sup> Protoc. Dioecesis. Anni 1812. Num. 540, 502, et 627. Die 15. Iulii. Num. 502. „Ill. et Rmo D. Michaeli Bradács Ep̄o Suffraganeo. Siquidem hujates alumni ad eum egestatis statum devoluti habentur, ut Seminariales quidem ob defectum subsistentiae e Seminario ad oppidum dimitti debuerint. Extra Seminariales vero debita, quibus jam hucusque inonerati gemunt, exsolvendi non sint capaces....“ — Die 8. Augusti. Num. 540. Rmo D. Olsavszky Canonico Actuali et ad S. Barbaram Parocho Viennensi. — „.... In reliquo dum miserum nostrum hujas Seminarium hucusque non nisi ad creditum vixisse et ad praesensque ad rationem obventurae competentiae suae non nisi anticipative jam duo jam quatuor ob nondum superventam Clementiss. Resolutionem Reg. de qualiter fundando uno Alumno Eidem Seminario assignata fuisse, meque ddo adhuc tertio Junii eam Excelso Consil. R. Loettli H. fuisse Cathedoricam declarationem, quod nisi praevio pro anno venturo adminus media competentia Seminario exassignata fuerit, Alumnorum susceptio locum habere nequeat...“ — 6. Septembr. Num. 627. V. A. Diacono Cassoviensi Joanni Tabakovics: „ego alumnos hujatis Seminarium cum fine mensis Julii dimittere debuerim....“

<sup>2)</sup> Archivum Dioecesis. Litteraria in gnre, 560. Director Innocentius Lang in sua informatione: „... Quod Michaellem Puskás attinet, qui relicto statu clericali ab medicinae studium transiit.... sumptibus hujus Convictus curatus recta via Pesthinum contendit. Quapropter magis idoneum sanumque juvenem, et quidem pro anno primo theologiae, ut praescriptum est, in ejus locum substituendum censeo... et juvenis humilitatis testimonio de sanitate integra, aequae absoluta cum laude philosophia instructus sit, oportet, iterque suum ita instituat, ut ad I — mam Novembris Viennam perveniat....“

<sup>3)</sup> Protoc. Dioecesis. Anni 1812. 7. Septembris Num. 628. „Illmo D. Ep̄o Suffraganeo Mich. Bradács. Ut Michael Zubriczky Alumnus Tyrnaviensis Viennam ad Convictum Caesareum translatus fuisset pro continuandis studiis theologicis equidem libenter habuissem.... At vero siquidem ddo 18. Aprilis a. c. praeattacti Caes. Convictus Viennensis Regente A. Rdo. ac Clar D. Innocentio Láng eos percepissem ordines, ut ad enatam ibidem pro dioecesis nostrae vacantiam non alium sed absolutum philosophum adeoque pro primo Anno Theologiae submitterem; hinc suapte Illma D.



держаном 19. сентября, де приняли питомцев до духовноѣ семинаріѣ<sup>1)</sup> на першом мѣстѣ принятый и назначеный є один питомецъ до цѣс. кор. конвикта у Вѣдню, як докѣнчивший на филозофичном курсѣ другой рѣк з похвалою на I. богословія. Се був Михаил Лучкай. Тогоже рока и дня 19. сентября викарій Кутка увѣдомляе<sup>2)</sup> настоятеля директора Ланга у Вѣдню з тым, що назначеный Михаил Лучкай доужен кѣнцем октября в Вѣдню єму представитися з крестным листом и свидѣтельствами шкѣльными и лѣкарским о здравлю<sup>3)</sup>. Без сумнѣву Лучкай представив сѣ свидѣтельства настоятельству у Вѣдню и там на основѣ их принятый був без жадноѣ замѣтки и так записаный в число питомцев. Ся обставина указує, що вѣн дѣйстно отлично докѣнчив попереджуючѣ студіѣ филозофичнѣ. Аж бысьме мали при руках сѣ свидѣтельства, легко бы нам конечно слово выречи и досвѣдчитися о его мѣстѣ народження, року, имени, прозвищу и проч., но на жаль не маєме и позад се сѣ pytania лиш так мож було нам вырѣшити, як выше предложено. Се впрочѣм згодиться з думкою Гординского, як выше приведено, котрый мав нагоду осмотрити архивнѣ письма семинаріѣ при св. Варварѣ у Вѣдню и сяк и архивнѣ письма, якѣ находилися на парохіи св. Вар-

*Vestra conijcere dignabitur, non esse mihi integrum, ut Michaellem Zubriczky qua 2. -i Anni Theologum ex Tyrnaviensi Seminario translocari facerem...*"

<sup>1)</sup> Vid. catalogum: Archivum Dioecesis: Candidat. et Vacant, in gre, 268. „1. Ad Caes. Regii Convictus Viennensis Seminarium, : 1. Michael Lucskay pro 1. -o Anno Theologiae.... Extradedit Ioannes Lyachovits m. pr. S. Sedis Munkatsiensis Juratus Notarius.“

<sup>2)</sup> Protoc. Dioecesis. Anni 1812. 19. Septembr. Num. 658. „Rmo D. Directori Innocentio Láng,.... „proximis diebus per me pro primo Anno Theologiae susceptum esse Michaellem Lutsckay 2 — i Anni Philosophum absolutum... cum ultima affuturi mensis Octobris directe ad praetam Dmnum Testimoniis Scholasticis, baptismalibus, et de integra sua valetudine medico authentico attestato hic instructus semet in omnis se Viennae semet sistere noverit....“

<sup>3)</sup> Свидѣтельство принести пожадав и тогдѣшний порядок високоѣ школы университета вѣденского, де не записали их и не допустили слухати прелекціѣ. — Позад деякѣ безпорядки року 1813. дня 21. сентября, нум. 22, 182. цѣс. кор. губерніальный совѣт се выразно и повторительно и пожадає, и приписує. (Vid. Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 564. —.) Но уже сяк було приписанно и переже р. 1787. дня 16. августа пѣд. нум. 29, 547/1966. од тогоже губерніального совѣта. „Es besteht die unterdem 12. Sept. v J. Num. 35, 810. kundgemachte allerhöchste Vorschrift, dasz kein Schüller zur höheren Berufslehre, wie die Theologie ist, zugelassen werde, welcher nicht entweder die den Akademien den zweijährigen, oder bei der Universität in Pest, den drei jährigen philosophischen Kurs gänzlich geendigt hat, und hinlängliche Zegnisse darüber ausweisen kann....“ Зато не було позволено без свидѣтельства епископам посылати питомцев, а ректорам семинаріѣ принять таких питомцев. — Vid. Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 245.



вары у Вѣдню и так вѣроятно по списках цѣс.-кор. конвикта то твердить, що Лучкай назывався иным прозвищем и се: Попп, — но само-собою розумѣся, если такѣ письма находятся и там суть.

Михаил Лучкай за чотыри роки позостав у Вѣдню и се так треба розумѣти, що и на феріи не вернувся до дому, бо се в тогдшних часах не було звычайем. Се указуе та обставина, що коли один питомецъ именован Бевтій, сын тогдшного викарія сукмарского, хотѣв вернуться на великѣ феріѣ, якѣ були три мѣсяцѣ: август, сентябрь и октябрь, сю обставину, як якусь незвычайнѣсть, директор Ланг заявляє епархіальному правительству<sup>1)</sup>. Як же кѣнчив Михайло Лучкай свои богословскѣ студіѣ у Вѣднѣ, указують информаціѣ, якѣ директор Ланг послав кожного року двараз до епархіального правительства протягом апрѣля и сентября. Сѣ информаціѣ мѣстятъ в собѣ много интересантного из огляду на личнѣсть М. Лучкая. В першѣм пѣвроку похвалиться разом з трьома своими сошкѣльниками из нашоѣ епархіѣ и Михаил Лучкай тым, що они межѣ всѣми 50. тогдшними питомцями занимають перше мѣсто из огляду богобойности, доброты нравѣв, а кромѣ сего всѣ суть благѣ, послушливѣ, люблячѣ порядок и дисциплину и позад се од всѣх любимѣ<sup>2)</sup>. В науках же, власне церковноѣ исторіи, библіиной археології и в еврейскѣм языкѣ достав першѣ знаки. В другѣм пѣвроку подѣбно всѣ похваленѣ за богобойнѣсть и прилѣжнѣсть, а додано, що Михаил Лучкай, I. рѣчный богослов, из исторіѣ, котрою много трудився, причисленый ид числу отличных<sup>3)</sup>. На другѣм роцѣ богосло-

<sup>1)</sup> Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 617. — 1816. 6. Octobris. In informatione director Láng: „...Silentio in fine praeterire non possum D. Beöthy molliter et nimis delicate educatum, et desiderio parentum visendorum languidum ferias autumnales, invitante patre, domi suae agere...“

<sup>2)</sup> Archivum Dioecesis. Litteraria in genere 558. — 25. April. 1813. Informatio I. Semestris. „Clerici Almae Dioecesis Munkaesiensis primum anni hujus scholastici Semestre feliciter et ex voto peregerunt. Ordinar ab eo. quod praecipuum est, et in futuro animarum pastore primum locum tenet, a pietate morumque probitate: quae quidem in omnibus quatuor alumnis talis est, ut iis primum inter omnes 50. theologos hujus C. R. Covictus locum adsignare non dubitem. Sunt praeterea comes, officiosi, obsequentes, ordinis et disciplinae amantes, atque propterea omni grati et accepti. Quae diligentia studiis theologicis operam navaverint in examine primo semestrali declararunt. Namque Michael Lucskay tam ex historia ecclesiastica, quam ex archeologia biblica linguaque hebraica in primam proficientium classem merito relatus est. Eidem adscripti sunt Dd. Ioannes Buday et Ioannes Urban... D. vero Danilovics Ioannes, princeps. omnium ex omnibus his scientiis eminentia nota insignitus est...“

<sup>3)</sup> Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 557. — 12. September 1813. Informatio: „... ast laudibiles sunt hi eorum conatus litterarii, ita laudabilis et eorum pietasque, studiumque...“



вія М. Лучкай мав не лиш попережних коншколарѣвъ з минушого року, но еще новѣ чотыри, бо епархіи мукачевскої дозволено, щобы од 1. ноября р. 1813. мала мѣсто дотеперѣшних 4. питомцѣвъ въ сѣм<sup>1)</sup>. Дня 29. апрѣля р. 1814. подана информация то каже, що всѣ похвальнѣ в поведеню, также успѣшно кѣнчили перший пѣврѣк, стараються приучитися и нѣмецкого языка, всѣ здоровѣ, еще и на гипохондрию наклонный М. Лучкай<sup>2)</sup>. То саме повторяється и при кѣнци другого пѣврѣка, коли М. Лучкай скѣнчив другий рѣк богословія<sup>3)</sup>. На третѣм року богословія похваленѣ подобно всѣ так в богобойности, як и поведеню и успѣху в науках богословских<sup>4)</sup>. Також и при кѣнци року, т. є. другого семестра з тым, що чотыри четверторѣчяѣ, дѣставши на выдатки подорожи запомогу, 26. августа уже и одѣхали до отчины<sup>5)</sup>. То було 1815. року. Шкѣльний рѣк 1815/16. був послѣдний, який М. Лучкай кѣнчив у Вѣдню як четверторѣчний богослов (теолог). Из сего року лиш из кѣнца року

1) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 562. Назначенѣ були: Михаил Зубрицкий, Іоанн Костювич, Іоанн Мустьянович и Іоанн Попович из тирнавскоѣ семинаріѣ.

2) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 575. — 29. April 1814. Informatio: „Finita sunt feliciter examina primi semestris anni hujus scholastici... D. Lutskey secundum anni theologus ex hermeneutica et exegesi novi testamenti atque e scientia educationis primam classem promeruit... Quod attinet morum probitatem, pietatis studium legumque domesticarum observantiam, omnes pariter comendari merentur. Linguae germanicae... omnes sunt studiosissimi. Ut vero et corporis mentionem faciam, prospera omnes fruuntur valetudine, ipse etiam ad hypochondriam proclivis D. Lutskey...“

3) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 586. — 13. Septembr. 1814. Informatio: „Finivimus Deo juvante, feliciter annum hunc scholasticum, in quo alumni dioecesis Munkacsinensis nova iterum specimina industriae et progressus sui edidere..... Secundum annum absolvit D. Michael Lutskey... Praeterae linguae germanicae diligentem omnes operam navant. Quod pietatis probitatisque studium attinet, pari omnes laude digni sunt, prospera etiam fruuntur valetudine.....“

4) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 612. — 27. April 1815. Informatio: „Clerici almae dioecesis Munkacsinensis.... examina primi semestris e praescriptis theologiceis disciplinis cum laude subiverunt... Michael Lutskey e theologia dogmatica et Morali in primam classem referri meruit.....“

5) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 612. — 11. Septembr 1815. Informatio: „Clerici almae dioecesis Munkatsiensis videlicet Ioann. Danilovics, Ioann. Kosztecics, Ioann. Buday, et Ioan. Orban absoluto cum laude studiorum theologorum curriculo 26. Augusti, viatico e R. Cancellaria aulica Hungarica provisi, reditum in patriam et dioecesim ingressi sunt. Quo progressu studiis operam dederint, testimonia litteraria, quae exhibebunt loquuntur.... Quod reliquos quatuor concernit tam solertem navarunt operam, ut in disciplinis praescriptis primae adscribi meruerint.. Quod vero vitae rationem... attinet, non modo nihil est, quod in se desiderari passi sunt, quin imo tales se semper et ubique exhibuerint, ut eos quam diligentissime commendare debeam. Prospera etiam et optata fruuntur valetudine...“



маєме звичайнѣ інформаціѣ и замѣтки, но для нашоѣ цѣли и тѣ зовсѣм достаточнѣ. То бо пише о М. Лучкаю директор Ланг из дня 6. октября 1816., що уже не треба єму и писати о М. Лучкаю, котрый уже вернувся до епархіѣ и там на певно показав свои свѣдѣтельства и лиш то одно замѣчає, що и в сѣм послѣднѣм пѣвровку доки єще туй був, все дорогим був перед ним позад невинности нравов своих и цѣлости<sup>1)</sup>. Одже Михайло Лучкай тогды докѣнчив IV. рѣк богословія и вернувся до отчизны з немалою похвалою. — Вернувся же непосвященный, хотѣ хотѣв посвятитися дати в самѣм Вѣдню, но иншак було єму осуждено, як се в слѣдуючѣм увидиме.

И сим скѣнчиться перша часть житя М. Лучкая, єго шкѣльнѣ лѣта и богословскѣ студіѣ у Вѣдню. Доповнити тым можем и треба нам, що вѣн кромѣ богословских наук занимався єще и другими. власне слухав выкладѣв славного слависта Добровского<sup>2)</sup> на университетѣ, и познакомився з рѣзными студентами славянами: русинами — украинцями, сербами, чехами<sup>3)</sup>, що вытворило в нѣм свѣдоме чувство, яке здѣлало єго нашим першим филологом и филологичным писателем.

<sup>1)</sup> Archivum Dioecesis Litteraria in gre, 617. — 6. Octobr. 1816. Informatio „...De D. Lucskay nihil jam opus est referre, cum jam ipse redux ad dioecesim testimonia sua litteraria exhibuerit, id solum addo, eum et ultimo, quo hic moratus est semestri, ob morum candorem et integritatem mihi carum fuisse.....“

<sup>2)</sup> Бирчак В: Литературнѣ Стремлѣня... (выс. цитов.), стор. 48. „Теологию кѣнчив у Вѣднѣ, де слухав выкладѣв славного слависта Добровского в сей час одродження славянских народѣв.“ Вливы сѣ переходили головно через Вѣдень „де студіювали Сербы, Болгары, Чехи и часть руськоѣ молодѣжи з Пѣдкпатскоѣ Руси: Николай Теодорович, Михаил Балудянский, Иван Орлай, Михаил Лучкай, Иван Фогоросси, Бережанин и иншѣ.“ — Таже и в календарѣ Товариства „Просвѣта“ рока 1928. в статѣ выше приведенѣй.

<sup>3)</sup> Гляд. предидучу замѣтку.



## II.

Посвятився в В. Варадѣ. — Еп. Самуил Вулкан. — Примиція в В. Лучках Каплан в В. Лучках. — Записанный на послѣд в матриках. — Архиварь и библіотекарь в Ужгородѣ. — Секретарь еп. Повчія. — Конзисторіальный нотарь. — Чрезвычайнѣ sprawy. — Нова епархія пряшевска. — Роздѣлене епархій. — Краевый народный собор. — Епархіальный собор р. 1821. — Засѣдатель конзисторіѣ мукачевскоѣ. — Роздѣленя фондѣв и фундацій. — Каноник В. Годобай и П. Подгаецкий переберуть часть епархій пряшевскоѣ. — Упорядкованя парохій. — Выдѣленя части епархій В. -варадскоѣ. — Округ нѣрскій замѣняеся. — Святыи юбиакы — Григоріанскій календарь. — Роки: 1816—1827.

Друга доба житя Михаила Лучкая начинаеся его посвященем в священника, що сталося року 1816. — Уже на кѣнци четвертого року богословія Лучкай просьбою повернувся до епархіального правительства, чтобы позволили му высвятитися в священника еще в Вѣдню тогды, коли львѣвскій митрополит прииде посвятити своих тамошних питомцѣв, докѣнчивших богословіе кѣнцем мѣсяця юлія. Ся его просьба находится в епархіальнѣм архивѣ<sup>2)</sup>. Писана власно-

<sup>2)</sup> Archivum Dioecesan. Ecclesiast. in gre, 241. „Venerabile Consistorium, Domini Rssimi..! Divina gratia vires concessit cursum theologicum... jam jam absolvendi... Qua de causa audaciam sumo preces meas humillimas ad Vener. Consistorium dirigendi, quatenus facultatem scriptotenus mihi benigne concedere dignaretur; ut ego adhuc hic Viennae existens ordines tam minores, quam majores ea occasione suscipere valeam, qua Jll. Metropolita Leopoliensis vergente ad finem mense Julio suis hiece alumnis, et meis conscholaribus praedictos ordines distributurus est. Ut hanc humillimam petitionem meam coram Ven. Consistorio proponere praesumam sequentes me rationes animarunt: 1-o annos canonicos, et ultra nimirum jam 25-um aetatis meae adtigi, 2-o Vitam coelibem ducturum irrevocabiliter me determinavi, 3-o Per hanc gratiam iter non minus fatigiis, quam sumptibus junctum pro ordinibus suscipiendis Waradinum faciendum feliciter evitabo, 4-o Quod ritus adtinet de iis testimonium sat fide dignum D. Parochum atque Capellanum ad S. Barbaram, si Ven. Consistorium exigere dignabitur, exhibere paratos significare audeo. De his benignam resolutionem avide expectans permaneo Viena 2. Julii Clientum humillimus: Lucskay Michael, m. pr. in Caes. Reg. Convictu Viennae Dioecesi Munkacs. Alumnus et Ss. Theologiae 4. in annum auditor.,,



ручно по латински з дня 2. юлія р. 1816., де Михаил Лучкай потверджує своє прошенє тым, що уже: 1.) не лиш достиг роки каноническѣ, но уже и 25 лѣт житя, що 2.) рѣшив неизмѣнно зостати и як холостяк (caelebs) вести житя нежонате и що сяк 3.) не треба му ити до В. Варада и так значнѣ выдатки ошадить. Конечно же придає, що из огляду на знаня обрядѣв, подадуть парох и капеллан при церкви св. Варвары у Вѣдню потрѣбное свидѣтельство, що вѣм достаточно знає обряды. Вырѣшена ся просьба 12. юлія 1816. так, що приказано заслати всѣ потрѣбнѣ письма, як се на самѣй просьбѣ приписано<sup>1)</sup>. Однак не так сталося, бо львѣвский митрополит не прийшов и зато Лучкай не посвяченый у Вѣдню, як се само так приписано на просьбѣ<sup>2)</sup>. Рукоположеня же приняв пѣзднѣйше того же року 1816. в мѣсяцю ноябрю дня, 7. разом з Василюм Манайлом на дяконат, а 9. ноября сам на пресбитерат в В. Варадѣ од греко-кат. епископа Самуила Вулкана, як се заведено в книзѣ посвященных (Liber Ordinatorum), и як се доказує о сѣм<sup>3)</sup> свидѣтельство того же епископа єму выдане. Знати бо треба, що од р. 1815. по смерти Михаила Брадача<sup>4)</sup> сей епископ був уповномоченый посвящати наших клерикѣв, як се уже и переже було становлено р. 1808.<sup>5)</sup> и дѣйстно и посвящав аж до року 1817. дня 21. декабрю<sup>6)</sup>, коли бл. п. Але-

<sup>1)</sup> Ibid. „Dimissoriales parandae, supplicansque ad intentionem suam serio reflectendus. 12. Julii 1816.“ — Vid.: Protoc. Dioecesis. Anni 1816. 12. Julii Num. 1099.

<sup>2)</sup> Ibid. „Non adveniente pro termino Metropolitana non est ordinatus, sed primum Waradini 6. et 9. Novembris 1816. M. L.“

<sup>3)</sup> Archivum Dioecesis. Ecclesiastica in gre, 251.

<sup>4)</sup> Protocol. Dioecesis. Anni 1814. 28. decembris Num 1523. — Михаил Брадач еш. дорилейский, умер р. 1814. около 20. декабря, бо уже 26. декабря — пѣд восьм днями по смерти его выбрала капитула в викария капитуларного каноника Грегорія Тарковича.

<sup>5)</sup> Гляд. Интимат губерніального совѣта з дня 19. юлія р. 1808. нум. 14.973. де становлено, що позад старѣсть епископа Бачинского, и позад, що Михаил Брадач не рукоположенный в епископа най посвящає клерикѣв епархїѣ мукачевскоѣ докѣнчивших богословіє Самуил Вулкан, еп. греко-кат. в.-варадский. — Vid. Archivum Dioecesis. Vacant. Candidatio. in gre, 253. — Vid Protoc. Dioecesis. Anni 1808. 24. Junii Num. 492. „.....quod Excellentia V. ob aetatem, recens vero denominatus Episcopus Suffraganeus ex eo, quod consecrationem nondum obtinuit, Presbyteros ordinare nequeunt... sub hodierno Episcopus graeco — catholicus Magno Varadiensis sine suscipiendarum Clericorum Ordinationem ad dioecesim Munkacsensem exmissus habaetur...“

<sup>6)</sup> Archivum Dioecesanum. Liber Ordinatorum: „Ab anno 1809. Die 19. mensis Januarii Sua Illustritas Dom. Mich. Bradács Suffraganeus episcopus post consecrationem suam M. Varadini peractam, Clericos dioecesis hujus Munkacsiensis in sacros ordines promovere incoepit.....“ — „N. B. Ab anno 1815. Illmuset Rssmus D. Samnel Vulcán Eppus M. Varadiensis sacros ordines contulit seuentibus, ex superius inscriptus ad Majores



мсій Повчій посвящений в єпископа и мало по сему, як єп. мукачевський вѣн сам начав рукополагати кандидатѣвъ священничих. — По посвященю в священника слѣдовала примиція, котру Михайло Лучкай кѣнчив в В. Лучках тогоже року 1816. в мѣсяцю ноябрю. На певно не мож сказати мѣсяця и дня, бо лиш то находим записано в протоколѣ епархіального правительства из дня 18. ноябрю до пароха В. -лучанского<sup>1)</sup>, що новопосвященный Михаил Лучкай може там своєю перву св. Літургію пѣд єго руководством кѣнчити. Вѣроятно, що сю примицію кѣнчив в день св. Михаила Архангела. Легоцкій то каже, що Михаил Лучкай кѣнчив свою примицію 24. ноябрю, як се выще приведено видѣлисьме. — По примиції довжен був М. Лучкай там зостати в В. -Лучках, чтобы упражнятися в выслужованю св. тайн и в прочих одправах, як се выразно приказано в тѣм же самѣм розположеню о примиції. Кто був сей велико-лучанский парох, не кажеся туй, но мы уже знаем, що се був выще спомянутый Андрей Ромжа, уже старший священник<sup>2)</sup>, бо року 1818. дня 1. юнія выименуєся<sup>3)</sup> на єго просьбу в єго сотрудника ново посвященный пресвитер Іоан Балогг, а в роцѣ 1826. уже умер<sup>4)</sup>. — Як довго був Михаил Лучкай сотрудником в В. Лучках, напевно не знати. Правда, що кандидаційна табелла на парохію ужгородску из р. 1827. то

*Ordines pere um promotis.* — Се зачалося од дня 22. апрѣля 1815. року. — „Ab Anni 1817, 21. Decembris Sacros ordines conferre incoepit Illmus et Rssmus D. Alexius Pócsy Eppus Munkacsiensis Ss. Apostolorum Petri et Pauli de Tapolca Abbas, a quo ordines susceperunt sequentes....“

<sup>1)</sup> Archivum Dioecesis. Protocol. Anni 1816. Num. 1628. die 18. Novembr. „Parocho Lutskensi. Admodum R. D. Paroche! etc. Praesentium per vigorem D. Michaelis Lutskay neo-ordinatum Presbiterum usque ulteriores dispositiones ad Prtam D. Vestram eum in finem invio, ut sub ejusdem manuductione Primitias absolvere, et semet in Sacramentorum et Sacramentalium exercere possit.... Ungvarini 18. Novembr.“

<sup>2)</sup> Archivum Dioecesis. „Tabella infortoria Districtus Munkacs cum Szent-Miklos uniti in I. Cottu Bereghiensis de statu Parochorum in et pro anno 1808... Nagy-Lacska. Andreas Romzsa. Aetatis 55. Sac. 27., uxoratus, improlis... Facit sua debita. Examinator Districtualis. Ecclesia lignea in bono statu tum interne quam externe, sed populi incarax; de neo erigenda ex solidis materialibus promotor deest.. summa animarum: anno 1807.: 1384. Acrescentia: 90. Decrescentia: 29. Summa: 1445. „Одже парох Ромжа мав тогды 65 рокѣвъ, послѣ сих урядовых дат, — Село: В.-Лучки мало вѣрникѣвъ року 1808.: 1445., но року 1810. упало число з нова на 1403., як се указує подѣбна информация из р. 1810. — А року 1799. числилося вѣрникѣвъ — як записано 1211.“

<sup>3)</sup> Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 2. Junii Num. 541. „Exhibitorem praesentium Neordinatum et per me jurisdictionatum Presbiterum Joannem Balogh, erga Lutskensis Parochi requisitum pro desiderato in Spiritualibus Laboribus huic ipsi Parocho impendendo adjutorio sub qualitate Capelani ad Nagy Lutskam designo, et..“

<sup>4)</sup> Schematismus Dioecesis. Munkacsiensis, Anni 1821. p. 28. „Lacska-Nagy... Pare-



каже, що три мѣсяць був сотрудником. Но се видиться менѣ не зовсѣм точным зато, бо нигде на мож найти рѣшеня, котрым бы вѣн був из В. Лучок закликаний до Ужгорода в канцеларію епископску. Правда и то, що другѣ писатель так держить, що Михаил Лучкай був урядником в канцеларіи епископскѣй уже од року 1817.<sup>1)</sup> власно як библіотекаръ и секретаръ епископа Повчія. К сему то треба замѣтити, що початком року 1817. библіотекаръ и архиваръ був професор богословія Михаил Черский, який пѣд час упорожного епископского престола приняв и исповняв и сю службу од року 1814., но року 1817. одказався и консисторія хотъ и приняла се и его увѣльнила з днем 26. марта 1817., но разом никого не выименовала, а выименованя нового библіотекаря и архиварія задержала Алексію Повчію<sup>2)</sup>. Алексій Повчій був именованный в епископа мукачевского р. 1816. д. 22. марта, и заведеный в маетки 25. сентября 1816. и посему дораз переселився до Ужгорода залишивши каноничество в В. Варадѣ. Но не мѣг вѣн управляти епархією, бо не дѣстав потвердження од апостольского престола лиш в мѣсяцю октябрѣ року 1817. и лиш 6. ноября мѣг одержати посвященя в епископа и лиш по сему мѣг зачати управляти сам епархією як се вѣн сам заявляє цѣс.-кор. губерніальному совѣту<sup>3)</sup>. Вѣроятно одже то, що мав и якогось секретаря, но се не був р. 1816. и початком р. 1817. Михаил Лучкай, позаяк тогды еще був сотрудником в В. Лучках. Се указуе и матрика В.-лучанска, де Михаил Лучкай, як капелан записанный е од дня 3. декабря р. 1816. до 17.

chus D. Andreas Romzsa... — Schematismus Anni 1825. pag. 30. „Lueska-Nagy-Parochius D. Basilius Dohovics.“ — Сей сам Догович е разом кандидованный на Ужгород року 1827. и то зазначено о нѣм, що три роки е в В. Лучках, одже выходитъ, що Анд. Ромжа не був парохом р. 1824., но пенсіонованный.

<sup>1)</sup> Евменій Сабов, Христоматія, Ср. cit. стор. 193-194. „Другій выдающійся дѣятель сего времени Михаил Лучкай, от 1817. года библіотекаръ и тайникъ епископа Повчія, позже приходскій священникъ въ Унгварѣ; и за нѣкоторое время, придворникъ священникъ у герцога Карла Лукк-скаго....“

<sup>2)</sup> Protoc. Dioecesis. Anni 1817. 20. Martii. Num. 380. „Michael Csérszkij Theologiae Professor, qua tamen vacante sede episcopali Officii Dioecesis Archivarius, et Bibliothecarius, se ab impositis sibi pro ratione exigentiae Boni Publici Anno adhuc 1814. Officii Archivarii et Bibliothecarii Dioecesis Functionibus exerecendis deinceps pluribus ex rationibus relevari et absolvi... petit; erga cujusmodi petitum Determinatum est desiderio eius in omnibus deferri; consequenter tam Archivi, quam vero Bibliothecae resignationem in 26. Marti A. curr. defigi; novi vero ad praeattacta officia adequate supportanda, pro lubitu eligendi idonei individui denominationem Illimo D. Episcopo Dioecisano relinqui. per Juratum Notarium. Andream Chira m. pr.“

<sup>3)</sup> Archivum Dioecesis. Protocol. Anni 1817. 12. Decembr. Num. 1279. 1280. —



юнія 1817<sup>1)</sup>). А сучасно обязанности бібліотекаря и архиваря выповняв згаданий Михаил Черский, професор богословія, а секретарь и присяжный конзисторіальный нотарь був Андрей Хира аж до 18. сентября р. 1818., коли од'їхав до Вѣдня и на се достав пашпорт, на котрѣм підписаний и Михаил Лучкай, як архиварь и бібліотекар<sup>2)</sup>). А посему находится записано в тѣмже протоколѣ епархіальнѣм дня 23. сентября р. 1818.<sup>3)</sup>, що од сего поступив в уряд секретаря Михаил Лучкай. Но се так розумѣся, що замѣщае Хиру якийсь час в урядованю, як се и выразно пару раз там кажеся<sup>4)</sup>. Кромѣ сего и то записано, що до 13. децембра 1817. в канцеларіи еппа Повчія був приспособлений пресвитеръ Антоній Шипош<sup>5)</sup> за деякий час, и тогда лиш зато одпущеный, щобы ишов и научився по руськи дома або в Маря-Повчи, бо очевидно не знав достаточно. Сяк же так указуеся, що Ми-

1) Михаил Лучкай записанный в матриках парохіѣ В.-лучанскоѣ бѣльше раз. Сяк: „*Matrica Baptisatorum Anni 1815. Nov. 11. Lutskay Michael... December 3. Lueskay Michael Coop.... 1817. Maj. 14. Lutskay Michael Cooperator.... Junius 23. Lutskay Michael.*“ In *Matrica Sepultorum*: „1816. Nov. 10. Michael Lueskai... Nov. 21. Mich. Lueskay Coop.“ — In *Matrica Copulatorum*: — т. е. незаписанный ани один раз.

2) Protocol. Dioecesis. Anni. 1818. die 18. Sept. Num. 808. „*Litterare Passuales. Alexius Pocsy etc. Universis et singulis praesentes nostras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Fidem facimus et attestamus Dilectum in Christo Filium R. Andream Chira Dioecesis Munkacsiensis Presbyterum, Secretarium nostrum, et S. Sedis Consistorialis Juratum Ordinarium Notarium certis in negotiis Viennam proficisci neque ulla ad notitiam nostram Censuris irretitum teneri — Quem proinde... omnium... Benevolentiae... commendamus... Datum Unghvarini in Aedibus Residentiae Nostrae Epallis die 18. Sept. mbris 1818. Alexius Pocsy m. pr. Eppus Munkacsiensis. Ad gratiosum mandatum Michael Lueskay m. pr. Suae Illtris Epplis Archivarius et Bibliothecarius.*“ Андрей Хира пѣзднѣйше выименованный в каноника ново-постановленѣм епархіѣ пряшевскоѣ, був же каноником од р. 1820. -д р. 1840. Гляд. Шиматизм епарх. пряшевск року 1903. стор. 47. 18. и 11. — Ново-поставлена капитула епарх. пряшевскоѣ заведена дня 6. августа 1820. в Пряшевѣ. Гляд. Интимат губерніально-го совѣта из дня 16. мая 1820. нум. 12, 495. — Шиматизм року 1903. стор. 13.

3) Protocol. Dioecesis Anni 1818. 23. Sepr. Num. 816. „*Abhinc in officio Secretarii successit Michael Lutskay m. pr.*“

4) Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 13. Nov. N. 945. „...usque ad Secretarii Andreae Chira adventum Cassae hujus administratori ad manus Michaeli Lutskay tradendi...“ Protocolum Dioecesis Anni 1819. 12. Febr. N. 148. „...signatum Unghvarini per Michaelem Lutskay Suae Illtis Eppi Secretarium et et S. Sedis Consistorialis surrogatum Notarium.“

5) Protocol. Anni 1817. N. 1281. „*V. A. Diacono Doroghiensi Antonio Bányay... Praesentium exhibitorem Hon. Antonium Sipos Dioecesis meae Presbyterum exacta in Cancellaria mea aliquae mora... ad lares paternos eo ulteriori cum mandato reinvio, ut cum adusque in Lingua Ruthenica... parum profecisse dignoscatur, in hac semet sive paenes parentes, sive vero in Claustro M. Pocsensi exercere... noverit. Praeterea Eppalem benedictionem impertiendo maneco...*“



хаил Лучкай лиш од року 1818. служив в епископскої канцеларії, бо уже — як выше сказано — 18. сентября 1818. підписався, як архиварь и библиотекарь. Вѣроятно мало перед выименованем в капелана для старого Андрея Ромжы, новопресвитера Іоанна Балогга, який выименований дня 1. юнія р. 1818.<sup>1)</sup> и дня 3. юнія 1818. уже записаний, як сотрудник в матрицѣ крещеных у В.-Лучках<sup>2)</sup>. И сам протокол епарх. спомагае нам в сѣм дѣлѣ, бо по 12. маю нум. 493. хибить, що може толковатися право на выименованя М. Лучкая<sup>3)</sup>, бо майже одна цѣла сторона незаписаное чистое мѣсто е вылишене и текуче число 493. не выписане, но по нум. 492. слѣдуе потому нум.: 494. — То бо нияк не допустимо, щобы формально не було выдано выименованя, коли так точно и правильно е все проче заведене в сих протоколах, еще и о самых наименших писаряк епископскоѣ канцеларії и клериках<sup>4)</sup>. А то тяжко и думати, щобы еп. Повчій, хоть и од кѣнця року 1816. перебував в Ужгородѣ, кромѣ урядникѣв епископскоѣ канцеларіѣ, котрѣ и при тѣм ему служили, держав еще и других, коли ему треба було выдержати епископских урядникѣв и платити, що було таким тягарем, що вѣн сам початком р. 1818. поносуеся в письмѣ до цѣс.-кор. губерніального совѣта и заявляє, що сѣ тягарѣ незносимѣ, не абы и другѣ перебирав<sup>5)</sup>, позаяк пожадали од него, абы заплатив до религійного фонда квоту 6,000 флор, ринск. — Однак може, що Михаила Лучкая од лѣта, або од осени закликав на службу еп. Повчій, бо в матрицѣ В.-лучанскої од 21. декабря 1817. записаний один чернецъ бѣльше раз, як — сотрудник<sup>6)</sup>. Заступовав одже Михайло Лучкай од дня 18. сентября

<sup>1)</sup> Protocol. Dioecesis. Anni 1818. Num. 541. Гляд. мало выше.

<sup>2)</sup> Matrica Baptisatorum, „die 3. Junii 1818. baptisavit: Ioannes Balogh Cooperator.....“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1818. Num. 492. — 494.

<sup>4)</sup> Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1817. 23. Januar. Num. 74. де свидѣтельство подаеся Георгію Саламону, клеріку писарю в епископск. канцеларії, який там писав од 13. сентября 1816. до 27. января 1817. — Посему був писарем докѣнченый философ Іосиф Пеллесс аж до 22. сентября 1817. року, який потому посланный на богословіе до Тирнавы. Гляд. 18. сентября р. 1817. нум. 1179. и котрый сам записав: аж доки писав сей протокол по номерѣ 1185. дня 22. сентября 1817.: „hucusque scripsit Josephus Pelles m. pr.“

<sup>5)</sup> Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 4. Februar. Num. 123. „.....16. Quod vacante Sede Archivum Dioecesis nonnihil neglectum observando, praeter Secretarium Bibliothecarium, Protocollistam et Cancellistam insuper Archivarium quoque distinctum servandum, et tam hospitio et victu, quam vero salario providendum habeam...“

<sup>6)</sup> „Matrica baptisatorum“, die 21. Decembr. 1817. Euthimius Demjanovits Relig. Cooperator... — Одже Михаил Лучкай од сего часу уже не був у В.-Лучках, се зовсѣм певне, — мѣг таже за якийсь час фунговати, як приватный секретарь у еппа Повчія.



р. 1818. Андрея Хиру, як конзисторіального нотаря<sup>1</sup>). Се одповѣдає и тому, що сам М. Лучкай твердить. Року бо 1833. просить од конзисторіѣ одно свидѣтельство, що вѣн як секретарь служив од 19. сентября року 1818. аж до 1. августа року 1827. И се свидѣтельство конзисторія рѣшила єму выдати<sup>2</sup>). — Се держало до початку слѣдуючого року 1819. Уже дня 6. марта р. 1819. заявляє еп. Повчій найвышшому губерніальному совѣту<sup>3</sup>), що посада конзисторіального нотаря упорожнена и велике число справ пожадає одного, способного, сталого урядника и зато вѣн выименовав на се мѣсто Михаила Лучкая за порядного нотаря и просить єму дозволити и приказати выплатити рѣчно платню 250. Р. фл. зачавши од 1. февраля сего року; що губерніальный совѣт и исповнив<sup>4</sup>). Сим заняв Михайло Лучкай важну посаду при дворѣ и канцеларіи еппа Повчія, з котрым може — и се не є невѣроятным — мав уже переже якѣсь близшѣ односины и котрый єго пѣзнавав на певно уже з свого прежного житя в В. Варадѣ, коли там кѣнчив филозофію, а Повчій був тамошным каноником и сучасно и тамошным руським парохом<sup>5</sup>), як се мы уже переже спомянули, но на жаль на се жаднѣ деталѣ, або доказы в архивѣ епархіальном, ани инде не найшлися.

1) Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 13. Nov. Num. 945. „...usque ad Secretarii Andree Chira adventum Cassae hujus Administratori ad manus Michaeli Lutskey tradendi...“

2) Vid Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 26. Novembr. Num. 1466.

3) Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1819. die 6. Martii Num. 309. „Excelso Consilio, Serenissime! Cum Consistorii hujus Munkacsinensis Notarii officium de praesenti vacaret, negotiorumque et causarum coram eodem Consistorio decurrere solitarum frequentia exigeret, ut praenominato officio ad continuandam manipulationem, aptum quoddam Individuum admoveatur, hinc collatis cum Consistorii mei Assessores Consilii Michaellem Lutskey Archivi Dioecesis adusque conservatorem in Consistorii hujus ordinarium Notarium nominavi, ac erga clementer defixum etiam 250 Rflrum annum Salarium more consueto introduci curavi... exoro... pro eodem Notario B. Grat. assignationem Angarialem pro rata temporis inde a 1. Februarii a. c. ...extradare demandare dignaretur...“

4) Intimat. d. dato 11. Maji. anni 1819. Num. 12,784. — Vid. in Archiv. Dioecesis. Fundationalia, 766.

5) Гляд. Михайло Гординський, приведена студія: Основанє гр. кат. церкви в князівстві Люкка, Записки Товар. ім. Шевченка, Львів, 1918. Том. СХХV. стор. 67. Заміт. 1. „Олексій Повчій... уродив ся 1753 р. в селі Кокодї, бігарського комитату, на Угорщині... В 1800 р. іменовано його крилошанином великоварадської капитули; заразом був він там і руським парохом...“ А замѣтити треба, що се автор подає послѣ Лучкая, як сам заявляє мало низше: „... Так характеризует Олексія Повчія Михайло Лучкай у своїй латинській рукописи (Церковная Газета, Будин, 26. декабря (7. января) 1857, г. ч. 50. стор. 397, статья: Біографія достопамятныхъ лицъ)...“



Як присяжений нотарь консисторіѣ М. Лучкай мав вплив на всѣ епархіальнѣ справи, якѣ еп. Повчій, перебравши сей звичай из часу, коли епископский мукачевский престол був опорожненный, рѣшав консисторіально т. е. з канониками и припадково з другими засѣдателями консисторіѣ. И як секретарь же епископа мав всегда нагоду обговорити епархіальнѣ справи з самым епископом, що не мало впливало на управлѣня цѣлоѣ епархіѣ. Крімъ сего — так указуєся — М. Лучкай як секретарь проводжав епископа Повчія на его урядовыхъ подорожахъ. Такѣ подорожи мав, як пише Юрій Жаткович<sup>1)</sup>, до монастыря красnobродского, де посвятив Г. Тарковича в першого епископа пряшевского, до Острихома на инсталацию митрополита — примаса Рудная, а дале на краєвый народный собор в Братиславѣ (Прессбург).

Не хибало М. Лучкая на важныхъ и — многораз — на правдиво черезвычайныхъ справахъ, не лиш в порядочномъ, кождоденномъ житію епархіѣ но и — правдиво незвычайныхъ и некождоденныхъ, якѣ були: поставленя новоѣ греко-как. руськоѣ епархіи пряшевскоѣ; потѣмъ роздѣленя епархіѣ мукачевскоѣ и пряшевскоѣ; собор епархіальный, як приготовательный на краєвый народный собор Мадярщины; роздѣленя фондѣв межи мукачевскою и пряшевскою епархією и проч....

Роздѣленя превеликоѣ мукачевскоѣ епархіѣ стало занимати перворядне мѣсто межи актуальными справами, державныхъ кругѣв уже од року 1809. по смерти бл. п. еп. Бачинского. Возникли рѣзнѣ проекти: конечно такъ вырѣшено, що поставлена нова пряшевска епархія р. 1815. дня 3. ноября выданнымъ королѣвскимъ приказом<sup>2)</sup>, под нум. 13, 997., и в слѣд сего був выименованный в першого пряшевского епископа Григорій Таркович, каноник епархіѣ мукачевскоѣ дня 19. марта 1816.<sup>3)</sup> Капитула же пряшевска заоснована року тогоже 1816.<sup>4)</sup> дипломою цѣсаря и короля Франциска I., а потверджена же дня 22. сентября р. 1818. через святѣйшого отца Пія VII. папы

<sup>1)</sup> Юрій Жаткович: Алксій Повчій, Епископ Мукачевскій, выпечатано: Подкарпатскій Календарь, Унгварь 1899, стор. 61. „Прескрасное зрѣлище было в его жизни, когда Алексій Повчій, 68 рочный старикъ г. 1821. в монастырѣ Красnobродскомъ в епископы Пряшевскіе посвятиль, 67 лѣтъ стараго Тарковича. Не смотря на свой высокій возрастъ Алексій Повчій г. 1821, появился в Остригомѣ, на инсталации примаса Рудная, г. же 1822. в Прессбургѣ на провинціалномъ синодѣ. А знати треба тутъ, что передъ 60. — 70. годами желѣзницы не ходили так, як днесъ, но путешествованіе тогда съ наибольшими было соключено трудами и тяжестями.“

<sup>2)</sup> Schematismus Dioecesis Eperjesiensis Anni 1903. pag. 6.

<sup>3)</sup> Ibid. pag. 7.

<sup>4)</sup> Ibid. pag. 18 Dato 6. Februarii 1816.



римського, состояча из пять членѣвъ, и коли справа так єѣ, як и до-  
тацій епископа цѣлком була вырѣшена, заведена була дня 6. августа  
р. 1820.<sup>1)</sup> И се дѣйстно день, коли нова епархія пряшевска дѣйстно  
повстала, як се шиматизм одповѣдно замѣчає<sup>2)</sup>. Саме роздѣлення  
епархій уже роками переже обговорено и становлено було, однак  
лиш по сему дѣйстно переведено. На основѣ интимату цѣс.-кор.  
губерніального совѣта, выданого 24. октября р. 1820. пѣд ч. 24. 409.<sup>3)</sup>  
переданѣ 194. парохіѣ до пряшевскоѣ епархіѣ, а зостало же в му-  
качевскоѣ епархіѣ 466. парохій, и еще 72., якѣ мали передатися  
пѣзднѣйше греко-католическоѣ епархіѣ В.-варадскоѣ<sup>4)</sup>.

В сих справах ходив еп. Повчій и персонально до Вѣдня р. 1819.  
и 1820. и проводжав его секретарѣ М. Лучкай<sup>5)</sup>. Року 1821. надѣй-  
шла одна дуже чрезвычайна справа. Се було подержаня епархіаль-  
ного собора, як пригѣтовки до краевого народного собора. Од року  
бо 1819. уже занималися в Мадярщинѣ думкою созвати краевый на-  
родный собор, щобы там становити тѣ средства, якими мож бы пе-  
реставити и поправити тот великий упадок моральности так меж  
клиром, як и меж мѣрянами, завести лѣпше воспитаня клира, упо-  
рядковати чины монашескѣ и урядованя церковных трибуналѣвъ (су-  
дѣвъ). Тогдашний острихомский архіепископ и примас Мадярщины  
Александр Руднай<sup>6)</sup> зачинав сю акцію и его голос не явился без-

1) Schemat. D. Eperj. Anni 1903. pag. 18. — 13.

2) Ibid. pag. 13. „Hac resolutione igitur regia stabilita atque Capitulo Eperjesi-  
ensi et quinque Canonicis, utpote: praeposito majore cum 1000, lectore cum 900.....  
et hac resolutione regia (ddato 16. Mai 1920. Num. 12,445.) per gratiosum emanatum  
intimatum publicata, neo-constitutum atque nominatum Capitulum Eperjesiense die 6.  
Augusti 1820. sollempniter introductum, ecclesiaeque hac antea vicaria per bullam pon-  
tificiarum et colationum regiarum in hac jam novissime cathedrali ecclesia institutam  
publicationem sua modalitate incardinatum atque instalatum est. Et haec est effectiva  
erectio novae dioecesis Eperjesiensis.“

3) Schematismus D. Eperjes. Anni 1903. pag. 14.

4) Protocol. Dioecesis. Anni 1820. die 24. Nov. 1820. Num. 745. „Serenissime...!  
.....huic exmissis 194 parochiis Dioecesis Eperjes. constituentibus, In obsequium B.  
Gratosi ddo 6. Octobris 1812. Num. 24,254. emanati Intimati Tabellarem deductio-  
nem solummodo de 538 Parochiis, et quidem 466 paenes dioecesis Munkacsensem  
remansuris, 72 vero M. Varadiensi Episcopatu aliquando resignandis isthic sub sub-  
sterno....“ Еп. Повчій туй заявляє губерніальному совѣту, що роздѣлення уже пере-  
ведено.

5) Protocol. Dioecesis. Anni 1820. 5. Februarii Num. 51. — 28. Januarii 1820.  
Num. 24. Де вмѣсто Лучкай подписаный є: „Josephus Hodermarszky Professore  
Theologiae et surog. consistorialem Notarium.“

6) Vid. dr. Rapaics Raymond, Egyetemes egyháztörténelem, Eger, 1889. III.  
kötet, 626. b. „1822. Szeptember 8-ra Rudnay Sándor, Magyarország hercegprimása



плодным и голосом в пустынь вопіющого, бо року 1821. вирішено подержати народный собор в лѣтѣ 1822. р.<sup>1)</sup> и се так, щобы передтым були всюды подержанѣ епархіальнѣ соборы, де бы обговоренѣ всѣ точки будучого народного собора, як се король Франциск I. приказом из дня 23. марта р. 1821. позволяе и повелѣвае так подержати народный собор в Братиславѣ<sup>2)</sup>. Разом и назначуться вѣсьм точок, якѣ мають переже в кождѣй епаріи на своих епархіальных соборах обговорити и вирішення потому предложитися на народный собор. Се вѣзваня и приказ дѣстав и еп. Повчій и в наслѣдок сего созвав епарх. собор епархіѣ мукачовскоѣ на день 1—8 мѣсяця октябрия р. 1821., так щобы переже всѣ намѣстническѣ округи в своих соборах всѣ точки поважно обговорили, и всѣ постановы в протокол записано предложили<sup>3)</sup> и выбрали из кождого намѣстнического округа одного делегата, таже и из кождого монастыря одного члена кромѣ игумена. На епархіальный собор делегаты мають 29. сентября появиться в Ужгородѣ перед епископом Повчіем, а другой день т. е. 30. сентября торжественно одкрыеся сей собор, а посему подержуться порады дня 1. и слѣдуючого мѣсяця октябрия. — Еп. Повчій выдал сей свѣй приказ дня 8-го августа р. 1821.<sup>4)</sup> и приключив и вѣсьм точок будучих нарад, но саме подержаня епархіального собора уже переже вирішено дня 27. юлія, но з тою розлукою, що тогды в консисторіи еще день собора не був становлений<sup>5)</sup>. Разом становлено, щобы члены собора помѣстилися в духовнѣй семинаріи и там дѣстали и квартиру и харчованя; сучасно выбранѣ и становленѣ и провѣдники епархіального собора<sup>6)</sup>, mezi ними занимае мѣсто и

(1819—1831.) nemzeti zsinatot hivott össze Pozsonyba, mely a világiak és egyháziak közt terjedő erkölcsi sülyedés megszüntetésére, a papjelöltek alaposabb kiképzésére, a szerzetes rendek belviszonyainak rendezésére és az egyházi törvényszékeknek szabályozására stb. vonatkozólag üdvös végzéseket hozott, de a melyek királyi jóváhagyást nem nyervén, kihírdetve soha sem lettek.“ Vid. Jegyzet: 3. „Nachrichten und Betrachtunen über die Nationalsynode vom Jahre 1822. Sulzbach, 1824. Collect. Laccens. V. 933. — 9.0.....“

1) Ddto 24. Maji 1821. Aaexander a Rudna, — Vid.: Archivum Dioeces. Consistorialia 1254.

2) Ibid. Intimat. ddto 23. Mart. 1821. Num. 3742.

3) Archivum Dioeces. Ecclesiastica in gre, 318. — Протоколы сѣ составляют онид великий звязок.

4) Vid. Ibid.

5) Protocolum Dioeces. Anni 1821. die 26. Julii Num. 828. де кажеся, що день собора епарх. становитья побднѣйше, а разом воззываются засѣдатель консисторіѣ, абы завдали своѣ замѣтки на приписанѣ точки собора до 1-го августа до епископа — Сѣ точки уже переже були поданѣ до вѣдомости.

6) Ibid. Promotores synodi: Michael Tabákovics, Canonicus, Rector Seminarii.



Михаил Лучкай, який був поставлений в нотаря сего собора.

Сей епархіальний собор дійсно и подержаний од дня 30. сентября з таким дневним порядком, як то конзисторія дня 25. сентября выдала<sup>1)</sup>. Дня 31. перед полуднем собор епарх. торжественно отвореный еп. Повчієм торжестреною Літургією епископскою, в якій участвовали всѣ каноники, достойники, професоры, засѣдатель конзисторіѣ и всѣ окружнѣ посланцѣ. — Первое засѣданя подержано 1. октября, друге дня 2., а третое дня 3. октября, коли торжественно з многолѣтвієм по звичаю собор епархіальний и закрыто. Засѣданя держалися в великій салѣ епископскої, в них поважно обговоренѣ всѣ точки собора приписанѣ и важнѣ постановы становленѣ, сяк з оглядом поста<sup>2)</sup>, одежѣ священникѣв, проповѣди, школьної молодежи, пѣвцо-учителѣв, святкованя праздникѣв<sup>3)</sup>, монашеского житя и проч., як се мож читати в протоколѣ сего епархіального собора, який списав Михаил Лучкай<sup>4)</sup>. Из сих не одна точка дійсно и перейшла в житя в нашой мукачевскої епархіи.

Постановы епарх. собора потому були пересланѣ до примаса в Острихом, коли р. 1822. опубликовав призыв на народный собор, що має подержатися в Братиславѣ дня 8. сентября и слѣдующими и разом запросив чим скорше прислати ему протокол подержаного

Stephanus Andruhovics, Canonicus; Adjuncti: Clar. Josephus Hodermárszky, Professor Theolog. et Michael Csérszky Theol. Professor; Notarii synodales: Antonius Bánnyay, Parochus privil. Hajd, Oppidi Dorog, Michael LutsKay Eppi Cancellarius, et Secretarius.“

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis, Anni 1821. die 25. Septembris, Num. 1000.

<sup>2)</sup> Сяк: пѣст рождественный начинатися має од дня 7-го децембра, т. е. од праздника св. еп. Николая; — великий пѣст од дня первої чотыридесятницѣ, т. е. по сыропустном тыждни; — пѣст св. Петра и Павла од Рождества св. Іоанна Предтечѣ; — а на кѣнець Богородичен пѣст од праздника Преображенія. — Проповѣдь треба держати по прочитаном евангелію дораз. — Монахам кромѣ постѣв в непостнѣ дни позволяеся мясоядѣня, — а новиціат довжен держати три роки, — Школы треба будовати, а дяки — пѣвцо-учителѣ мають освободитися од панщини. — При крестинах лиш одного кума и одну куму мож звати. — Священникам в реверендѣ и з коларем треба ходити. — Если календарь юліанский и григоріанский не мож еще з'единити, то треба переставити деякѣ свята, а другѣ перекласти на недѣлю. — И так дале.

<sup>3)</sup> Щобы хоронити свята и лѣпше подержати, занималися пытанем, як з'единити два календарѣ, юліанский и григоріанский. Сѣ акты уже перед дн. 18. юлія перебрал еп. пряшевский Григорій Таркович з тым, що всѣ наверне до Ужгорода, но не сяк сталося. И позаяк и до року 1822. дня 28. юнія не вернув, еп. Повчій из конзисторіѣ возывае Тарковича из дня 28 юнія пѣд нумер. 595.: „...Eandem Illustriatam Vestram humillime, una fraterne identidem exoro, quatenus eadem acta ex Cistis extrahi curare, et mihi ocyus transponere dignaretur..“

<sup>4)</sup> Archivum Dioecesis. Consistorialia 1254.



епархіального собора. Се и вирішено 14. юнія р. 1822. <sup>1)</sup>и дійсно заслані всі акти до митрополита — примаса д. 26. юнія т. р.<sup>2)</sup>

Но уже пред тым за ту велику працю, яку мав Михаїл Лучкай в сѣм епархіальнѣм соборѣ, єпископ Повчій виименовав єго початком р. 1822. в засѣдателя конзисторіѣ мукачевскоѣ дня 5-го января.<sup>3)</sup> Михаїл Лучкай як засѣдатель тогоже дня зложив и звичайну присягу. Як засѣдатель конзисторіѣ М. Лучкай посему высланий був пару раз на слѣдства тяжких справ; сѣк дня 17. апрѣля до Доробратова в справѣ апелациѣ низложеного пѣвця Мафтія Чепака<sup>4)</sup>, дня тогоже и до Комаровець в поносѣ вѣрникѣв парохіан против свого пароха,<sup>5)</sup> кромѣ сего иншѣ мѣсцевѣ справы выданѣ єму на реферату.<sup>6)</sup> Особенного замѣчаня заслужить рѣшеня конзисторіѣ из дня 29. ноябрю р. 1822., де повѣрено М. Лучкаю составити шему тых такс, якѣ маються платити намѣстникам, або другим, если в даякѣй справѣ высилаються через епархіальне правительство выслѣдити справу<sup>7)</sup>. Составити же треба було сю шему на основѣ королѣвскоѣ резолюциѣ р. 1770. выданоѣ и послѣ тоѣ практики, яка завелася в епархіи дѣырскѣй (Jaurinum — Győr).

Року 1823. наступила справа роздѣлення фондѣв и всѣх фундаціѣй межи епархією мукачевскою и новопоставленою прѣшевскою. Інтимат кор. губерніального совѣта из дня 14. января р. 1822. нум. 57.<sup>8)</sup> станорив близше и подрѣбно на кождый поодинокий случай

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. die 14. Junii, Num. 543.

<sup>2)</sup> Ibid. Num. 582. — Vid. Num. 609.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. die 5. Januarii. „Num. 45. Cum Illustrissimus Dominus Episcopus, et Praeses tam Michaellem Lutsckay, quam et Nicolaum Zékány pro Assessoribus S. hujus Sedis Consistorialis denominare, et qua tales adjurare etiam curare dignabatur; hinc deliberatum est: Idipsum Protocollum huic inseri, Ex Consistorio ut supra celebrato 5. Januarii 1822.“

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. d. 17. Aprilis Num. 366.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. d. 17. Aprilis Num. 369. Vid. et Num. 465.

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. d. 24. Aprilis Num. 381. „ut ad faciem loci exeundo negotium cum D. Praefecto. Camerali, qui „horti sui a vidiua Balugyan-szkyana comparati sepimentum loco antiquo moto ad viam plane publicam elevaverit.“ Cf. Num. 455. — Die 3. Maji 1822. Num. 448. „Praesentatae sunt rationes seu potius Deductio interusurii a duabus Capitalibus junctim 1534. flrnos et 53 xros efficientibus, ab administratione Sacra Argentea supellectili promanantibus... inde ab anno 1811. obvenientis, per Michaellem Lutsckay...“ Die 29. Maji 1822. Num. 502, de celebratione S. Liturgiae per deficientem Basilium Soltész.

<sup>7)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1822. d. 29. Nov. Num. 915.

<sup>8)</sup> Intimatum. Exactoratus Locumtenentialis. Hung. d. 14. Januarii 1823. Num. 57. — Schematismus Dioecesis. Eperjes. op. cit. pag. 16.



участь и мѣру роздѣленя, що переже лиш загально так було становлено, що маються одповѣдно епархіам и числу вѣрникѣвъ роздѣлити и для сего оба епископы мають о сѣм порозумѣтися,<sup>1)</sup> а если бы возникло якоесь несогласіе, тогда треба буде дати губерніальному совѣту для вырѣшеня. Вышеспомянутый інтимат губерніального совѣта предложеный в конзисторіи мукачевскѣй 21. февраля и зараз становлено,<sup>2)</sup> що припадаючу часть фондѣвъ треба становити руководителям каноникам, щобы чим скорше выдати их пряшевскѣй епархіи. Но епископ пряшевский пожадав выдати участь своеѣ епархіѣ в тѣй мѣрѣ, як се в тѣм самѣм інтиматѣ становлено.<sup>3)</sup> Сесь перепис пересланный також до каноникѣвъ руководителей фондѣвъ, котрѣ сучасно возванѣ, абы свои проекты передложили. Но дѣло не ишло так легко, повстали тяготы, якѣ малися предложити губерніальному совѣту для вырѣшеня<sup>4)</sup>. Лиш 3. октября пришло се вырѣшеня в приказѣ тогоже губерніального совѣта, де становлено, абы 1. ноября р. 1823. передалися, власне перебралися фонды<sup>5)</sup>. Того же року 5. ноября заявлено конзисторіи епископскѣй, що епископ пряшевский выслав для перебрания фондѣвъ каноника Василія Годобая, який для сего 6. ноября и явиться в Ужгородѣ<sup>6)</sup>. Но лиш 13. ноября явилися посланцѣ епископа пряшевского каноник о. Василій Годобай и адвокат Петро Подгаецкий, якѣ предложили<sup>7)</sup> свою повновласть,

<sup>1)</sup> Intimat. 24. October. 1820. Num. 27, 409. — Vid. in Schematismo D. Eperjes. op. cit. pag. 14. „...emanato Intimato dispositum est, ut habita cum episcopo Munkacsien-si mutua cointelligentia, fundi ac foundationes, item subsidium e 30,000 flornm consistens, clerus junior, numerus deficientium, fundus viduarum, nec non cassa piarum foundationum in sensu emanatorum, ordinum altissimorum, inter ambas dioeceses proportionate dividatur....“

<sup>2)</sup> Protocol. Dioecesis. 1823. ddo 21. Februar. Num. 215.

<sup>3)</sup> Ddo 10. Februar, 1823. Num. 14. — Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1823. die 12. Marti. Num. 328.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 21. Maji. Num. 558.

<sup>5)</sup> Ibid. Num. 907. die 3. Octobr. „Lectum est B. Gr. ddo 2. Septembr. a. c. Num. 21, 589. emanatum intimatum vigore cuius l-o terminus resignationis Capitalium Dioecesis Eperjes concernentium sub 21. Maji a. c. Num. 558. pro 1. Novembr. prae-fixus ultro confirmatur....“

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 5. Novembr. Num. 972.

<sup>7)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 13. Novembr. Num. 1,000.: „Exhibitae sunt Gregorii Tarkovits Episcopi Eperjes. die 3. Novembr. emanatae Credentiales Litterae, quarum vigore Rssmus Basilius Hodobay Canonicus et Petrus Podhajeczky fiscalis authorizantur ad levanda Capitalia ex fundis hujatibus. Dioecesi Eperjes. competentia. Praesentatae et lectae sunt dein litterae resignationales tam per utriusque dioecesis deputatos subscriptae, ac sollemnisatae, sub 8. Novembris a. c. emanatae, erga quae omnia: Deliberatum est: Instrumentum isthoc alterum ad Archivum reponi, alte-



выставлену еп. Григоргієм Тарковичем, на що консисторія вирішила выдати часть епархіи пряшевскої, а документи одложити в архив, власне предложити найвысшому губерніальному совѣту. — Однак деякѣ тяготы еще и по́зднѣйше возникли, р. 1824.—1825. и требовали полагодженя<sup>1)</sup>. Михаил Лучкай бѣльше работы и труда мав сучасно тогоже року з упорядкованем парохій. Ся справа велася уже од давна од часѣв прош. еп. Андрея Бачинского и часом пожадала великоѣ працѣ. Сяк сталося и р. 1823. Губерніальный совѣт пожадав выказѣв тых 45. парохій, якѣ упороженѣ стояли т. е. не могли мати власного духовника из недостатку дотаціѣ и доходкѣв. Сей повный список представленый з замѣтками 21. мая губерніальному совѣту<sup>2)</sup>. Року 1824. наступило выдѣленя парохій до епархіѣ В.-варадскоѣ задѣленных, як се уже мало выше спомянуто. Сѣ парохіѣ числом 72, уже року 1820. так держалися, як котрѣ мають передатися в той час епархіи грек.-кат. В.-варадскої. Ся пора же настала р. 1824., коли прийшли буллы од апостольского престола, як се заявляє из дня 18. юлія 1824. Йосиф Вурум, латинский епископ В.-варадский нашому епархіальному правительству з тым, щобы дати выголосити сѣ буллы папскѣ о отдѣленю сих 72. парохій од епархіѣ мукачевскоѣ и придѣленю до епархіѣ В.-варадскоѣ в якийсь на се переже назначеный день. Еп. Повчій позад свою неприсутнѣсть в Ужгородѣ лиш кѣнцем юлія занимаєся в консисторіи сею справою и в одвѣт то дає одписати епископу Вурум, як на сю сраву высланому комиссарю, що сам хоче поѣхати до В. Варада, абы там се з ним дня 19. и 20. сентября торжественно перевести и если Бог допуститъ, уже переже вечером там буде<sup>3)</sup>, и додає, що сучасно дав увѣдомити намѣстникѣв всѣх тых округѣв, абы на сей акт точно

---

rum altius submitti, cum submissione tantisper vel ideo expectandum, quod D. Tarkovits sibi ratihabitionem reservaverit. Ex Consistorio ut supra celebrato."

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1824. die 11. Augusti. Num. 677. ubi aliae praetensiones proponuntur. Item Num. 42. 311. 406. etc. Protocol. Dioecesis. Anni 1825. 12. Maji. Num. 630. 31. Augusti. Num. 915.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die Maji Num 559., де предложенѣ замѣтки еп. Повчія на упорядкованя парохій в сѣм комитатах епархіѣ мукачевскоѣ, (бо епархія пряшевска уже роздѣлена була). — Нум, 560. туй изчисляються тѣ згаданѣ 45 парохіѣ, що мали зовсѣм недостаточнѣ доходки.

3) Protocolum Dioecesis. Ann. 1824. die 28. Julii Num. 645. „Illustrissimo ac Rssmo D. Josepho Vurum lat. rit. Eppo M.-Varad. C. S. C. R. A. M. Consiliario. Illustrissime! Bullae Pontificiae relate ad 72 Parochias a veteri dioecesi Munkacs avellendas, et gr. cath. Dioecesi M.-Varadinensi incorporandas emanatae Executionem Illustritati Vestrae commissam haberi etiam ideo gavisus sum, quod ex aestimatissimis sub 6. Julii a. c. ad me dimissis per me vero ob longiorem domo absentiam nonnisi sub hodi-



появились. Сей термин приняв еп. Вурум<sup>1)</sup>, и одтак дисмембрація сих 72. епархій из мукачевскоѣ до В.-варадскоѣ епархіѣ дѣйстно и переведена дня 19. сентября, як се указує урядова грамота<sup>2)</sup> еп. Вурума, яку о сѣм того самого дня выставив послѣ того, як еп. Повчій лично одказався од сих 72. парохій и передав их разом з одповѣдною грамотою. В сѣй грамотѣ на сам перед тѣ 72. парохій в комитатѣ сукмарскѣм лежачѣ за рѣкою Самош оддѣляются од епархіѣ мукачевскоѣ, а потѣм придѣляются В.-варадскѣй греко-кат., як се королѣвским інтиматом уже роками переже було становлено. По сему же изчисляє фонды и фундаціѣ и все, що лиш може роздѣлитися и предлагає и мѣру сего роздѣлення по тому способу, як се уже переже выроблено од цѣс. кор. губерніального совѣта<sup>3)</sup>. Додати то еще треба, що се потому лиш року 1825. подтверждено од най-высшого кор. губерніального совѣта інтиматом из дня 13. сентября пѣд числом 27.489., як се предложено епархіальной конзисторіи мукачевскѣй 2. ноября 1825.<sup>4)</sup> Тогоже р. 1824. зачалася и нова робота выдаваня церковных книг, особенно Молитвослова, як се в засѣданю конзисторіи 18. февраля предлагаєся з тым, що уже переже було зачато<sup>5)</sup>.

Року слѣдуючого 1825. кромѣ того, доки роздѣлення епархій и придѣлення 72 парохій епархіи В.-варадскѣй не подтверждено кор. мадярск. губерніальным совѣтом — що мало выше сказано — доти и державнѣ субвенціѣ из религіиного фонда разом засылалися до

---

erno perceptis litteris, non vanam potuerim fovere spem, occasionem et gaudium habiturum Illustritatem V. in domo mea una sum clero demisse venerandi. — Interim cum ex litteris sub 18. ejusdem mensis ad me datis mihi que simul cum prioribus admanuatis intellexerim Illrm D. Eppum recipientem ob sinistram valetudinem iter praesuscipere non posse, Nutum Illustritatis V. adimpleturus ad iter M.-Varadinum suscipiendum memet resolvo, et actui huic dies 19. et 20. Septembris s. n. impendendas humillime censeo. Quem terminum quemadmodum incorporandorum Districtuum V. A. Diaconis sub hodierno significo, ita Illrti V. demisse insinuare sustineo, quod nisi improvisus eventus obstiterit, pridie 19. Septembr. ibidem adfuturus, obsequia mea Illstrti V. humillime deferre, et gratiose oblato quarterio, cum canonico et secretario uti intentioner. Qui gratiosis favoribus deditus cum peculiari venerationis cultu maneo Unghvarini.“

1) Protocolum Dioecesan. Anni 1824. die 8. Septembr. Num. 711.

2) Protocolum Dioeces. Anni 1824. die 29. Septembr. Num. 740.

3) Уже р. 1820. саяк заявляє еп. Повчій, як выше приведено, де говорено о поставленю новоѣ, прашевскоѣ епархіѣ. — Сему одповѣдно треба розумѣти, що епархіальный шиматизм каже, якбы сѣ 72. парохіѣ перепущенѣ уже р. 1821. епархій В.-варадскѣй. — Гляд.: Шиматизм Епарх. Мукачовскоѣ р. 1861. стор. 16.

4) Protocolum Dioeces. Anni 1825. die 2. Novembr. Num. 1055.

5) Protocolum Dioeces. Anni 1824. die 18. Februar. Num. 234.



епархіѣ мукачевскоѣ, позад що рату В.-варадскоѣ одсѣ треба було выплачувати. Се перестало лиш тогды, коли одобрено и, як высше сказано и роздѣленя всѣх фондѣв межи сими епархіями<sup>1)</sup>. Сего року епископ В.-варадский предложив правительству епархіѣ мукачевскоѣ, абы на основѣ інтимата губерніального совѣта из дня 6. августа 1816. нум. 22,739. округ нѣрский замѣнили з другими 10 селами, якѣ вѣн вычисляе, яких вѣрники не русины но волохи<sup>2)</sup>. Ся справа выдана потому протоіерею и М. Лучкаю, нотарію конзисторіѣ.

Из недостатку дотаціѣ и доходкѣв кѣнцем року 1825. изнова також вычисляються великим числом парохіѣ, хотѣ уже туй замѣтити треба, що сѣ парохіѣ найденѣ уже и становленѣ недостаточными по цѣлковитѣм роздѣленю з двома другими епархіями<sup>3)</sup>.

Року 1826. кромѣ обясненѣ з оглядом роздѣленя з епархією прашевскою<sup>4)</sup> и В.-варадскою<sup>5)</sup> выникли даякѣ важнѣ sprawy другоѣ природы. Сяк зачалися переговоры о предложеню В.-варадского епископа из минувшого року, абы замѣнати округ Нѣрь ему припавший, який був руський, за парохіѣ другѣ з волоскими вѣрниками. Уже 1. февраля перепише еп. Повчій, що пересылае свои замѣтки, якѣ конзисторіи суть предложенѣ<sup>6)</sup>, через протоіерея и М. Лучкая, конзисторіального нотаря. Продовжаються переговоры 9. юнія 1826<sup>7)</sup> и лагода заявляеся цѣс.-кор. губерніальному совѣту для потвердженя 29. сентября<sup>8)</sup>.

Друга важна справа було опублікованя святого юбилея в мукачевскѣй епархіи и его празднованя тым способом, як се выро-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 2. Novembr. Num. 1055. Intimatum Locumtlis Consilii ddo 13. Septembr. 1825. Num.: 27, 489.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 30. Novembr. Num. 1115.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 30. Decembr. Num.: 1200. — Було же таких 45 парохіѣ, як се вычисляе: — Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 9. Junii. Num. 481. et 6. Junii Num. 481., in fine post Indicem!!!

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 11. Januar. Num. 47. — 2. August. Num. 597. libros in pluribus exemplaribus exstantes in Bibliotheca petit pro sua Dioecesi Eperjesiensi extradari Eppus Tarkovics.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 16. Januarii. Num. 55. — 8. Mar. — Num. 209. де, абы приготовити роздѣленя фондѣв, высылаеся из В.-варадскоѣ епархіѣ Василій Кевварій. — 21. April. 1826. Num. 306. — 15. Maji 1826. Num. 420. — 23. Jun. 1826. Num. 487. де выслѣдок переговорѣв предложиться цѣс.-корол. губерніальному совѣту.

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 1. Febr. Num. 106.

<sup>7)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 9. Jun. Num. 479.

<sup>8)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 29. Septembr. Num. 688.



били Іоанн Чургович и Михаил Лучкай<sup>1)</sup>. Подѣбно важна справа була и визитація чина монашеского и мукачевского монастыря, яка р. 1826. на приказ еп. Повчія переведена из дня 15. сентября<sup>2)</sup>. Нова и важна справа повстала в мѣсяцю октябрѣ, коли губерніальный совѣт повернувся к еп. Повчію з тым вопросом, якбы мож завести новый т. е. григоріанский календарь, що потому консисторія выдала Михаилу Лучкаю на предложеня<sup>3)</sup>. Но при сих бѣльших справах выданѣ були и не мало меншѣ справы<sup>4)</sup>. Рѣк 1827. конецъ положив дѣятельности М. Лучкая, як нотаря консисторіального, секретаря и засѣдателя консисторіального и зачинаєся нова доба, як пароха города Ужгород.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 15. Maj. Num. 419.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 15. Septembr. 679.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 25. Octobr. Num. 737.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 3. Mart. Num. 188. о наслѣдствѣ Петра Яцковича. — 15. Mart. Num. 233. о загородѣ Фекетейскѣй. — 10. Maj. Num. 411. — 3. Novembr. Num. 751. о наслѣдствѣ Іоанна Орбан.



### III.

Зєдинєня калєндаря. — Вєлицєзна праця. — Іоанн Ляхович три роки хворий. — Шкандалозный каплан. — Кандидація на Ужгород. — Характеризація М. Лучкая. — Администратор Ужгорода. — Достав презенту. — Новый парох. — Упорядкованя церкви. — Инсталлація 6. мая и благословєня сѣянъ. — Намѣтник округа ужгородского. — Просьба о конгруѣ парохѣв ерарских. — Поправка фары. — Посада цензора руського. — Дяк Галас. — Благословєня великоднє. — Инвентар парохіѣ, — Роки: 1827, — 1829.

Самым початком року 1827. важна справа зєдинєня калєндаря стала з нова занимати єпархію и нашу и всѣ другѣ грек.-католическѣ. Се уже повторительно встрѣчаєся од року 1821., коли єпархіальный собор занимався сею справою и межи тым походила и єпископску канцеларію в Пряшевѣ и року минулого выдана була на предложєня Михаїлу Лучкаю<sup>1)</sup>, а текучого року сяк од него выроблений єлаборат сам єп. Повчій посылає цѣс.-кор. губерніальному совѣту з тою замѣткою<sup>2)</sup>, що ся студія вѣрно представляє справу так, що до сєго нич не має додати, лиш то просить, абы намѣр поправленя калєндаря мѣг статися успѣшным, щобы се однако перевєлося в цѣлѣй краинѣ межи всѣми грек.-католиками<sup>3)</sup>. — Губерні-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 25. Octobr. Num. 737.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 1. Januar. Num. 17.

<sup>3)</sup> Ibid. „Serenissime! Sua Matte Sma correctius Calendarium apud G. Ritus populum clementer inducere intentionante dignabatur Serenitas V. sub 12. Septembr. A. pr. Num. 22, 982. me reflexisse, ut circa principia et modalitatem Unionis huiusque informationem adhuc 13. Februarii a. 1826. Nr. 3527. desideratam ocys altius exhibeam. Unde demisse refero. Dioecesi Munkacsensi 1816. necdum sub meae directione locatae, nec cum aditu muneris mei simili officiosa restantia mihi exhibitae existente, in obsequium postremi dumtaxat B. Gr. Intimati combinationem viro notitiam rei habenti commisi. Exhibitam per hunc mihi opinionem isthuc sub adjacentem adeo adaequatam invenio, ut eidem nihil amplius addendum necessum existimem, quam Serenitatem V. Caes. R. Exs. Cons. R. L. H. demisse exorandum habeo, quatenus apud suam Mattem Ss. semet interponere dignaretur, ut idem conatus Unionis Calendarii in tota Monarchia Caes. Regia ocys inducantur.... 1. Januarii 1827.“ — Сама студія



альный бо совѣтъ уже року 1816. выдал був сю справу на корольвский приказ всѣм епископам на предложеня о зѣдиненю календаря, а од року минушого 1826. став знова урговати справу, як и перепис епископа и сам се указуе<sup>1)</sup>.

Що Михаил Лучкай, як нотарій конзисторіальний и секретарь епископа, мав величезну працю, указують богато тѣ бѣльшѣ работы, якѣ протягом сих лѣтъ и рокѣвъ ему треба було выпрацьовати. Се признати и из'явити примушенный був и сам Михаил Лучкай<sup>2)</sup>, коли ему еще кромѣ сих праць хотѣли еще и другѣ, и се зовсѣм инакѣ рѣзнодорожнѣ завдати, тогды просить увѣльнити себе од сих новых трудѣвъ, бо не може розширитися и на сѣ позад тутешнѣ работы.

Може право ся тяжка и велика работа подала ему думку, щобы перемѣнив свою дѣяльнѣсть, но — може, що впливали на него другѣ важнѣ причины<sup>3)</sup>, як его уже старший вѣкъ и особенно старѣсть епископа Повчія, який его патроном указуеся аж до смерти. — И нагода повсталa року 1827., коли парохія города Ужгорода упорожнилася. Тогдашний парох и разом намѣстник округа ужгородского був хворый, уже перед трійома роками захворѣвъ<sup>4)</sup> и у постели лежав, позад що все душпастырство сповняв его сотрудник. За три роки еще вѣрники покѣйно успокоилися в хворотѣ своего духовника, но початком року 1827. уже надоѣла им ся хворота пароха и — недостатки так тѣлеснѣ, а особенно и моральнѣ своего сотрудника, и зато депутацією повернулися до епископа, щобы их письменно завдану жалобу выслушав и позаяк и церков и парохія их розпадаеся, нового пароха благоволив им дати<sup>5)</sup>. Се сталося 3. января и еп. Повчій

помѣщена на кѣнци тогоже протокола и е 15 сторон велика (in folio). — Из сеѣ студіѣ видно, що перший приказ корольвский выданный 13. февраля 1816. Нум. 3526., одже в переписѣ еп. Повчія ошибочно е приведено.

<sup>1)</sup> Гляд. попередну замѣтку

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 31. Januar. Num. 92. „Michaele Lucskay notario Consist. exponente qualiter ratiocinium super substantia Jaczkovicsensi... ducat, sed ob labores isthic occurrentes semet extendere nequeat, ut etiam terragiis et aedificiis in statu bono servandis invigilare queat, atque ideo Rationes de suis perceptionibus et erogationibus pro anno praevio factas praestando, semet ab hoc onere semet absolvi petit...“

<sup>3)</sup> Если и замовчимо амбицію, спокѣйнѣйше житя, приемнѣйшу дѣяльнѣсть, як канцеларійна праця... и подѣбнѣ мотивы.

<sup>4)</sup> Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1827. 15. Januar. Num. 68. „Fidelibus Ungavariensibus dato Recursu coram me conquestis, qualiter R. Ioannes Lyachovics Parocho et V. A. Diacono locali in tertium annum aegre decumbente...“ пише Еп. Повчій

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 3. Januar. Num. 20. „Primaribus G. Cath. Communitatis Oppidi Ungvar dato recursu amare conquestis, qualiter R. Ioannes Lya-



з консисторією так досудили, що дозволили пароху Йоанну Ляховичу або избрати якогось священика за свого администратора, який бы мѣсто него засобляв вѣрникѣвъ, або щобы був пенсіонований з рѣчною пензією 300. флор., а — сучасно становили его сотрудника положить для лѣченя на якийсь час до семинаріѣ<sup>1)</sup>. Для розваги дали ему два цѣлѣ тыжднѣ. — Но минули данѣ два тыждѣ и парох Ляхович не дав жадноѣ одповѣди, як ему приказано, зато еп. Повчій хотѣвъ подати ему замѣстителя, но межи тым Ляхович одважився и одрѣкся порохиѣ и намѣстничества. Ся одповѣдь и резигнація предложена консисторіи 23. февраля, де резигнація принята, и о. Ляховичу дозволена тогданья цѣла пензія рѣчно 300 флор, позаяк вѣн за 40 рокѣвъ и выше в тяжких парохіях совѣстно служив и кромѣ того дозволено, щобы мѣг позостати в парохіальнѣй хижи до теплѣйших часѣвъ весны, — а сучасно парохія заявлена за упорожнену<sup>2)</sup>. Так упорожнену парохію треба було чим скорше заповнити, бо сотрудник уже од 10. января посланий до семинаріѣ на коррекцію<sup>3)</sup>, и дѣйстно лиш греміальнѣ священики засобляли парохію. Уже само тогды, коли принята резигнація о. Ляховича, завдана и предложена була просьба о. Василія Договича, пароха В.-лучанского, де просить парохію ужгородску. Ся просьба одложена на слѣдуючу консисторію<sup>4)</sup>. И еще тогоже мѣсяця дня 28. февраля справа скѣнчена на подержанѣй консисторіи и парохія Ужгород заповнена<sup>5)</sup>.

chovics a pluribus annis aegre decumbens neque Ecclesiae, tanto minus parochiae curam habente, Cooperatore autem corporalibus non minus, quam moralibus debilitatibus obnoxio existente, non modo in spiritualibus notabilem defectum, sed etiam publicum, pudorem experiri cogantur Ecclesiae et Parochiae collapsu statu supplicantibus...“

<sup>1)</sup> Ibid. далсе в рѣшеню.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 23. Febr. Num. 172. „Rdo Ioanni Lychovics medio declarationis in sensu ordinum sub 2. Januarii A. curr. Num. 20. emanatae sub hodierno isthuc exhibitae, Parochiam Ungvariensem resignante, ac pensionem sibi adplacidandam petente, deliberatum est: Resignationem acceptari, et eidem pensionem..... conferri. Parochiamque Ungvariensem pro canonice vacante declarari, nihilominus eundem in domo parochiali in quiete usque mitiora Veris tempora reliqui...“

<sup>3)</sup> Protocolum dioecesis. Anni 1827. Num. 50. Йоан Петрович, сотрудник, посланный до семинаріи, коли зробив даякѣ публичнѣ шкандалы. Но нич не помѣгло, скоро положеный в пенсію, р. 1828. посланный в монастырь березнянский, де и помер пѣд коротким часом. Гляд.: Protocolum Dioecesis. Anni 1828. Num. 714.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 23. Febr. Num. 173. „Lectus est Recursus R. Basilii Dohovics Parochi N.-Lucskensis pro obtinenda mox saepius vacante declarata Parochia Ungvar. Unde Deliberatum est: Eundem Recursum pro futura reproductione praenotari, ex Consistorio ut supra celebrato.“

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 181. die 28. Febr. „Rdo Michaeli Lucskay S. Sedis Consistorialis Notario et Secretario Eppali vacans Beneficium Ung-



Михаил Лучкай, нотарій конзисторіальний, завдав свою просьбу и просив себе назначити уже од теперь за администратора, доки од найвышого королѣвского ерара дѣстане, як од патрона презенту, особено зато, бо пасхальнѣ сповѣданя и катехиз дѣтей суть на порозѣ и так велика парохія пожадає лѣпшоѣ пасторизаціѣ. — Позаяк Михаила Лучкая всѣ в конзисторіи притомнѣ судили достойнѣйшим межи всѣми другими просителями, зато сповнили єго просьбу з тою кавтелою и задержанем, що если бы одержав каноничество, тогды должен резигновати из парохіѣ и приняти богословску катедру<sup>1)</sup>. Сучасно вирішено представити найвышому патрону кандидцію на парохію Ужгород и се поставити на першѣм мѣстѣ, о. Михаила Лучкая, на 2. о. Василя Договича, а на 3. о. Йоанна Зомборій, пароха и намѣстника В.-севлюшского<sup>2)</sup>. Се тогоже дня вирішено на конзисторіи так, що еп. Повчій повѣряє о. Михаилу Лучкаю администрацію парохіѣ од дня 1. марта р. 1827., власне од слѣдующого дня, як се выразно сказано в переписцѣ к тогдашному намѣстнику о. Андрею Белловичу, пароху радванскому<sup>3)</sup>. Добавлена є и сама кандидація, яка є интересантна, як уже выше було спомянуто, но кромѣ сего и заго, бо подає характеристичнѣ замѣтки о Михаилѣ Лучкаю. Из сих не повторяєме выше приведеных, но лиш тѣ изчислиме, якѣ доси єще не вычисленѣ. Так то каже, що Лучкай уже 11. рокѣв исповняє свѣй уряд, но се розумѣти треба нам по выше становленым; дальше то каже, що уже сповняв душпастырство вязных (запертых) так у вязницѣ жупанскѣй як и городскѣй, що

var cononice effectum resolvi et eo usque etiam donec ab Excelso Patronatu Praesenta supervenerit Administrationem hujus Parochiae vel ideo sibi conferi petente, quod S. S. Confessiones Paschales, et prolium Cathechisationes imminet, et secus etiam ampla haec Parochia peculiarem curam exposcit. Deliberatum est: Cum supplicans e concurrentibus dignior esse adinveniat unanimi voto Actu conferri ea tamen cum cautela, ut dum recurrens Canoniam consecutus fuerit, resignata Parochia Cathedralam theologicam assumere teneatur.“

<sup>1)</sup> Гляд. предидучу замѣтку.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 184. (l. cit.) „...Caeterum cum haec Parochia sub interimali Administratione manere nequeat propositionem Excelsae Camerae adornandam et 1-o loco Michaellem Lucskay, 2. Basilium Dohovics, Parochum N. Lucskensem, et 3-io Ioannem Zombory V. A. Diaconum N.-Szölösiens. candidandum...“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 184. „.....Eousque etiam, donec ad canonice vacantem Ecclesiam Unghvar Actualis Parochus introductus fuerit, ne in tam populosa Parochia in SS. Quadragesima defectum erga ejusdem Parochiae Administrationem R. Michaeli Lucskay Secretario S. Sedis Notario ita confero, ut a prima Martii Is munere suo isthoc defungi accipiat. Quod pro danda et habenda directione praesentibus significo. Unghvarini die 28. Februarii 1827.“



вѣроятно од пару рокѣв зачалося<sup>1)</sup>, дальше подає єго характер, який так описуєся: в богослуженю богобойный, у всѣм точный, прилѣжный и вѣрный и особенного вниманя достойный позад свое примѣрне поведене; умом выученый, кроткий и спокѣйный; в розговорѣ интелігентный и благий; перехоплений хосенным читанем и урядовыми роботами. Из огляду же посады парохіальноѣ, то записано: позаяк парохія ся є споена з намѣстничеством округа и засѣдательством в конзисторіи, вѣн же має квалификацію плодovито выповняти сѣ двоякѣ обязанности; а саме мѣсто, як публично, пожадає неженатого и интелігентного<sup>2)</sup>.

И сѣк Михайло Лучкай выименованный 28. февраля в администратора парохіѣ Ужгород дораз од слѣдующого дня и од тогды и зачав дѣйстно и управляти своею парохією духовно<sup>3)</sup>. Сего доказом є и то, що скоро, дня 9. марта положив присягу на конзисторіи Деметрій Керекеш, поставлений од еп. Повчія не лиш в архиваря, библіотекаря, но и в вице-нотаря и так наслѣдника Михаила Лучкая<sup>4)</sup>. — Яку працю мѣг мати новый администратор Лучкай, легко представиме собѣ, если подумаем, в якѣм станѣ находилася она, що

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1824. Num. 981. 911., де найвысший губерніальный совѣт позволяє и обвязує на душпастырство вязных.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. ad Num. 184. (post Num. 193.) Tabella Candidatorum pro R. Cameralis Oppidi Unghvar Parochia canonice vacante Excelsae Camerae R. N. A. Patronatus Juri obnoxia in Cottu de Ungh sita.... 1. Michael Lucskay Localis Administrator, S. Sedis Consistorialis Assessor. Caelebs. Annorum 38. — In Parochia N. Lueskensi Cooperator 3 mensibus, dein ad officium dioecesanum applicatus munere secretarii, et S. Sedis Consistorialis Notarii in undecimum annum defungitur, simul tam Comitatus, quam etiam gremialium G. Catholicorum Captivorum curas spirituales gessit gratuito, nunc hujus Parochiae hujus Administrator constitutus. — In divinis pius, in omnibus accuratus, diligens ac fidelis, ob exemplari comportatione reflexione peculiari dignus. — Ingenii culti et modesti, peccati, in conversatione humanus est ac mitis. Lectioni utili et officiosis laboribus deditus. Philosophica: M. -Varadini. Theologicae Viennae in Caes. Reg. Convictu qua Alumnus. — Semper cum nota eminentiae. — Cum statione hac est conjunctum officium V. A. Diaconale, Consistorii Assessoratus, Is vero ad utrumque isthoc munus cum fructu et honore obeundum est qualificatus. Loci publicitas coelestem et cultum exposcit...“

<sup>3)</sup> Платню конзисторіального нотаря так видитьсѣ задержав до кѣнця того пѣврока, бо наслѣднику єго Деметрію Керекеш лиш од 1. августа р. 1827. (Protocol. Dioecesis. Anni 1827. die 22. Jul. Num. 465.) проситьсѣ ликвидовати од губерніального совѣта, який и сповнив просьбу дня 13. августа числ. 20. 547. (Protoc. Dioecesis. Anni 1827. Num. 650. —) А доти то кажєся, що сю платню выбирав Михаил Лучкай. — Може зато лишено се єму, бо на парохіи залишений єще дальше в квартирѣ прєжній парох І. Ляхович.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 9. Mart. Num. 228..., R. d. Demetrius Kerekes non modo in Archivarium, et Bibliothecarium. sed etiam in Vice-Notarium



уже переже предложено в просьбѣ передовыхъ вѣрникѣвъ, котрѣ початкомъ року сего зато просили од еп. Повчія нового пароха, бо позад трилѣтну хвороту свого бувшого пароха Іоанна Ляховича и позад тѣлеснѣ и моральнѣ недостатки<sup>1)</sup> сотрудника не лиш потерпѣли не мало в духовнѣмъ житю, но смѣхомъ служили всѣмъ позад свою розпадающу церков и подѣбнѣ парохіальнѣ будинки. Вшитко жадалося и чекалося одже од нового администратора Михаила Лучкая и вѣн выповнив свою задачу, пѣднѣяв нараз духовну жизнь вѣрникѣвъ и упорядковав и матеріальнѣй стан церкви и фары парохіальнѣхъ будинкѣвъ и цѣлоѣ парохіѣ и протягомъ рокѣвъ, якѣ тамъ пережив, перемѣнивъ ю в цѣвѣтучу церковну громаду. Розумѣся, що се не нараз, но поволи робилося, но однакъ начато уже од первого дня администраторства. Врочѣмъ Михаилъ Лучкай не довго був администраторомъ, уже 20. апрѣля 1827. предложена и перечитана его „презента“, де королѣвскій ерар, якъ патронъ парохіѣ ужгородскоѣ, предлагае изъ дня 14. марта 1827. року его за пароха<sup>2)</sup>. В конзисторіи рѣшено выдати ему облеченку<sup>3)</sup>. И сѣякъ посему Михаилъ Лучкай торжественно заведенъ в свою парохію. Справа заведеня т. е. инсталлаціѣ повѣрена канонику Стефану Андруховичу, архидакону гр. кат. церкви, а переведена торжественно дня 6. мая т. р. в притомности численнѣхъ священникѣвъ такъ греміальнѣхъ, якъ и окружнѣхъ духовникѣвъ и в превеликомъ числѣ вѣрникѣвъ, якѣ зѣбралися на благословеня сѣянъ, якъ се сучасно записано<sup>4)</sup> в протоколѣ намѣстническѣмъ Михаила Лучкая.

S. Sedis, et Suae Illustritatis, et qua talis adjuratus. Quod pro statu notitiae protocollo inferatur.“

<sup>1)</sup> И шкандалозне житя. — Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 10. Januar. Num. 50.

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530. „Ego sum 14. Martii 1827. per Excelsam Cameram H. Aulicam in Parochum praesentatus, et in Aprilo canonicè introductus et installatus...“ Пише Михаилъ Лучкай до еппа Поповича 17. октября 1842. —

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 20. Aprilis, Num. 273. „Exhibita pariter Praesenta Rdo Michaeli Lucskay ad Parochiam Unghvar. Eidemque investituram extradari. Ex Consistorio.“

<sup>4)</sup> „Protocolum V. A. Diaconale. Districtus Unghvariensis pro Anno... 1827.... 13. Lucskay Michael pro Regio Cameralis Oppidi Unghvar canonicè vacante Beneficio gratioso Exc. Camerae R. H. Aulicae ddo 14. Martii a. c. emanata Parochialis praesenta exhibita: actualis Parochus nominatur, ac per Rsssm D. Stephanum Andruchvics C. E. Custodem, et Canonicum I. I. C. C. Ungh etc. A. D. 6. Maji a. c. praesentibus: A. R. ac Clar. D. Josepho Hodermarszky in R. Eppli Lyceo S. S. Theologiae professore; Basilio Dohovics Lutskensi, Ioanne Boksay, Lakartensi Parochis; Georgio Durányi in R. Gymn. Unghv. 1-ae Hicttis Professore; Perillustri D. Josepho Dolinay R. Camerali Unghv. Spano, in copioso confluxu fidelium Parochianorum pro benedictione segetum convenientium in praememoratam Ecclesiam introducitur...“



По інсталяції насамперед упорядкована церков, як се указує дня 27. апрѣля то рѣшеня конзисторіѣ, де приказано, що за ковальскѣ роботи треба виплатити Николая Базиловича<sup>1)</sup>, а новым кураторям треба як присяженным правильно передати кассу церковну и ключѣ, на що высылаєся замѣститель-намѣстник Андрей Беллович<sup>2)</sup>. Який же безпорядок мѡг бути в сих дѣлах, указує та обставина, що головный куратор Василій Попович дня 4. сентября завдає рахунок за вѡсьм рокѡв<sup>3)</sup>. Сам Михаил Лучкай з своєю інсталяцією одержав и посаду окружного намѣстника, а се уже перед днем 2. марта, бо в протоколѣ конзисторіѣ тогоже дня записаный титулом: Превелебный, що в той час лиш намѣстникам подавався<sup>4)</sup>. Сама інсталяція повѣрена подѡбно канонику Андруховичу<sup>5)</sup>, який, так видиться по протоколу намѣстническому Михаила Лучкая, перевѣв дня 29. мая. Сим достав вѡн всѣ права тодѣшнѣ намѣстническѣ, якѣ ширшѣ и бѡльшѣ були як теперѣшнѣ, позаяк уповномоченый був благословити новѣ кресты, кладбища и звоны, що епископы пѡзднѣйше задержали<sup>6)</sup>.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. 27. Aprilis Num. 306. „Erga recursum Nicolai Basilovits fabriferrarii Unghvariensis, in eo isthuc porrectum, ut pro laboribus ejus circa reparationem Ecclesiae Unghvariensis praestitis obveniens summa gratiose eidem applaciretur. Deliberatum est: Parocho, et V. A. Diacono concernenti committi, quo supplicentem, iu quantum petitio ejus iusta adinventum fuerit excontentari faciat Ex Consistorio.“

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 306. „Dilecte Fili! Surrogate VADiacone Curatoribus Ecclesia Unghvar per Dil. V. electis ac ex post adjuratis clavis et statum Cassae Ecclesiae sibi resignari cupientibus Dil. Vrae committo: quo penes consignationem consignandorum ac quietantiam tam Clavis quam status eisdem crastina dei resignari velit. Cui in reliquo impertita Eppali benedictione maneo Unghvarini die 27. Aprilis 1827. — К сему относится замѣтка Михаила Лучкая, що „передана порожня касса“ Vid Protocolum VA Diacon. Districtus Unghvar. Anni 1827.... 5. Bellovits Andreae Parocho Radvanczensi, et surrogato VADiacono Unghvariensi committitur, ut Ecclesiae Unghvariensis Curatoribus electis et adjuratis Claves et Cassa Ecclesiae resignetur. Die 27. Aprilis. Factum est, ast Cassa vacua resignata.“

3) Protocolum VADiacon. D. Unghvar. Anni 1827.... 17. Popovits Basilii G. C. Ecclesiae Paroch. Unghv. Curatoris, Rationantis recursus ad suam Jll. Alexium Pocsy promotus, in quo demisse exoratur, ut Ill. Praesulea sua gratiose dispositione 8 annorum ejus ratiocinia, medio sui Dioecesanum Deputati revideatur. Die 4. Septembr.“

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 2. Maji, Praeside Illm. Domino Dioecesanum, Assistentibus Rssmis Dmis: Basilio Papp Pr. — M. ....ac Admodum Reverendis Dominis Dom.: Michaeli Lucskay...“

5) Protocolum VADiacon. D. Unghvar. Anni 1827.... 7. Lucskay Michaelis Parochiae Unghvariensis Administratoris pro ordinario VADiacon. Distr. Unghvariensis installatio Rssmo D. Stephano Andruhovits committitur; Andrea vero Bellovits Parocho Radvanczensi et Surrogato VADiacono hujus districtus, nempe Unghvariensis Die 29. Maji complacencia traditur.“

6) Protocolum VADiacon. D. Unghvar. „Anni; 1827.... 12. Lucskay Michael Pa-



Однак так видиться, що Андрей Беллович держав еще уряд намѣстнический аж до 22. юнія, коли его еп. Повчій, щобы признати его труды и нагородити, выименовав в засѣдателя конзисторіального<sup>1)</sup>. Що се так поволи велося, не може дивно бути, если подумаето, що еще и 4. юлія Михаил Лучкай разом исповняв и обвѣязности конзисторіального нотаря, як се выразно записано в протоколѣ<sup>2)</sup>. Сяк правдоподѣбно еще ему треба приписати тоту просьбу к королю, де еп. Повчій по 11. роковѣм управлѣню своеѣ епархіѣ просить парохіям и парохам, що суть пѣд найвысшим ерарским патронатом, рѣчну пѣдпору и доти, доки уже обѣцяна конгруа вырѣшиться, кождому пароху по 100 флор.<sup>3)</sup>, а пароху ужгородскому з его сотрузником еще по 100 — 100 флорд як в центральноѣм мѣстѣ жиучому и еще бѣднѣйшу дотацію маучому, як сѣльскѣ парохы.

rochus Unghvariensis, S. Sedis Consistorialis Assessor... in Districtu Unghvar, actualis VADiaconus nominatur, constituitur et per Rssm D. Stephanum Andruchovits Cath. E. Munkacsiensis Ecclesiarch. seu Custodem, et Canonic I. I. C. C. Ungh Archidiaconum Marmaros, item ac Ungh. Tab. Judiciariae Assessorem, installatur et datur ei potestas Ecclesias visitandi, rationes desumendi a Curatoribus, campanas, cruces, et Coemeteria nova benedicendi, Congregationes districtuales indicendi, causas minores inter Clerum et populum emergentes in suo districtu revidendi, judicandi et decidendi, majores vero ad Ordinarium deferre tenebitur. Die 20. Aprilis.“

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 22. Julii Num. 412.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 4. Julii Num. 446. „Michael Lucskay V. A. Diacono Unghvariensi et adhuc Notario Consistoriali referente...“ Се одпѣвдає цѣлком переже сказаным, що платня его наслѣдника в нотарствѣ лиш од 1. августа проситься асигновати ему. — Се так держав и сам Лучкай. Гляд. Protocolum Dioecesis Anni 1833. die 26. Nov Num. 1466.: „Rms Michael Lucskay eatenus attestatum sibi dari petente: 1-o... 2-o quod Is a 19. Septembris 1818. usque 1-am Augusti 1827. secretariatum gesserit. Unde, Deliberatum est: Attestatum hoc extradari. Ex Consistorio.“

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 7. Julii Num. post 477. „...Ocurrit [inter hoc Unghvariensis Parochus et Cooperator, qui tanto majore reflexione dignus, quod Is Excelsae Camerae Regiae Hungaricae Aulicae Patronatui obnoxius, adhuc vilis quam rurales Parochi provisus sit, praeter etenim unius et mediae sessionis post fundalia ob defectum pecudum in oppido servari nequeuntium ac jugalium manualiumque laboratorum, consequentor propriis Parochi viribus cultivari debentia nihil aut parum fructificari solita dumtaxat 50 fl. val. a parte fidelium ad exiguam stolam, nulla prorsus beneficia habet, tria vero et amplius millia hominum in Parochia degentium ac copiosi camerales subditi ex toto Dominio, huc velut locum centralem pro laboribus confluere soliti, tot fatugia causant spiritualia, ut duo hi Ecclesiastici sub gravi laborum onere nulla provisione gaudentes, relate ad consequendam peculiarem reflexionem praeferenter vel ideo V. Matti commendentur, quod ipsa localitatis publicitas, ac congrua localitati Individuorum qualificatio, duriorque in oppidis vivendi modus certam ac statui si non convenientem, saltem adproximantem subsistenciam depos at... ideoque in ea, qua par sim subditati devotione Mattem V. SS. de genu exorare sus-



Сего самого року зачав занимати́ся з поправкою и перебудованем парохіальних будинкѣвъ. Просьбу в сѣм дѣлѣ одповѣдно выроблену уже дня 21. ноября 1827. еп. Повчій предложив корольвскѣй коморѣ, як патрону<sup>1)</sup> и просив выслати депутацію на мѣсто, дати выробити планы и кошторысы и ласкаво перевести все то, що по правам патроната приходиться. И се доста туй додати, що в наслѣдок сего выбудованѣ побѣчнѣ будинки, головный будинок пѣднятый на оден поверх, словом все красне упорядковано, як се еще много и до днесь памятають, котрѣ видѣли перед рок. 1906/7., заки був выбудованый теперѣшний будинок, на тѣмже мѣстѣ стоячий импозантный, старый будинок. Се бѣгом часу сталося в наслѣдок просьбы року 1827. К сим працям будовлѣ приступав в слѣдующих роках одна друга велика праця, яку мав М. Лучкай з церковными, рѣзными справами, котрѣ ему повѣряла еп. консисторія. Суть то релациѣ, инквизициѣ, рахунки и всѣлякѣ рефераты, не лиш в окрузѣ ужгородскѣм, но и в других ужгородскѣх жупы<sup>2)</sup>. Спомянути треба, що М. Лучкай 20. мая р. 1828. завдав просьбу до консисторіѣ<sup>3)</sup>, де просить опорожнену посаду руського цензора в Будинѣ, яку губерніальный совѣт курентовав, чтобы заповнити<sup>4)</sup>. Просьба Лучкая теперь одложена и пѣзднѣйше вырѣшена з другими дня 20. юнія, коли еп. Повчій и консисторія представляють чотыри просителѣ на сю посаду губерніальному совѣту<sup>5)</sup>. Межи сими на першѣм мѣстѣ предкладаеся Михаил Лучкай, як найспособнѣйший<sup>6)</sup> и найдостой-

tineo, quatenus per 100 florum summam singulo individuo clementer resolvendam extremae supplicantium necessitati benigne succurrere, eosdemque ad talem statum ponere dignaretur, ut usque subsequituram congruam vitae mediis provisi spiritualibus operibus defungi valeant... 7. Julii 1827.... Alexius Pócsy."

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 21. Novembr. Num. 734. "...Quare demisse exoro Excelsam Cameram R. H. Aul., quatenus ad faciem loci Deputationem ex gremiali Officiolatu Camerali exmittere, et de expositionis realitate investigari, primae necessitatis aedificia in Plano et sumtuum Projectu designari ordinare, ac ea quae de nature Juris Patronatus fieri quam ut benigne resolvere dignaretur...."

<sup>2)</sup> V. Protocolum Dioecesis. Anni 1827, 1829. Index: Unghvariensis VADiaconus, цѣлѣ стороны занимають выписки справ. —

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 20. Maji Num. 413.

<sup>4)</sup> Intimatum d. d. 1. Aprilis 1828. Num. 9343.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 20. Jun. Num. 554.: 1.) Michael Lucskay, 2.) Ioannes Kosztevics, Parochus Domboviensis, VAD. 3.) Theodor Rudy, Par. Tokaj. VAD. et 4.) Joseph Pelles, Administrator Bodrog-Kereszturiensis.

<sup>6)</sup> Ibid. „1-o Michael Lem Lutsckay, de facto Parochum et V. A. Diaconum Unghvariensem, Cottus de Ungh, Tab. Judiciae et S. Sedis Consistorialis Assessorem, virum maturi iudicii, indefessae diligentiae, et in recentiori etiam Litteratura valde versatum, qui insuper a morum probitate, a sufficienti eruditione, et inter caetera pro statione



нѣйший и ученостею и другими свойствами.

При тѣм не менше старався о свою парохію. Ёще першого року свого парохства примушений був з кураторами и деякими вѣрниками завдати свого дяка Галасса позад его слабу службу и неморальный и шкандальный живот жены его, як се записано в его намѣстническѣм протоколѣ<sup>1)</sup>. Слѣдуючого же року то записано, що один вѣрник при смерти оставляе церкви 200 флор, а на будовлю школы 400 флор, а се був Юрко, або иначе Іоани Микогазій. — Значенно и то, що товариство Цейгов на жаданя греко-католических членѣв зачало кождорѣчно давати кѣнчити чотыри св. службы<sup>2)</sup>. Подѣбне находим и в протоколах епархіальных. Сяк записано в епархіальнѣм протоколѣ, що позад однаковѣсть обрядѣв на его просьбу и запыт заказано на Пасху святити по утрени звычайнѣ хлѣбы, но лиш по св. службѣ<sup>3)</sup>, — коли даякѣ книги и рѣчи, якѣ ему послѣ инвентаря парохіѣ мали передатися, дѣйстно ему не були переданѣ, тотчас рекламуе до консисторіѣ и просить тѣ рѣчи навернути через Василія Договича, пароха мукачевского, як заступника наслѣдникѣв Іоанна Ляховича, бывшого процѣного пароха ужгородского<sup>4)</sup>. Подѣбно заявляе стан парохіальных фундацій р. 1829.<sup>5)</sup>, чтобы так стягнути и задержати всѣ вызыченѣ капиталы.

Межи сими працями рѣк 1829. принѣс велику перемѣну для М. Лучкая тым, що вѣн назначеный на экспедицію до Люкки.

hac adeo necessaria Linguae Ruthenicae et exacta peritia cum primis commendari meretur....“

<sup>1)</sup> Protocolum VADiacon. Unghvar. Anni 1827. p. 25.

<sup>2)</sup> Protocolum VADiacon... Anni 1828... p. 4. 9.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 4. April. Num. 301.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 12. Sept. Num. 829.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die: 30. Januar. Num. 98. Конзисторія выдае список конзисторіальному адвокату, чтобы стягнути и спасати маеток церкви.



#### IV.

Експедиція до Люкки. — Парох Фогорошій. — Князь Карл Лудовик Бурбон. — О. Бонифатій Стронецкий, — Борода и одежа по восточному. — Характер князя. — Умовы Лучкая. — Діакон Антоній Лаббанц и два клерики дяки. — До Вѣдня. — Вѣдень. — Венеція, Феррара, Люкка. — Каплиця Морлія. — Перша авдієнція и золотый крест. — Лист до Фогорошія — Поворот М. Лучкая и Вас. Таллаковича. — Граматика Лучкая. — Проповѣди Лучкая вручає еп. Повчій. — Оцѣнка грамматики и проповѣдей. — Релачія Лучкая о експедиціи до Люкки. — Опис церкви в Морліи. — Роки: 1829—1831.

Уже початком року сего дня 13. января 1829. Фогорошій, парох гр.-католическоѣ церкви св. Варвары в Вѣдню, запросив у еп. Повчія, щобы изволив одного священника з одним діаконем и двома пѣвцями назначити и пѣслати в княжество Люкки в Италіи, де тамошний князь Карл Лудовик Бурбон, инфант гиспанский, хоче заосновати греко-кат. церков и парохію для свого властного уживаня<sup>1)</sup>. Написав и то, що князь буде давати платню: священнику 500 флор. рѣчно, діякону 400 флор., а пѣвцям кождому по 250 флор., разом 500 флор. рѣчно, а кромѣ того достануть одповѣдну квартиру, освѣщенє, топливо, и олай, кѣлько потребують. Далє выдатки подорожнѣ платить також князь, и єсли дакотрый хоче вернути, все свобѣдно єму, но лиш по приходѣ свого наслѣдника. Сей лист Фогорошія потвердив и сам князь властноручно<sup>2)</sup>. Еп. Повчій одповѣв на се из

<sup>1)</sup> Гляди сей лист в латинскѣм оригиналѣ выпечатаный: Записки Наукового Товариства. імени Шевченка, Львів 1918. Том, 125. в додатку статѣ Ярослава Гординського: Основанє гр.-кат. церкви в княжестві Люкки в Италіи стор. 78—79.

<sup>2)</sup> Из яких причин хотѣв князь заосновати грек.-кат. церков в Люццѣ, суть два погляды. Фогорошій то держить, що князь полюбив наш обряд и зато из сеѣ наклонности заосновав. „...князь основав сю каплицю тільки ізза внутрішнього переконаня и нахилу. Так писав Фогорошій в лютім 1830. р.“ Сяк передає переже спомянутый Яросл. Гординский в своѣй студіи. Но потому додає, що другѣ „хотіли би приписати бажаню князя Карла Людвика осягнути грецький престол“, на котрый вѣн був кандидатом. — И ся друга думка має найсильнѣйшѣ основы, и переможе першу, но якѣ єще в роках 1830. повстали були. Гляд. сту-



дня 17. февраля 1829., де то пише Фогорошію, що охотен послати двох монахів чина св. Василя В., як священника и діакона з двома півцями. За священника назначив о. Бонифатія Стромецкого, другі назначаться посему, просить выдатки подорожні заслати до головної кассы графа Шенборна в Мукачеві<sup>1)</sup>. Іоан Фогорошію доставши одповідь еп. Повчія, засылає подорожні выдатки из дня 17. марта<sup>2)</sup>, и в имени князя заявляє, що найліпше одповідають монахи чина св. Василя В., но если бы може из них не найшлися, можуть прислатися и из свѣтского духовенства, однак пресвитер и діакон довжні бороду носити и одѣватися строго по восточному обряду и всегда так и ходити<sup>3)</sup>, впрочім діакони и дяки можуть на университеті в Люцці слухати прелекціі богословскі або филозофичні.

Еп. Повчій, як спомянуто, хотів выслати о. Бонифатія Стромецкого чина св. Василя В., но сей мало перед одходом похворівся, став плювати кровію и дня 4. юнія умер. Тым перепинилася цѣла справа, бо не було кого послати. Еп. Повчій став глядати другого из свѣтского духовенства, бо из монахів никто дальше не хотів обиратися на се. Межи тым князь, який 19. марта оставив був Вѣдень, прийшовши до Люкки, став урговати у Фогорошію листом из дня 25. апрѣля<sup>4)</sup>, що коли уже прийдуть тѣ обѣцянні греко-кат. священники. Фогорошію же из своєї части ургує из дня 12. мая справу у еппа Повчія, що уже заслав и покритя на подорожні выдатки и однак не приходять тѣ посланні и додає, що если припадково повстали якѣсь перепоны, або делегованні не хотять, або не можуть ити, просить назначити других, но абы тотчас пустилися в дорогу<sup>5)</sup>.

дію привед. Яросл. Гординського, стор. 73–75. — Дуже интересно, що князь обернувся перший раз у Вѣдню з сею думкою в мѣсяцю сѣчню (януварю) р. 1829. к сербскому карловицкому митрополиту Стратомировичу, що хоче заосновати церков восточно-славянского або руського обряду. Но митрополит глянув на сю справу из дащо ширшого становища и виявив, що се бы образило римо-католицкий клир в Люцці, если бы вѣн, як католицкий князь запровадив на своій двѣр неуніятских священників и зато радив князеви выглядати уніятских священників из дакотрої угорскої уніятскої епархіі, на що князь и пристав. Одже думка заосновати греко-кат. церков в Люцці повстала у князя припадково. Гляд. студію Гординського, *Op. cit.* I. c., стор. 65.—66.

<sup>1)</sup> Гляд. сей лист у Яросл. Гординського, привед. студіі стор. 79.—80.

<sup>2)</sup> Яросл. Гординський, привед. студ. стор. 80. Кошты так роздѣлялися: пресбитеру: 85 флор. діакону: 75 флор., дякам по 70—70 флор.

<sup>3)</sup> *Ibid.* „...Barbas alere, et stricte secundum orientalem ritum ut semet induere, seu vestire, ita etiam semper incedere....“

<sup>4)</sup> Лист проводить Яросл. Гординський, *Op. cit.* стор. 81—82.

<sup>5)</sup> У Яросл. Гординського, *Op. cit.* стор. 82—83.



Як єпископ Повчій дѣстав сей лист Фогорошія, тогды мѡгся повернути до Михаила Лучкая, бо Фогорошія в другѡм своѣм листѣ мало потому дня 26. мая 1829. писанѡм споминає Михаила Лучкая, як згодившогося ити до Люкки и то каже, що М. Лучкай повернувся листом до него из дня 16. мая и звѣдав подрѡбно: коли? як треба бы рушитися? куды повернути в Вѣдню? як дѡстануть пашпорт? и проч. И додає Фогорошія, що если з Лучкаєм иде презбитер свѣтскій, як діакон, най начнуть дораз полишати рости бороду и волося, бо се абсолютна умова. Потѡм описує князя, як незвычайно інтеллігентного, доброго и богобойного мужа, який говорить по латински, гиспански, французски, англійски, италіански и нѣмецки, кромѣ сего и помали мадярски и старо, або церковно славянски<sup>1)</sup>. Кромѣ сего Фогорошія, котрого князь из нова з дня 20. мая урговав<sup>2)</sup>, пописав стан справы єму дня 13. юнія листом<sup>3)</sup>, а сучасно повернув и до самого Лучкая, еще мало переже дня 5. юнія, де взыває єго як свого старого приятеля, абы сего ради тотчас одписав єму, коли приходит<sup>4)</sup>. На се Лучкай коротко одповѣдає, що никто не хоче братися на сю дорогу, єго одже примусили, не мѡгся рушити на сю дорогу, бо назначеный діакон похворѣв, потому одходив прощатися до дому, також и перший дяк. Теперь же, пише Лучкай, т. е. 12. юнія приданѣ ми суть клерики в пѣвцѣ, а 17-го вырѣшиться, ци и менѣ треба умерти, або пуститися в дорогу<sup>5)</sup>. Так

1) Ibid. pag. 82—83. „...prospero quidem Luccensem expeditionem jam in effectum deductam et Lutskaicum, qui in datis ad me 16-a C. M. Litteris me interrogaverit: Num abitus illico instituendus Principi futurus gratus? Utrum Princeps Viennae constituatur? Vienna quandonam et quomode expeditio promovenda?... Una tamen circa eos mea foret reflexio, ut cum Lutskaio non Presbyter, sed seu prius determinatus Basilianus, seu alter Ordinandus Diaconus expediretur, et ut cum eodem Lutskaey a die qua inde morarint, barbam et Capillos alere incipiant, haec enim conditio est sine qua non... Princeps enim est: Pius, cultus et optimus mortalium Vir; Et quod in uno regente principe mirabile pium est; praeter Latinam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Italicam et Germanicam loquitur etiam Hungarum Linguam, praeterita vero hyeme ut Slavicam Litteralem seu Eccliam, ita et Graecam cum rite perfecte intelligere percepit... Viennae 26. Mai 829. Parochus ad Stam Barbaram m. pr.“

2) Яросл. Гординський, привед, студ. стор. 83. Князь штафетою (посол) посылаючи сей лист Фогорошієви, послав єму сучасно один дорогоцѣнный перстень в подарунок.

3) Ibid. pag. 83—84.

4) Ibid. pag. 84—85.

5) Ярослав Гординський; Opus cit. pag. 85. „Aestimatisime Amice! Hodie tuas de 5-a Junii ad me datas percipio et illico repono,... Stromequio sanguinem vomente et 4. Junii effective animam edente, ego sum adactus ad notam expeditionem



и сталося. Правда, що сам М. Лучкай уже переже и се 22. мая за-  
явив на конзисторію урядово, що одважився на експедицію до Люк-  
ки пѣд деякими умовами, но из межи сих умовин конзисторія лиш  
то приняла, абы парохія ужгородска и посада окружного намѣстни-  
ка так довго замѣщалися, доки Михаил Лучкай або одречеса паро-  
хіѣ, або досягне друге даяке назначеня. — А сучасно приданый ему  
за діакона Антоній Лаббанц, архиварь и бібліотекарь епархі-  
альный<sup>1)</sup>.

Прийшов день 17. юнія и еп. Повчій пѣдписав епископский  
пашпорт Михаилу Лучкаю<sup>2)</sup> и товаришам его и они не на другий день,  
но того самого дня пустилися из Ужгороду в дорогу и кѣнцем юнія  
прибули до Вѣдня<sup>3)</sup>. З Лучкаем одѣйшли; Антоній Лаббанц, як ді-  
акон, Василій Талапкович, клерик епархіѣ мукачевскоѣ, а Іоанн Ми-  
кулич, клерик епархіѣ пряшевскоѣ, як пѣвцѣ-дяки<sup>4)</sup>. У Вѣдню много  
часу — два цѣлѣ тыжднѣ — протратили, доки удалося им достати пот-  
рѣбнѣ пашпорты од министеріѣ, так що лиш 15. юлія могли начати  
подорож свою из Вѣдня через Венецію и Феррару до Люкки, де  
28. юнія прибули щастливо. Туй каплиця Морлія, яка перед тым  
була латинского обряда, уже цѣлком переправлена ожидала их и

suscipiendam: sed Diaconus mihi adjunctus domum pro valetudine discedens, sequen-  
ti die ad mortem infirmatus et interjecta exigua mora, primarius Cantor eadem vi-  
cissitudine expertus est. Nunc seu 12. Junii duo alumni mihi e Semenario qua Cantor-  
es adjecti sunt, et sic 17. Junii aut morere hinc, aut tibi rescribere cupio, quod nul-  
lus iturus sit, quo in casu existens apud me viaticum 300 fl. eadem die tibi remissu-  
rus sum... ego pro dioecesi sacrificium facere possum, sed pro me nec expecto, nec  
volo aliquid emolumentum redundare aliquod, quam quod beatam Italiam videre pote-  
ro. De reliquo vale et me aut responsum post 17. adspecta; manet tamen observatio:  
aut ego, aut nullus iturus est; equidem idonei hi ire timent et non expedit. Unghva-  
rini 5. Junii, 829. Michael Lutskay m. pr. Parochus et VADiaconus Unghvariensis.  
„— Чиста ошибка є день датума, як сам лист указує, вѣроятно: 15. юнія, треба  
держати.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1829. die 22. Maji Num. 507. „...Lecta est decla-  
ratio Rdi Mich. Lucskay Parochi et VADiaconi Unghvariensis, ad expeditionem Luc-  
censem certis sub conditionibus semet resolventis, erga quam. Deliberatum est: Ex  
propositis conditionibus ea solum accepta, ut Parochia Unghvariensis una cum officio  
VADiaconali eousque sub administratione relinquatur, donec idem aut Parochiam be-  
nevole renuntiaturus, aut aliam destinationem consecuturus est. Declarationem ejus  
pro notitiae status et futura memoria in protocollo hoc praenotari, ad latus vero ejus-  
dem in qualitate diaconi R. Antonium Labbanecz Archivarium et Bibliothecarium  
resolvi...“

<sup>2)</sup> Vid. Ярослав Гординський: Op. cit. pag. 85—86—71.

<sup>3)</sup> Vid. Ibid. — Гляд. релацию М. Лучкая року 1831. дану, яку осмотрим  
ниже.

<sup>4)</sup> Яросл. Гординський, привед. твѣр, стор. 85—86., де вычисляются члены



дня 6. августа начали в нѣй одправляти богослуженя<sup>1)</sup> Князь полюбив их наскоро, и се уже 13. августа и одписав Фогорошієви з тым, що особенно зато полюбилися ему, бо суть добрѣ люде<sup>2)</sup>. Яке було положенє М. Лучкая и товаришѣв, обясняє его лист из дня 14. августа к тому же Фогорошієви<sup>3)</sup> де стягнуено и пару словами описує их положеня. По 16. дневнѣй подорожи, каже вѣн. щастливо прийшлисьме до Люкки. Князь здержовався право в купели. Коли дознався за наш прихѣд, тотчас дав увѣдомити нас, що нашѣ квартиры готовѣ в Морліѣ. Другий день єсьме представленѣ ему и дуже любо и мило приняв нас. Менѣ завѣсив на шию еще один золотый крест, я не хотѣв принять, но позаяк князь пожадав се, мушѣв я носити. Пѣдняв мою и нашѣ платнѣ, менѣ на 802 флор., Лаббанцови на 502 флор., а дякам каждому на 401 флор. (перерахуючи италіанскѣ тогдашнѣ грошѣ на нашѣ). За пару днѣв потому зачинаючи подаєся нам и харчованя, а платнѣ выплачуются од 27. юнія. Я двояку службу маю: літургизати, а кромѣ сего и єсьм сповѣдателем князя, к чому треба було ми запросити юрисдикцію од тутошнього латинского епископа. Не желаємєся назад до епархіѣ мукачевскоѣ, де честь презираєся и жиє переслѣдованя, но позад загальне добро минути треба приватне. Теперь учуся по италіански и доповняю мои руськѣ проповѣди, абы мож их выдати. Интересантнѣй є незвычайно пѣдпис Лучкая, де вручаючи себе в пріятельску любов Фогорошія так пѣдписуєся: М. Лучкай, протоіерей рая и Морліѣ. Здаєся, що

експедиціѣ в пашпортѣ (подорожнѣм листѣ), який еп. Повчій пѣдписав дня 17. юнія р. 1829. — Іоанн Микулич, клерик епархіѣ пряшевскоѣ, окремо одпущеный од своего епископа. Гляд. *Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 23. Junii, Num. 571.*

1) Ярослав Гординський, *Opus cit.* pag. 86.

2) *Ibid.* pag. 86—87.

3) *Ibid.* pag. 87. „Aestimissime Amice! Post 16-im dierum felicem tamen iterationem die 28. Julii Luccam sani adpulimus et principem in balneis morari, pro nobis vero Marliae parata esse quarteria intelleximus. Sequenti die suae Serenitati praesentati sumus et ille nos valde benigne et gratanter excepit. Mihi insuper unam auream crucem collo appendit, quam quidem ego nec acceptare, nec dein partere volui, sed jussu ejus utrumque postmodum facere debui. Post unam septimanam Salaria quoque nobis adaucta sunt. Ego habeo 30 Scudi, seu annue 365 talleros coronatos facientes 802 fl. Cm. Labancz 20 Scudi seu 522 fl. Cantorum quivis per 15 Scudi, seu 401 fl. Cm. post paucas dies ipse victus nobis resolvetur praeter attacta salaria, nec non diurna a 27. Junii. Insuper omnia ita instituntur et accomodantur, quo mansio nobis grata et jucunda sit. — Caeterum ego duplici defungor Offo Liturgisantis et Principis Confessarii unde ab hujate scilicet Achi — Eppo accepi jurisdictionem, sique spectem accomodationem et aestimum nobis tribui solitum, sic unquam desidero ad Dioecesim Munkacsinensem, ubi honestorum despectus et persecutio viget, si tamen necessitas Dioeceseos spectetur, privatum bonum ei postponi deberet, sed fiat quomodo



сей лист подає дѣйствию одповѣдь М. Лучкая и на тот закид Фогорошія, коли перед од'їздом Лучкая до Люкки еще переписовалися и дня 13. юнія р. 1829. то каже<sup>1)</sup>: „Конечно прошѣнный каноник Кручай добрѣ казав — як приказуєся — о русинах: що не мають ни граматики, ни политики. Я се так толкую: що ни розума ни чести не мають.“ — Занимався одже Михаил Лучкай науками и писанем, щобы пѣднати честь свого руського народа, абы мали граматику, абы знали свѣй язык и так могли культурно и науково пѣднаться. Се, як уже зазначив Гординський<sup>2)</sup>, „характеризує зазначену вже выше ідейнѣсть Лучкая, котрому дуже лежало на сердцѣ честь и повага власного народу.“ — Дѣйствию граматику еще из Люкки дав печатати<sup>3)</sup>. А кромѣ того уже од давна занимався историческими студіями, як се сам каже в промовѣ граматики<sup>4)</sup>.

Цѣкаво и интересантно було бы знати дащо бѣльше из его дальшого житя туй в Люццѣ, но из недостатку листѣв и записок из сего часу, нич бѣльше не можеме подати, хоть нѣт и сумнѣву о тѣм, що Лучкай и Фогорошія переписовали ся один з другим и посему<sup>5)</sup>.

*cujusque (?) ego non multum curo, neque confundor, Nunc disco italice, et compleo meas ruthenicis Conciones, quas si praeparare et in lucem mittere potero, id mea et tua cruce gratius erit. In reliquo expertis amicis affectibus deditus maneo. — Marliae 14. Augusti 829. Sincerus tuus Amicus Michael Lutskey m. pr. praepositus paradisi et Marliensis.*

<sup>1)</sup> Гляди, сей лист Гординський *Op. cit.* pag. 84. „Litterae ad D-num Lutskey scriptae sequentes erant. — Perchare Amice! Denique pie defunctus Canonicus Krutsay recte statuebat de Ruthenis: же не мають ни Грамматики ни политики. я се так толкую: же они ни розума ни чести не мають. — Ecce inde a mense Januario de aliquot individuis, ad desiderium tanti viri pro honore Dioecesis, ritus et Nacionis Ruthenae, proprioque commodo et emolumento mittendis agitur: et factum nihil! Duodecima Maji clare et cathogorice scripsi Eppo.... et factum nihil! In 16-a Maji scripserat.... et denique factum est nihil....“

<sup>2)</sup> Гординський, *Op. cit.* pag. 73.

<sup>3)</sup> *Vid. Grammatica. Praefatio XVI.* „Dabam Lucae in Italia 1830. Concinator.“ Повный титул граматики: *Grammatica Slavo-Ruthena seu vetero-slavicae, et actu in montibus carpathicis parvo-russicae, ceu dialecti vigentis linguae. Edita per Michaelem Lutskey. Parochum A. V. A. Diaconum Unghvariensem. Actualem serenissimi principis et ducis de Luca capellanum. Budae. 1830.*

<sup>4)</sup> *Op. cit. Grammatica Praefatio pag. XIV.* „Caeterum esto similes partiales Gentis hujus migrationes decursu temporis et plures evenisse non negem, tamen probabilior mihi videtur sententia: Gentem Ruthenam jam ante adventum Hungarorum in iisdem Sedibus exstitisse, ac immansisse. Donec distincto opusculo specifica argumenta desuper complexus fuero sufficiat praenotasse....“

<sup>5)</sup> Но и то треба ми замѣтити, що Фогорошія, котрому князь писав був 13. августа 1829., лиш слѣдующого року 1830. дня 12. апрѣля одповѣдає на се, но правда тогда и — просить. Гляд. Гординський цитов. студ. стор. 86.—87 и 88—89.



И так стоить дѣло за тѣ часы, доки М. Лучкай перебував в Люццѣ т. е. од 28. юлія 1829. за один рѣк и пѣвтора мѣсяця, бо вернувся до дому р. 1830. дня 20. жовтня (октября) позад змѣну политичного положеня<sup>1)</sup>. И дѣйстно дня 7. децембра р. 1830. записано читаемъ межи членами в консисторіи мукачевскѣй притомными и М. Лучкай<sup>2)</sup>, а в засѣданю 21. декабра дораз и высылають єго полагадити даякѣ важнѣ контракты<sup>3)</sup>, одже не давно вернувся, що и то указує, що свою релацию о експедиціи до Люкки у князя Карла Лудовика Бурбон лиш пѣзднѣйше р. 1831. дня 8. февраля завдає на консисторію, де представляє стан сеѣ своеѣ миссіѣ з тым, що вѣн з Василем Талапковичем вернувся, и зато просить выслати новых до Люкки за презвитеря и дяка. Консисторія бере се до вѣдома и рѣшеня одкладає на пѣзднѣйше<sup>4)</sup>. Видно одже, що М. Лучкай, як вернувся из Люкки, тотчас заняв свою парохію в Ужгородѣ, и став провадити парохіальнѣ и намѣстническѣ дѣла.

Пѣд час пробуваня М. Лучкай в Люццѣ парохія Ужгород задержана була єму по рѣшеню консисторіѣ и засоблялася администраторами<sup>5)</sup>. А позаяк одхѣд Лучкай нагле настав, зато и всѣ єго

<sup>1)</sup> Яросл. Гординський, *Opus cit.* р. 64. Интересно, що пише: „В Люцці написав він свою граматику и два томи проповідей. Князь хотів його іменувати єпископом, але се було неможливо, бо в Люцці був уже єпископ латинського обряду. Тому именовано Лучкай тільки придворним парохом. У Люцці пробув Лучкай рік и півтора місяця і виїхав відси изза зміни політичного положеня 20. жовтня 1830 р.“

<sup>2)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1830. die 7. decembris. Praesidente et adsidentibus, ut supra, accedente Rmo Michaeli Lutsckay Parocho V. A. Diacono Unghvariensi, celebratum est Consistorium....*“

<sup>3)</sup> *Ibid.* die 21. decembr. Num. 1159.

<sup>4)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 8. Febr. Num. 146.* „Rmus VADiaconus Unghvariensis de suscepto cum sociis R. Antonio Labancz Presbytero pro subeunda tamen Diaconi vice, Basilio item, Talapkovics, et Ioanne Mikulics Clericis pro Cantoribus destinatis Luccam 17. Junii a 1829. itinere, localibus item circumstantiis Lucensibus, et statu missionis hujus relationem praestat, una siquidem Is et Basilius Talapsovics domum reversi sint, in locum sui Presbyterum, loco vero alterius pro Cantore idoneum individuum eorsum disponi petit, unde: Deliberatum est: Negotium hoc maturiorem deliberationem exposcente id ipsum in futuro Consistorio reassumendum esse. E. Consistorio.“

<sup>5)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 22 maji Num. 507.* Перший администратор, парохіѣ був о. Авксентій Францовскій Чина св. Василя В., но вѣн не утримався ани один мѣсяць, умер дня 18. юлія, зато консисторія уже 21. юлія поставляє (нумером 656.) о. Андрея Белловича, пароха радванского, замѣстителя и уряду намѣстнического. И сей не довго засобляв, умер 9. октября 1829. (Нум, 883.) Тоды поставляється в замѣстителя намѣстничества о. Михаил Кечковскій, ново-именованный парох дравецкій, а за администратора парохіѣ Ужгород уже 26. августа р. 1829. выименованный Александр Мигалич. (Гляд, Нум. 729. 1025. 1128.) А коли р.



рѣчи позостали на парохіи, якѣ потому конзисторія дала списати в притомности церковных кураторов и одкласти и хоронити, а тѣ, котрых не можно потримати, розпродати и все добрѣ заховати до повороту М. Лучкая<sup>1)</sup>. По своему поворотѣ М. Лучкай из Люкки на самперед старався ширити свои руськѣ творы, из котрых граматика уже явилася тогоже року 1830., а церковнѣ проповѣди мали явитися найближе року 1831. И се перве, що в роцѣ сѣм встрѣчаем. Уже бо дня 4. января еп. Повчій пастырским листом своим воззвае духовенство цѣлоѣ епархіѣ, щобы замовили Лучкаеву: граматик у руську, яка уже р. 1830. выпечатано явилася, и яку можуть достати за 1 флор., а 2.) руськѣ недѣльнѣ проповѣди его в двух томах, що мѣстили 58 бесѣд, якѣ скоро выпечатанѣ являться р. 1831. також в Будинѣ, що можуть замовити за 3 флор<sup>2)</sup>.

Що тычиться оцѣнки сих творов Лучкая, слѣдуюче могу замѣтити. Вѣн хотѣв выдати граматик у тоѣ мовы, як говорить у вступѣ на VIII. сторонѣ, котра называлася „карпаторуська, а якоѣ уживають кромѣ малоѣ Руси и Польшѣ, головно в Галичинѣ, Володимиріи, Буковинѣ и за середным хребтом Карпат, то є в горѣшнѣи Угорщинѣ аж до Спишу,“ но, як одповѣдно замѣчае др. Бирчак<sup>3)</sup>, вѣн

1830. дня 17. сентября Алекс. Мигалич выименованный в пароха и намѣтника довжанского (Мараморош), в администратора Ужгорода поставленный Юсиф Унгварій, дотеперь вице-ректор семинаріѣ. (Нум, 826. 1034.)

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 21. Julii Num. 656,..... cum Pater Auxentius Franczovsky Ord. S. Basilii M. administrator Unghvariensis mortuus sit, constituitur in administratorem R. Andreas Bellovics, Parochus Radvancensis, VADiaconus districtus Unghensis, ita ut omnes res Lucskay in praesentia Curatorum inventas conscribat quae servari non possunt, divendat, et omnibus solerter invigilet....“ Ему треба було вылатити и хозяйку М. Лучкая из сего маетка Лучкая на приказ конзисторіѣ Терезію Емерлин, (Гляд. Нум, 1229. дня 4. августа).— О. Белловичу присудила конзисторія за администрацію сѣно из луки парохіальноѣ. А коли вѣн пѣд коротким часом умер, перепустили его вдовѣ Терезіи Данилович, но так, що довжна вызимовати коровы М. Лучкая, Гляд. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1829... р. 14. die 23. Junii.... р. 18. die 4. Sept.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 4. Januarii. Num. 6. Currentales. Хотѣ духовенство не мало проповѣдей руських, однак найшлися цѣлѣ намѣстническѣ округи, где никто ани один екземплярѣ не замовив. Сяк В.-михальовский Проток. Діецез. року 1831. дня 1. марта Нум. 274.), Сукмарский Викаріат (Нум. 634. дня 13. мая), хотѣ М. Лучкай много дешевше розпродавав, як сучасно Szepessy A. своѣ мадырскѣ бесѣды, бо сей давав один том за три флор., коли Лучкай оба два томы. Се замѣчательно, що еп. Повчій разом вручае з Лукаем и Сепешя.

<sup>3)</sup> Др. Володимир Бирчак. Литературнѣ стремлѣня Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород, 1921. стор. 49-50. —Евм. Сабов то каже в своѣи Христоматіи: „... Лучкай имѣл възвышенія понятія о своемѣ народѣ, отсюда его ревность объ образованіи народ-



не був нѣ в Галичинѣ, нѣ на Украинѣ, и не знав всѣх діалектѣвъ нашоѣ мовы, а на Подкарпадскоѣ Русі до єго часѣвъ, як сам Лучкай говорить<sup>1)</sup>, руських книг не явилося, кромѣ чотырѣох, а зато не мѣг увѣльнитися од церковно-славящины, яку уважав матерію славянскихъ языкѣвъ. На кѣнци граматики подає Лучкай народнѣ пѣснѣ, приповѣдки, загадки и проч. Зреформовав правопись, вылишив: ъ, и т. п., ся правопись хоснуєся и днесь. граматика Лучкая мала не малый вплив на розвѣй языкознавства и у нас, но еще много бѣльший в Галичинѣ, и доки у нас, на Пѣдкарпатскоѣ Русі Кирилло Сабов и Евменій Сабов затирали рѣзницю межи церковно-славянскою мовою и народною — в Галичинѣ противно: опертося на тых розлуках, на якѣ вказовав Лучкай и творено литературну мову на основѣ народноѣ...<sup>2)</sup>. Граматика Лучкая є писана по латински, и зато тѣлько тѣ, якѣ знали по латински, могли ю уживати, но однак се була перша руська граматика на П. Русі и зато за довгѣ лѣта училися из неѣ по руски, бо була добра граматика и всѣ позднѣйшѣ граматики писанѣ з оглядом и на основѣ граматики Лучкая<sup>3)</sup>.

„Церковнѣ бесѣды на всѣ недѣлѣ рока на поученіє народное“, написав М. Лучкай краснымъ народнымъ языком<sup>4)</sup>, як се указує та обставина, що так полюбулися сѣ проповѣди у простого народа, же на

---

номѣ. Побытіє за гранцею розширило єго кругозорѣ, развѣло єго талантѣ. Онѣ первый издалѣ вѣ печати латинскій учебникѣ кѣ изученію материнского языка, грамматику одного изѣ Угро-русскихъ нарѣчій, сравнивѣ оное сѣ церковно-славянскимъ языкомѣ....“ *Op. cit.* стор. 193.-194.

1) *Grammatica Slavo-Ruthena*, Budae, 1830. Praefatio pag IX. „Sed magis dolendum praeter catechesim nulla existere alia opera in hac lingua scripta... praeallata catechesis primo prodiit sub Episcopo de Camellis ab 1692-1707. alia editio sub Bizantio, qui praefuit 1717. tertia sub Olsavszky omnes Tyrnaviae. Typis Universitatis ab Anno 1801-1813. jam ter reimpressa pariter catechesis per canonicum Kutka concinata; postrema haec populares sonos, secus ad regulas orthographiae redigi debentes continet....“

2) Др. Вол. Бирчак *Opus cit.* стор. 50. И замѣтка: „Про граматику Лучкая: *Vid.* Михайло Возняк: Студіи над галицько-українськими граматиками XIX.“ в *Записки Н. Т. і. Шевченка*, том. 90 стор. 80.-92. і др. Осип Маковей; Три галицькі граматики *Записки Н. Т. і. Шевч.* т. 51. — в обох говориться про вплив граматики Лучкая на галицькѣграматики і на М. Шашкевича.

3) Славетный попередник Ал. Духновича Михайло Лучкай, в *Народнѣм календарі „Просвѣты“* 1928.

4) Тамже „Сими бесѣдами, написаными краснымъ народнымъ языком хотѣв М. Лучкай причинитися до пѣднесеня морального живота и науки серед народа. А в „Литературн. Стремлѣнях“ *Op. cit.* стор. 50. так говориться: Выдав М. Лучкай и „проповѣди“ мовою зближеною до народноѣ, якѣ в сѣвѣ час були дуже популярнѣ“.



„бантѣ“ не рѣдко хороняться и днесь, як писав Евменій Сабов<sup>1)</sup> року 1893., що причинила и та причина, що священники проповѣди М. Лучкая довго хосновали, як жерело к своим наказам к народу. Як уже спомянуто, подав Михаил Лучкай релацию о экспедициі до Люкки, яку списав и завдав 3-го февраля и яка предложена конзисторіи 8. февраля<sup>2)</sup>, де кромѣ выше приведеных, еще и другѣ интересантѣ деталѣ приведе. Коли прийшли до Люкки, церков в Марліи еще не була докѣнчена, но условною роботою до 6-го августа докѣнчена и тогды М. Лучкай посвятив ю и од тогды кождо-денно кѣнчили в нѣй св. службу, но прочѣ одправы не могли кѣнчити, бо не мали церковных книг, якѣ лиш в слѣдуючѣм маю (р. 1830.) достали, и се московскѣ, кожду книгу в двох примѣрниках великих (фолію), разом було: 44 томы. Сама церков не є в городѣ Люццѣ, но в Морліи, де стоить лѣтна палата князя, де и М. Лучкай перебував в лѣтѣ з колегами, но в зимѣ не туй, но в городѣ в тамошнѣй палатѣ князя. В зимѣ лиш по недѣлях и святах ходить кѣнчити одправу и всегда кѣнъми и экипажою князя повезуть их. Сама церков прекрасна и дорогоцѣнно украшена срѣбром и золотом, стѣны олтаря червеным дамаском покрытѣ, ризы и далматики мають 4—4 дуже краснѣ; чашѣ двѣ, одна срѣберна, друга из золота и такоѣ ваги и вартости, якѣ и не видѣв ем; ковчег срѣберный позолоченый; свѣщники, ампулки, тащочки пѣд ними и на антидор срѣбернѣ. — Має краснѣй иконостас з одповѣдными многими образами; сѣдалища поздовж стѣн по звычайу восточному, помѣст закрытый зеленым покровцем, евангеліе и крест на престолѣ такѣ, яким не є подѣбногo в цѣлѣй Европѣ, як се самѣ туй подорожуючѣ Россіане признавали. Словом все в сѣй церкви є одповѣдне королѣвскому стану. Сам князь є преласкавый к нам. Коли 9. ноября одийшов до Вѣдня, пѣднялися нашѣ платнѣ по 15., а дякам по 10 скудами, абы малисъме на харчованя, бо коли князь не є дома, харч не

<sup>1)</sup> Христоматія церковно-славянскихъ и угро-русскихъ памятниковъ. Унгварь 1893 стор. 193—4. Сей факт признає, хоть жалуєся що „составленъ подѣ тройкимъ вліаніемъ, лучше: формы церковно-славянскаго, литературнаго, и мѣстнаго русскаго языка в немъ смѣшаны подѣ вліаніемъ греческо-латинской синтактики.... но его проповѣди при всемъ недостаткѣ чистоты слова имѣли большое вліаніе и сѣдѣвались любимимъ чтеніемъ простаго народа, у котораго на „бантѣ“ не рѣдко хранятся его церковныя бесѣды. Священники при составленіи своихъ „наказовъ“ подражали ему такѣ, что простаый народъ привыкѣ (? Пис.) кѣ сему пестрому слогу: впрочемъ онѣ привыкаль кѣ нему и изѣ Куткова катехиза. Лучкая можно назвати ученикомъ Кутковимъ, но который превзошелъ своего учителя.“

<sup>2)</sup> Гляд. сю релацию: Protocolum Dioecesis Anni 1831. die 8. Februar. Num. 146. Archivum Dioecesis Anni 1831. Num. 146., Illustrissime!.... De expeditione Luccensi



подаєся персоналу. Знатнѣ дарунки подавав нам, кромѣ сего мене дня 5-го августа выименовав в протієрея Святѣйшоѣ Д. Маріѣ вознесеноѣ в небеса и передав менѣ и диплому о сѣм. Додає еще М. Лучкай, що Василій Талапкович дня 5. января конечно вернулся из Люкки, вѣн же сам пѣд намѣром упорядкованя своих домашних дѣл, зато треба чим скорше выслати до Люкки одного презбитера и одного дяка, бо князь выразно сказав ему, що если не достане таких из епархіи мукачовскоѣ, тогды принужденый буде запросити из Росіѣ. З оглядом на самого себе М. Лучкай заявляє, що вѣн готовый

saepius equidem jam retuli, imo etiam personaliter nunc hic loci constitutus omnes circumstantias palam et uberius exposui. Quo tamen verbalis mea relatio scriptis comprehendatur, relata denuo sequentibus refero. Scilicet cum adlateratis meis R. Antonio Labancz Presbitero, sed pro subeunda vice Diaconi destinato, DD. item Talapkovits et Mikulits Clericis pro Cantoribus electis die 17. Junii 1829. Unghvarino movi, sed Viennaе ob difficultatem circa expeditionem Passualium enatas ibidem quatuordecim diebus adhaerere debuimus. Optentis tamen his iter per Venetias, et Ferraram prosecuti sumus, et die 28 Julii feliciter Lucam adpulimus.... Ecclesia equidem pro tunc necdum fuit parata, sed duplicatis viribus usque sextam Augusti ad perfectum statum deducta est. Hanc ego in praesentia Principis 6-a Augusti benedixi, antimensio ex Ecclesia S. Viennaе Barbarae adlato providi, et primam S. Liturgiam celebravi. Ab hac die quotidie celebravi Dmno Labancz diaconisante, sed reliqua divina in Ecclesia ideo absolvere non potui, quia libri chorales prorsus deerant. In hoc situ rerum mansimus usque 19. Novembris. Qua die Sua Serenitas Viennaе discessit, sed ob copiam nivium in montibus Apeninis repente supercadentium Florentiae adhaerere debuit. Quia vero absente Principe nullus Aulicorum victu provideretur nos quoque absque provisione hac mansimus. Tali facto ad Principem Recursu novam fundationem optinuimus, vigore cujus Presbyter et diaconus per 15., Cantorum singulus per 10. Taleros scutatos menstrue itidem ex publica cassa Ducali percepturus est. Duplici hac resolutione emanata Missionis hujus subsistentia in perpetuum securisata est. Ecclesia nostra non situatur in civitate, sed in Marlia paenes aestivale Palatium Ducis, ubi et nos per aestatem habitamus. Tempore hyemis degimus in Civitate in Palatio Ducali et dumtaxat diebus dominicis et Festivis Marliam excurrimus celebraturi, ad quod equi aulici nobis suppeditantur. Menso Majo optinuimus omnes libros chorales, in duplici exemplari 44 tomi in folio editionis Mosquensis. Phelonia et Diaconicon pulcherrima quatuor habemus. Calicem duplicem ex argento, et Auro tanti ponderis et pretii, ut eidem par non viderim. Tabernaculum Argenteum inauratum, ipsa Candelabra, ampulae, orbiculi, patena pro antidor, argenteae. Ecclesia ameono Iconostasio et imaginibus ritus graeci abunde provisa habetur. Sellae quoque amoenae politae secundum morem orientalem ad parietem locatae sunt, ipsum substaculum sub libro argentum inauratum, parietes altaris rubro damask obductae, pavementum viridi panno stratum, ut adeo quid-quid existit in hac Ecclesia regiae dignitati correspondet. Evangelio et cruci pacificali fatentibus itinerantibus Russis in Europa par non existit. Tractavit nos insuper Princeps velut pater filios et nullam occasionem praetermittit, quominus suum favorem, benevolentiam, ac liberalitatem palam faciat. Notabilia donaria nobis distribuit, et me insuper 5. Augusti in Praepositum sub titulo Sanctissimae Mariae in ceolos assumptae nominavit et diplomate providit, unde etiam nos nutum ejus



то зробити, що йому його Преосвященство прикаже. Як рѣшила же конзисторія, уже мало высьше видѣлисьме, де приказано Михаилу Лучкаю, абы глядав способных людей на сю миссію и предложив их<sup>1)</sup>.

secuti sumus, cuncta divina, uti matutinum, horas canonicas, et Vesperas cum lectione psalterii in Ecclesia persolvimus. Singulo item die Veneris канон молебный к Пречистой Дѣвѣ, ad Principis intentionem absolvimus, vitamque ad regulam moralitatis et decetiae adeo accomodavimus, ut passim pro exemplo habiti simus, hoc non ad meam sed ad sociorum laudem sit dictum. His itaque omnibus dispositis et grandibus sumptibus comparatis suapte *sequitur* et Suae Serenitatis positiva voluntas est, ut duo Viri ecclesiastici et totidem Cantores ad hanc Capellam perpetuo perseverent, sintque appliciti. Et quoniam ego sub specie rerum mearum disponendarum, Basilius vero Talapkovics finaliter 5. Januarii a. c. inde redierit, Illustritatem V. demisse interpello et obtestor, quatenus unum Presbyterum, alterum Cantorem eo designare et destinare dignaretur, qui ineunte vere illico eo movere teneantur. Sumptus itinerales S. Serenitas illico resolutura est, dummodo fiat eidem nunc Viennae commoranti insinuatio et novorum Individuorum designatio. Individua talia esse debent, quae stabiliter ibidem perseverent. Relate ad me demisse insinuo: me paratum esse ea facere, quae V. Illustritas circa me dispositura est. Seria dispositio V. Illustratis vel ideo necessaria est, quoniam Princeps saepius declaraverit, si ex Dioecesi Munkacsienſi Individua optinere nequiverit, eadem ex Russis adferri cogetur. Paenes cujusmodi demissam meam Relationem gratiis devotus maneo. Unghvarini die 3. Februarii 1831, Illústritatis Vestrae: Infimus Cliens Michael Lueskay m. pr.“

<sup>1)</sup> Protocolum Dioec. Anni 1831. die 18. Febr. Num. 155. „Rmum VADiaconum Unghvariensem velut Luccensium circumstantiarum apprime gnarum authorisari, ut Antonium Balugyánszky Parochum Csékensem, hoc vero stationem hanc non accipientem, quemcunque alium Presbyterum, pro alio vero Szilágyi vel alium quemcunque provocet et de resultado suo tempore horsum referat. Ex Cousist. — 26. Августа Нум. 999. просить потому М. Лучкай пашпорт для о. Ч. св. Василя В. Андришина и Мих. Сѣладѣя. Но на се треба було передовсѣм выпросити дозвол од державных властей.



## V.

Протоіерей Пр. Д. Маріѣ из Люкки. — Смерть еппа Повчія. — Просить конгруу для парохіѣ. — Пôднята конгруа. — Позычка 1000 флор. на выданя проповѣдей. — Маесток парохіѣ Ужгород. — Як предплатили на проповѣди. — Початок шкôльноѣ дѣяльности. — Епархія о катехизаціи дѣтей. — Акты Кричфалушія. — Визита шкôл в доминіи Ужгород. — Второй дяк катедр. церкви учитель препарандіѣ. — Сиротинець. — Фундаціональнѣ службы. — Петро Габра. — Купля загорода и винницѣ парохіальноѣ. — Епархіальный Требник. — Александер Лаббанц высылается до Люкки. — Роки:1831—1836.

Тогоже р. 1831. 20. мая<sup>1)</sup> прийшов дозвол од королѣвскоѣ придворноѣ канцеларіѣ, де на представленя еппа Повчія из минувшого року дня 28 децембра дозволяется Михаилу Лучкаю прияти и уживати титул протоіерея Преч. Д. Маріѣ вознесеноѣ на небеса, з декораціями, якими обдарив его князь Карл Лудовик Бурбон в Люццѣ еще р. 1830.<sup>2)</sup>

Дня 11. юнія р. 1831. еп. Повчій рано  $\frac{3}{4}$  8. год. умер<sup>3)</sup> и сим потратив М. Лучкай своего милого архипастыря, котрый був ему правдиво *духовным* отцем, з котрым вôn тôлько працював и трудився в управленю епархіѣ мукачевскоѣ, що деякѣ его житописателѣ осмѣлилися то записати, що десять рокôв, доки М. Лучкай був при еппѣ Повчію, вмѣсто старенького и слабого епископа дѣйстно вôn управляв діецезією<sup>4)</sup>. Михаил Лучкай посему ограничився на свою парохію, на своѣ парохіальнѣ и намѣстническѣ премногѣ дѣла, один-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 20. Maji Num. 660.

<sup>2)</sup> Гляд. мало выше.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1831. Num. 867. Protocolum VADiaconale Ungvar. Anni 1831. p. 10. Eppus Pócsi Alexander mortuus die 11. Julii 3. quadrante pro 8. hora matutina susceptis omnibus moribundorum sacramentis, — Aetatis 78. sacerdotii 53. anno.

<sup>4)</sup> Szinnyei Jozsef, Op. cit. Magyar irók... VIII. köt. 65—66. 1. „Lucskay Mihály.... 1817-ben a püspöki irodába hivatott mint könyv és levéltárnok, 1818-ban pedig püspöki titkár lett Pócsi Elek mellett. Az egészségében meggyengült püspök helyett tíz évig tényleg kormányzott...”



ственно жив сим и наукою пишучи свою: Историю Карпато-Русинѳв. Епархією же став управляти бувший епископский викарій, капитулярный викарій др. Іоанн Чургович, який выбраный дня 15 юлія р. т., як каноник, пѣвец<sup>1)</sup>), який уже и перед тым був викарій еппа од дня 21. января року тогоже 1831. Впрочем сам рѳк 1831. стався дуже тяжкий. Уже од початку року страх холеры пановав повсюды и страшна азіатска холера все сильнѳйше и численнѳйше брала свои жертвы. — Позад холеру уже еп. Повчій подав був диспензацію од великого поста<sup>2)</sup>). В юлію всюды в кождѳм селѳ поставляться комиссарѳ и духовники и дяки обв'язуютьс'я приняти и выповняти сей уряд и сполупрацьовати в поборюваню холеры; подаються подрѳбнѳ приписы, якѳ строго треба було задержати; заказано все собраня народа, даже и при похоронах, а умерших в холерѳ треба було погрѳбати в окремѳшне кладбище.

В сѳй холерѳ М. Лучкай написав 11. августа своѳй тестамент, котрым пѳзднѳйше будеме займатися а мало посему потратив свого батька дня 21. августа<sup>3)</sup>). Вѳроятно в лѳтѳ р. 1831. высланный був из части жупы ужгородскоѳ як член депутаціѳ, котра мала из'явити почесть пѳдданости памяти Франциска І. и тогда М. Лучкай позостав в Вѳдню за бѳльше мѳсяцѳв, як вѳн сам се из'являє<sup>4)</sup>). Вѳроятно тогда найшов многих знакомых, може вступив в близшѳ зносина, якѳ подали єму можливѳсть там глядати помочи в бѳдах. Сего бо року 5-го августа примушенный був недостаточною дотацією своєѳ парохіѳ повернутися с просьбою до короля и просити для себе и своего сотрудника и доти — доки подастьс'я обѳцяна конгруа парохіям в доминіи ужгородскоѳ — рѳчно подати 100—100 флор. допомоги, що кнзисторія представила корол. губерніальному совѳту сильно подпираючи и из своєѳ части и просячи подати од давна прошену конгруу, особенно в сѳм роцѳ — холеры так конечно потрѳбнѳ<sup>5)</sup>).

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 18. Julii Num. 867.

2) Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1831. P. 4. 12. 13. 14. 15.

3) Умер в Лучках, и с'як записанный в Матрицѳ: „1831. Aug. 21. sepelivit: Desko. (sepultus) Michael Pap Cantor 75 an. gr. cath. mort. in Cholera.“

4) В своѳй одповѳди из дня 1-го марта 1836. против О. Якова Бованковича, протоигумена Чина св. Василія В. — к Конзисторіи: „...Reduce ex Italia 1831. tulit mihi religiosissimus pater Jacobus pro Cooperatore Religiosum Barnabam Droptsák, et dixit: esse ordinis speculum, post aliquot menses ego deputatus fui Viennam ex parte Cottus de Unghvar pro homagiali devotione immortalis memoriae Francisci I. depromenda, pluribus absens septimanis domum reduxs in relatis accepi: Speculum Religiosum induta Frakka Tabernas visitavisse, ideo instantanee remis ad clastrum Kis. Bereznense. et remissionem tam Rmo D. Vicario Gen. Capitulari .quam Proto-Hegumeno insinua-vi... „Archiv. Dioecesis. Anni 1836. ad Num. 730. (1836. acclusum) Num. 31.“

5) Protocolum Dioecesis. Anni. 1831. die 5. August. Num. 917. „...Sortem cleri



Просьбы сего року не були даремнѣ. Тогоже бо року 6. ноябрю опубликованый в конзисторіи<sup>1)</sup> інтимат губерніального совѣта під числом 25, 886. дня 11. октября выданный в слѣд королѣвского при-казу, выданого 16. августа ч. 9322./662., де из'являея, що дотеперѣшня конгруа, яка из фонда религіійного платилася, перебираея на королѣвский ерар для парохій греко-кат. епархіѣ мукачевскоѣ и В. варадскоѣ, що находятся в ерарских маетках з тым, що дотеперѣшнѣ доходки доповнятыся до высоты 300 флор, як становлено було при списаню парохій<sup>2)</sup>. Но к сему треба було, чтобы перевести и точно становити парохіѣ, якими дана и в якѣй высотѣ ся доповнена конгруа од ерара, що ишло помало<sup>3)</sup>, так що лиш року 1832. в осени выданный дня 4. сентября конечный список, або конечный результат, яким парохам и кѣлько конгруы приходиться одинокождѣй парохіи, що суть в ерарских маетках<sup>4)</sup>.

Що в сих работах М. Лучкай участвовав и теперь, хоть уже не був в епископскѣй резиденціи за секретаря и за епископского канцеляря, хоть уже не жив еп. Повчій, проявляея из того, що сего року 13. февраля, коли уже дозволена була доповняюча конгруа, вѣн предлагае конзисторіи<sup>5)</sup>, чтобы тым, якѣ у Вѣдню и в Пештѣ своим трудом помогли выходити се, а тыми були Вскпреп. Іоанн Фогоршій и два агенты, один из них в Будинѣ, подати деякий гонорар и сему никто не проотивився, хоть и одложили конечно рѣ-

hujus exhibet uberius advolutus isthic. Parochi et VADiaconi Unghvariensis Recursus, e cujus sincera et ingenua expositione patescit, Recurentem in populosa, sed dote carente hac parochia, paenes omnem etiam Parsimoniam vix non quotidianae vitae mediis destitui, quem insuper juncta officii VADiaconali onera, et intervenientes, qui in Centrali hoc loco copiosi, et crebri sunt, multum pergravant...“

<sup>1)</sup> Protocol Dioecesis. Anni 1831. die 6. Novembr. Num. 1230.

<sup>2)</sup> „.....Sua Mattas Ss. pro Parochis graeco catholicis Dioecesis Munkacsensis et M. Varadiensis, in Cameralibus bonis subsistentibus Congruas supplementales — Quotitas... hucdum e fundo Religionis depensas... a 1. Novembris 1830. ex Aerario Camerali clementer resolvere... dignata est.. complementum Systematicae Congruae 300 fl... a 1. Novembris Anni 1830. ex Aerario Camerili exassignatur...“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 13. Mart. Num. 406. пересылае конзисторія список парохѣв в ерарских парохіях ужанскоѣ жупы до тутошнього королѣвского ерарского уряду. — 5.-го же юнія т. р. просьба администраторѣв в сих ерарских парохіях передложитыся губерніальному совѣту, абы не лиш парохіи, но и администраторы цѣлу доставали конгруу, а не половину, як до теперѣ. Cf. Protocolum Dioecesis. Anni 1832. 5. Junii Num. 842.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Septembr. Num. 1237.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 10. Febr. Num. 266. Лучкай пропонував стянути 2000 флор., а из сего пѣслати Фогоршійови 300 флор., агентам 300 и 200 флор., а 1200 фл. одложити на подѣбнѣ выдатки в будучѣм.



шеня доти, доки не пришлють и другѣ намѣстники свою згоду, чтобы се истягнули из першоѣ ангаріѣ сеѣ конгруы, коли выплачуеся.

В наслѣдок просьбы М. Лучкая из р. 1831. высше помянутоѣ доповнительна конгруа пѣднята була в Ужгородѣ на рѣчнѣ 300 флор<sup>1)</sup>. И Лучкай дѣйстно потребував грошей, свои бо проповѣди дав выпечатати еще року 1831., но не мѣг перебрати, бо книгопечатня будинска не хотѣла выдати книг без грошей. Конечно потому 19. февраля р. 1832. просить конзисторію<sup>2)</sup>, абы му позычили 1000 флор. из епархіальноѣ фундаціональноѣ кассы, котрѣ наворачнуться из розпродажѣ книг, а кромѣ сего дае в запоруку и 3. ангарію своѣѣ власноѣ конгруы.

Выповнить же другѣ части рока та велика праця, яку мав М. Лучкай при упорядкованю матеріального маєтку своѣѣ парохіѣ. Сяк прощ. парох Іоани Ляхович зостав довжен 100 флор. шкѣльных грошей, що уже од давна требовалося; року минувшого сама громада жадала з нова у конзисторіѣ, абы уже достала свои грошѣ<sup>3)</sup>. Ужгородска церков и парохія мала таких пожаданѣ доста много<sup>4)</sup>. Деякѣ из них уже пару рокѣв требовалися, но без жадного успѣху. Року сего повторительно<sup>5)</sup> уже сама громада ужгородска просить и пожадае у конзисторіѣ за сѣ грошѣ, справа выдаеся и адвокатуви и запав и присуд в конзисторіи, но не мож сказати, чтобы дѣло скѣнчено, найменьше хоть з оглядом на грошѣ и на матрику<sup>6)</sup>.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 8. Febr. Num. 240. „Annuum Congruae supplementum, pro Parochia Unghvar.... 300 fl. c. m. exassignata a 1. Novembr. 1830. in Camerali Cassa Perceptoratus Unghvarinensis.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 19. Februar. 1832. „... Erga Recursum Dmni in Christo Fratris Michaelis Lucskay etc. etc. eatenus formatum, ut eidem sumptus pro redimendis a Typographia Regiae Universitatis Pestanae Concionibus in 1000 flnis v. v. abhinc interimaliter subministrentur, eandem Typographiam paenes eam requisitionem, ut paratum opus Auctori extradari velit, assecuramus, quod ut primum singillative pro his Concionibus symbolae e Dioecesi hac incassatae fuerint sumptus iidem ab hinc exolventur Datum Unghvar. 19. Februar. 1832.“

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 18. Maji Num. 796. — Cf. Protocolum Dioecesis. Anni 1831. Num. 1306.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 29. Novembr. Num. 1306. изчисляются такѣ пожаданя, числом : 12.

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. Num. 652. — 839. 882. 940.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 30. Octobr. Num. 1377. в дѣлѣ з наслѣдниками прощѣн. Іоанна Ляховича, бывшого намѣстника и пароха ужгородского, що уже од року 1827. велося. Интересно е за книжки инвентарнѣ парохіѣ Ужгород, що каже присуд конзисторіѣ : „...excepta praetensione quoad libros Parochiales, qui inventario Parochiae hujus Anno 1804. confecto et sub XX inactato inscripti, atque perhibente Instrumento Licitacionali rerum Lyachovicsianarum per haeredes ejus



Як продавалися проповіді, видно из предложенья, яке зробив М. Лучкай 27. февраля р. 1833. консисторіи<sup>1)</sup>, де то каже, що премногъ примѣрники еще все має, бо многъ из духовенства, власне и цѣль округи не замовили и не закупили и зато просить вручати з нова парохіальному клеру. Се консисторія и зробила мало пѣзднѣйше р. 1834.<sup>2)</sup>

Якъ великѣ незгоды повстали в тогдашних часах позад наш окремѣшний календарь, указує и один факт, який случився р. 1833. де потому консисторія выслала М. Лучкаю полагодити дѣло. В Оноковцях латинский плебан дав секвестровати три возы дров и конфисковати од трьох русинѣвъ, бо в свято латиского обряда везли собѣ до дому своєю фурую<sup>3)</sup>. Се сталося по полудню и по вечернѣ и свято було: Непорочне Зачатя Пр. Д. Маріѣ, яке тогды и не було декретальным. Однак плебая мав на се право послѣ інтиматѣвъ (приказѣвъ) тогдашного губерніального совѣта<sup>4)</sup>.

Од сего часу став М. Лучкай лѣпше займатися школами, сталося же так, що консисторія возвала<sup>5)</sup> его, абы предложив ре-

venditi sunt, ubi 1 Lyturgicon, Nucleus rerum Hungaricarum, Ioannis Barclay Paraenesis, et Kamen .....occurunt, in quibus Parochiae Unghvariensi, aut in se, aut iusto pretio restituendis iidem Haeredes conveniuntur... demum, quod concernit redintegrationem Matricae circa hanc VADiaconum Munkaciensem provocari, ut se declaret, num eandem solus, aut per alium quempiam e resignatis Consistorio huic Scartetis reintegrari velit Matriculae hujus praesenti sententia indispensabiliter decreto. E Consistorio“ cf. Protocol. VADiaconale. — Anni 1832.... P. 42. matriculae Unghvar .ad Conto Lyachovicisianorum redintegrandae. 7. May fact.“ — Присуд консисторіѣ тогоже дня посланный був и М. Лучкаю и Василю Договичу, пароху и намѣстнику мукачевскому, но щобы сей присуд выповнений и матрику вернув парохіи ужгородскѣй, як знаю и до теперь не сталося, а — се треба ми додати — там хибить матрика из рокѣвъ 1810 — 1827.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1833. Num. 218.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 31. decembr. Num. 1309.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 2. Mart. Num. 243.

<sup>4)</sup> Замѣчати ми треба, що од р. 1831. причислено и свято св. Стефана мадярского короля к декретальным праздникам інтиматом кор. губерніального совѣта. Гляд. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1831... „P. 21. Festum S. Stephani primi Regis Hungariae 20. Augusti stylo novo Altis. Resolutione Reg. Exc. Consil. L. H. intim. Normalibus Regni festis per omnes quamcunque Religion. profitentes adnumerandum currentatur. 4. Novembris. — Cf. ibid. Anni 1833... P. 22. Festum S. Stephani etiam per G. Catholicos celebrandum praecipitur. 22. Januar.“

<sup>5)</sup> Уже року 1832. возвала его, абы послав релациѣ до Агріѣ к державному школь. инспектору, но се, так видиться, було безуспѣшно. Гляд. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvár... 1832. „P. 11. Lucskay Michael Praep. de Lucca, Par. et VADiaconus Unghvar. eo inviatur, ut relationes periodicas de scholis sibi subordinatis Agriam ad Spect. D. Jos. Jánossy Vernar. Scholar. District. Cassoviensis inspectorem transponantur. Die 22. Martii.“



ферат и о школах. Лучкай одповѣвъ, що на препарандію не має жадноѣ власти вplyвати, в гимназіи з оглядом науки христіанскоѣ вѣн не є епископским комиссарем, а о школах корытнянскоѣ уже завда на релацию. Но консисторія не вдоволилася сим и обвязовала его, щобы о школах народных, якѣ находятся в єго окрузѣ, котрому як инспектор вѣн є представленый, завдавал релациѣ. И сяк завдав и о школах корытнянскоѣ<sup>1)</sup>. Подѣбно жадала консисторія од него, абы вѣн предложив рахунки церквей парохіальных округа ужгородского, як и информациѣ духовникѣв и дякѣв<sup>2)</sup>. Се рѣшенє консисторіѣ и одповѣдь Лучкай так указують, що в цѣлѣм окрузѣ лиш в Корытнях була одинока народна школа, що тяжко вѣровати, однак так є<sup>3)</sup>. Од сего починаєся дѣяльнѣсть М. Лучкай народно-школьна, котроѣ плодом є, що пару роками пѣзднѣше поставив в своѣй парохіи школу двокласову (*Schola Trivialis*)<sup>4)</sup>, но и другѣ. Так уже слѣдующого року 1834. подає консисторіи предложєня, щобы в Шишловцях купити грунт и землѣ для учителя и так поставити школу<sup>5)</sup>. Впрочѣм сучасно почали и другѣ чинники сильнѣйше интересоватися о народных школах наших руських. Консисторія 9. сентября<sup>6)</sup>

1) *Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 23. Aug. Num. 1141.*

2) *Protocolum VADiacon. D. Unghvar... Anni 1832.... P. 27. Districtus Unghvariensis ad rationes Ecclesiarum praestandas pro Anno 1830/31. provocatur. Die 1. Junii* — „28. Lucekay Michael Praepositus de Lucee, Par. et VADiac. Unghvar. ad exhibendas Parochorum et Cantorum Informationes reflectitur. Die 1. Junii.“

3) Лучкай так пише о сѣм дѣлѣ капитуларному Викарию Чурговичу: „*Rssme D. Vicarie Gen. Capitularis! Dignabatur Rma DVestra sub 30. Julii a. c. Num. 1063. me reflexisse, ut secundum adnexum formular de subjectis mihi scholis Relationem D. Janossy in dubus, Officio Dioeciesano in uno exemplari pro praeterito illico, pro futuro suo tempore submittam. Unde demisse refero: duas existere in Disrtctu meo scholas, Unghyarini scilicet Praeparandiam, et in Kereknye Triviam, ast me de nulla relationem prestare posse. Quia absque meo influxu suscipiuntur, docentur et examinantur Praeparandi, vel jam praeparati, quomodo itaque ego possem de tali actu relationem praestare, qui meae activitati non subjacet, ipse professor rideret me, si ad praestandum catalogum eum reflecterem. Sed nec de ipsa doctrina christiana me quidpiam scire posse, nam quamvis jussu altiori Locales Parochi Eppales Commissarii esse soleant, imo Szigethi, Szathmar, N. Banyae, Ujhelyini locales Parochi Officii Commissarii effective fruuntur, ipse ego pluribus annis ante et Rmae DVtrae Directoratu hocce Officio junctus sim, sed nescio an ex meo, aut alieno demerito ab aliquot annis exclusus sum. — Ita nec de Kereknye quidpiam scire valeo, nam in tertium annum directe Officio Dioeciesano praesentantur, et acceptantur Relationes.... 16. August. 1833..... Michael Lucekay,* — *Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1833. Num. 1141.*

4) *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 24. Aug. Num. 1332. — Cf. 3. Novembr. 1834.*

5) *Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 9. Aprilis Num. 340.*

6) *Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 9. Septembr. Num. 946.*



знова взымає всѣх духовникѣвъ в епархіи, абы катихизовали особливо дѣтей, т. е. научали початкѣвъ вѣры, як се уже и найновѣйше року 1832. окремным пастырским листом урговалося<sup>1)</sup>. К сему много послужило и то, що епарх. правительство перемѣнило дотеперѣшну практику, заведену прошѣным еп. Андр. Бачинским и одобрили од окружных намѣстникѣвъ власть перекладати дякѣвъ из одноѣ парохіѣ на другу, або позбавляти дякѣвства, а мѣсто сего заведено урядове слѣдство, де присуд принести задержано епархіальному правительству, а доти дяк позостане на своѣй посадѣ, хоть од намѣстника и суспендованый. — А в случаю, що якась дякѣвство опорожниться, приписано потримати порядочный конкурс, т. е. конкурс выголосити и подержати має власть окружный намѣстник, но должен выголосити конкурс и в сусѣдных округах, а при конкурсѣ становлено було вызвѣдати конкурентѣвъ и найлѣпших трьох представити епарх. правительству и к сему намѣстник должен був додати еще и их личну информацію. Из сих потому епарх. правительство выименує одного дяка, який если на своѣм мѣстѣ служив три цѣлѣ роки бездоганно, може просити инвеституру, но к сему сучасно должен придати и добрѣ свидѣтельства о своѣй дѣяльности так од пароха, як од намѣстника и лиш в сѣм случаю може достати инвеституру од тогоже епархіального правительства<sup>2)</sup>. Подобно и префекторат тутешнього ерарского уряду дня 11. сентября тогоже року 1834.<sup>3)</sup> взымає из найвысшого приказу епархіальне правительство, абы старалося духовникѣвъ, — и через них як директорѣвъ мѣстных народных шкѣлъ, самых родичѣвъ к тому привести, чтобы дѣти посылали до школы. Еще додати треба, що сего року освобожденѣ и дяки од публичных тягарѣвъ правдоподобно од панщины, як се зазначив М. Лучкай в своѣм намѣстническѣм протоколѣ<sup>4)</sup>. Конзисторія на вѣзваня ерару рѣшила напominати не лиш духовникѣвъ на сю важну их обязанѣсть<sup>5)</sup>, но сучасно высылає М. Лучкая, абы шкѣльнѣ акты перебрал од пензюнованого шкѣльного инспектора Кричфалушія<sup>6)</sup>, но разом, чтобы пѣзнати лѣпше стан шкѣлъ в ерар-

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Julii Num. 1000. обширный куррент о обязанностях духовников.

2) Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1833. die 15. Novembr. Num. 1406. — Currentales.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1125.

4) Protocolum VADiacon. D. Unghvar... Anni 1834.... „P. 41. Cantores et Ludirectores ab omnibus publicis oneribus immunes declarantur. 5-a Octobris.“

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Julii Num. 1000. supra citatum.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1126. На основѣ



скої домінії, высылає его нащивити всѣ народнѣ, руськѣ школы в тойже домінії<sup>1)</sup>, а найособеннѣйше, як в переписѣ стоить, школы в Корытнянах, Перечинѣ, Турянскої-Реметѣ, Зарѣчовѣ, Дубриничи, В.-Березнѣм и Ставнѣм. Михаил Лучкай подержав сю визиту, и нащивив сѣ школы, як се указує протокол, який завдав дня 11. марта р. 1835.<sup>2)</sup> де ставить, що причины засталости из одноѣ части в убожествѣ нашего руського народа треба глядати, а из другоѣ части в недостатку наклонности к наукам и учености и научованю. Також перебрав од инспектора Кричфалушія и школьнѣ письма, щобы передати их епархіальному правительству<sup>3)</sup>. Епархія мукачевска одже, як и всегда, так и в сих часах старалася о школьництвѣ народнѣм по своим силам. Так року 1834., коли королѣвский губерніальный совѣт предложив, абы в тутешнѣй препарандіи учив один из дяків катедральноѣ церкви, як один учитель, конзисторія тотчас пристала<sup>4)</sup> на се и усиловалася подати на се одповѣдну силу. Щобы пѣднати ученѣсть, збирали по епархіи на вдовичий и сирѣтский фонд, в чѣм и М. Лучкай по силѣ участвовав<sup>5)</sup>, позаяк сама думка выбудовати сяке сиротовоспиталище була еще прошѣного еппа Повчія, який дѣйстно и выбудовав той великий будинок на Капитульнѣй улицѣ, де до теперь находили священническѣ сыны, сироты притулок и многѣ межи нами може еще памятають на тот одинповерховый

приказу губерніального совѣта (Интимат из дня 10. мая 1832. Нум. 12.811.) де ставлено, що епарх. правителство має надзирати народнѣ школы.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioeses. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1127. „Rmo D. M. Lucskay VADiaconno Unghensi, praeposito Luccensi. Tristi experientia esoperto eo: quod in scholis nostris vernaculis ritus nostri plebea pubes cum qui fundatione scholarum proferebatur, profectum haud assequatur, causa hujus defectus in parentes teneram pubem institutioni subtrahentes, maxime vero in docentes, Directoresque rejecta. Rmam DVtram vigore praesentium exmittendam duxi, quo scholas vernaculas signanter vero Kereknyensem, Perecsényensem, Turja-Remethiensem, Zaricsoensem, Dubrincisensem, N. Bereznensem et Sztavnensem auctoritate ordinaria pro hac vice Eidem praesentibus delegata, visitet, ubique stricte pervestigatura defectus quoslibet, qui culturae intellectuali in plebe nostra propagandae impedimento sunt, unaque ut hi tollantur e personalibus, et localibus adjunctis desumenda remedia quaerat, deque resultatu visitationis suae singillativas relationes horsum praestet. In reliquum.....“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1835. die 11. Mart. Num. 233.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1835. 316. — 510. (in Appendice) — 612., де дѣйстно и передав епархіальному правительству на конзисторіи року 1835. дня 23. юнія.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1834. die 25. Febr. Num. 180.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1834. die 14. Mart. Num. 257. Num. 259. Currentales per Dioecesim, о за о с н о в а н ю Orphanotrophium т. е.: конвикта (сиротинця) для сирѣт священнических сынов.



великий будинок, який був побудований еп. Повчієм, хоть теперѣшня будовля уже мало и бѣльша и старый вид и перемѣнила<sup>1)</sup>). Сей будинок по смерти еппа Повчія королѣвский фискус засекуестровав був, но року 1834. наворотный капитулѣ и епархіи королѣвским приказом<sup>2)</sup>).

Початком р. 1835. М. Лучкай переае конзисторіи список фундаційных служб у своѣй парохіи<sup>3)</sup>). Много их не було, лиш чотыри фундацій, из котрых одна, и се найбѣльша, Петра Габры, лиш минулого року 1834. є заоснована<sup>4)</sup>, и правдоподобно зато принята такою ласкою, що и сам основательный лист записанный урядово в епархіальный протокол<sup>5)</sup>, абы и сим провказати почесть и одушевляти других, як добрым примѣром на подобне. Коли се конзисторія радѣстно дала зарегистровати, разом приказала завести порядок в цѣлѣй епархіи, абы из каждоѣ парохіѣ подобно заявили всѣ свои фундаціональнѣ службы<sup>6)</sup>).

Сѣ фундаціональнѣ службы уможливили мало потому М. Лучкаю купити сусѣдню з парохіальною загородою винницю, котра двояко послужила дуже на хосен парохіи: урожаєм, а кромѣ сего подала мѣсто поставити пелевню о. пароху, якоѣ не мав и яку на самѣй малѣй парохіальнѣй загородѣ и не мож було поставити. И ся була правдива причина, позад котру М. Лучкай просив дозвола од конзисторіѣ на сю куплю. Се дѣйстно и дозволено, а понеже цѣ-

<sup>1)</sup> Се сталося року 1906.

<sup>2)</sup> Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar... Anni... 1834... „P. 4. Sua Majestas SS. via Excelsi Consilii L. H. aedificium per Eppum Alexium Pócsy pro orphanotrophio extractum, V. Capitulo Munkacsensi, eo fine benigne resignari jussit, ut usque dum de dotatione prospici potuerit, excensuetur, et pro fundo orphanotrophii fructificet. 19. martii. Factum.“

<sup>3)</sup> Лиш чотыри фундаціѣ мала: 1) Фундановича 100 флор. 2) Копчовича 100 флор. 3.) Петровича 100 флор. и 4.) Петра Габры 700 флор.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 16. Septembr. Num. 974, Num. 991. — Пѣд приведен. нум. 991. подаеся и основательна грамота сеѣ фундаціѣ. Сам фундатор є горожанин города Ужгород, но вѣроятно родом є из В. Лучок, бо там мож в матрицѣ встрѣчатися з сим именем, як я сам видѣв. — Року 1836. записано в протоколах епарх., що Петр Габра був газда Михаила Лучкая. Гляд. протокол р. 1836. дня 13. февраля нум. 208.

<sup>5)</sup> Фундаційна сума 700 флор. в тогашных часах дуже велика була сума, бо на пр. платня епископс. секретаря и нотаря тогды становлена була в рѣчно 250 флор. од губерніального совѣта, а послѣдного т. є. сего каноника 600 флор. — Из основательного листа и то видно, що тогды в руськѣй тамошнѣй церкви в Ужгородѣ було: 12. т. є. дванадцять кураторѣв, котрых взывае фундатор гадковати, абы службы кѣнчилися порядочно.

<sup>6)</sup> Protocolum. Dioecesis. Anni 1835. die 23. Januar. Num. 45. — Там є курренс в сѣм дѣлѣ выданный.



на 1500 флор. була, а всѣ фундаціѣ лиш 1000 флор. виробили, еще на просьбу его позычили ему и парохіи 500 флор. из дієцезальної кассы, розумѣся на тягар пароха, котрому ся винниця на хосен куплена<sup>1)</sup>.

Сего року М. Лучкай ургує межи другими справами<sup>2)</sup> и двараз, щобы епархіальне правительство выдало: дієцезальный рѣтуал, т. е. епархіальный Требник<sup>3)</sup>. Завдав се первый раз 28-го юнія, но конзисторія хоть признала велику потребу однотливого и поправленого Требника, абы переставити всѣ дотеперѣшнѣ рѣзниці, хоть и признала велику важнѣсть, однак правдоподобно за се и одложила сю справу на пѣзднѣйше, на повну конзисторію, коли епархія буде мати и епископа, без котрого не мож скѣнчити такѣ справы, як каже рѣшеня, успѣшно и справедливо<sup>4)</sup>.

Не забув М. Лучкай ани Люкку и тамошню руську церков, де по его одходѣ и поворотѣ Василя Талапковича зостав був Антоній Лаббанц, який занимав мѣсто Лучкая, и клерик-дяк Микулич. Видѣлисьме, як хотѣв и предлагав новых кандидатѣв до Люкки, но однак се полагодити не удалося ему на певно зато, що новѣ кандидаты не достали потрѣбных пашпортѣв<sup>5)</sup>, без яких тогды никому не було позволено выѣхати на чужину; хоть найменше зоключити можеме се из того, що з кандидатом о. Андеришином, членом чина

<sup>1)</sup> Винниця куплена р. 1835. Гляд. Протокол епарх. року 1835. дня 19. юнія нум. 615. — од молодшого Франциска Сейдла.

<sup>2)</sup> Парохи и намѣстники мали доста много работы и кромѣ сего, а М. Лучкай и чрезвычайно бѣльше, як другѣ. Так року 1835. высылають его благословити основной камѣнь церкви в Бенятинѣ (Protocol VADiacon. D. Unghvar A. 1835.. P. 4.) — в декабрю же высылає его конзисторія ревизовати будовлю нової фары в Пѣдгородю. (Ibid, Punct. 55.) А кѣлько реферад, информаций треба було завдати кождорѣчно, зазначенѣ в тѣмже протоколѣ намѣстническѣм Лучкая р. 1839. Нум. 218. як слѣдує: „Periodicae relationes ad quas referuntur: Protocolum Congregationis Vernalis, et Autumnalis, Informationes Parochorum, Informationes Deficientium Sacerdotum, Informationes Viduarum et Orphanorum Parochorum, Informationes Cantorum, Tabella Summaria numeri Animarum, Tabella mixtae Religionis Matrimoniorum, Tabella accedentium ad fidem Catholicam, vel ab ea deficientium, Tabella numeri Animarum pro Schematismo, Rationes Ecclesiarum, Protocolum Visitae VADiaconalis, et Informationes de Scholis...“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 3. Julii Num. 641. Num. 744. die 24. Julii..

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Julii Num. 744. „Rmo Michaelis Lueskay editionem porro ritualis urgente deliberatum est: Meritum hoc ob graves considerationes ad tempus plenae Sedis relegari. Ex Consistorio.“ И сучасно в довшѣм листѣ дають ему на знаня, що сяка справа без епископа епархіального не може скѣнчитися.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 26. Augusti. Num. 999.



св. Василя В., встрѣчаемся туй дома в слѣдующих роках<sup>1)</sup>. Теперь заявляє Лучкай конзисторіи, що Антоній Лаббанц приготовляє свѣй поворот из Люкки, а Іоанн Микулич пѣднесеный є князем, а Лучкай предлагає выслати до Люкки Александра Лаббанца<sup>2)</sup> и Іоанна Митровича, сына пароха агардского, що конзисторія приймає<sup>3)</sup>. Мало пѣзднѣйше сам Антоній Лаббанц заявляє епархіальному правительству, що хоче вернуться и на се просить дозволу<sup>4)</sup>. Конзисторія се дозволяє а розом взыває М. Лучкая, чтобы єму се одписав, а на мѣсто его най предложить другого священника. Лучкай переписав всѣм и Александр Лаббанц приняв пѣйти до Люкки. Коли же Антоній вернулся из Люкки початком р. 1836.<sup>5)</sup> и января 21. уже туй-був<sup>6)</sup>, тогда и Александр запросив був свѣй пашпорт од давна, бо дня 5-го марта выдаєся єму на предложеный пашпорт и епархіальне свидѣтельство, де дозволяєся єму ити до Люкки за придворного капеллана у князя<sup>7)</sup>, а сучасно брату Антонию Лаббанцу пода-

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1834. Num. 1306. — Anni 1833.

2) Protocolum VADiaconale D. Unghvar. „Anni 1335... P. 31. Alexander Labancz Presbiter Munkacsensis recurrit pro statione Luccensis Capellani Aulici, cui si Passualibus provisus fuerit, facultas tribui poterit. 21. Augusti.“

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 7. Julii Num. 674. „Rmo VADiacono Unghvariensis insinuante, quod Antonio Labancz Lucca reditum parante, et Ioanne Mikulics per suam Serenitatem Ducem Luccensem promoti, Idem Alexandrum Labancz et Ioannem Mitrovits Parochi Agárdiensis filium eo destinaverit. Deliberatum est: pro notitia haberi. E Consistorio.“

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 21. Augusti Num. 835. „Erga R. Antonii Labancz Dioecesis hujus presbyteri suae Serenitatis Ducis Cappelani Aulici ddo 19. Julii a. c. isthuc eatenus substratum recursum, ut eidem facultas tribuatur in Dioecesi redeundi, Rmam DVestram provocandam duxi, quatenus recurrentem edoceat, petitam facultatem eidem tribui, et de futura in Dioecesi, ubi horsum redierit applicatione eundem securum reddi. In cujus nexu Rmam DVestram provocandam habeo, ut si sua Serenitas Princeps loco redituri, alterum sacerdotem abhinc mitti desideraverit, voti Suae Serenitatis responsura individua provocet, et ubi quis sese resolverit, horsum notificet, ut pro exoperandis passualibus, ante quarum exhibitionem iter inchoandi facultas, de altissimo Jussu Regio nulli dari potest, annutus abhinc tribui potest. In reliquo...“

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januar. Num. 146.: „...unaque R. Antonius Labancz Dioecesis hujus Presbyter, Lucca redux, qui contentioni huic aderat, ad dandam historicam facti deductionem provocatur...“ Туй встрѣчаєме першѣ спомини Антонія Лаббанца по поворотѣ.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januar. N. 146. Adm. R. D. Antonio Labancz, Presbytero Dioecesis. Munkacs „...in praesentia Praeetae DVtrae die 11. Januarii a. c. Rmum Michaellem Lucskay petierit...“ — Антоній Лаббанц перебував по поворотѣ у брата Александра Лаббанца, замѣтителя намѣтника округа михаловского, духовника у Л.-Волѣ.

7) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 5. Mart. Num. 284.



еся его парохія и замѣстительство намѣстничества округа михайльовского. — о. Александер Лаббанц же сучасно од'їхав до Люкки очевидно, но нїяких близших деталїв, або детальних доносїв о сїм не маєме. Був же в Люццї до року 1838., бо 5-го мая еп. Попович того рока поставляє его в свого протоколанта<sup>1)</sup>. Що же дїйстно тот сам о. Александер Лаббанц сей протоколист еппа, який походив и Люкку, указує та диплома, котру достав од етрускої академїї наук и проч., де его в засѣданю 1836. року. дня 24. ноября, як обывателя люкканского выбрали в свого почетного члена и выставили єму диплому дня 15. мая 1837. о сїм<sup>2)</sup>. — Одже Александр Лаббанц лиш по сему т. є. в осени р. 1837., або в зимѣ вернувся до епархїи<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 5. Maji Num. 514. — Еп. Попович организує епархїальну канцеларїю сим приказом...., — с.) In Officii dioecesis Protocollistam R. Alexandrum Labbancz....“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 10. Januar. Num. 26. — Officii Dioecesis Protocollista R. Alexander Labancz ddo 15. Maji 1837. emanatum diploma Academiae Hetruscae de valle Tiberina vigore cujus in ejusdem societatis eruditae Membrium honorarium cooptatus fuit, una cum edito sub 13. Januarii 1838. Num. 16, 958/433., idem diploma acceptandi B. Indultu Regio, brevi manu praesentante: Tam Diploma isthoc, quam et acceptationem respicientem B. Indultum Reg. in Consistorio publicandum, praefato vero Protocollistae interea etiam temporis Titulum Honorarii Membri praedictae Academiae et Societatis tribuendum esse. 10. Januarii.“ — А дня 15. января дїйстно публікована диплома в консисторїальнїм засѣданю. — Гляд. Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 15. Januarii Num. 56. — Vid. Diploma: Archivum Dioecesis. Anni 1839. Num. 56.

<sup>3)</sup> Руська церков в Люццї єще истнує року 1845., вїроятно перестала року 1847. коли князь изрѣкся свого володарства. — Року 1848. уже так говорить о нїї як о бувалїї. Гляд. Ярѣсл. Гординський. Ор. citat. стор. 62. — 73. — 58. замѣтк. 1. де приводяться слова, якѣ сказали Іполиту Терлецкому р. 1848.: „се є державний князь Пармы, Пяченци і Люкки, котрий мав у себе в Люцї нашого обряда каплицю а держав все попа із Угорщини...“ Року же 1844. дня 20. лютня сам князь говорючи з Иваном Головацьким то каже му, що „дома також має церков словенску, священника и дяков...“ Гляд. лист Ивана Головацького до брата Якова в.: Др. Кирило Студинський, Кореспонденція. Якова Головацького в літах 1835 — 49. У Львові, 1909. Наук. Тов. ім. Шевченка, стор. 107. и LXXXVII.



## VI.

Незгода з капитулою. — Справа з Андреем Баранковичем и з игуменом Яковом Бованковичем. — Дащо о хозяйствѣ М. Лучкая. — Защо утѣк Баранкович из монастыря мукачевского? — Клерик кончить коляду в Радванках. — Лучкая осудять на утрату засѣдательства консисторіального. — Одречеся од намѣстничества. — Апелация до придворноѣ королѣвскоѣ канцеларіи. — Велика одповѣдь капитулы. — Дуплика М. Лучкая. — Город Дорог пѣсылае презеденту М. Лучкаю. — Архідіаконство саболцке. — Запутана ситуація. — Одречеся презенты дорожскоѣ. — Королѣвский комиссарь: еп. сукмарский Іоани Гам — Лагода з капитулою. — Лучкай твердить свою невинность, признае: плеткы. — Хворота М. Лучкая. — Каноник Андрухович. — Визита у лѣкаря Маврера. — Не ходить на консисторію. — Подорож до Пряшева. — Приниманя нового епископа. — Роки: 1836. — 1838.

Сей рѣк 1836. указався нещастным для М. Лучкая. Возникли деякѣ само в собѣ меншѣ дѣла, якѣ однак из поза непорозумѣня и недостатку достаточной коллегіальной любви довели к тому, що консисторія низложила Лучкая из достоинства засѣдателя консисторіального и одобрила од него намѣстничество<sup>1)</sup>. И що була причина сего? можем звѣдати. Приведе консисторія т. р. дня 26. января в своем засѣданю<sup>2)</sup>, де М. Лучкай обвиняеся, що виноватый е в проступках индисциплинарных о. Андрея Баранковича, тогдѣшного администратора в Улич-Кривѣ, против котрого минулого року перевѣвся дисциплинарный процесс позад его неморальный живот, непослушность и тяжкѣ проступки против канонической дисциплины. Виноватый же стався М. Лучкай тым, що в минушѣй осени приняв его на парохію за гостя (и скоты его) и бѣльше раз его як з наибѣльшою гостепріемностею гостив, дав ему и вино, що и упився у него и що особенно перед конечною розправою, яка подержана була 24. ноября<sup>3)</sup>, дав ему склянку вина<sup>4)</sup>, и так причинив и вѣн,

<sup>1)</sup> Protocolmu Dioecesis. Anni 1836. die 28. Mart. Num. 356.

<sup>2)</sup> Protocolm Dioecesis. Anni 1836. die 26. Januarii Num. 98.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Novembr. Num. 1134.

<sup>4)</sup> М. Лучкай в своей одповѣди из дня 20. февраля 1836. предложив кон-



що на розправѣ о Баранкович так шкандалозно поступовав, а при тѣм завинив и тым, що доки на пережнѣ конзисторіальнѣ засѣданя все являвся, тогды на конечну розправу, як и на слѣдуючѣ по сему залишив являтися. Позад сю пѣв-виноватѣсть конзисторія, власне на сю справу выслана и делегована<sup>1)</sup> од капитулярного викарія каноника о. др. Іоанна Чурговича и якоѣ пресѣдателем був каноник о. Стефан Андрухович, возвала М. Лучкая, чтобы явився на 13. февраля на засѣданю конзисторіѣ дати отвѣт о своѣм пѣввиноватствѣ в справѣ осужденного. о. Андрея Баранковича. Дня 13. февраля М. Лучкай явився перед конзисторією и просив выдати собѣ жалобу и прочѣ письма, чтобы мѣг знати, чим обвиняеся<sup>2)</sup> и разом приняти его приход и в другѣй скарзѣ, яку завдав против него о. протоигумен Яков Бованкович<sup>3)</sup>. Прошения Лучкая конзисторія выповнила, хоть и в справѣ протоигумена прикликали его на

зисторіи, що вѣн приказав гостепріємно принимати каждого священника, приходячого до него на нѣч: „... *generalem dedi famulitio instructionem, ut sive sim domi, sive non, si Presbyter quicumque petat nocturnum Quarterium, detur honesta accommodatio...*“ — А дале особенно о Баранковичу так пише: „Sept. 30. eum fuisse apud me ex Diario scio (Баранкович писав один дневник, який случайно, коли одобрили од него всѣ рѣчи его, попав в руки епархіального правительство, Писатель. —) *et quid fecit in cubili Capellani in eodem diario prodit, Scripsit Fundationales Petro Gabra meo pincernario. Ego has numquam vidi, neque soleo umquam horis vespertinis ad famulitii, aut Capellani cubile intrare, ideo Petrus claves cellario habens titulo Aldomás potuit illi vinum administrare, et Barankovits libere potare, sed ego non jussi, nec scio an dedit...*“ 23. Novembr. Nundinae erant, ego observavi currum quendam, et servum in eo sedentem, interrogo praesentae Capellano, cujus sit? Ex Kriva (Barankovitsii) et ubi Dominus tuus? ibi superius. — tunc converto me ad Capellanum et dico, iste homo impellit et nec insinuat ....mane sub 24. Novembris columbas in lateralis Cubilis hospitalis cabinetulo contentas videre volens eorsum vado et attonitus video in galigis et coturnis demissis pedibus jacentem Barankovitsium in una lecticarum..... Quando rediit et per quem in domum immisus, per quem ad hospitale cubile deductus ignoro, nec a meo amulitio sciscitabar. Dignetur investigare, quia ego profunde dormivi, et dormiens peccare non potui. Hospitale cubilo semper appertum stat.. “Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836. die 20. Julii Num. 730. (sub num. 13.) приключено до одповѣди конзисторіѣ на воззвы придворноѣ корокѣвскоѣ коморы.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 29. Decembr. Num. 1237.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 13. Febr. Num. 205. 206. Члены сеѣ делегованоѣ конзисторіѣ були: Предсѣдатель: о. Стефан Андрухович, каноник-кустос; каноник о. Теодор Чопей; Александер Ладыжинский, спиритуал семинаріѣ и Александр Шерегелій та Іоанн. Андрик.

<sup>3)</sup> Протоигумен тым обвиняє М. Лучкая, що коли 21. января 1836. просив од него заслужену платню, приходячу двоим монахам: Іоаникію Смѣлякови, его сотрудику и Галактеону Бачковскому, администратору в Тарговищах, Лучкай не выдав ему грошей а крѣмѣ сего обидив его в чести. Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januarii Num. 146.



17. февраля<sup>1)</sup>. — Сучасно вислухали свѣдка о. Іоаннікія Смѣляка. Из его свѣдоцтв узнаеме, що М. Лучкай був гостепріємный и к нему сусѣднѣ духовники дуже часто приходили<sup>2)</sup>, що на снѣданя у него участвовали другѣ ужгородскѣ гостѣ, що его газдою був Петро Габра, що его сестриничка була у него, що его хозяйство означало тверезѡсть. Смѣляк був капеланом М. Лучкая. По сему вислуханий, як свѣдок о. Авсентій Тіболт чина св. Василя В., сотрудник доминиканский, котрый запрошений о. Смѣляком, похворѣвшим ужгодским сотрудником, кѡнчив коляду дня 20—23. января т. е. ходив хижѣ святити в Ужгородѣ<sup>3)</sup>. О. Тіболт не був притомный при спорѣ протоигумена з М. Лучкаем, но Лучкай сам сказав ему за сю сваду з протоигуменом, що „почав мя чесати, але и я его вычесав.“ М. Лучкай возваный був консисторією завдати свою одповѣдь на 23. февраля. Доки Лучкай кѡнчив своѣ дѣла и готовив свою одповѣдь, о. Андрей Баранкович, осужденый и на кару запертый у мукачевский монастырь<sup>4)</sup>, не знаючи вытерпѣти строгѡсть и голод и холод в монастырѣ, потайком написав жалѡбну просьбу в своѣм дѣлѣ до корол. губерніального совѣта, а дня 15. февраля авантурничо спустился мотузом через вѡкно и з о. Юліяном Поповичем<sup>5)</sup> утѣк из монасты-

<sup>1)</sup> Ibid.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 13. Februarinii Num. 208.,..... vinum per sororinam Rmi Michaelis Lutskay datum bibisse..... Parochi Bezŏiensis Ioannes Salamon, Lakartensis Ioannes Boksay, Radvanczensis Ioannes Ignatovits, qui apud Rssmum Michaelem Lueskay frequentissimi hospites sunt.... dein vero per Petrum Gábra Oeconomum Rssmi Michaelis e cellario ejusdem Rmi Lutskay cylindrum vini adlatum fuisse et Barankovitsium e vino hoc bibisse et dum hoc agebantur, ante 9-am horam Rmum Michaelem Lutskay primo descendisse ad cubile fatentis dataque Andreae Barankovics monitione, ne se impotet, ascendisse, tum secunda, et tertia vice descendisse Barankovitsium vero continuo interea potasse....,

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 15. Febr. Num. 210. Вислуханы переведено 30. января и подтверждено 15. февраля. По сему рѣшено консисторією выдати сѣ акты М. Лучкаю на одповѣдь. Ibidem Num. 211.

<sup>4)</sup> Присуд против о. Андрея Баранковича подае: Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Novembr. Num. 1134.,..... scandalis item in potu, et concubinato cum Oeconomia... Eundem Beneficio hoc simpliciter privari... et cum calumniis palam et publice injectis animum a spiritu sacerdotali plene alienum prodiderit, scopo procurandae ejusdem Correctionis, Eundem ad Monasterium Munkaciense pro mensibus sex praecludendum disponi ratione ea, ut hebdomadatim duas dies in pane et aqua jejundet, reliquis autem diebus frugali duorum ferculorum praeter jusculum victu fruatur.....“ Баранкович сему безчестно и шкандалозно апелюючи противостав и позад се е. як дале кажеся в присудѣ: „..... .vi physica, extra tamen Consistorialem sessionem adhibita, ad Monasterium Munkaciense expeditus est, E Consistorio.,“

<sup>5)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. (inter acclusa acta) Подѡбно був осужденый дня 5. декабря 1835. року на шѣсть мѣсяцѣв через о. протоигуме-



ря. До Середнього щастливо дійшли, но туй поймали их и під запором привели их до Ужгорода и поставили перед конзисторією, яка вислухала их, и потому з нова осудила их вернутися у монастирь, но разом приказали о. протоигумену подати и харч и топлѣня и проч<sup>1)</sup>. Єще и не могла конзисторія из сего зворушеня цѣлком успокоитися, як настав 23. февраль и М. Лучкай завдав дѣйствию свою одповѣдь<sup>2)</sup>, хоть и великий пѣст держав, коли духовники звычайно бѣльше занятѣ, як другий раз, хоть и mezi сим не одну реферату зготовив и представив конзисторіи. Однак конзисторія тогды не занималася одповѣдею М. Лучкая, позаяк — сѣм четверть годин чекали ю, говорить протокол, а теперъ уже настав час преждеосвященоѣ службы, де члены притомнѣ звыкли бути по звычайу, зато одложена на слѣдуюче засѣданя. — Ситуацію єще сильнѣйше зворушив один новий припадок, про котрый теперъ дозналася конзисторія а се то було, що в Радванках тамошний парох захворѣв и сталося позад се, що один клерик кѣнчив коляду, т. є. на и по Богоявленю ходив хижѣ святити. Сей клерик Александер Долинай, хоть лиш тонзуру мав, осмѣлився одѣватися в фелон и епитрахиль и так кончити освяченя хиж. Дуже зворушило се конзисторію и тотчас рѣшили поставити духовника перед конзисторію, а сучасно звати на одповѣдь и Михаила Лучкая за се дѣло, особенно зато, що если знав, защо не заявив сего епархіальному правительству<sup>3)</sup>. Справа М. Лучкая лиш дня 28. марта була принята в конзисторіальну розправу, а понеже уже предидучим часом одповѣдь так М. Лучкая, як и всѣ акты пересмотрѣли о. Александр Шерегелій, нотар конзисторіальный и о. Павел Кутка, профессор богословія и як приказано було и предложили свою декларацію, та теперъ все перечитано, а потѣм приказано голосованя, и в слѣд сего ся делегована конзисторія осудила<sup>4)</sup> М. Лучкая на утрату достоинства засѣдателя конзисторіального за пѣв-виноватѣсть (complicitas) з осуженым о. Андреем Баранковичем. — М. Лучкай одказався уже<sup>5)</sup> од намѣстничества з днем 1. марта, из яких причин не знати, бо не приведенѣ, но

на. Конзисторія потвердила сей присуд дня 1-го января 1836. Осуженый же був о. Юліан Попович за розличнѣ тяжкѣ проступки на шѣсть мѣсяцѣв запертя, тыжднево три дни на хлѣбѣ и водѣ из другими покутами.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 16. Febr. Num. 223. 224.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 23. Febr. Num. 233.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 24. Febr. Num. 240. 298. 299.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 28. Martii Num 356.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. Початком марта нѣт сего слѣду в протоколѣ епарх., но пѣзднѣйше споминався.



правдоподібно позад велике число роботи, к котрым приступило теперь еще и то, що давав ставити парохіальну пелевню и будовав школу<sup>1)</sup> и дѣйстно обоих поставив на 1. октябрю, но — не суперечно — и позад строге поступованя конзисторіѣ к нему. И уже дня 21. марта капитульный викарій выименовав замѣстителя ужгородского намѣстничества сусѣдного пароха дравецкого о. Михаила Кечковского, намѣстника округа середнянского<sup>2)</sup>. Теперь, коли М. Лучкай був осужденый на утрату засѣдательства конзисторіального дня 28. марта, як приведенно выше, вѣн нияк не успокоився сим строгим, не цѣлком правильным и справедливым переведенем рѣшеня конзисторіѣ, но в своѣй правдѣ — як вѣн держав — рекуровал и се так здавсѣя, дораз по сему. — Уже 20. юнія читаеся перепис придворноѣ королѣвоскоѣ канцеларіѣ<sup>3)</sup>, яка из дня 16. мая числом 6208/428. т. р. пересылае просьбу Михаила Лучкай, протоіерея лючанского, пароха ужгородского з тым, щобы в процесах против него заведеных доповнили слѣдство и прислали детальну інформацію о цѣлѣй справѣ.

Одповѣдь на се подае конзисторія дня 20. юлія пѣд числом 730. детальну и обширну, сучасно розширяючися и на другу нову просьбу М. Лучкай, як вѣн каже дублику (Dupplica), котру завдав Лучкай сими самими днями и се 14. юлія<sup>4)</sup>. Одповѣдь конзисторіѣ подала та сама делегована конзисторія, яка вырѣшила присуд против М. Лучкай. Сама одповѣдь е дуже детальна и велика, выробить

<sup>1)</sup> Лучкай в своѣй одповѣди из дня 20. фебраля 1836. споминае и се: „... si Rmus D. Vicarius tantum nutu notitiae mihi dedisset, aut S. Sedes scripto jussisset, tunc aut petissem dispensari, aut frequentassem, aut honorі Assessoris renunciasset. Ideo securus et nulla parate monitus in consummationem aedificiorum, adhuc diligentius incubui, et pro 1-a Octobris schola parata, et Horreum paratum stetit. Horrei usum habeo, in schola vero proles vix seamna capiunt. ....“ — Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730/1836. (inter acclusa acta p. 13.)

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 21. Mart. Num. 325.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 20. Junii Num. 636.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 20. Julii Num. 730. „Demissa in causa adversum Rssmum Michaellem Lutskey Parochum Unghvariensem suscitata repaesentatio inductis priori die 14. m. c. quoad Dupplicam etiam ejus observationibus factis relecta, denuo censurata est, erga quam: deliberatum est, eandem expediendam esse. E Consistorio.“ И по своѣй одповѣди. „Exelsae Cancellariae R. H. Aulicae.... In obsequium Benigni ddo 16. Maji a. c. Num. 6208/428. emanati ac per nos 11. Junii a. c. percepta decreti acta duplicis causae adversum Michaellem Lutskey, Praepositum, Luccensem, et Parochum Unghvariensem, paenes clementer nobis injunctam informationem S. Majestati SS. in advoluto subditali cum homagio submittimus.... Die 20. Julii.. Consistorium Munkacsense Vicariale.“ Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730.



24 сторôn in folio густо написаных и приключено есть бôльше як 40 додаткôв. Вычисленѣ приступки Баранковича, приведенѣ против Лучкая тѣ жалобы, як высше спомянутѣ<sup>1)</sup>, ледвы додано дащо нового, кромѣ деяких неправильностей, зробленых в намѣстнических дѣлах несогласно з епархіальным правительством, но сучасно, як одверто сказано, що М. Лучкай перед тым не мав нѣяких приятельских звязей з о. Баранковичем, но право вôn обвинював его первым, також высказанный сильный протест, як бы пôд викаріатом Др. Чурговича закрали ся були безпорядки и шкандалы из его завины; конечно из'явлено из части конзисторіѣ, щобы высланный був як королѣвский комиссарь епископ сукмарский, як се просить Лучкай, або инший достойник выслѣдити сѣ дѣла. коли М. Лучкай уже щѣсть рокôв тому назад роздувае огонь неспокойности и котрый и выдуманѣ кривды еще убôльшае против викарія Іоанна Чурговича, котрого як найдостойнѣйшого просять разом и за епископа.

Розумѣся, що на сю велику одповѣдь не могло прийти скоро вырѣшеня. Треба було все поважно розважити, обдумати и так лиш рѣшити. — Се сталося лиш року слѣдующого 1837., а доты сталися и другѣ важнѣ дѣла в житю Михаила Лучкая. Односины М. Лучкая к епархіальному правительству псулися из дня на день в гôрше. Позад сѣ попусутѣ односины одказався вôn правдоподôбно од веденя уряда намѣстнического и вмѣсто его замѣстителем выименованный уже 21. марта. як высше сказано, но письма и акты не перебранѣ лиш пôзднѣйше<sup>2)</sup>, бо и сам Лучкай просив, абы по скôнченôм велкôм постѣ перебралися, но и там указуеся незносна ситуація. Но еще лѣпше указуеся мало потому, коли Михаилу Лучкаю город Дорог, як патрон тамошноѣ парохіѣ заслав „презенту“ на упорожнену свою парохію. Се зовсѣм несподѣвано сталося 28. юнія, як вôn сам пише к епархіальному правительству в слѣдующий день

<sup>1)</sup> Однак скарги протоигумена и конзисторія одкладае як второрядну, — впрôчôм скарга М. Лучкая выдана 29. марта о. протоигумену (Нум. 357.) на замѣтки. Коли же вôn завдав свои замѣтки (Нум. 577. дня 26. мая), сѣ выданѣ были Лучкаю, який из своѣ части одвѣчае 28. юнія (668.), де то каже, що протигумен окривдив его з вином, коли мѣсто 10. бочок мукачевского вина за грошѣ, якѣ ему доужен був, дав ему вина не мукачевского, но бобовищанского. — Зр. и Нум. 784. из дня 29. юлія,

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 27. April. Num. 465. Перебранѣ письма 26. апрѣля, но недостаточно, зато новый термин назначують на 2. мая, и обв'язуеся М. Лукай все передати не на парохіи, як то е звичаєм, но в залѣ конзисторіальной архидіакону катедр. канонику Стефану Андруховичу. А коли з дня 28. апрѣля М. Лучкай рекуруе против сего и подôбных секатур, ни найде выслуханя. Гляд. 30. апрѣля Нум. 477.



т. е. 29. юнія<sup>1)</sup>. Сей лист характеризує М. Лучкая. Одверто и смиренно пише и то каже: „Вчера дѣстав я з удивленем презенту дорогску. Я из своѣ части успокоився в долю простого пароха, но за такого не хочу ити до Дорога, тым менше и за намѣстника и если бы принципы епархіального правительства не допустили, абым був сучасно архідіаконом, тогды одкажуся од сеѣ презенты.“ Се запрошено 29. юнія и тогоже дня достав Лучкай и одповѣдь<sup>2)</sup>, де закидають ему, що неправильно дѣстав презенту, бо по приписам губерніального совѣта через епархіальне правительство треба було глядати и достати презенту, позаяк патроны обвязуються на тройну кандидацию<sup>3)</sup> епархіального правительства, слѣдовательно лиш из тых трьох кандидатѣвъ можуть удѣлити одному презенту, а не другому; одже сяк треба було и М. Лучкаю повернутися к епархіальному правительству, однак виявляє конзисторія, що згодиться, абы мѣг приняти презенту парохіальну, но заявляє разом, що обезпечити не може его о выименованю его в архідіакона жупы саболчскоѣ, представити можуть губерніальному совѣту, що вѣн желає и архідіаконске выименованя. Но в тяжкѣй и запутанѣй сѣтуаціи, в якѣй вѣн находится к епархіальному правительству, ци его выименовуютъ, се зовсѣм непевне дѣло<sup>4)</sup>. Конечно воззывается, чтобы свою волю, — як скоро из'являє магистрату Дорога, — заявив и епархіальному правительству. Мало потому магистрат города Дорога одписав Михаилу

<sup>1)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 669. „Rsmе D. Vicarie G. Capitularis! Attonitus percepi die hesterna Praesentam Doroghiensium. Pridem ego me ad cathedram composui et sortis mutationem non desideravi. Pro simplici Parocho, qualis sum Unghvarini, non exibo, eo minus pro VADiacono. Si cum principiis regiminis Rssmae D. Vstrae compatibile non sit, ut sim Archidiaconus, eotum Praesentae istae renuncio, et gratiosis favoribus deditua cum aestimio maneo. Unghvar. die 29. Junii 1836. humillimus servus: Michael Lutskay m. pr.“ Цѣлый лист властноручно писанный.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 29. Jun. Num. 669.

<sup>3)</sup> Intimatum Excelsi Consilii R. H. Locumtenentialis ddto 12. Augusti Anni 1800. Num. 18,836.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836, die 29. Junii Num. 669. „...relate vero ad eam Rssmae DVtrae declarationem, quod Praesentam hanc, si de consequendo Archidiaconatus Szabolcsensis honore assecurata non fuerit, acceptatura haud sit, eidem significandum duxi, quod cum collatio Archidiaconatus a Benigna denominatione Suae Majestatis Ss. penderet, de eo in tantum solummodo Eandem Rssmam DVtram assecurare possim, quod isthoc desiderium Ejus Altissimo loco repraesentaturus sim, in perplexis in quibus, Eadem relate ad regimen Dioecesanum constituitur, circumstantiis de optato effectu prorsus incertus: proinde ex combinatione horum, si Rssma DVtra affirmative praesentanti Magistratui sese declaraverit, id ad meam etiam notitiam perferre haud intermittat, quo praeattacto Ejusdem desiderio ocyus conformes passus poni possint. In reliquo.....“



Лучкаю и дякує єму, що хоть під умовиною, однак прийняв презенту, як они запросили єго на се. Из'являють, що дуже будуть радіватися, если разом буде и архідіаконом, но доложить, що если бы и не удалось се, однак город их не загине и зато повторительно просят єго, абы выслухав их просьбу и приняв парохію их<sup>1)</sup>.

Сей лист магістрата писаний 3. юлія и М. Лучкай предложив єго до раз, як дѣстав, епарх. правительству своим пореписом з дня 16. юлія и в своім переписѣ розширяєся и на тѣ замѣтки, якѣ подала єму конзисторія переже на перве єго предложєня в сѣй справѣ. Насамперед из'являє и просить, що если єго умова выименованя в архідіакона саболчского не може сповнитися, най предложать городу Дорог якогось другого, який мѡг бы досягнути се. Вѡн обѣцяє, що буде се пѡдпорувати по своѣй силѣ, лиш абы не сталися безпокѡйства, або тумулты. Потому одзываютися на перепис конзисторіѣ высьше приведеный<sup>2)</sup> а то на то, що вѡн стоить з епархіальным правительством в тяжкѡй и запутанѡй ситуаціи и зато, що не може бути архідіаконом и то одповѣдає на се, що вѡн не причинив сю ситуацію, но замѣна предсѣдателя конзисторіѣ. Вѡн лиш терпить, но доки в монаховѡй скарзѣ уже од шѣсть мѣсяцѣв вѡн мовчить, менѣ од часу, як процес зачатый, лиш шѣсть днѣв подали на одповѣдь.

1) Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 756. в копіи самого Лучкай приложеный лист магістрата города Дорога. Сей красный лист заслужив бы цѣлком податися читателям, но позаяк є довший, лиш деякѣ выривки подаю. „Főtisztelendő Prépost Ur! A folyó év június 29. napjáról kelt becses levelét, mely bennünket, óhajtasunk iránt, ha nem egészen is, de mégis amennyiben, a meghívást, ha bár föltételesen is elfogadni méltóztatott, minden esetre nagy részben kielégített, szives örömmel vettük. Azon nyilatkozására nézve, hogy még Szaboltsi Főesperessé való kegyelmes kineveztetése kezénél nem leend, Doroghi Parochusnak el nem léssen-jövendő, őszintén kijelentjük, hogy a Doroghi Parochia iránt való, ezen gondoskodásért Főtisztelendő Uraságodnak hálás köszönettel tartozunk.... Ha azonban mindezen mellett az óhajtvá várt kívánság még ez uttal siker nélkül maradna is, Dorogh városa meg nem szűnik, még Főtisztelendő Uraságodat újjólag kérve fel szólítani, hogy meghívását fogadja el, mert abba a jó hiedelembe van, hogy Főtiszteendő Uraságodnak Doroghi Parochusnak Fő Espereasségre leendő előmozditása iránt, szintén biztos lépéseket teend, azután teendhető, mellyek ha (mind méltán remélhetjük :) kívánt sikerről jutalmaztatnak a Fő Esperesti lesznek, legelső súgarai, és Főtisztlandó Urasádodon fognak tündőkleni. — Mindezek után tehát eléb kijelentett választasunkat megújítva, s becses Válaszát elvárva tisztelettel maradtunk. H. Doroghon, Julius 3-ik napján 1836. Esztendőben Főtisztelendő Prépost Urnak köteles szolgálji Nemes szabad Hajdu Dorogh Városa NN. Tanácsa, s Birtokos Közönsége. Vidi: Lutskay m. pr.

2) Ibid „Reverende Dom. Vicarie Gen. Capitularis! Hodierna posta perceptam Litteram Doroghiensium in Copia humillime praesento.... cum per me posita conditio impleri nequeat, alium velint praesentare, et dignetur eis adpromittere: eandem Conditionem in alio Individuo adimplendam fore. Ego cooperabor fini dummodo tumul-



Впрочѣм — додає — вѣн нич не має против епархіального правительства, а не свобѣдно помѣняти предсѣдателя з епархіальным правительством. Сей лист писаний к капитулярному викарию Чурговичу, но вѣн передав высланѣй конзисторіи и розумѣся, що сеся остро одвѣчає, особенно остерѣгають его, абы не выкручовав значѣня и думки урядовых писем и разом увѣдомляють его, що если хоче, предложать его на архиѣаконат<sup>1)</sup>. — Коли сей перепис Лучкай дѣстав, нараз и конечно одрѣшився и заявив, що не иде до Дорогу в ниякѣм случаю<sup>2)</sup>. Се потому береса до вѣдома без замѣтки<sup>3)</sup>. З тым докѣнчена кандидатура Михаила Лучкая до города Дорог.

tus non sequatur. Dignatur in ordinibus sub Num. 669. 29. Junii a. c. emanatis attingere: me ideo non posse Archidiaconum fieri, quia cum Regimine Dioecetano in perplexis circumstantiis sim. Ego eas non provocavi, sed substitutio Praesidii Consistorialis fecit has involutiones, nescio quibus sequelis onustas futuras. — Monachus Munkacsensis gratiam obtinuit, ut a praesentatione infamis Actionis intra quatuor dies ego velut sceleratus citer, et a comparitione tantum sex dies optinueram pro responso. Ille vero jam ad sextum mensem silet, provocavi et rogavi Praesidem substitutum, ut communicent mecum, sed perperam. Ego contra modernum Regimen nil habeo, quia adminus logice me iudicabit. Neque dignetur modernum substitutum Praesidium cum Regimine confundere, quia tunc ejus actiones suas recognocere dignabitur. Ergo praestaret praesidere secundum meum petium. Ego praevidi Hominis Genium in Praesidialibus bene expresatum. — Dignetur semet ponere ad statum meum, an non id fecisset, quod ego. Gratosus favoribus deditus cum veneratione maneo, Unghvar, 16. Julii 1836. Rssmae DVtrae humillimus servus: Mich. Lutskey m. pr..

<sup>1)</sup> Protocolum Dioec. Anni 1836. die 25. Jul. Num. 756. „Rmo Mich. Lutskey Parocho Unghvariensi Litteras Magistratus Doroghiensis eatenus ad se scriptas, quod Archidiaconatus Szabolcsensis collationem praestolari velit, a parte Patronatus expectabitur, horsum transmissis, erga quam: Deliberatum est, Eidem rescribendum esse, quod si vellit pro Archidiaconatu proponendus sit, monerique Eum ne apertas Officiosarum Literarum sensum detoqueat — una vero super expressionibus his litteris contentis audiendum esse. Ex Consist“.

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioec. Anni 1836. Num. 800. „Rsmo D. Vicarie Gen. Capitularis! Ne quis impostor inveniatur, quorum nomen legio est: qui me altissimo loco deferat me impedimento esse, quominus Parochia Dorogh populosissima repleti valeat quarta vice Praesentae renuncio et Litteram sub hodierno Doroghinum per me expeditam in copia ideo demisse praesento, ne in me ulla suspicio collusionis cadat. Favoribus gratiosus deditus cum aestimio maneo. — Unghvar die 23. Julii 1836. Rssmae DVtrae humillimus servus: Michael Lutskey m. pr. „Tekintetes nemes Tanács! Julius 3.-an költ becseslevelét csak 18.-án vehettem tisztelettel, és sajnálva jelentem, hogy bizonyos környölmények miatt semmi esetre Doroghra nem leszek menendő. Valamint a megye kormányzós négyyszer úgy a T. Tanácsot most azon alázatos kéréssel bátorodom tudósítani, méltóztassék elfogadni forró köszönetemet e rántom tett figyelmeért és kegyéért, és megengedni, hogy ezután is távollévő mély Tisztelője és igazi barátja lehessen. Aki mindenkor tisztelettel akar maradni. Unghvár, Julius 22. 1836. alázatos szolgája: Lutskey m. pr. Prépost.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioec. Anni 1836. die 6. Aug. Num. 800.



Що межі такими обставинами, якъ высше списанъ, почивала справа, зовсѣмъ натурально; зато и не находиме посему в цѣломъ році зазначено<sup>1)</sup>, кромъ якогось меншоу репараціѣ на парохіальной хижѣ<sup>2)</sup> и кромъ пересмотрѣня рахунков<sup>3)</sup>. Очевидно всѣ чекали бѣльшого дѣла, вврѣшеня придворноу канцеларіѣ королѣвскоу, но се уже не прийшло сего року, лиш слѣдуючого.

Самымъ початкомъ року 1837. дораз по празднику Рождества І. Хр. дня 11. января декретъ королѣвско-придворноу канцеларіѣ предложеныи и читаныи в высланой консисторіи<sup>4)</sup>. Сей декретъ признае, що М. Лучкай нияк не вынимаея из поуд юрисдикціѣ епархіального правительства, но и то замѣчае, що як в другихъ епархіяхъ е звычайемъ, так и туй треба було правильно черезъ консисторіального адвоката заправотити М. Лучкаю, подаючи ему мѣсто рекурса (апелляціѣ), а конечно увѣдомляе консисторію, що понеже не мало заяв дойшло, якбы в епархіи були надужитя, зато высылаея епископъ сумарский выслѣдити дѣла<sup>5)</sup>. На се консисторія рѣшила одложити справу М. Лучкаю до приходу корол. комиссаря и высланя сего приняла до вѣдома.

<sup>1)</sup> Хотя сей рік и знатный зато, що тогды опубликованныи краев. законъ (1836. VI. §. 3.), де приказано выдѣлти парохам один телек орноу землѣ, пастбище и топливо, а учителямъ поуд телека. — Vid. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1836. „P. 14. Nr. 985. ddtto Septembris 1836. Articuli VI. Comitiorum Anni 1832/6, §. 3. quoad pasuum et sessionem colonicalem pro Parochis utriusque Ritus... Unam exscindendam. — pro Ludimagistris et Notariis singulis mediam...“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 23. Septembr. Num. 1006.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 7. Octobr. Num. 1102.

<sup>4)</sup> Decretum Ex. Cancellariae Reg. Hung. Aulicae ddtto 6. Octobris 1836. Num. 12,482/922 — 1836. Vid. Protocolum Dioecesis. Anni die 11. Januarii Num. 75. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 75. — Самъ декретъ прийшовъ уже 17. декабря р. 1836. якъ записано на нѣмъ. — До декрету приданъ прибавки 74. кусковъ.

<sup>5)</sup> Ibid. „Publicatum est B. S. Mattis S. nomine via Exc. Cancellariae R. H. Aul. tenoris sequentis emanatum Decretum: 12,482/922. — 1836. S. C. et R. Apost. Mattis D. D. Clementissimi nomine Consistorio Cath. Ecclae Munkacsiensis benigne intimandum. Erga relationem in merito instantiae Michaelis Lutskey, Praepositi Luccensis, et Parochi Unghvariensis, injurias sibi a Generali Vicario Capitulari, Ioanne Csurgovics illatas, investigandas ordinari, et binas adversus se erectas Actiones relaxari supplicantis, sub 20. Julii a. c. praevio in objecto altissimo loco substratam, Consistorio huic paenes remissionem aclusorum rescindi, — cum binas adversus eundem Michaeliem Lutskey expeditas citatioenes eo sensu factas fuisse censeantur, ut is quidem factorum sibi imputatorum rationem reddere, seque coram Consistorio justificare teneatur, ac si id praestari haud posset, resque lenioribus mediis superari nequiret aut idem Lutskey Jurisdictioni dioecesanae refractarium semet exhiberet, eotum auctori Fisci Consistorialis formali eidem more, in aliis Dioecesibus usitatis actio erigatur, eaque servatis de jure servandis, admissa quoque pro renata, graduali appellatâ decidatur, petitaе



Корольвский комиссаръ пришов трьома мѣсяцями пѣзднѣйше до Ужгорода. Се же був епископ сукмарский Іоанн Гам. В Ужгородѣ перебував од 4-го до 9-го апрѣля, на кѣлько мож становити, бо из дня 4. апрѣля, призывае на авдїенцію намѣстника Кечковско-го до себе на 5-го апрѣля, а 8. апрѣля на 10. год. перед пол. призвав до себе капитулу, подержав з ними засѣданя и занимався справою М. Лучкая. Що и як дѣялося в сѣм засѣданю, записано в однѣм окрѣмнѣм протоколѣ, який пѣдписали всѣ тогдашнѣ члены капитулы, из яких она од р. 1835. состояла, т. е. капитуларный викарій Іоанн Чургович, каноники Стефан Андрухович и Теодор Чопей, разом признали, що все так сталося и в знак потвердження прибили и свои печатки к власноручному пѣднису<sup>1)</sup>. Корольвский комиссаръ держався декрету, котрый заслала придворна канцеларія в сѣм дѣлѣ<sup>2)</sup>, так бо там стояло, що если бы не мож справу з Михаилом Лучкаем полагодити мирным путем, або если бы вѣн повстав против епархіальноѣ власти, тогды треба бы его формально заправотити и на се скаргу дати предложити через адвоката конзисторіального, — и зато из'явив, що вѣн желае, абы сю справу мирно скѣнчити. — Каноники стали накидати на М. Лучкая деякѣ плетъки, якѣ М. Лучкай говорив або и им самим, або од других зачули, дальше заявили, що не довѣряють Лучкаю, чтобы подержав потому в будучѣм покѣй и лагоду, хотъ и приобѣщае. Коли корольвский комиссаръ приголосив в засѣданя М. Лучкая, сей заявив, що вѣн невинный и що вѣн о-сторожно сокотиться од всякоѣ обиды, но коли му накидати стали спомянутѣ плетъки, почервенѣв и замовк и притиснутый признав,

per eum Citationum harum relaxationi haud deferri, et quemadmodum non dubitatur parte ab una Jurisdictionem dioecesanam omni cum moderatione, plena cum animi malacia, hoc in merito processuram, in parte ab altera suapte intelliigi, interea etiam temporis, dum erigenda nefors adversus eundem Michaellem Lucskay causa suo modo decisa fuerit, ad partes ejusdem Jurisdictionis pertinere ea, quae ad removendum omne fidei populo scandalum pertinent efficaciter disponendi. In reliquo cum compluribus altissimo loco factis recursibus diversi in Dioecesi hac grassari exponantur abusus, ratione horum serio investigandorum provinciam Episcopo Szatmáriensi ultimo nomine delatam haberi, idque Consistorio huic pro directivo notitiae statu pariter significari. Datum in imperiali urbe Vienna Austr. die 6. Octobr.... Anno 1836.... Ad benignum S. C. et Reg. Apost. Majestatis mandatnm Antonius Hadazy mpr. In cujus sequelam deliberatum est: suscitatum adversus Rssmum Michaellem Lucskay Parochum Unghvariensem causam ad ulteriorem pertractationem relegando exmissionem Commissarii Reg. pro requisito directionis et notitiae statu haberi. Ex Cons."

<sup>1)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 595.

<sup>2)</sup> Vid. Decretum Exc. Cancellariae Reg. Hung. Aulic. ddo 6. Octobr. 1836. Num. 12,482/922. — 1836. in Archiv. Dioecesis. Anni 1837. Num. 75. Гяди сю часть мало выше в замѣтцѣ.



що вѣн лядав и був лядош. — Переговори еще продовжалися и тым кѣнчилися, що королѣвский комиссаръ выявив свою незгоду к поведеню Лучкая, воззвав его, абы повиновався епархіальному правительству и обвязав его, щобы явився на засѣданю конзисторіѣ и перепросив за тѣ плетъки и клеветы конзисторію, то его повинѣсть, абы так вернулася пережа згода з конзисторією. Сим и скѣнчилося засѣданя. —

Тогоже мѣсяця дня 12. в конзисторіи рѣшено справу М. Лучкая конечно вырѣшити тогоже мѣсяця д. 21. апрѣля, на коли призывали и Лучкая, абы явився на засѣданю<sup>1)</sup>, як се полагоджено перед королѣвским комиссарем. На означеный день конзисторія и подержана була и се пѣд председательством капитулярного викарія Іоанна Чурговича<sup>2)</sup>, який на сам перед справу Лучкая, котрый точно явився, хотѣв скѣнчити. Викарій Чургович в енергичнѣй и бѣльшѣй бесѣдѣ предложив посему, що М. лучкай позад фамилярнѣсть з о. Баранковичем и зато, бо залишив ходити на засѣданя конзисторіѣ в той час, осужденый був на утрату своего достоинства як засѣдателя конзисторіального. Вѣн правда апеловав до королѣвскоѣ канцелярїѣ, но нияк не був увѣльненый из под власти епархіального правительства, но напротив треба против него зачати формальный процес дисциплинарный, если бы не удалося мирно вырѣшити и полагодити его дѣло, як се королѣвский комиссаръ и предготовив персонально. Конзисторія держитъся своего слова и если М. Лучкай перепросить конзисторію, подаѣ ему повну амнестію. На се М. Лучкай дѣйстно и перепросив конзисторію и то сказав, як записано в протоколѣ: „повсталѣ неприемности залишаючи не извиняюся ани одним словом, ниже привожую выправданя, перепрошую конзисторію и прошу смиреннѣйше выбачити менѣ, приобѣцяю, що никого не хотѣв бым в будучѣм оскорбити ани словом, ани знаком даяким, но я ем як кѣзля жидѣв за грѣхи всѣх — уста других не можу заткати“<sup>3)</sup>. По сему слѣдовав даякий переговор, де зато обвиняли М. Лучкая, якбы и о ново выименованѣм епископѣ, — що королѣвский комиссаръ спомянув, що се выименованя уже дѣйстно сталося — не добрѣ говорив бы був. Остро нападали на Лучкая и конечно викарію треба було перервати и закѣнчити так всѣ напады и вѣн вѣзвав М. Лучкая, абы сѣв, заняв свое мѣсто в конзисторіи. Но еще не мѣг сѣсти и заняти мѣсто, як пѣдскочив каноник Стефан Ан-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 12. Aprilis Num. 490.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 21. April. Num. 540.

<sup>3)</sup> Protocolum. Dioecesis. Anni 1837. die 21. Apr. N. 540. „..... Ad. haec Rasmus



друхович и то сказав: так говорят, що Михаил Лучкай нашкѳрну погану хвороту має, якоѳ и сама вохкота є заразительна, позад се вѳн боиться достати ту хвороту, єсли коло него буде сидѳти, зато просить дати єго оглянути лѳкарем и доки М. Лучкай не докаже на певно, що не має такоѳ хвороты, вѳн коло него сидѳти не може. — Бѳдний Лучкай дѳйствио був хворый, но лѳкарь то казав му, що якусь почкову хвороту має. Коли се так приведено в конзисторію, що було робити? Тотчас з каноником Чопеем заслали єго до єго лѳкаря, котрый як властный лѳкарь М. Лучкая оглянув єго и то сказав, що свидѳтельство зашле пѳзднѳйше<sup>1)</sup>. В слѳдующих зясѳданях конзисторіѳ дня 9. и 12. мая М. Лучкай єще участвує, но тогды одноголосно всѳма членами був возванный, щобы доти не ходив на засѳданя, доки цѳлком не выгоиться, се и зато так особенно вырѳшено, бо Лучкай не хотѳв хосновати ани лѳкѳв приписаных од свого лѳкаря<sup>2)</sup>. По сему М. Лучкай не ходив на засѳданя конзисторіѳ и єсли дащо и мав, се письменно предлагавав, но и так дуже мало встрѳчаем єго имя сєго року. Лиш двараз споминаєся, дня 11. сѳнтября, коли дозволу просить од конзисторіи, абы мѳг ити до Пря-

Michael Lutskay respondit: „interventas inamoenitates praetermittendo me neque univo verbo excuso, neque exceptionem habeo S. Sedam. deprecor, et humillime veniam peto promittens, quod in posterum neminem offendere velim ne verbo, imo ne nutu quidem, — sed ego sum hircus Judaeorum, qui peccata omnium fero, — aliena ora obstrudere non possum. — Ad haec deprecationem Rmus Vicarius in haec verba reposuit: Utinam Rmae DVtrae promisso effectus responderet.....“

<sup>1)</sup> Ibid. — Лѳкарь назывався: др. Іоанн Маврер, и був лѳкарь семинаріѳ; хворота же була якась нашкѳрна посыпка, або якась свербячка, яку называли по латински: Herpes haemodialis, по мадырски: túzes orbáncz. Сю хвороту мав М. Лучкай уже и переже при приходѳ королѳвского комиссаря, як се записано в томже протоколѳ: „Haec dum exponebat Illustrissimus D. Commissarius, Lutskay crus dextri pedis sui tam fragorose fricabat ob pruruginem acutam, e quapiam turpis morbi, a quo infectus laborare diffamatus est, exuberantem, ut omnium nostrum oculos in abominationem sui excitaverit, convertitque.“ — Protocolum conscriptum 8. Aprilis 1837. de sessione cum Eppo Szatmáriensi, ut Reg. Commissario. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 595.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 12. Maji Num. 596. На сѳм засѳданю кромѳ трех каноникѳв и Лучкая, єще участвовали и чѳтыри засѳдателѳ. — „...relate ad morbum Ejus unanimi S. Sedis Assessorum voto deliberatum est: Cum adducta morbi herpetis symptomata in capite, fronte, facie, et vestis thalaris superiori collum ambiente, humerisque tegente, parte, vultuque et manibus omnino conspicua, abominationis si non universalis, relativi certo sufficientem materiam praebeant, — Rmum Michaellem Lutsky, eo a fortiori, quod medicus testetur, Eum requisitis adversus morbum hunc pharmacis, usum haud fuisse, eo inviari, ut se se a morbo hoc radicitus curet, — interea autem a frequentatione S. Sedis abstineat. Ex Consist.“



шева з парохами лакардским и бежовским правдоподобно привитати нового епископа, що и дозволено им<sup>1)</sup>, а другий раз на кінці місяця ноябрю, коли консисторія рѣшила переслати єму составлений новий порядок, яким має приниматися ново-выименований епископ Василій Попович при нагодѣ его приходу до Ужгорода и инсталляціѣ каноническоѣ в епископію<sup>2)</sup>, т. е. в резиденцію епископску и в епископство. Но се лиш 3-го января переслано дѣйстно и допоручено, як се записано в протоколѣ намѣстническѣм округа ужгородского<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 11. Septemr. Num. 943.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 24. Novembr. Num. 1222. et 1229. Епископія — є палата т. е. резиденція епископа, но означає потѣм и епископску епархію. — Сей порядок обширно в 10. §. - §. постановляє, як треба буде, коли прийде новий епископ, прийняти его перед городом, в городѣ, в катедральній церкві и подає и саму инсталляцію. — Сей порядок и сам еп. Попович прийняв и підписав в Пряшевѣ дня 30. октября р. 1837.

<sup>3)</sup> Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Anni 1838. „Illmo Dno Basilio Popovits b. nominato Ep̄po seriem introitus, et Installationis ad Vicarium perscribente. — Vicarius G. Capit. Deliberationem Consistorii cum Serie submitti. — 3. Januarii rptum.“



## VII.

Еп. Василій Попович. — Перва конзисторія и М. Лучкай. — Паскил и Вас. Догович. — Нова доба. — Папский одпуст на Преображеніе. — Ревизор шкѣльныхъ информаций. — З нова намѣтник. — Защитникъ супружества и монашескихъ обѣтовъ. — Руська школа парохіальна. — Учитель Григ. Полянский. — Каплиця коло церкви. — Релациѣ. — Злодѣи в церкви. — Девять жебраковъ. — Народный языкъ. — Приказъ народныхъ школъ. — В мукачевской школѣ не учать руськой литературы. — До парохіальной школы больше ходять не его вѣрники, як вѣрники. — Диспензация на гатьову роботу при млинѣ в недѣлю. — Просфора и бублик. — Лексиконъ церковного языка. — Дань и фундація на сиротинець. — Первѣ питомецѣ. — Кладбище на концѣ улицѣ Мочарянской. — Роки: 1838. — 1840.

Року 1838. дня 19. апрѣля подержав еп. Попович свою инсталляцію<sup>1)</sup>, на котру конзисторія призвала и М. Лучкаю з его сотрудником<sup>2)</sup>, а по сему 1. мая подержав як епископъ мукачевский перву конзисторію. Се докончило и подало конецъ бѣдамъ М. Лучкаю. В сѣй конзисторіи уже участвує и вѣн, хоть доти на засѣданяхъ конзисторіѣ, якѣ еще все пѣдъ предсѣдательствомъ викарія Чурговича були держанѣ, не встрѣчаємъ ани разъ имени Лучкаю. Кромѣ сего новый епископъ дораз на привѣтѣ членѣвъ капитулы и конзисторіѣ давъ перечитати письмо королѣвской придворной канцеларіѣ къ нему писане изъ дня 14. юлія року еще минулого, де на предложенія корол. комиссаря еппа сукмарского выявляє королѣвский канцеларь свою радѣсть, що ситуація в епархіи щастливо успокоилася<sup>3)</sup>. Но правдоподобно к сему покою не мало могла причинити и та обставина, що дня 22. марта на подержаной конзисторіѣ выявилося<sup>4)</sup>, кто був авто-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 25, Aprilis Num. 452.

<sup>2)</sup> Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar Anni.. 1838. „.....Installationem Illmi D. Basilii Popovits in Eppum Munkacs insinuat V. Capitulum Munkacsense pro eaque 19. Aprilis 1838. futura Rssmum D. Michaellem Lutsckay Praep. Parochum cum suo Cooperatore invitat. 13. Martii 1838.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 1. Maji Num. 469.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 22. Mart. Num. 352. „.....in qua cleri individua variis animalibus, Vicarius vero Tigridi assimilari traducundur..“



ром—писателем и ширителем того поганого паскила, який—вѣроятно еще минувшого року, если не скорше писаный и де викарѣй и члены капитулы и клира були высмѣянѣ. Тогда бо уже выше спомянутый о. Андрей Баранкович, як сотрудник мукачевский выповѣв, поставленный перед суд, що сей паскил писав о. Василій Догович, мукачевский парох и намѣстник и од него розширився в епархіи. Заведено слѣдство, выслуханѣ численнѣ свѣдки и все потвердило свѣдоцтво Баранковича<sup>1)</sup>, и сим доказалася правда того, що М. Лучкай твердив перед конзисторією, коли минулого року 21. апрѣля сказав перепрошуючи конзисторію, що вѣн е кѣзля жидѣв, котре приноситься за грѣхи всѣх и що уста других не може заткати, як се мало выше приведено.

Од сего засѣданя конзисторіѣ, подержаного 1-го мая 1838., зачинаеся нова доба працѣ М. Лучкай. Выпросить акты так парохіальнѣ, як и иншѣ, якѣ каноник Андрухович забрав всѣ з собою, коли одбирал од него намѣстнический уряд и якѣ теперь выдаються из епархіального архива ему<sup>2)</sup>, а из огляду на намѣстническѣ справы увѣдомляеся, що непосредно из самоѣ епархіальноѣ канцеларіѣ дѣстане кожде вырѣшеня<sup>3)</sup>. Надыйшли и новѣ дѣла, дня 18. юнія М. Лучкай представить епископу папске „брене“ еще из року минулого 1837., де позволяеся церкви парохіальной ужгородской повный одпуст на храмовый праздник: Преображеніе Г. Н. Исуса Христа<sup>4)</sup>. Епископ и конзисторія подае посему новѣ справы М. Лучкаю, сяк поставляе его ревизором поріодичных докладѣв о школах<sup>5)</sup>, дае ему выпечатати стипендійнѣ книжочки<sup>6)</sup>, а коли каноник Теодор Чопей 3. августа подяковал из уряда защитника супружества и обѣтѣв монашеских, — (бо еще все лиш три каноники були) — запытуют<sup>7)</sup> М.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 22. Mart. Num. 352.—359.— Num. 385.—390.—404.—406. 421. 478. 641.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 15. Junii Num. 748.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. d. 15. Jun. Num. 749.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 18. Jun. Num. 760. — Тогда еще подавался державный: — „плацет“ — (Placetum) дозвол, чтобы мож принять папске письмо о дозволѣ одпуста, се подано 24. апрѣля 1837. и державный дозвол поданный: 12. юнія 1837. Num. 8189./949. — А запрошенный же дозвол — плацет — державный уже 27. мая р. 1837. через М. Лучкай засланою просьбою. — Гляд. Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. „Anni 1837. N. 16. Cancellaria R. H. A. interpellatur, ut Brevi Apostolico, quo Indulgentiae Plenariae Ecclesiae G. Cath. Unghvarinensi conferuntur, Placetum Regium tribuere dignetur. 27. Maji 1837. expeditum.“

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. Num. 916.

6) Ibid Num. 946.

7) Protocolum Dioecesis. Anni 1838, die 2. August. Num. 1051.



Лучкая, чи приймає намѣстничество назад и посаду защитника супружества и монашеских обѣтов? На се М. Лучкай заявляє, що готовый приняти посаду защитника супружества и монашеских обѣтов<sup>1)</sup>), також уряд намѣстника окружного, од котрого одрѣкся року 1836. но просить увѣдомити его<sup>2)</sup>): чи подержаться давнѣ приписы, якѣ подав еще бл. памяти еп. Бачинский, або же подадутся новѣ?—На се тотчас увольнять замѣстителя намѣстника середнянского и конзисторія з радостею воззывает и рѣшає выдати его урядовѣ акты и передати Лучкаю<sup>3)</sup>, а 23. августа выименуєся вѣн в защитника супружества и монашеского обѣта<sup>4)</sup>. Сего року находим еще численно, що М. Лучкай интересуєся о школах<sup>5)</sup>, а дуже стараєся о своѣй парохіальнѣй руськѣй народнѣй школѣ<sup>6)</sup>. Заявляє конзисторіи дня 24. августа, що поставив двокласову школу (тривіальну) в своѣй парохіи коло церкви, а се из фундаціѣ бл. п. еппа Бачинского, також каноника и викарія Іоанна Кутки и капитана Каплонія, що позад недостаток фондѣв не може мати учителя, бо на сю цѣль не має лиш 100 флор. дарованых парохом яроцким Іосифом Буковским, даде 171. флор. лишенных в наслѣдство од Георгія Кричфалушія, но якѣ выложенѣ у пана барона Гиланія, а сей же не хоче ани одсотити платити, ани сумму вернути, хоть уже переведена и ексекуція на него и конечно 100 флор. у наслѣдникѣв прощ. пароха Ляховича. Кромѣ сего просив помочи у губерніального совѣта, но 1836.<sup>7)</sup> то дѣстав в одповѣдь, що просьба его одложена на лѣпшѣ часы. — Конзисторія на се вырѣшила просити помочи и од ерара, як патрона парохіѣ и мѣстного землевладѣльца. — На клопотаня Григорія Полянского з нова запросила конзисторія у тутешнѣй префектурѣ ерарскѣй, абы пѣдпорovala его просьбу<sup>8)</sup>. Полянский був учителем,

1) Ibid. die 15. August. Num. 1228.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 15. August. Num. 1230.

3) Переданѣ дня 22. Января 1839. — Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1839. „...Nr. 16. Emeritus Administrator Officii V. A. D. Unghvar. Michael Keczkovszky Acta cum inventariis resignat. 22. Januarii 1839.“

4) Ibid. die 23. August. Num. 1272.

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. Num. 1403 о школѣ галочскѣй, Ним. 1606. 1827. 1829. о школѣ бежовскѣй, коли и высланный був до графа Старая, як землевладѣльца.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 24. August. Num. 1322.

7) Cosilium Locumtenentiale R. H. An. 1836. Num. 35,550.

8) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 18. Octobr. Num. 1606. Представленя М. Лучкая о школѣ розбирано на конзисторіи дня 24. августа, слѣдовательно початком сего школного року поставленный за парохіального учителя в Ужгородѣ. — Конзисторія так хоче помочи нуждѣ его, що воззывает пароха, абы из своѣх



котрого из Мукачева из якоѣсь формальности увольнили и хоть просився на богословіє, не допустили его, тогды став туй учителем, но не годен выжити<sup>1)</sup>. Просьба ся обновлена и 4-го декабря, бо спомянутый учитель — як стоить в просьбѣ — не мав ани що ѣсти, ани чим одѣватися<sup>2)</sup>. На що уже 10. декабря одповѣдає префект ерарский, що уже нич не може зробити, бо просьба уже одыйшла до корольвскоѣ коморы<sup>3)</sup>. Дня 24. декабря конзисторія розбирає заяву М. Лучкая, де з нова предлагає<sup>4)</sup>, що не є чим учителя Полянскогo пѣдпоровати<sup>5)</sup> кромѣ уже спомянутых сумм, хиба бы мож так установити, абы парох и его сотрудник кѣнчили даякѣ службы из церкви св. креста (т. є. катедральноѣ), од котрых стипендіѣ дѣставав бы учитель. Ся заява принята до вѣдома, а конзисторія воззвала М. Лучкая, абы о спомянутых фундаціях у барона Гиланія и у наслѣдникѣв прошѣного Ляховича подав свою детальную релацию, приключючи контракт и доказы.

На сей рѣк припадає будова капицѣ коло парохіальноѣ церкви. Дня 19. марта М. Лучкай дѣстав вырѣшеня од епископа, де дозволяєся ему будова. Сю капицю дала поставити Марія Башковска, тутешня вѣрничка, она бо даровала на сю цѣль 600 флор., абы коло церкви в цинтарю поставлена в честь Пр. Дѣвы Маріѣ. — М. Лучкай же дав выробити план и кошторис. Будова дозволена, но высказано, що благословити основный камень дозволяєся в якийсь простый день, а не в цвѣтну недѣлю<sup>6)</sup>, а кромѣ сего замѣчаєся, що капицю дагде дальше треба поставити од церкви, а на содержаня, абы якусь

части воззывав и ургував вѣрникѣв, абы помагали учителеви. Разом М. Лучкай обвязуєся заявити и будущий успѣх.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 3. Novembr. Num. 1834.

2) Ibid. die 4. Decembr. Num. 2110.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 10. Decembr. Num. 2188.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 24. Januar. Num. 145.

5) И ся друга просьба безуспѣшна була, конечно так помѣг сам еп. Попович учутелю Полянскому, що из своѣй приватноѣ кассы дозволив му 100. флор. од 1. октября р. 1838. на кожду ангарію. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1839. „...74. Quod scholam puellarem Unghvariensem Camerae resolutio negativa communicatur Interim Doeenti 100. flor. W. a 1. Octobris a. praeter. Angarialiter (una jam excepta) a privata Cassa Episcopali levandi resolvantur. — Ord. Eppal. d. 15. Martii 1839. Num. 409.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 19. Mart. Num. 442. — Основный камень положеный дня 9. апрѣля, и заложенъ до него письмо и деякѣ грошѣ, як передає протокол намѣстнический: „82.— 1839. 9. Aprilis styl. nov. benedixit fundamentalem lapidem Capellae Mariae Baskovszky Rmus Michael Lutskey Praep. Scriptum sequens impositum: Ferdinando V. regnante, Basilio Popovits Dioecesis Munkats. gubernante, Michaele Lutskey, Praeposito Luccensi Parocho Unghvar, existente posuit



сумму пожадати од основательницѣ, або треба на се обв'язоватися церковно́й громадо́ю. Каплиця дѣйстно и выбудована, уже 17. августа М. Лучкай достае дозвѣлъ, щобы готову каплицю в праздник Преображенія благословив и передав церковному уживаню<sup>1)</sup>. О посвяченю потому пересылае сво́й доклад Лучкай, який одложеный на память до архиву епархіального<sup>2)</sup>.

Впрочѣм сей цѣлый рѣкъ выповненый численными докладами, або релациями М. Лучкай, якѣ представляв як намѣстник о школах и церквах так поодиноких, як и цѣлых округѣвъ и особливо рахункѣвъ их, якѣ пересмотрѣти его повинно́сть була<sup>3)</sup>, позаяк вѣн був разом и школьный референт. А треба додати, що не лиш из округа, або жупы ужгородско́й, но из цѣло́й епархіѣ. К сим приходятъ еще и деякѣ фундаціѣ, або неслѣдства—спадщины, якѣ ему були выданѣ и ему треба було вести их рахунки.

В знак тогдашних часѣвъ додати треба ми еще слѣдующе. М. Лучкай не добрѣ выголосив в церкви початок поста Богородичного, бо пушаня положив на 1. августа, а не на предидучій день и позад се заявили его канонику Андруховичу, котрый потому предложив епископу<sup>4)</sup>. Се указуе, як точно уважали тогдашнѣ вѣрники на захованя постѣвъ.

Maria Baskovszky. die 9. Aprilis 1839. M. L. Pecunias posuerunt diversi diversas. ego posui unum vigesimarium de A. 1757. et bigrossarium de Anno 1807. Jos. Unghváry. m. pr."

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 17. August. „Num 1634. Unghvariensis Districtus V. A. Dnus Rmus Michael Lutskay facultatem Capellam paenes Ecclesiam Parochialem Unghariensem, sumptibus Mariae Baskovszky Inhabitatricis Unghvar. „aedificatam usibus Sacris destinata in Festo Transfigurationis Domini benedicens sibi tribui petit: Ad benedicendam hanc capellam, recurrenti V. A. Dno requisitam facultatem tribui. 17. Augusti.“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 20. Decembr. „Num. 2456. Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lutskay relate ad Num. 1634. eo quod Capellam juxta cincturam Ecclesiae suae erectam benedixerit emanatam eatenus facultatem in origine remittit: Relationem hanc una cum eidem involuto Instrumento, vigore cujus benedicta fuit praeata Capella pro memoria ad Archivum reponi. 20. Decembr.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1839. Num. 45. 46. 87. 239. 272. 274. 276. 835 1524. 1832. 2453 2554. 1954. 927. 1955. 1956.—7. 1979. 2027. 2094. 2095. etc.. Num. 1954.: „Unghvariensis Districtus VADiaconus, qua tamen in scholasticis Referrens Rssmus Michael Lutskay super revisis in sequelam N. 1647. a. c. actis scholae Rakosiensis relationem praestat...“

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 13. August. „Num. 1619. Comitatus Unghvariensis Archidiacono Rssmo Stephano Andruchovics officiose detegente quod Parochus Ungvariensis una Praepositus Luccensis Rmus Michael Lucskay e cathedra ad populum praeterito die Domini id, quod praesens B. M. Virginis Jejuniu a die 2. Augusti s. V. sumpta inchoet, proin carnisprivium in diem 1-am Augusti incidat, publi-



Сталося дащо зовсѣм незвычайне. В ночи на 2. сентября якѣсь злодіѣ заломилися и выграбили церков ужгородску и радванску, бѣльше не знати нич о сѣм, бо Лучкай не заявляє, лиш дозволу просить, щобы мож примирити оскверненѣ церкви<sup>1)</sup>, що и достав и примирив церков ужгородску 3-го сентября, а радванску дня 4. сентября<sup>2)</sup>. — Право таке чрезвычайне є и слѣдуюче, котре сильно указує, що М. Лучкай однако любив всѣх своих вѣрникѣв и послужив им. Девять жебракѣв, его вѣрники, повернулися до епископа з поносом против городского старосты (судіѣ) зато, бо окривдив их тым, що задержав од них один „грош“, якѣ доставали они денно до теперь. Епископ перекалв просьбу до Лучкай, сей же в дѣлѣ их посередничив у городского судіѣ<sup>3)</sup>.

Лучкай держався до языка народного, а указує се и то, що коли про приказу епископа ново-посвященный Георгій Ильницкій подержав свою седмицю в его парохіальной церкви и промовив свою проповѣдь, заявляє се М. Лучкай а разом и то, що проповѣдав „народным языком и легко розумѣтельно“<sup>4)</sup>. Се указує и один другой факт. На кѣнцѣ майже року дня 2. ноябрю<sup>5)</sup> подає М. Лучкай, як референт епархіально-шкѣльный свои замѣтки о школах в Мукачевѣ, Чинадѣевѣ, В. Лучках, Страбичевѣ и то каже, що школа мукачевска

cando, fidelem populum, alioquin Jejunium hoc non a 2-da, sed a 1-ma die Augusti accipere, carnisprivium vero die ultima Julii esse optime scientem, ita scandalisaverit, ut offensi et datum scandalum, ad ipsum plane qua concernentem Archidiaconum prolatum sit. Eatenusque congrua ordinari supplicante Rmum Parochum Michaellem Lucskay ad dandam super expositione hac declarationem provocari.“

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 2. Septembris. Num. 1700.

2) Protocolum VADiaconale Distr. Anghvar. Anno 1839. Num. 157. 158. 159. „Ecclesie Unghvar 3-a Septembris. Radvancensis 4. Septembris 1839. reconciliatae. per Rssmum D. Praepositum V. A. D.“

3) Protoc. VADiacon. Distr. Unghvar. Anni. 1839. N. 204.. die 5. Decembris. 1839.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 18. Februarii Num. 276. „Ungvariensis Districtus VADiaconus una Parochus localis Rssmus Michael Lucskay, R. Georgium Illiczky. Dioecesis hujus neordinatum Presbyterum, praescriptam probaticam hebdomadam in Ecclesia Parochiali Unghvariensi exacte absolvisse, suam in Ritualibus dexteritatem demonstrasse, et concionem ad populum stylo populari et intelligibili conceptam die 17. m. et a. c. dixisse in nexu numeri 253. a. c. refert.....“

5) Protocolum Dioecesis. 1839. die 2. Novembris. „Num. 2094. Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lucskay, qua tamen in Scholasticis Referens ad Num 2311. a. pr. Infomationes de Scholis Munkacs, Sent-Miklós, Lucska, et Sztrabicsó revisas ea cum observatione remittit, quod schola Munkaciensis a temporibus Emmanuelis Olsavszky sit schola Ritualis directe pro Litteratura Ruthenica fundata. Deflectens a mente foundationis Ioannes Hodermarszky per directionem anno 1818—1819. monitus fuerit. Defunctus Eppus Pótsy primaeavam foundationem suplentaturus 6,000 flor. c. m. deposuerit. In informatione tamen nulla fiet mentio Litteraturae Ruthenicae.....“



од часôв еп. Мануила Ольшавского назначена була в школу обрядову, яка прямо заоснована для руськоѣ литературы и абы сю школу спомагати в выповненю сеѣ своеѣ повинности и задачѣ, положив був и прощ. еп. Повчій фундацію 6000 флор. и всетаки нияких споминôв не находить право о сѣм, в релациі школьнôй о руськоѣ литературѣ нѣт слова. В непритомности еппа ся точка не вирѣшена, но одкладена самому епископу и вирѣшена лиш слѣдуючого року.— Сей рôк 1840. дуже значный є для нашего народного школьництва уже из самого свого початку тым, що епископ конзисторіально вирѣшив и приказав дня 24. января<sup>1)</sup>, абы в кождôй парохіи, де нема школы, самôй громадѣ треба поставити школу и туй дяк т. є. пѣвцо-учитель обв'язуєся дѣти учити и се не лиш початкôв вѣры, но и читати и писати, а кождôй школь предстоить як директор мѣстный духовник, а всѣм школам округа окружный намѣстник, котрѣ уже и переже обв'язовалися и выразно р. 1836.<sup>2)</sup> щорôчно епархіальному правительству засылати доклады кождого духовника о своѣй школь з своими замѣтками, якѣ особенно при визитѣ намѣстническôй, коли намѣстники осматрять щорôчно кожду парохію в своѣм окрузѣ, довжнѣ завдати. Правдоподôбно к сему не мало послужив и тот інтимат королѣвскоѣ придворноѣ камеры из минулого року<sup>3)</sup>, котрый ерарский ужгородский префект мало переже подав епархіальному правительству<sup>4)</sup>, туй бо становлений тот факт, що число ученкôв уменшалося и упало в школах трівіальных сеѣ доминіѣ и позад се воззывает и запрошує епархіальне правительство, абы обв'язовало школьных директорôв на прилѣжнѣйшу працю.

Пару днями потому, як приказано поставити повсюду парохіальнѣ школы, а то дня 30. января занимаєся еп. Попович з замѣтками М. Лучкая, якѣ подав єще минушого року о мукачевскôй народнôй школь<sup>5)</sup>. Из сеѣ записки становиться, що то зовсѣм не одповѣдає

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 24. Januar. „Num. 158. Ex incidenti eo, quod in dioecesi hac status Scholarum Parochialium et rei litterariae, adeoque culturae Juventutis Ruralis, vel maxime ex defectu scholarum tenui adhuc subsistat pede ad promovendam Juventutis imprimis ruralis litterariam culturam taliterque finem Patriae, quo haec optatis civibus gaudeat facilius obtinendam, statuit haec Sacra Sedes, ut cujuslibet Parochiae in gremio ubi systematicae necdum essent Scholae, erigantur Scholae sic dictae Parochiales, in quibus Proles non modo in elementis Fidei et Doctrinae Religionis erudiantur, sed in Litteratura quoque instituentur...“

<sup>2)</sup> 1836. die 11. Februarii. Num. 202., як тамже приводиться.

<sup>3)</sup> Intimatum Excelsae Camerae R. H. Aulicae d. 4. Decembris Anni 1839.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 10. Januarii Num. 48. туй одзывает на выше спомянутый інтимат.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 30. Januarii „Num. 275. Reflexionibus illis



правдѣ, якбы в мукачевско́й шко́лѣ не учили русько́й литературы, бо там споминаються: читаня четверо язычнѣ и сяк розумѣся и руське, но позаяк ся школа особено заоснована служити русько́й литературѣ, зато воззывается намѣстник тамошний, як директор школы, щобы посему особенно занимався руською литературою и щобы в своих докладах не вдоволявся такими загальными выразами: чотыроязычне читаня, но треба вычислити поодинокѣ языки, а mezi ними на первѣм мѣстѣ має стояти: руський язык. Кромѣ сего еще то приказується, щобы треба присилувати лучанских вѣрникѣв, абы прилѣжнѣйше засилали дѣтей до школы, а так туй, як и повсюду, абы засылали не лиш хлопцѣв, но и дѣвчата до школы. К сему замѣтити треба то саме, що повсюду становлено, що дѣвчат зовсѣм не посылали до шко́л<sup>1)</sup>.

М. Лучкай занимається и своею парохіальною школою, засобляе азбучными книгами<sup>2)</sup> и ургує стягованя еѣ фундацій на основѣ уже завданных своих докладѣв<sup>3)</sup>, но без жадного позитивного конечного успѣху, хоть и епархіальне правительство усилюється стяговати сѣ фундаціональнѣ грошѣ<sup>4)</sup>. Учитель Полянскій выименованный до В.

uas VADiaconus Unghvariensis Rmus Michael Luts kay super exhibitis ad Num. 2311.— 834. Districtus Munkacsiensis Scholis Ruralibus fecerat in nexu Num 2094. a. pr. reasupntis. Quamvis illa reflexio, quasi videlicet Litteratura Ruthenica in Schola Munkacsiensi non doceretur, per illam expressionem, quod inter praedictae Scholae etiam lectiones quadrilingues occurrant, quadamtenus implicite tollantur, cum tamen Schola haec reipsa promovendae Litteraturae Ruthenicae fundata sit, hinc VADiaconum Munkacsiensem, qua respectivum Directorem eo inviari, ut paenes alias linguas, et alia objecta, Linguae Ruthenicae peculiarem rationem habeat, et haberi curet, et in posterum non generali expressione: Lectiēnes quadrilingues, sed potius speciali utatur, singulam quippe linguam designando, et inter eas Linguae Ruthenicae primas partes tribuendo...

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 18. Mart. „Num. 877. Unghvariensis Parochus et VADiaconus, Rsmus Michael Luts kay, qua tamen in Scholasticis referens super revisis in sequelam Num. 232. a. c. actus Scholarum Marmaticarum Reflexiones suas praefert..... cum in plerisque locis soli pueri, non vero etiam puellae scholas frequentare observentur, in posterum hae quoque ad frequentationem Scholarum compellantur.“ — Cf. Num. 1010. etc...

<sup>2)</sup> Protocolum VADiacon. Districtus Unghvar. Anni 1839. Num. 168. 195. Присланѣ були в дар од королѣвск. школьного инспектората азбуки: старославянскѣ 51., волоскѣ 24., мадярскѣ 30., нѣмецкѣ 7, и славянскѣ но з готичными буквами 32. — Из сих удѣленѣ сѣй шко́лѣ кирилицою 8, а германскими буквами 3 экземплярь, другѣ М. Лучкай предлагае роздѣлити на Турѣ.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 18. Num. 577. де заявляє, як уже в минувших роках, що двѣ фундаціѣ має школа: у Барона Гиланія и у наслѣдникѣв процѣв. Ляховича находячѣся грошѣ. — Вырѣшеня ургує 24. март. Num. 951. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Anni 1840. p. 96. 108. 179.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 26. August. Num. 2742.



Березного 15. ноября 1839. (Нум. 2183.), зато на опорожнене мѣсто учитися треба буко подержати конкурс, як се уже приписано од року 1833. (Нум. 1406.), а повторительно од року 1838. (15. августа нум. 1226.), коли еп. Попович из нова выголосив то, що кожду такую ваканцію треба парохам через окружного намѣстника заявити епархіальному правительству и подержати конкурс. Так сталося и в Ужгородѣ, дня 5-го юнія выголошений конкурс на посаду учительску и подержаный 3. августа<sup>1)</sup>, Интересантна его информация, яку подае епископу о своѣй парохіальной школѣ<sup>2)</sup> о вторѣм пѣвруку шкѣльного року 1838/1839. Из сего бо являеся, що до школы сеѣ ходило бѣльше не наших, як наших русинѣв, позад що потому конзисторія воззываетъ его, абы привѣв своих вѣрникѣв к тому, чтобы дѣти свои засылали до школы, а не залишали выростати без жадного научованя дома, — що и сталося, як замѣчае М. Лучкай в своѣм протоколѣ<sup>3)</sup>.

— Якѣ живѣ и сильнѣ були тогдашнѣ религійнѣ односины, указуе просьба М. Лучкая из дня 14. марта р. 1840., де просить диспензацию 150 робѣтникам, абы могли в недѣлю поправити перервану гать ужгородского млина, яку роботу одкладовати зовсѣм не мож було; и диспензация подаеся, но обвѣзанѣ були всѣ вѣрники робѣтники раненько перед роботою слухати читану св. літургію в недѣлю<sup>4)</sup>. Подѣбно е одно друге дѣло. В парохіальной церкви Ужгорода звывчаем було давным, хотъ неправильным, св. службу одправляти в простѣм хлѣбѣ, а не в просфорѣ, як се приписано. Дознався се еп. Попович, який строго гадковав, абы всѣ обряды и одправы точно, совѣстно<sup>5)</sup>, без жадного скороченя<sup>6)</sup> и чим одповѣднѣйше кѣнчилися и тотчас заказав строго и приказав, абы в будучности лиш просфо-

<sup>1)</sup> Protocolum VADiacon. Distr. Ughvar. Ann. 1840. Num. 205—207. — Annus 1838. Num. 57. (Circulares Eppales dtdo 15. Augusti 1838. Num. 1226)

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 1. Aprilis Num. 1078. — Сего семестра посѣщали школу: 25 греко-кат., 36 римо-кат. и 3 калвинисты.

<sup>3)</sup> Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Anni 1840. Num. 244. Parochianus Unghvar scandalosa tepiditas in educatione prolium exprobranda. Ord. Eppales dtdo 25. Julii 1840. Num. 2304. factum.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 14. Mart. Num. 853.

<sup>5)</sup> Се указуе приказ епископа из року 1841. дня 28. юнія, Нум. 2127., що священники перед литургізанем обвѣзуются кѣнчити правило з дяком. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Anni 1841. Num. 15.

<sup>6)</sup> Die 19. Mart. 1840. Num. 892. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1840. „Num. 215. In absolvendis Divinis nulla compendia adhibenda, sed Regulae in libris Choralibus praescriptae ad amussim observandae. Ordin. Circulares dtdo 19. Mart. 1840. N. 892.“



ра уживалася для св. літургіѣ. И се М. Лучкай тотчас перевѣв, як се указує запис сего приказа в намѣстническѣм протоколѣ, що Лучкай записав властноручно<sup>1)</sup>.

Сего року предложив конзисторіи Петро Медвецкий, батарский духовник, один проект<sup>2)</sup>, щобы выдати лексикон т. є. словарь церковного языка и рѣшено воззвати все духовенство к спѣвроботѣ<sup>3)</sup>. Конзисторію та думка вела, що в церковных книгах, якѣ перед 1000 роками переведенѣ из греческого в славянский язык, є уже много постарѣлых слѣв, котрых уже днесь або тяжко, або нияк не мож розумѣти и зато повстала потреба якогось словаря и если бы найшлися спѣвробѣтники межи священниками, легко було бы выдати такой словарь, зато воззываются епархіальнѣ священники, абы через намѣстникѣв своих округѣв заявили до кѣнця мѣсяця юнія сего року, кто бы був охотен выробити к словарю одну букву из Азбуки. На се воззывает и М. Лучкай окружных священникѣв, но на жаль не находиме на возваня жадного одголосу<sup>4)</sup>.

Доля залишенных вѣдѣв и сирѣт епархіальных священникѣв найшла в Михаилѣ Лучкаю щирого заступника. Епископ Попович уже в первѣм роцѣ своего епископства воззывает всѣх епархіальных священникѣв<sup>5)</sup>, абы одинокождый, що має доповнену конгруу до 300 флор., а то суть парохі пѣд патронатом королѣвского ерара, або и другѣ, котрых парохіѣ приносять доходки до сеѣ суммы, заплатили свои рестацїѣ в фонд вдовическо-сирѣтский од того часу, од коли zostали довшнѣ по мысли рѣшеня и приказа викаріального из року 1833. дня 12 ноября пѣд числом 1400. выданого, де всѣ такѣ обвязуются платити рѣчно 1% т. є. од 300 флор. три флорены<sup>6)</sup>.

1) *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 4. Februar. Num. 368. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1840. „Num. 70. Innotescente Illmo Dmno Praesuli eo, quod in Parochialis Ecclesia Unghvar divina Liturgia non in prosphora, sed in Semela celebrari solet, praxis haec, quia cum universali Ecclesiae Orientalis disciplina, imo et Ecclesiae Occidentalis praxi collidat, insuper Semelae ob nonnullas ingredientias suas, quae in pane altaristico locum non habent, si non ex toto invalidam, adminus haud infundate dubiam Eucharistiae materiam efficiant; pro futuro prohibetur, et in Prosphora celebratio institui jubetur. Ord. Eppalis ddto 4. Febr. 1840. Num. 368. — Выше приведене епархіальне рѣшеня заказало подѣбно и в Сиготѣ подѣбный злый обычай.*

2) *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. Num. 564.*

3) *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 25. Febr. Num. 654.*

4) *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. Num. 1859. Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1840. Num. 120. — 176.*

5) *Die 19. Maji 1838. Num. 620.*

6) *Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1838. Num. 30.*



Подобно сему еп. Попович обвязав всѣх священникѣвъ епархіальных 12. октября г. р. 1838. числом 1576., абы каждый дав на сиротинець 50 флор. або нараз, або в двух ратах, або если не має грошей, най дасть контракт о сѣй суммѣ, яку потому може з процентами поволи платити<sup>1)</sup>. М. Лучкай в своѣм окрузѣ предлагає се духовникам и в слѣд сего епископ воззываетъ его, чтобы усиловався ту фундацію, яку намѣряють зробити на выдержаня одноѣ сироты<sup>2)</sup>, чим скорше зобрати. Сей сиротинець мав 1. ноября 1840. отворитися и священники дня 8. юлія возвалися в курренсѣ пѣд ч. 2185., абы кандидовали питомцѣвъ через окружных намѣстникѣвъ. Одповѣдно сему М. Лучкай предлагає бѣльше сирѣт для принятя в новый интернат<sup>3)</sup>, кромѣ сего особенно и зато, бо округ ужгородский доти на пригадану фундацію зѣбрав уже 601. флор. 7. кр. вал. и сяк мав право и на сю фундацію вручати одного питомця<sup>4)</sup>.

Другѣ же части року выповненѣ реферадами о школах, о парохіях, о парохіальных рахунках и о урядовых визитах, еще бѣльшим числом, як то видѣлисьме минулого и прѣжними роками<sup>5)</sup>. Додати можу еще одно, що сего року набула парохія ужгородска нове кладбище на кѣнци Мочарянскоѣ улицѣ, розумѣся трудом М. Луч-

<sup>1)</sup> Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1838 „Num. 103. — Pro Orphanotrophio dotando provocantur D. Parochi, ut singulus per 50 Wflnos offerat, sive ad semel, sive ad duas vices, qui non posset, Contractum de 50 flnis det, et interusurium quotannis solvat, si nec hoc vellet, in Districtuali Congregatione modus optimus determinetur. Ord. Eppales ddto 12. Octobris 1838. Num. 1576.“

<sup>2)</sup> Protocolum VADiaconal. Distr. Unghvar. Annus 1839. „Num. 48. Ad num. Protocolli VADiaconal. Unghvar. 116. anni praet. pro statu notitiae sumptum provocatur Rmus Praepositus V. A. Diaconus, ut quantum licuerit, ocyus cum Districtualibus suis Parochis praemeditatam pro uno Orphano Foundationem facere adnitatur. — Ord. Eppales ddto 17. Januarii 1839. Num. 87.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioec Anni 1840. Num. 2814. — Представляє приняти: 1.) прощѣн. пароха клоковчовского Іоанна Дудинского три сироты: Теодора, Ємерика и Іоанна. 2.) прощѣн. пароха княгининского Іосифа Пузы три сыны: Александра, Іосифа и Данила. 3.) прощѣн. Василя Фанковича, пароха туря-реметского, сына Антонія. — А номером 2954. предлагає сироту прощѣного пароха торунского Іосифа Вѣгг Евгения.

<sup>4)</sup> Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1840. Num. 221. „222..... Systema huius Districtus est, ut unus orphanus Parochorum directe Districtus Unghvár in Orphanotrophio ex interusurio conflandi Capitalis interteneatur, Capitali intacto manente. Et similem Orphanum jus Praesentandi paenes Districtum sit. — Summa per Parochos conflata adusque consistit in 601 fl, 7 xr. val. — An adsit necessitas interrumpendi operationem nostram et quem signanter de nomine cuperet quivis suscipiendum singillative opinionem suam adponat. Sign. ut supra. Mich. Lutskey m. pr. fr. 2. erga remiss.“

<sup>5)</sup> Гляд. мало переже. Стор. 92. и выше.



кая и сумѣсно з римо-кат. парохією и є дуже интересантно, як се записує в свѣй намѣстнический протокол, особливо же споминає то, що перве кладбище достали русины в Ужгородѣ около року 1696. коло пелевнѣ панскоѣ доминіѣ. Записъ его приведу дословно в замѣтцѣ. Нове кладбище разом благословено з латинским плебаном-протоіереем дня 3. мая тогоже р. 1840<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Vid. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1840. Num. 173. „Primum Coemeterium Unghvarini fuit Ruthenorum ad Horreum Dominale in circa 1696. Rutheni obtinentes locum pro moderna Ecclesia sepeliebantur in circuito ejus. Turbis Rakoczianis cessantibus, et Camera tenente Dominium Calvaria pro communi coemeterio assignata est, ast nec ea sufficiente 1813. vicinae vineae et subvineta, adjici debebant et benedici, sed nec spatio isthoc sufficiente, assignatum est Coemeterium satis remotum, et lutosum aditum habens in fine plateae Motsár. Caemeterium isthoc Anno 1840. die 3. Maji uua cum Rssmo Josepho Schmotzer Praeposito de Csudány et Parocho Latino benediximus. Michael Lutskay m. pr. Praepositus Lucaensis et Parochus Ruthenorum.“



## VIII.

Хворота М. Лучкая. — Звѣты о школах. — Даякъ замѣтки о школах в Ма-раморошѣ. — Школы в Дорогу, новый их елаборат и план учѣня. — Мадярский язык учѣня. — Матрики пишуться по мадярски. — Руськѣ молитвы в школах Дорога. — Рецензія творѣвъ. — Проповѣди Михалича. — Церковнѣ пѣсенѣ дяка Рейпа. — Епархіальнѣ статуты. — Пасторизація вязных. — Якѣ доходки мав дяк Бумба в Ужгородѣ? — Епархіальна конференція и допомога священнических вдов. — Отворяеся сиротинець (конвикт). — Будовля фар, планы, оглядины, кошторисы. — Тяготы, грубости. — Паскудна клевета чоботаря Ковача. — Жупа ужгородска о народных школах. — Фонд вдов дяковских. — Будовля новоѣ дяковнѣ в Ужгородѣ. — Роки: 1840. — 1842.

Кѣнцем сего року Михаил Лучкай захворѣвъ и хворый був еще и слѣдующого року 1841. аж до 5. марта, коли начав ходити на за-сѣданя конзисторіѣ, на котрѣ не ходив од 11. декабря 1840., як се указуе протокол епархіальный, де его имя не записано межи притомными. Се передае нам замѣтка в протоколѣ дня 5. февраля записаном, де то кажеся, що Михаил Лучкай од довшого часу е слабый и хворый<sup>1)</sup>. Но од 19. февраля уже деякъ акты пересылае, сак того дня протокол записаный о визитах своего округа ужгородского, якѣ потримава еще минулого року<sup>2)</sup> И сего року представляе епископови информаціѣ о парохах<sup>3)</sup>, о вдовах священникѣ<sup>4)</sup>, о дяках своего

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Febr. Num. 233. „Unghvariensis Parochus et VADiaconus, simulque Praepositus Luccensis Rmus Michael Lucskay pro parte oratorum Josephi utpote Kaminszky Dioecesis hujus Clerici et absoluti Theologi, Amaliae item Danilovics..... dispensationem extradari petit. In conformitate editi sub Num. 3741. a. pr. statuti Parochus sponsae ad magis formalem recursum fine impetrandae dispensationis adornandum inviari deberet; cum interim idem Parochus a longiori tempore infirmus et valetudinarius sit; eapropter praecitato defectu hinc et nunc transpecto petitam..... d'ispensationem... extradari. 5. Febr.“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 19. Febr. Num. 447. Unghvariensis Districtus VADiaconus simul Praepositus Rssmus Michael Lucskay Protocolum Visitae VADlis pro anno praeterito praesentat....“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 15. Martii Num. 781.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 27. Mart. Num. 949. по мысли приказа нум. 4179. минул. р. поправленѣ.



округа<sup>1)</sup> ужгородского и подае рахунки округа<sup>2)</sup>). Особенно же споминати треба єго доклады о школах и се так поодиноких школах, як и цѣлого округа, або округов, як шкôльный референт. Сѣ рефераты М. Лучкая цѣннѣ и суть великим числом. Так подае свои замѣтки о школах в Апшѣ, Кумятах, Зарѣчу, Верецких, Токаю, Бѣлках, в Войчицях, округа тимарского, округа калловского, Ставнѣ, округа мукачевского, округа Дорог, Удворѣ, округа Нѣрь, викаріяту Мараморош, округа турянского, Ростоцѣ, Греблѣ, Сукмарѣ, Корумлѣ, и розумѣся и в Ужгородѣ<sup>3)</sup>). Що єго замѣтки о школах цѣннѣ були, указуе на примѣрь єго доклад, який подав о школах Марамороша, де изчисляє всѣ школы, якѣ були в ерарскôй доминіи мараморошскôй и при кождôй обективно замѣчае их недостатки. Власне каже: 1.) в Сугатагу є лиш 17 и 12 школярѣв, аритметики не учать, 2.) в Сиготѣ ученикôв 28, аритметики не учаться, а абы учитель достав стôл власне: столик, бо не має, совѣтуе збирати дары—коллекты, 3.) Нижня—Рôвна, ученикôв 74, звѣдає защо 34 записанѣ за лѣнивых? не учаться церковного спѣву, якѣ доходки учителя? що зроблено у патрона, абы школу мож пореперовати, або нову збудовати<sup>4)</sup>?

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Januar. Num. 64.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 8. Mart. Num. 666. розумѣся из минулого рока.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 700—708. 758.—760. 802, 945, 947, 192, 3571, 206. 1104.

4) Vid. Archivum Dioecesis Anni 1841. Num. 802. „51. Ad. Num. prot. Dioecesis. 3925. 1840. Comitatus Máramoros. 1-a Semestris, et 2-a Sem. 1840. Sugatag. 1-o Scholares numero exiguo, et quidem 17 et 12, sed hi ad numerum notitiam et tantum quantum ex Arithmetica, et Tabula Caebetis non manuducuntur... 2-o Non redditur ratio cur adeo pauca sit Juventus neque apparet, qualem subsistentiam habeat Docens, nefors simul et Cantor, unde in futurum clare exponatur... Ad eundem N. Szigeth. 1. et 2. Sem. cum Schol. 28. 1-o in Classificatione deest signatura et Docentis subscriptio. 2. Arithmetica tanto magis instillanda est... 3.) Ad mensulam comparandam pro Docente instituat Collecta. Curator cum Aedituo ad hunc finem applicandi, possint fideles eatenus praevidere reflecti et moneri, ut oblata sua faciant, fiatque non mensula, sed mensa solida, ne facile frangatur. 4.) Subsistentia Docentis exponatur. — Ad eundem N. Also - Róna. 1. et 2. Sem. 1840. cum Scholaribus 74. — 1.) Quae ratio quod 34. negligentes exponantur? quia Oeconomia adpliciti negligentes Nr. 23. dici nequeunt. 2.) In Cantu Ecclesiastico non exponuntur exercitati et probati esse. 3.) Docentis subsistentia exponatur in futuum, et cur praescripta in Schola non tradat? ratio petitur. 4.) An et quales passus circa reparationem aut novae erectionem fuerint apud l. Patronatum, referat... Kis-Lonka.... Kratsfalva... 1. et 2. Sem. cum Scholar. 32. 1.) Cum Schola haec dumtaxat paenes lectionem Valachicam maneat, nec ultra progredi adnitatur Parocho et VADiacono committendum esse, ut saltem quedam praescripta objecta sumat pertractanda, sed nec apparet an Cantus Ecclesiasticus cum Pube exerceatur....“



И так дале всѣ школы<sup>1)</sup>. Правда, що сѣ школы еще доста малым числом изчисляются, лиш 9, коли в сѣй доминіи було 34 парохій становлено уже в договорѣ з епархом року 1778. заключенѣм<sup>2)</sup>. Занимаея М. Лучкай и своею парохіальною школою и ургуе<sup>3)</sup>, абы якось удалося пѣднати доходки учителя<sup>4)</sup>, а к теперѣшным фундаціям придаются новѣ: каноника Кутки и еппа Бачинского<sup>5)</sup>. Пѣдчеркнути треба то, що М. Лучкай старався и о школьных будинках, абы поправити, упорядковати, або з нова выбудовати. — Особенно треба дащо додати и о его становищу к школам в Дорогу межи тамошными русино-мадярами. Року 1841. дня 29. мая архидіакон сабольскоѣ жупы и парох дорогский предложив еппу Поповичу один елаборат в копіи, який звернений був к округу городѣв гайдуских од самого города Дорог, як одвѣт на одно вѣзваня, яке выдано було в оборону мадярского языка — як кажутъ зовсѣм выключеного из церкви дорогскоѣ. В сѣм елаборатѣ громада дорогска вырбила цѣлый план и порядок в своих школах, а кромѣ сего выявила свое жаданя, абы перед св. проповѣдями призываня св. Духа спѣвалось по мадярски, а в процессіях також евангелія читалися по мадярски. Доклад архидіакона и пароха дорогского выданный був на реферату М. Лучкаю дня 24. сентября р. 1841. Лучкай в сѣм дѣ-

<sup>1)</sup> Ibidem. Сѣ школы були в: Шухатоггу, Сиготѣ, Нижнѣ Рѣвнѣ, Лузѣ (Лонка), Крачуновѣ, Квас. Полянѣ, Довгополю, Брустурѣ и Тереблѣ.

<sup>2)</sup> Vid. Concertatio Bacsinzsy- Festeticsiana. Anni 1778.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Nr. 206. 1108. 4228. де вырѣшено, абы наслѣдники прошѣн. Ляховича неотмѣнно уже заплатили довг своѣй, 100. флор. з одсотиками до дня 1. февраля р. 1842.<sup>г</sup>

<sup>4)</sup> Учителем був перед 24. воября 1840. за якийсь час Георгій Дудиш, року 1841. Георгій Рейпа, гляд. Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 206, 1108.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. d. e 11. Junii. „Num. 1741. Generalis Scholarum Graeco Catholicarum Districtus Cassoviensis Pro Inspector Sp. D. Georgius Kricsfalussy ad Num. 1343. a. e. de Capitalibus Dotationalibus Scholarum sub manipulatione constitutarum sequentem praestat Informationem: 1.) Capitale Scholae Vereczkensis... 2.) Scholae Ujhelyiensis Capitale in 1000 flis 3.)... pro Schola in V. A. Diaconatu Laborczeni erigenda... 4.)... pro prolibus Cathedesim diligentius discentibus... 5.) Denique eundem Canonicum Ioannem condam Kutka pro schola Unghvariensi legasse flos 200 ad 40 flnos devalvatos et per Cassae Ecclesie Unghvariensis ergo Rssmi Michaelis Lucskay Parochi et VADiaconi Unghvariensis sub 14. May 1829. illatos et demum Excell. condam Andream Bacsinzky Eppum Makaciensem pro eadem Schola Unghvariensi 600 flnos per devaluationem ad 120 flnos reductos, testamentaiter omisisse per Ecclesiae Unghvariensis Curatorres a hunc te V. Capitulo seu Testamenti praevennerati Eppi executore sub 12. Novembris 1810. percepto — Relate ad... Quartum vero Rssmo Lutsckay Parocho et VADiacono Unghvariensi eo fine perscribendum esse, ut mentem fundatoris in effectum ocyus deducere adlaboret.“



лѣ завдав<sup>1)</sup> свою реферату дня 2. марта 1842. и розбирано було дня 28. марта на подержаной конзисторіи. Як шкільный референт предложив вон, абы город Дорог обвязовався поставити нову, одповѣдну школу к числу обывательства, а сучасно родичѣ обвязанѣ посылати дѣти порядочно до школы. Прочѣ же замѣтки засланѣ од конзисторіѣ в копіи окружному намѣстнику, щобы були переведенѣ<sup>2)</sup>. Що же тычиться мадярского языка в св. літургії, як рѣшила конзисторія, выходит из слѣдующого року, коли город Дорог поставив уже школы и — так указуеся — обновленѣ пережнѣ жаданя их. На конвисторіи бо подержаной 27. октября 1843.<sup>3)</sup> так вырѣшено, що справу завести мадярский язык в літургію уже минулого року переже приведеным числом вырѣшено, зато отже всѣ акты одложити треба до архиву. Становище же М. Лучкая и его руське почутя знаеме. Но не треба нам забути, що в сих роках уже дух мадярского націонализму сильно дѣйствовав, так на пр. уже од р. 1833. приказано було всѣ матрики писати по мадярски<sup>4)</sup> и саму просьбу города Дорог причинив тот сам мадярский націонализм, який не мѡг успокоитися в тѡм, щобы в Дорогу и других городах гайдуских учили русько-славянским языком, а не по мадярски. Се явно указуе переже упомянутый воззв жупы земплинскоѣ к сим городам, як и одвѣт на се даный из Дорогу<sup>5)</sup>. А в наслѣдок сего в новѡм шкільном планѣ и порядку они уже так предлагають и пожадають, абы в школах их все по мадярски училося и лиш: Отче наш... Богороди-

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 24. Sept. Num. 3202.

2) Protocolum Dioecesis Anni 1842. die 28. Mart. Num. 1023. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 1023.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 27. Octobr. „Num. 3546... Negotium praetensionis illius, ut in divina Liturgia usus linguae hungaricae inducatur Decisione Consistoriali mediante sub Num. 1023./1842. latae superratum sit, idcirco sub Num. 3202: 1841. eiusdem meriti contenta acta simpliciter ad Archivum reponi. 27. Octobr.“

4) Vid. Currentales de die 28. Maji Anni 1833. Num. 733.

5) Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1841. Num. 3202./4. „Másolat. 190. Szabad Hajdu városok Kerületének! ...annyira borzadva értették meg az illető Munkácsi megyés Püspök Ő méltóságának épen a nevelés tekintetében történt annak kijelentése, hogy a szabad Hajdu kerület kebelébe Dorog városába ezen szent cél letiprásával az Egyesült Görög vallásu tanítók mind az Isteni tiszteletökben, eddig gyakorolt hitszónoklatok és énekek, mind pedig tanulmányok Magyar előadása helyett az orosz-szláv nyelvet hozták be és a magyarnak született növendékeket..... botránokzólag oly nyelv tanulására szorítják, melyet egyátalában nem is értenek... Költ az 1841. esztendő Bőjt-máshava 15. napján S. A. Ujhelyba folytatva tartott Közgyűléséből. Zemplén vármegye Rendei“ Се правдѣ не одповѣдало, як се твердить город Дороги: „Ennél fogva ünnepélyesen kinyilatkoztatjuk, hogy azon előadás mintha városunkban a hitszó-



це Дѣво... и Вѣрую... позволяють научовати по руськи и се зато, абы богослуженя, яке кѣнчиться по славянски, могли розумѣти хоть в найголовнѣйших молитвах<sup>1)</sup>.

Подає на се вѣзванный и рецензіѣ о деяких творах, сяк о происхожденю славян и початку Ужгорода, яке написав Іоанн Лешкович, но котре явилося збѣркою бабских казок<sup>2)</sup>; потѣм' праздничнѣ проповѣди, написанѣ парохом намѣстником Севлюша Александром Михаличем<sup>3)</sup>, но сѣ проповѣди еще и року слѣдуючого 1842. з нова примушений був Лучкай пересмотрѣти<sup>4)</sup>. Також церковнѣ пѣснѣ Іоанна Рейпа, пѣвця гажѣнського<sup>5)</sup>, якѣ одложенѣ на выпечатаня на тогды, коли выименуєся новый цензор для выданя старо славянских книг. — В мѣсяцю октобрю звертає увагу конзисторіѣ на одну статью<sup>6)</sup>, яка появилася в малярскѣй новинцѣ, де верховинский руський

noklatok és az iskoiai tanulmányok orosz szláv nyelven adatnának elő, teljességgel nem igaz; ez nállunk soha sem történt, nem történik.... Igaz ellenben, hogy iskoláinkban a növendékek az orosz betű ösmerés — olvasás — némely közönséges imádságok — és éneklésekre tanítottak, de ez csak az egyházi zartartások tisztább felfogása, különösen pedig az ének tanítás azért történt, hogy a különben magányos, egyházi éneklő egyszerű, gyakran igénytelen hangját többeknek kísérni, és.. ünnepélyesebbé tenni lehessen. — Nem tagadhatni ugyan, hogy ez irány koronként némi túlnyomással kezdett birni, mint történt ez az 1833. és legközelebb elenyészett években is, de figyelmünk mindenkor ébren volt, valamint először a tapasztalt túlnyomás iránt hivatalosan megszólalni el nem mulattuk, úgy utóbb annak az iskolai tanítás rendszere olly módon lett megállapításával, hogy minden orosz tanítás általában számüzessék, végképen gátat vetni nem késtünk... T. Főkapitány Urnak, költ H. Dorogon az 1841. tavaszutó 23-án tartott közgyűlésünkben, alázatos szolgálai Sz. H. Dorogh Város Tanácsa és közönsége.“

<sup>1)</sup> Ibid. „...Főképpen magyar imádságokra tanitassanak s orosz imádságokra semmi szín alatt ne tanitassanak, kivévén a mi Atyánkat, Üdvözletet és Hiszek egy Istent, ezt is tsak azért, mivel a templomi Isteni tisztelet orosz nyelven tartarván szükség, hogy a növendékség legalább az előfordló főbb imádságokat tudia...“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2074. 2581. „...Michael Lucskay pro recensione submissa sibi sub num. 2074. per. R. Ioannem Leskovics poenaliticum Dioecesis hujus Presbyterum, lingua vernacula concinnata, de origine Slavorum et incunabulis fatisque oppidi Unghvár opuscula, qua anilibus fabulis referta, auctori restituenda esse opinatur...“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2667.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 6. Nov. Num. 3161. еще и туй має замѣтки и жадає поправок, без котрых не мож их выпечатати.

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2784. сѣ пѣснѣ лиш повторяють уже року 1795. выпечатанѣ в Почаєвѣ.

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 13. Octobr. Num. 3432. — „...Michael Lucskay exhibit N. 79. a. c. Ephemeridum: Pesti Hirlap, in quarum Appendice, Értesítő pag. 668. quidam Carolus Várady, Verchovinenses Dioecesis Ruthenos adeo immorales esse calumniatur, quod iidem legitimas suas uxores invicem commutare soleant...“



народ нашѡ епархіѡ погано обвиняєся неморальностею, то бо на-кидаєся єму, що такѡ неморальнѡ, що и законнѡ свои жены помѡ-няють mezi собою. — М. Лучкай вручає выпечатати епархіальнѡ статути<sup>1)</sup> зато, бо не всюды порядочно записанѡ на парохіях, а кромѡ сего самопонятно, що выпечатане слово доступнѡйше и лег-ше хосновати. Ся справа протяглася и на слѡдующий рѡк, а конзи-сторія возвала Михаила Лучкая, абы собрав епархіальнѡ статути<sup>2)</sup>, що и сталося правдоподобно, позаяк в архивѡ епархіальном помѡ-щена є над протоколами право сих рокѡв така збѡрка<sup>3)</sup>, но до днесь не выпечатанѡ, як я знаю<sup>4)</sup>.

Пѡдняв свѡй голос М. Лучкай из нова и о душпастырствѡ вязных, призываючися на найвысший приказ (інтимат)<sup>5)</sup>, який обяв-ляє начальство всюды у всѡх центральных мѡстах душевно засобля-ти вязных в темницях кожного набожества тым, що довшнѡ поста-вити им власного духовника<sup>6)</sup>. При розбираню сеѡ sprawy виявило-ся, що и туй в самѡм Ужгородѡ суть слабо засобленѡ наши вязнѡ, є каплиця темнична, котру сумѡсно хоснує парох латинского и на-шого греко-католического обряда, но жадных знарядѡв греко-кат. не має, власне ани самых книг церковных. а—вязнѡ не допускають-ся ани на службу, ани на науку т. є. проповѡдь, кромѡ же сего ду-ховники не дѡстають жадного гонорару за свои труды и працю. Конзисторія рѡшила зробити все, абы помочи бѡдным вязным, но слѡдующого року лиш то находим зазначено, що ерарский префект (директор) увѡдомляє епископа, що в кожду недѡлю и свято посы-латися будуть вязнѡ до каплицѡ<sup>7)</sup>.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 29. Decembr. Num. 4347.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1842. Num. 369. 831. 967.

3) Vid. Archivum Dioecesis. — Ся збѡрка має из внѡ сей надпис: Index statutorum Episcopii, 1827. — 1840., но се очевидно є пѡзднѡйший. Ся збѡрка є еще давнѡйше составлена канониками: Пастелієм и Куткою, а потѡм списана Баранковичем в однѡй части, а посему доданѡ суть части од самого каноника Чурговича, на многих мѡстах з єго властноручным пѡдписом, а к сему еще и копіи доданѡ. Послѡдна копія є из дня 7. децембра 1840. Сю збѡрку доповнював правдоподобно М. Лучкай, бо споминає ю, и просить выдати собѡ ю, (Vid. Protocol. Dioec. An. 1842. Num. 967.) И що вѡн дѡйстно и зачав сю працю, видно из того, що 15. августа 1842. (Prot. Num. 2243.) передав всѡ школьнѡ акты канонику схоластику, що поставив був умовою до сеѡ працѡ.

4) Не споминає анѡ Годинка.

5) Intimat. d. 6. Julii Anni 1819. Num. 18,567. Гляд. слѡдуючу замѡткту.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Octobr. Num. 3340. N. 3987. N. 4156. (Consistorial.)

7) Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 20. Januar. Num. 136.



Якѣ були обставини в Ужгородѣ, поясняє справа дяка ужгородцегольнянського Андрея Бумбы, який еще року 1840. дня 22. октобрия завдав просьбу до епископа, де то просить, абы ласкаво приказав дати зобрати его приходячѣ доходки од 13. рокѣв, од коли туй дѣйствує. Так поносуєся: 36 рокѣв служу як дяк и из сих 13 рокѣв в Ужгородѣ и се суть мои найтяжшѣ годды, бо хоть у громадѣ числяться 300 газдѣв, но менѣ не платять лиш 20, що довшное; рестанція столы и за похороны выросла од первых рокѣв до днесь выше 120, из котрых 33 могли бы платити, но если прошу — як и роковину — коли ми дѣйстно як якомусь жебракови треба из хижѣ до хижѣ ходити, не доста, що то одповѣдають довшники: „Кобы лем знав був платити порцію,“ а многѣ и выпсують мя. Бѣда моя неисповѣдима; из роковины не мѣг ем анѣ тѣлько зобрати, абы выстарчило на однѣ чоботы, многораз не є за що и фунт солы купити, ани в недѣлю и свята нѣт мяса на моѣм столѣ, фамилию маю, но не знаю выдержати.“ — Так поносуєся дяк Бумба. — Но и то правда, що хоть и довгий час чекалося, однак дяк Бумба не завдав список своих довшникѣв, як се пожадалося, зато потому епископ 24. октябрия р. 1841. так вырѣшив его просьбу, що вѣзвав и обвязав М. Лучкая, як намѣстника и пароха, абы напоминав, выучовав и обвязовав вѣрникѣв, чтобы заплатили довшнѣ доходкѣ, бо иншак треба буде примусити их лицитацію<sup>1)</sup>).

Рѣк 1841. був значительный для епархіѣ особенно двома важными дѣлами: одно є численна епархіальна конференція, яка созва-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 24. Octobr. Num. 2054. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1841. Nnm. 2054. „...Méltóságos Püspök Ur! a 36 évi kántori szolgálatom közül a Czeholnyán való 13 év ótai kántori létem az okból legszigorubb hogy jóllehet a Parochia 300 gazdát számlál, — mindazáltal e nagy számú gazdák közül engem csak 20-an s nem többen szoktak évenként rendszeren fizetni. — Temetésérti adósaimnak száma mindjárt első évtől — e jelen ideig 120-ra emelkedett, kik közül 33-an tartozásaikat fizethetnék ugyan, de ha valamint a rokovina, úgy a szükséges esetében hiteles jegyzékbe is bemutatható annyi számra hágott temetésbeli adóságaimat házról házra — mint koldus jároltan kérem, s ez ideig is szüntelenül kértem: nem elég, hogy azt, „bár csak a közadót fizethetnék“ felelnek adósaim, de némelyek még a fizetés gelyett kipiszkolva bocsátanak el magoktól. — Méltóságos Püspök Ur! ...sorsom mostohasága leírhatatlan! — kifejezhetetlen ama keserv, minél fogva a Czeholnyai kántori érdemeim után — a rokovinából ez ideig annyit sem szedtem egysszerre össze, hogy magamat abból csak egy pár csizmával is, — annál kevésbé becsületes testi takarmánnyal — elláthattam volna. — Álmatlanul hagyják töltenem még éjjeleket is azon buslakodó gondok, mik szerint e mostoha sorsu helyezésem szülte inségemben gyakorta egy font sőt sem vehetek magamnak, asztalom még vasárnap, a vagy Ünnepek napokon hus nélkül hiányzik, s Háznépem tartására elégtelen vagyok... Ungvárt October 22. 1840. legalázatosabb szolgálója: Bumba András czeholnyai éneklész.“



на 10. февраля<sup>1)</sup>, а подержана дня 3. юнія в Ужгородѣ, де участвовали высланѣ делегаты из всѣх намѣстнических округов и де радились о томъ,, якбы поднѣти мизерну долю вдовъ епархіальныхъ священниковъ<sup>2)</sup>. Друга важна подѣя сталася тым, що сиротовоспиталище для священническихъ сиротъ хлопцѣвъ, яке мало на настающий школьный рѣкъ отворитися, дѣйстно и зачало свою працю под именемъ: Орфанотрофіумъ — конвиктъ<sup>3)</sup>. — В обоихъ дѣлахъ сихъ такъ важныхъ для цѣлоѣ епархіѣ М. Лучкай участвовавъ по силѣ хоть и такъ дуже занятый був урядовыми працями, якъ уже дуже великимъ числомъ и вычисленѣмъ, а къ симъ треба додати рахунки о наслѣдствахъ, котрѣ ему треба було зготовити якъ тотору<sup>4)</sup>, а кромѣ сего еще приказано му старатися и о парохіальныхъ будинкахъ на самъ передъ своего округа, но и в цѣлоѣ жупѣ ужанскѣй, се на пр. выразно приказано было ему, абы старався дати выбудовати фары из камѣня в: Ярку, Доманинцяхъ, Корытнянахъ, Корумли, Невицкахъ<sup>5)</sup>, се сталося одъ р. 1840. А не мож не замѣтити, що се причинило не лишъ тяготы, но даколи и бѣды, зато неразъ треба выйти на мѣсто, села, приготовить планы кошторисы и проч.<sup>6)</sup>, М. Лучкай не разъ бувъ позадъ се выставлений.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 10. Febr. Num. 356.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 3. Jun. Num. 1642.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 11. Octobr. Num. 3404. подъ ведучимъ директоромъ (префектъ) Лазаромъ Павловичемъ и з питомцями 16. Статуты сего сиротинця поданѣ дня 31. октября 1840. числомъ 3600. в Епарх. Протоколѣ.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 446. 950. 1041. 1152. 3341. de massa Bacskay. — Num. 1895. 2215. patrimonium Popovics et Tokár. — Num. 2793. Matizsák. — Num. 2876, successio Volfghiana — Num. 361. 549. 2888. 4324. massa Dubay — Num. 604. 3191. capitale Fülep. — 494. 4049. massa Chnatizsák. —

5) Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1840. „Num. 117. In sequelam praestitae Informationes Parochorum pro Anno 1839. conceditur: 1.) Ut DD. Parochi Arkensis, Domonyensis, Kereknyensis. Korumlyensis, et Neviczkensis, cum fidelibus admoneantur ad domos Parochiales muratas erigendas, et monitionis effectus, quavis occasione urgendus, 2.) Cum Curato Mátyoczensi cointelligenter se habendo, opinionem praestet VADiaconus, qua modalitate exigui est ejatis fundi Parochialis augmentum impetrari possit. Ord. Epples ddo 31. Martii 1840. Num. 830...“ — „Num. 124. Planum erigendorum domorum Parochialium cum Parochis, ut si placuerit fidelibus acceptant, sin minus, curent confici melius. 31. Mart. 1840. communicatur ARDnis ADomonyensi, Neviczkensi, Arkensi, Kereknyensi, et Korumlyensi, ex Korumlya retour Unghvar.“

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 596. „...circa struendas aedes Parochiales Csicseriensis... VADiacono Unghvariensi committi, ut planum et sumptuum projectum... confici curet et quo ocyus huc exhibeat. 5. Martii.— „Num. 1807.— 3310—3452. Num. 465. 466. Lakárt. Num. 2751.— Num. 3303.“ ...refert se pro neo erigenda Parochiali domo Arokiensi fundamentalem lapidem die 23. Septembris a. c. sollempniter



и гнѣву, яростям и грубостям<sup>1)</sup>. Э такими впрочѣм встрѣчати ся було єму сего рока и инде. Сяк при переглядѣ докладѣвъ визиты округа ужгородского, якѣ подав М. Лучкай, еще р. 1840., каноник Андрухович обвиняе его, що своими грубыми и уразливыми выразами лиш свѣй характер зазначае в память потомкѣвъ<sup>2)</sup>. Є и друге. Одна безстыдна клевета, якою обвиняв<sup>3)</sup> М. Лучкая один ужгород-

deposuisse.... Num. 643. 1016. Palágy. — N. 971. Mátyócz. Num. 2056. Radváncz, Num. 946. Palló, de commasatione Num. 377. de cantore.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 30. Augusti. Num. 2751. „Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lucskay refert, quod Parochus Lakártiensis R. Ioannes Boksay e domo Cantorali iam excesserit et semet ad stabula Parochialia contulerit, quod item referentem Diaconum in negotio domus Parochialis ex officio ibidem versantem inhumaniter et furiose tractaverit...“ Num. 2772. — Тогдашнѣ обставины много грубшѣ були, як теперѣшнѣ. Сяк таке находим в намѣстническѣм протоколѣ Лучкая: „Num. 131. Curatores Rahonczenses moniti sub poena corporali per Judlium infligenda, ut Domum Cantoralem ocus cosument, et antiquam iam exolutam emptori Piszár Leczo tradant...“ Ungvár. Annus 1840.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Julii. Num. 2286. exhibitae sunt ad Num. 833. a. pr. ex Protocollo Visitae VADiaconalis Distr. Unghvar. anni 1839. erutae reflexiones. Exceptis nonnullis crassioribus et laesivis terminis, qui ceteroquin nihil aliud, quam indolem Revisoris in notitiam posteritatis transmittentibus, de reliquo reflexionibus his conformes Ordines ad VADiaconum esse, ut pro ocus aedificanda nova domo A. Domonyensi praeparationes instituantur, ut item Acta Cambium fundi Cantoralis Radvánczensis concernentia reproducantur.“ — А замѣтити треба, що замѣтки подав архидіакон ужанский каноник Стефан Андрухович р. 1840. перед днем 6. ноября, коли уже як мертвый споминаеся, однак еще и по его смерти припадково сталося, що его замѣтки записанѣ в протокол епархіальный. — Впрочѣм М. Лучкай в протоколѣ о ревизіи так писав: „11. Bez ѓ. Ecclesia murata per terrae motum vitiata, ex informatione Rssmi Dmni Archi Diaconi absque necessitate praecclusa. Iconostasion pariter ad ejus relationem sinistram desumptum, damnum in ea factum in substantia Referentis quis scit, an non quaerent nepotes. — Relationem de occlusionem et desumptionem Iconostasio mense Martio anno r. praestitit m o m e n t o s a m . . . “ Слова підчеркнутѣ суть и в оригиналѣ підтягненѣ червеным оловцем, слѣдовательно сѣ суть тѣ грубѣ и уразливѣ выразы М. Лучкая, якими обвиняеся.

<sup>3)</sup> Protocolum. Dioecesis. Anni 1841. die 11. Octobr. „Num. 3420. Unghvariensis inhabitator Josephus Kováts professione cothurnarius respectivum Parochum Unghvariensem simul Praepositum Luccensem Rssmum Michael Lucskay in eo gravat, quod idem uxori suae gravidae vim intulerit, deutralem igitur Parochum ad mille florenos W. titulo mulctae sibi solvendas abhinc adstringi supplicat, ne in contrarium casum eundem coram foro civili lite convenire necessitetur. Quaerulosum hunc recursum, quam omnem in casum graves sequelas post se tracturum pro ocus pertractationem ad Consistorium inviari.“ — Cf. Num. 3450. — Конзисторія рѣшила дня 15. октября т. р. Нум. 3527., абы обвинитель привѣв свои доказы припадковѣ, если має свѣдки. — Дня 20. октября конзисторія выслушала поставленѣ свѣдки под присягою и они выповѣли, що о сѣм дѣлѣ од никого нич не чули и не знают, кромѣ самого обви-



ский чоботарь, но котра сама собою розпала и уничтожилася, коли консисторія урядово розбирала се дѣло. Бо коли позывальник твердив свою скаргу доказати численными свѣдками, при выслуханю свѣдкѣв ани один из свѣдкѣв не лиш нич сякого не доказав, но на против всѣ щиро признали и исповѣли, що о сѣм дѣлѣ нигде нич не чули и не знаютъ, лиш од самого обвинителя<sup>1)</sup> и слѣдовательно обвиненый Михаил Лучкай выправданий и подано ему право переслѣдовати обвинителя и клеветника перед свѣтским судом за образу чести<sup>2)</sup>.

Як мало переже сказано, М. Лучкай, абы мѣг составити епархіальнѣ статуты, просив увольнити себе од реферады епархіальных школъ, що правдоподобно и сталося перед днем 15. августа 1842.<sup>3)</sup>, бо тогды заявляє, що всѣ школьнѣ акты передав канонику схоластику и просить епарх. правительство посему до тогоже каноника засылати всѣ такѣ sprawy. Се указує, що доти вѣн исповняв реферату школьных справ и се великим числом находим и зазначено<sup>4)</sup>. Интересантна є просьба жупы ужгородскоѣ, яка из своеѣ части повернулася к епископу и просить обвязовати духовникѣв на то, абы возывали повсюду вѣрникѣв и примусовали посылати дѣтей своих порядочно до школы. Се консисторія приняла з тым додатком, що если всетаки родичѣ не засылають своих дѣтей до школы, в томъ случаю духовники най запросять помоч собѣ од окружных судѣв в жупѣ<sup>5)</sup>.

нителя. — Обвинитель же твердив, що принесе и поставитъ другѣ свѣдки и доказы. — Съ треба було предложити консисторіи дня 26. октября, но вмѣсто того — тогды обвинитель признався, що ничим другим не може доказати свою скаргу, в слѣд чого потому консисторія вырѣшила: „Num. 3560.... Siquidem quaerulans Josephus Kovács negotium expositionis suae nec per productos sub Num. 3527. a. c. testes comprobaverit, sed neque se, praesente declaratione probare velle, exposuerit; hinc inculpatum Michaelem Lucskay ad ejusdem impetitione absolvi, eidem ad vindicandum laesum honorem suum, personali contra impetitorem actoratu relicto.“ Cf. Num. 2376.

<sup>1)</sup> Гляд. предидучу замѣтку.

<sup>2)</sup> Замѣтити треба, що жена обвинителя, яка служила перед тым у пана Юсифа Бачкая за сѣм рокѣв, по смерти его пожадала платню свою нежраведливо из наслѣдства, що одкинено консисторією (Num. 3527. A. 1841.) — а кромѣ того перед тым, як оддалася за обвинителя Юс. Ковача, уже 2 або 3 незаконнѣ дѣти мала, як се один свѣдок предложив. (Нум. 3527.) Свѣдок був Юс. Фабер приведеный Юс. Ковачем.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 15. Aug. Num. 2243.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. Num. 139. District. Kalló, Num. 157. District. Heggyalya, N. 158. Distr. Gyulaj. N. 236. 240. 464. 1033. Distr. Dorog. Num. 1530. 1906. 2179. 2313. 2551. 3492.

<sup>5)</sup> Protocolum. Dioecesis. Anni 1842. die 14. Novembr. Num. 3311.



Сего року почалася полѣпшати и доля наших учителѣв тым, що заосновався епархіальний фонд вдѣв дяковских, в котрый кожый пѣвць и учитель обв'язовався платити рѣчно: 1 флор.<sup>1)</sup> од 1. ноября минувшого р. 1841.

Повстала нова журба, бо повстала потреба выбудовати для дяка ужгородского нову дяковню. М. Лучкай дав зготовити план и предложив епископу<sup>2)</sup>, а насамперед на консисторіи так вирішено, що має запроситися королѣвский ерар, як патрон сеѣ парохіѣ, абы позволив и выдал потрѣбнѣ выдатки для сеѣ будовлѣ<sup>3)</sup>.

1) Protocolum VADiacon Distr. Unghvar. An. 1842. Num. 2. Курренс еппа Поповича из дня 21. января р. 1842. число: 153. — Сучасно заоснований и фонд бѣдных церквей курренсом еппа Поповича из дня 11. юнія р. 1842., де обв'язуеся кожда церков матерь платити рѣчно 24. крайц., а філіалка 12, кр. — Гляд. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1842. Num. 5. — В наслѣдок заоснованя фонда пѣвцо-учительского пензійного слѣдовало то постановленя, що пѣвць (дяки), або учитель лиш з доньками пѣвцѣв, або учителѣв можуть одружитися, а если не пѣвцо- або, або учительску дѣвку хотять взяти за жену, довжнѣ переже выпросити на се дозвол, який лиш так подасться, если заплатять на самый фонд 10 флор... — А то строго заборонено, абы якийсь препарандиста женився перед тым, як бы достав сталу посаду пѣвческу, або учительску. — 22. Decembr. 1843. Num. 4329. — Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. An. 1843. Num. 29.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 12. Febr. Num. 362.

3) Ibid. 1842. die 18. Febr. Num. 371. Consistorial.



## IX.

Понос о покривденю в парохіальних правах и доходках. — Пожадає вынагороду доходкову. — Парохія катедральної церкви: парох седмичник каноник. — Територія додаєся при найближшій ваканції парохії ужгородскої. — Лучкай завдає апелляцію до найвышого губерніального совѣта. — Губерніальный совѣт просить обясненя. — Доклад высланої комиссіѣ. — Одповѣдь М. Лучкай. — Обѣ посылаються губерніальному совѣту. — Организація катедральної парохії и територіѣ. — Болота в ужгородских улицах, похорони на воловых возах и на коню. — Апелляція Лучкай из повинности а не из ненависти. — Нѣт парохіальної школы в окрузѣ. — Информаціѣ о парохах, вдовах... — О парохіи ужгородскої. — Боронить свои парохіальнѣ права против протоіерея-плебана латинского. — Стараняя ѳдняти лигературну культуру руського народа. — Роки 1842. — 1843.

Повстала и нова небезпека и буря. — М. Лучкай уже роками переже<sup>1)</sup> поносовався о тѣм, що окривдженый з огляду на свои парохіальнѣ права. Се оживилося и теперь, як указує єго просьба к епископу Поповичу дня 29. марта завдана, де просить становити права своєї парохії, а за одправы дотеперь кѣнченнѣ в катедральної церкви просить выдати єму приходячѣ столовѣ доходки<sup>2)</sup>. Мало пѣзднѣйше дня 17. юнія пересылаючи исторію своєї парохії, обновляє свою просьбу и пожадає столовѣ доходки<sup>3)</sup>. Причины же к сему возникли особенно еще року 1841. и 1842.<sup>4)</sup> и М. Лучкай став пожадати доходки за сѣ, но и за всѣ случаѣ, якѣ провкажуть мат-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. die 20. Julii. Се споминає конзисторія уже року 1836. в своѣм докладѣ, який засланыи придворної корольвскої канцеларіи, як выше спомянуто. (Сторона 80.) На кѣнци бо сего доклада боронить себе конзисторія, якбы окривдила була М. Лучкай в єго парохіальных правах.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 29. Mart. Num. 1060.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 17. Junii Num. 1934.

<sup>4)</sup> Доньку Василя Чурговича, пароха лазского, яка перебувала в Ужгородѣ у єродникѣв своих, повѣнчав з клериком Александром Шолтейс дравецкий парох намѣстник. Против сего уже року тогоже протестовав М. Лучкай як парох ужгород-



рики его парохіѣ, позаяк до теперѣ туй значилися и тѣ парохіальнѣ одправы, якѣ кѣнчилися в катедральнѣй церкви, котра не мала своѣ матрики.

Епископ Попович дав достаточнѣо выслѣдити справу и тогды вѣрѣшив и се так, що позаяк парох ужгородскій не мав нигды и не уживав духовноѣ власти (юрисдикціѣ) над палатою епископскою и живучих в нѣй, також над членами капитулы и их хозяйством, також над семинарією духовною и найновѣйше поставленным сиротинцем (конвикт—орфанотрофіум), зато из сих поставлена парохія церкви катедральноѣ, яка повѣрена капитулѣ з тым, що седмичник каноник обвязаный сповняти и уряд пароха и порядочно треба вести и матрики, право так, як всѣ парохіи. — К сѣй парохіи доданѣ: адвокат конзисторіальный и в городѣ живучѣ клерики и препарандисты, профессеры богословскѣ и загалом всѣ священники церкви катедральноѣ<sup>1)</sup>. Се сталося 23. сентября р. 1842. и сучасно высказано, що цѣла територія сеѣ ново-поставленоѣ парохіѣ при найближшѣй ваканціѣ парохіѣ ужгородскоѣ од неѣ оддѣлится и в будучѣм шематизмѣ и ся парохія маѣ завестися з числом своих вѣрникѣв<sup>2)</sup>. О сѣм окремо увѣдомлений и Михаил Лучкай, як парох ужгородскій и капитула катедральноѣ церкви<sup>3)</sup>. Хоть Михаил Лучкай относився к еппу Поповичу з наибѣльшим почитанѣм, як се сам изьявляе, однак не мѣг успокоитися в се рѣшенѣ, котрым значительна часть вѣрникѣв одтягненна од его власти як пароха и его парохіѣ, якоѣ прав боронити обвязовався присягою, зато заявив конзисторіи свою аппелацию до митрополита<sup>4)</sup>. Сю заяву конзисторія розбирала на

ский и выявив се супружество за неважне, позаяк без его дозволу и порядочного одпустного листа его — як властного пароха — суть повѣнчанѣ. *Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 333.* — (Друге сталося пѣзднѣйше. Два ужгородскѣ священники на Великдень року 1842. посвятили хижу адвоката конзисторіального: Теодора Шипоша. — Гляд. *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 17. Junii Num. 1934. — 2615.* — „*Unghvariensis Parochus Rssmus Michael Lucskay praemissa Arcis et Parochiae hujatis historia quaeritur, quod certus Presbyter fidelis sui Sptblis Theodori Sipos domum sollemniter sine thuribulo benedixerit, quod item Parochus Daroczensis filiam Lazensis, quae isthic habitaverat, adeoque hujas Parochiana fuit, sine requisita dimissione et indultu copularevit, addendo quod ad Cathedram constituti Presbyteri cum involatione jurium Parochiae suae functiones S. saepe peragere soleant, petit itaque sibi quam pro praemissis duabus, quam pro caeteris, quae Libri Matriculares in hujate Cath. vices subeunti Ecclesiae existentis eruendis functionibus stolarem obtentionem repetendi...“*

<sup>1)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 23. Septembr. Num. 2615.*

<sup>2)</sup> *Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 2615.*

<sup>3)</sup> *Ibidem.*

<sup>4)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 24. Novembr. Num. 3530. Vid. annotationem insequentem.*



своѣм засѣданю дня 20. декабря т. р. и выповѣла, що не може перемѣнити свого рѣшеня и залишитъ ему свободу рекурза к тому высшому суду, к котрому вѣн хоче и избере<sup>1)</sup>. Михаил Лучкай по сему рекуровав до корольвского губерніального совѣту уже правдоподобно межи сим, бо губерніальный совѣт из дня 24. января року слѣдующого 1843. просить объясненя од епископа о сѣй справѣ, призываючися на просьбу Михаила Лучкай<sup>2)</sup>. На се конзисторіально то вырѣшено, що справа выдаѣся каноникам др. Іоанну Чурговичу и Чопею и конзисторіальному засѣдателю Ликовичу, абы перестудіовали цѣлу справу и оборонили попередне рѣшене, против котрого рекуруе М. Лучкай<sup>3)</sup>. Выслана комиссія завдала своѣй доклад обширный, який був в конзисторіи дня 15. апрѣля перечитаный. Лучкай запросив уже переже, абы выдали ему сей доклад, щобы мѣг и вѣн зготовити свою одповѣдь, но просьба его одкинена тым, що и так буде чути, коли перечитатися мае в конзисторіи<sup>4)</sup>. — Чургович и вы-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 29. Decembr. „Num. 4055. Unghvariensis Parochus Rssmus Michael Lucskay latam sub num. 2615. a. pr. Consistoriaelem Determinationem, qua declaratur Residentiae hujatis Episcopalis, V. Capituli, nec non totius Cleri Cath., Seminarii ac Orphanotrophii cum Theologiae et Praeparandiae studiosis ad ejusdem Parochialem jurisdictionem haud pertinere hoc praetensivo argumento, quod in sua investiturae et usus ad illas quoque personas extendat, si igitur Determinatio illa sublata non fuerit ad Metropolitanum vel etiam Primatiale Forum, ac pro renata ad Potificiam Sedem se appellaturum declarat. — Adductis per Rssmum VADiaconum rationibus pro pertractatae Determinationis immunitate nequaquam pugnantibus, eidem Determinationi porro quoque inhaereri, relicta Expostulanti ad quodcunque Forum appellandi libertate.“

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioecesis An. 1843. Num. 770.—1887. Illustris... D. Episcopo, Nobis observandissime! Michaelis Lutskey Praepositi et Parochi Unghvariensis graecocatholici semet in iuribus parochialibus manuteneri supplicantis Recursus praeattactae D. Vestrae fine praestandae adaequatae informationis erga remissionem in advoluto transponitur. Datum ex Consilio Reg. Ltli Hngarico. Budae die 24. Januarii Anno 1843. celebrato.....“

<sup>3)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1843. die 3. Martii Num. 905.

<sup>4)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. An. 1843. Num. 1543. Одповѣдь М. Лучкай: туй вѣн на самперед поносуеся, що доклад комиссіѣ ему не выданный переже, хоть просив (дня 17. марта, як се указуе епархіальный протокол року 1843. пѣд числом 1142.), а потому то накидае на капитулу, що за се такой обширный доклад по однѣм слуху, як перечитана на конзисторіи, не в силѣ на все достаточну одповѣдь подати, кромѣ сего то додае: „2. Ex hoc erroneo principio enumerant elatoma Matrícula Cathedralis Ecclesiae, baptizatos, Copulatos, et Sepultos, sed non attingit Deputatio haec omnia partim ex meorum, et mea conniventia, partim furtim facta esse, Domini Canonici nausearunt curam animarum, nunc ambiunt esse Parochi et ideo titulat illos honorifica Parochialis functio, et nonnulli fideles plane exigunt... 3-o translata Sede Episcopali Unghvarinum nulla est Cathedralis mentio. In hoc puncto militat pro me summum argumentum; nullus existit Cathologus Parochiarum, in quo Cathedralis



слана комиссія призивається особливо на то, що коли р. 1780. переселився прощвний еп. Андрей Бачинский до Ужгорода, дораз посему приказав оддѣльно подержати ту церковну матрику, де одправы парохіальнѣ, як крестины, вѣнчання и погребы и прочѣ, якѣ кѣнчилися, порядочно и записалися, що доказують записы од того дня до днесь<sup>1)</sup>. М. Лучкай же особливо одзывается на то, що если при катедрѣ епископа окрѣмна парохія становлена була, най провкажуть список парохѣв и рахунки сеѣ катедральноѣ парохіѣ, без котрых не є, но и не може истновати правдива парохія. Зато дармо глядати в епархіальнѣм шематизмѣ, який первый раз выйшов из печати року 1814., а другой раз 1816. и подобно пѣзднѣйше, записану парохію катедральноѣ церкви. — Конзисторія вырѣшила заслати до королѣв. губерніального совѣта доклад высланоѣ комиссіи, но прибавити и одповѣдь М. Лучкай з тою замѣткою, що М. Лучкай як парох од вычисленых вѣрникѣв не доставав николи нияких доходкѣв и так нияку матеріальну шкоду не перетрпѣв и так его завдана скарга є безосновна<sup>2)</sup>. Додати можу, що вырѣшеня Михаил Лучкай не дожив, бо скорше перед тым умер, як будеме видѣти кѣнцем року 1843., а по смерти его вырѣшена ся справа так, що парохія катедральноѣ церкви, перенесена из Мукачева до Ужгорода р. 1780., споєна з престолом епископским, а точнѣйше организована р. 1844. Сяк стоить дословно в епархіальнѣм Шиматизмѣ року 1846.<sup>3)</sup>, котрого доносы по смерти М. Лучкай початком р. 1844. перед выпечтанѣм засланѣ до кор. губерніального совѣта<sup>4)</sup>. Спомянута організація состояла в тѣм, що по смерти М. Лучкай и перед приходом нового пароха еп. Попович доповнительно к прежнему рѣшеню, выданому року 1842., де выня-

*Parochi mentio foret. Primus Schematismus prodiit 1814. alter 1816. et sic porro, sed nullibi prodiit Unghvarini alia Parochia quam mea. Rogo ergo Deputatos Canonicos: assignent mihi folium ubi imaginariae Cathedralicae Parochiae mentio fit?., Domini Canonici per totum annum nec unicum animam exaundiunt in S. Tribunali, et tamen Parochi volunt nominari! Jucundum est Honores sine cura (Sans cure) possidere. Errat Deputatio asserens in Cathedrali existere fontem Barpismalem...*

<sup>1)</sup> Vid. Archivum Dioecesis, An. 1843. Num. 1543. Доклад высланоѣ депутаціѣ сеѣ писаный дня 9. апрѣля и завданный уже 11. апрѣля, а лиш 25. розбираный на конзисторіи, зато мож було его выдати М. Лучкаю на одповѣдь.

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. An. 1843. Num. 1580. (die 15. Nov.)

<sup>3)</sup> Schematismus Dioecesis. Munkacs. Ann. 1846. pag. 179... „Unghvapini in colle introinsulano, ad Curiam Episcopi, Capituli, et Seminarii pertinente, existit Parochia Cathedralis translata horsum Munkacsino 1780. Sedi Episcopali coaeva, sed anno 1844. pressius organisata. — Ecclesia vicem Cathedralis sustinens est una etiam Parochialis. ad Exaltationem S. Crucis. — Liberae collationes Episcopalis. — Lingua Ruthenica. Parochus: Rssmus D. Alexander Ladizsinszky. pag. 6. In Matre:..... (animae) 310.“

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1844. Num. 219.



лися назначенъ из пѣд власти духовноѣ тогдашного пароха ужгородского Михаила Лучкая особы, теперь же назначилася и территория т. е. граница сеѣ парохіѣ, якѣ ю ограничають и роздѣляють од ужгородскоѣ парохіѣ. Епископ же назначив як территорию парохіѣ катедральноѣ церкви: территорию владычоѣ резиденціѣ, капитулы и семинаріѣ<sup>1)</sup>. Сяк же дѣйстно повстала катедральна парохія, бо без территоріѣ парохія не може истновати.

В сѣм довгѣм спорѣ приведе М. Лучкай дуже интересантнѣ дѣла о станѣ тогдашного Ужгорода, сяк то каже, що в улицях Мочарянской и Фараонской много раз такѣ болота и калы суть, що и мертвеця возом везуть и священнику воловым возом треба везтися, даколи священник принужденый и на коню погрѣбати, бо пѣшком не мож ходити в калах<sup>2)</sup>. — Хоть М. Лучкай из самого початку спору о правах своѣѣ парохіѣ всегда з наибѣльшим почитанем односовся до еп. Поповича и се повторительно и из'явив з тым, що вѣн боронитъ лиш права парохіѣ своѣѣ, якѣ обвязанный боронити, однак спѣр розгорѣвся сильно на обох сторонах и не раз заголосилися и такѣ

<sup>1)</sup> Die 21. Septembris 1844. „Num. 3334. Dilecte Fili, Reverende Parochiae Administrator! Quandoquidem occasione illa, dum Parochia hujus Cathedralis, Sedi Episcopali coaeva, ac Munkacsino anno 1780. translata horsum pressius organisata fuit, solummodo de personis tractatum fuerit, editisque ab hinc sub Num. 2615./1842. ad ejus officium Parochiale ordinibus, animae tantum Graeco-Catholicae, quae ad hanc Parochiam Cathedralem ab antiquo spectabant, et in futurum spectaturae sunt, designatae, et non etiam physici Parochiae limites circumscripti et defixi sunt, idcirco editis sub praecitato Nro ratione personarum ad hanc Parochiam Cathedralem spectaturarum, ordinibus, porro quoque in suo vigore relictis, ratione physici ejusdem Parochiae situs hisce statuo: ut exinceps integrum Curiae Episcopalis, Capituli et Seminarii Territorium a Jurisdictione Spirituali Oppidani Parochi Unghvariensis eximatur, et Parochiae hujati Cathedrali incorporetur, ita ut omnes et singuli in praeattacto fundo Curiali degentes Graeco-Catholici fideles, cum integra Familia eorundem, ac servitoribus, Jurisdictioni Parochi Cathedralis, qui in persona Canonici hebdomadarii V. Capitulum est, subsint, et per consequens quaslibet praestationes Parochiales, omniaque cujuscunque generis emolumenta Parochialia, V. Capitulo dependant. Quod ipsum D. Vestrae eo fine significo, ut praesentes quoque Ordines pro futura Parochorum Unghvariensium officiosa notitia, ac directione Protocollo Parochiali inducat. Caeterum... Unghvarini 21. Sept. 1844. Basilius Eppus. m. pr. Unghvariensis Parochiae Administratori: Antonio Boksay.“ Vid. Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1844. Num. 11.

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. An. 1842. Num. 3530...., 6-o Propterea quia hi ordines practicabiles non sunt. Praeparandistae et Studiosa juvenus, ipsique Theologi propriis sumptibus frequentantes dispersi sunt in Oppido per plateas in quarteriis, infirmetur quis eorum, ego certe non eum adibo, neque Capellanum mittam, ergo miser morietur absque ultima provisione. In platea Motsár, Farao utcza et alius saepe tale lutum est, ut in curru bovili cadaver, una cum sacerdote vehatur, et saepe sacerdos eques sepelire cogitur, quia pedes incapax est mensurandi lutum. Ergo Dominus Canonicus praestet id Officii? derogat dignitati Ejus...“



выразы, яких иншак не мож було чути, о чом и вон сам поносуеся<sup>1)</sup> против высланноѣ комиссіѣ в своѣй одповѣди, но сучасно заявляє особливо в окремоѣ точцѣ, що не робить апеллату из ненависти, но позад права своѣѣ парохіѣ<sup>2)</sup>).

Заповнили же и мож казати загладили сю незгоду — тѣ другѣ справы, якѣ завдавав М. Лучкай, як уже переже сказано, великим числом в минулоѣ роцѣ. Но то саме стоить и за слѣдующий т. є. 1843., який є послѣдній в его житю. Завдав и туй численнѣ реферады о школах деяких округов и поодиноких, що вѣроятно лиш доповнительнѣ замѣтки були, якѣ ему треба було завдати<sup>3)</sup>. Интересантна є его заява дня 6. февраля, що в его окрузѣ не є жадных парохіальных школ<sup>4)</sup>, нащо потому епископ обв'язує его и всѣх парохов округа, абы усиловалися поставити парохіальнѣ школы, як се приказано р. 1840.<sup>5)</sup> Завдає дальше численнѣ інформаціѣ о паро-

<sup>1)</sup> Гляд. мало переже приведенѣ части одповѣди М. Лучкай из дня 15. апрѣля 1843. (Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1843. Num. 1543.). — Право так о своѣм докладѣ из дня октября 1842. „12... Jam nunc nonnulli dicunt: kikűszöbölték Lutskayt a Vár utczából, és nem mer motzani.“ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530.

<sup>2)</sup> Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530. „...17. Fiat haec appellata absque odio, et personali subsumptione, ego rem meam non ago, sed Parochiae, cui iuravi...“ Так пише М. Лучкай дня 17. октября 1842. к еппу Поповичу.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 200. Districtus Gálszécs. Num. 289. Distr. Turczensis. — Num. 720. Distr. Turjensis. — Num. 721. Distr. Nyirensis. Num. 722. Distr. Szatmar. — Num. 1010. Distric. Karász. — Num. 1022. Distr. Vereczkensis etc.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 6. Febr. „Num. 478, Unghvariensis VADiaconus et Praepositus Rssmus Michael Lucskay refert in suo Districtu nullas Scholas Parochiales reperiri. — Cum gravissimi momenti isthoc negotium in hoc Districtu iusto tepidius tractatum fuisse videatur, hinc referenti VADiacono, eique subordinatis Parochis concedi, ut editum sub num 150./1840. quoad introducendas Scholas Parochiales Statutum, quo ocyus punctualiter effectuare, sicubi vero in aliquos alius impingerent, tales pro medela horsum remonstrare meminerint.“

<sup>5)</sup> Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Annus 1843. „N. 2. Rssme VADiacone, et Praeposite, fili in Christo Carissime! Cum perhibente inexpectata Rssmae D. Vestrae sub Num. 30. a. c. Ratione Parochiarum Districtus sui Scholarum horsum facta Relatione deutrale Scholae, sine quibus utpote recta moralis Populi educatio nec quidem cogitari potest, ad respectivas Parochias nec hactenus introductae sint, gravissimique momenti isthoc negotium iusto tepidius in hoc Districtu tractari videatur, idcirco eidem Rssmae DVtae hisce serio committo, ut concernentes Districtus sui Parochos ad editum abhinc sub Num. 150./1840. intuitu Scholarum Parochialium Statutum quo ocyus punctualiter effectuandum, sicubi vero in aliquos viribus suis haud removibiles obices impingerent, ad tales, pro medela in specifico, et circumstantialiter, atque relate ad quamlibet Parochiam, separatim horsum remonstrandum sub comminatione securituae secus strictioris animadversionis inviari velit, posteaquam enim hujusmodi



хах<sup>1)</sup> округа ужгородского, вдовицях священнических<sup>2)</sup>, протоколы о визитѣ парохій округа<sup>3)</sup>, як и рахунки их<sup>4)</sup>, також протоколы записанѣ на ярных и осѣнных соборах округа<sup>5)</sup>, о спадщинах<sup>6)</sup>, котрых еще вѣн був назначенный титором, о будовлѣ новых парохіальных будинкѣв<sup>7)</sup>, або иных важных справах поодиноких парохій и конечно иншѣ намѣстническѣ доклады, информаціѣ и табелы<sup>8)</sup> и поодинокѣ случаѣ, як од него запрошенѣ<sup>9)</sup>.

На кѣнци треба нам спомянути, що Михаил Лучкай о своѣй парохіи ужгородскѣй представив численнѣ предложеня и сѣ суть в сѣм роцѣ найинтересантиѣйшѣ. Уже бо розбиралисьме мало переже становище, яке вѣн заняв в оборонѣ праз ужгородскѣ парохіѣ. Вѣн поступовав из того принципу, що вѣн достав презенту и инвестиру города Ужгород без жадного выимку, зато що его духовна власть розшираеся на всѣх греко-католикѣв города сего, якѣ не принадлежать к якѣйсь другѣй парохіи, або не суть вынятѣ уже церковными законами из пѣд его власти, як пароха. Вынятѣ бо суть законами церкви католическѣ, як само собою розумѣеся: епископ, члены капитулы, кромѣ сего духовна семинарія и препарандія, якѣ мали своего од епископа постановленого духовника (директор спиритуал). А позаяк другоѣ парохіѣ не було, зато всѣ другѣ особы принадлежали — як Михаил Лучкай держав — до его парохіѣ. И без супереки в сѣм мав вѣн правду. И як боронив свои права парохіальнѣ против капитулы, право так защищав и против пароха латинского обряда. Дня 10. 11. и 20. января, потѣм 17. февраля, дале 10. апрѣля заявляє епископу<sup>10)</sup> такѣ случаѣ, де парох ужгородский латинского обряда греко-католических вѣрникѣв неправильно перебрав, повѣнчав або похоронив и так окривдив его в штоловых доходках и просить се навернути. Из высше приведеного принципу просить дня 15. мая, абы в Великдень в катедральнѣй церкви не благосло-

*Scholae in aliis Districtibus sensim jam inducantur, a Districtu quoque Unghvariensi, si non plus adminus tantum quantum alibi fit, merito expectari potest. Caeterum etc... Unghvarini; die 6. Februar. 1843. Basilius Eppus m. pr."*

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 2242. 3715. — <sup>2)</sup> Ibid. Num. 3713. —

<sup>3)</sup> Ibid. Num. 900. — <sup>4)</sup> Ibid. Num. 901. — <sup>5)</sup> Ibid. Num. 947.

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 621.—818. Massa Dubayana. Num. 2401. Mas. Jaczkovics. Num. 998. Chnátizsák. Num. 3249. Massa Bacskay etc.

<sup>7)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 3829. Csieser. Num. 3391. Kereknye. Num. 3227. Radváncz.

<sup>8)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 130. 3441. 4215 3949. Num. 4214. etc.

<sup>9)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 958. 959. 1011. 1141. 1457. 1521. 1726. 4215. 89. etc.

<sup>10)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 11. Januarii Num. 119. „...quod Paro-



вили брашна рано в 6., або в 7. годину з читаною службою<sup>1)</sup>. Но що сеѣ просьбы консисторія не сповнила, ани казати не треба.

Єще одно треба спомянути. З початком року сего занималася консисторія думкою, якбы підняти литературну культуру нашого сѣльско народа. Сталося се на предложєня о. Павла Кутки, пароха в Тихом, який був засѣдателем консисторіѣ и то предложив був року минулого 1842. еще<sup>2)</sup>, що если бы кождый вѣрник г а з д а подаровав двараз в роцѣ на Рѣздо и на Великдень одного гроша (2 або 3 крайцарѣ), а кождый желляръ же пѣв-гроша, тогда за пять рокѣв зобрав быся знатный капитал, из котрого мож бы пару молодых хлопцѣв выучити в школах и сѣ вернувшись пѣдняли бы культуру и самого села и селян. Консисторія приняла сю думку и що-бы здѣйснити ю, выдала всѣм намѣстническим округам на мѣнїє, абы выявили, ци мож бы се перевести, або еслибы годѣ перевести ю, най заявлять, як и чим мож бы пѣдняти литературну культуру сѣльского народа<sup>3)</sup>. Выдано се и Михаилу Лучкаю, як намѣстнику и через него округу ужгородскому<sup>4)</sup>. Интересантно булобы знати становище, яке заняли Михаил Лучкай и его округ, но на жалѣ на се нич зазначено не мож було найти. — Так видится, що се саме мовчанє є одвѣтом.

chus Unghvariensis L. R. suum. fidelem graeco cath. Georgium Orosz ad latinum R suscepit....“ Die 17. Februarii. „Num. 701... refert hujatem Parochum Rssmum D. Josephum Schmuizer personam Graec. Cath. Julianam Toth sepelivisse, una stolam funebralem praetendit....“ Cf. Num. 1521. — Die 20. Januarii. — „Num. 282...“ intuitu illegaliter copulatae per hujatem R. C. Parochum Rssmum D. Josephum Schmuizer Graeco-Cath. personae Annae Novák relatio....“ Cf. Num. 1141., гдѣ пред-ложить крестный лист сеѣ Анны Новак.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1843. die 15. Maji., Num. 1977.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1842. Num. 3956.

<sup>3)</sup> Protocolum Dioeces. Anni 1843. die 3. Martii. Num. 909. Consistorii hujus Assessor AR. Paulus Kutka Parochiae Tichensis Administrator ad promovendam Populi culturam illud statui posse opinatur principium, ut quilibet colonus per binas vices in festo quidem Nativitatis unum, et Ressurrectionis unum grossum Cm, inquilinus vero medietatem offeret, e quo oblato aliqui e plebe in Scholis publicis educarentur, et hi exculi domum redeuntes populares suas ad culturam litterariam etiam in statu plebejo colendam excitarentur. — Principium isthoc cum universo Clero eo scopo communicandum esse, ut quilibet Districtus de eo opinionem suam depromat, an principium istud in effectum succedere posset, aut si id ineffectuabile, aut a scopo abludens esse videretur, aliud quodpiam principium proponat, quo Culturae litteraria Populie effectus feliciter succedere valeat.“

<sup>4)</sup> Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Annus 1843. Num. 3.



## Х.

Число вѣрникѣвъ ужгород-цегольнянскоѣ парохіѣ. — Послѣдне письмо. — Смерть Михаила Лучкая. — Умер несподѣвано принявши св. Тайны. — Похованый в криптѣ пѣдъ капицею. — Причина смерти: давня хворота. — Доказ секціѣ лѣкарѣвъ од еп. Поповича высланных. — Спадщина Лучкая. — Довги, вѣрителѣ. — Тестамент. — Що и як подала конзисторія сестрѣницѣ Михаилу Лучкая? — Нѣтъ из чого выплатити вѣсѣ довги и требованя. — Нѣтъ мармурноѣ таблицѣ ани фундаціѣ. — Исторія Михаила Лучкая. — Благодарнѣсть потомкѣвъ. — Рѣк: 1843.

Кѣнцемъ ноября дня 28. М. Лучкая заявляє<sup>1)</sup> конзисторіѣ число вѣрникѣвъ своѣѣ парохіѣ, бо возваный був на се, позаяк в попереднѣй своѣѣй заявѣ из дня 22. ноября предложив се число ошибочно, но и туй видить ся буги ошибка и се зато, бо минулого року для Шиматизма, як и теперь—заявлено вѣрникѣвъ 3068., а не 2500, як теперь. — Бо тогды не мож се полагодити з Шиматизмом року 1846., де причислено катедральнѣй парохіѣ вѣрникѣвъ: 310, а городскоѣй (цегольнянскоѣй): 1911<sup>2)</sup>.

Се є послѣдне письмо Михаила Лучкая до конзисторіѣ, бо пару днями посему дня 3. декабря несподѣвано умер. Слѣдуючого дня 4. декабря заявляє урядово смерть его тогдашный конзисторіальный нотарь епархіальному правительству з тым, що Михаил Лучкай вы-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 28. Novembr. Num. 3942. „Unghvariensis Districtus VADiaconus ad Num. 3868. a. c. refert Parochiam suam Unghvariensem 2500. animas numerare.... „Но минулого року заявлено було: 3063. (Нум 3868./1843.) — так ся указує, що видав Лучкай туй уже вычислив був вѣрникѣвъ к катедральнѣй церкви причисленных.

<sup>2)</sup> Vid. Schematismus Dioecesis Munkácsiensis. Anni 1846, pag. 209. „Unghvar. R. Cam. Oppidum. — Parochia Congr. anno 1575. jam exstitit. — Ecclesia Paroch. mur. ad Transfigurationem Christi Domini, anno 1678. erecta, et vigore Brevis Apostolici, Rómae ex Secretaria S. Congregationis Indulgent. die 24. Aprilis 1838. emanati, pro Festo Transfigurationis Christi Domini perpetua Indulgeniis provisa. — Domus Paroch. mur. Patronus: Excelsa Camera Regia Hungarica Aulica. — Lingua Ruthenica et Hungarica. — Habet Scholam Syst.—... In matre: Animae G. R. C.. 1911. Мало выше приведно було о катедральнѣй церкви.



сповѣдався и несподѣвано нагле умер, спадщину тотчас в присутствѣ каноника Александра Ладыжинского и двух кураторовъ церкви ужгород-цегольнянскоѣ запечатавъ, теперь же просить выдати розпорядокъ з оглядом на его спадщину<sup>1)</sup>. Епископ Попович созвавши деканониковъ и засѣдателѣвъ конзисторіѣ, потримав конференцію, де з жалемъ приняли до вѣдома, що высокопреподобный Михаилъ Лучкай, парох и намѣстникъ ужгородский, придворный протоіерей свѣтлѣйшого князя Люкки, 3. декабря в роцѣ 54. жизни, а священства 25. неожиданно переселився до вѣчности<sup>2)</sup>. Постановлено умолити Бога, чтобы дав упокоившомуся вѣчный покій, а из огляду на его спадщину выименованный каноникъ Теодоръ Чопей в куратора, доданный же к нему конзисторіальный нотаръ Іоаннъ Михалій из Апшы, абы по приписамъ конзисторіѣ старалися о спадщинѣ, все наворачнули на назначеннѣ цѣли, а рахунокъ подали конзисторіи<sup>3)</sup>

Михаилъ Лучкай похованный в криптѣ пѣдъ каплицею, яка его старанемъ выбудована коло церкви парохіальноѣ<sup>4)</sup>. Дня 5. декабря еп. Попович повѣривъ засобляти его парохію тогдашнему капеллану Іосифу Унгварію, а веденя намѣстничества передавъ Михаилу Цупракови, нотарю округа ужгородского<sup>5)</sup>. А сучасно выголошенный конкурз на парохію ужгородску по всѣхъ руськихъ околицях<sup>6)</sup>, як се стоить в приказѣ епископскѣмъ; а од 1. января слѣдующого року епископъ Поповичъ выименовавъ в администратора новопосвященного о. Ан-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 4. Decembr. „Num. 4020. Notarius S. hujus Sedis A. R. Joannes Mihalyi de Apsa refert, quod Parochus et VADiaconus Unghvariensis Michael Lucskay die 3. Decembris a. e. elicit a S. Confessione anno aetatis 54. insperate e vivis ereptus sit, substantiam ejusdem praesentibus Rssmo Alexandro Ladizsinszky Canonico, duobus Ecclesiae Czeholynensis Curatoribus obsigillavit una Congruos Ordines ratione ejusdem substantiae edi petit.....

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. 4. Decembr. Num. 4021.

<sup>3)</sup> Ibid.

<sup>4)</sup> Як се записано в матрицѣ усопшихъ парохіѣ Ужгород-цегольнянскоѣ року 1843.: „1843. decemb, 3-án temett, decemb. 5-én Lucskay Mihály. Prépost — Parochus — Alesperes, Unghvári kápolna kriptában, a halál oka: brant.“

<sup>5)</sup> Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 6. Decembr. Num. 4059.

<sup>6)</sup> Конкурсъ выголошенный до кѣнця мѣсяця февраля 1844. — Завдали же просьбы из повсюду не лиш из руськихъ округовъ, такъ о. Павелъ Кутка, администраторъ тишанский; — о. Василій Валковский, парохъ сукмарский, — о. Александръ Лабанцъ, парохъ михайловецкый, — о. Андрей Голошнай, архидіаконъ земплинскый, — о. Іоаннъ Ляховичъ, архидіаконъ саболчскый, — о. Стефанъ Пасторъ, парохъ добрянскый, — о. професоръ — о. Георгій Сабовъ, о. Василій Чобаль, парохъ Каллов-шемянскый, — о. Іоаннъ Попп, администраторъ напкорскый, — може и другѣ. Гляд. Protocolum Dioecesis. Anni 1844. — А выименованный в пароха города Ужгородъ о. Іоаннъ Ляховичъ, архидіаконъ саболчскый, парохъ дорогскый дня 14. юнія 1844.



тонія Бокшая, цозаяк о. Унгварій вийшов на парохію корумлянску, на котру завдав свою просьбу и достав<sup>1)</sup>.

Причина смерти Михаила Лучкая була его давна хворота, як се представляють лѣкарѣ, котрых еп. Попович выслав був на се, бо при секціѣ его трупа становлено се, о чѣм уже 7. декабря завдали свою урядову лѣкарську релацию<sup>2)</sup>. — Ёще спадщина не була списана, а уже предлагали свои требованя наслѣдники<sup>3)</sup>. Перва була его сестриничка Юліанна Матяцко<sup>4)</sup>, донька сестры М. Лучкая Катерины, яка оддалася за учителя Димитрія Матяцка, як се уже выше сказано<sup>5)</sup> и котра просила деякѣ рѣчи из спадщини уйка свого. Вырѣшеня конзисторіѣ оддалено на пѣзднѣйше. — Дня 15. декабря высланѣ кураторы спадщини предложили конзисторіи список спадщини и его тестамент, який зроблений ёще року 1831. и котрый найшли mezi его книгами и письмами<sup>6)</sup>. Сей тестамент дуже интерес-

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1844. die 1. Januarii Num. 2. Михаил Лучкай був парохом за 16 рокѣв Пѣд сим часом мав слѣдующих сотрудников: 1.) о. Теод. Головач. 2.) о. Александр Лабанц чина св. Василия В., 3.) о. Авксентій Францовский Ч. Св. В. В., 4.) о. Исаяс Исаевич Ч. Св. В. В., 5.) о. Александр Мигалич. — 6.) ново-посвященный о. Андрей Кечкейш, 7.) о. Иоанн Балог, 8.) о. Иосиф Унгварій, 9.) о. Варнава Дропчак Ч. Св. В. В. 10.) о. Иоанн Кардош, пензіованій священник, 11.) о. Теодор Кимак, 12.) о. Діонизій Хрепта, 13.) ново-посвященный о. Василий Яромис, 14. о. Иоаниціи Смѣляк Ч. Св. В. В. 15.) о. Иосиф Унгварій.

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 7. Decembr. „Num. 4065. J. Cottus Ungh. ord. physicus Ioannes Maurer, item secundarius Sp. Stephanus Siró, ac Chyrurgus Egregius Antonius Troll ad gratiosum suae Illatis Eppalis mandatum de peracta sectione Praepositi et Parochi Unghvariensis Rmi condam Michaelis Lucskay inopinate mortui una, ac de morbi, e quo decesserat circumstantiis Relationem praestant. Relationem hanc in proximo Consistorio publicandam esse.“ Num. 4086. „...Cum juxta tenores, exhibiti hujus attestati, insperata Parochi et VADiaconi Unghvariensis condam Lucskay mors repercusso ad interiora chronico ejus morbo, quo pie denatus pluribus annis laborasse asseritur, adscribi debeat, idcirco attestatum isthoc pro statu notitiae sumptum ad acta reponi.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4157. ad subsidium viduarum. Num. 4174. 4376. Num. 4238. Lakartensis Ecclesiae Curatores. — Многѣ же поставили свои требованя лиш слѣдующого року 1844. и пѣзднѣйше.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 11. Decembr. „Num. 4137. Julianna Matyaczko neptis Rssmi condam Michaelis Lucskay, orat sibi nonnullas res e massa ejusdem dari...“

<sup>5)</sup> Вѣнчалися в В.-Лучках дня 7. ноября 1812., як в матрицѣ стоить: Copulavit „Andreas Romzsa: Demetrius Matyaczko — Catharina Papp, Cantoris filia, testes: Theodor Csvily, Theodor Chorké, Ioannes Volosin 7. Novembris 1812.“ Сей Матяцков як препарандист выименованный на рѣк 1810/11. в Чинадѣве, потѣм до Руського, Ракошина и од року 1814/15 до Великих-Лучок, як се передає державный шкѣльный инспектор в своѣм протоколѣ, що уже выше приведено.

<sup>6)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 15. Decembr. „Num. 4236. Constituti



сантний и зато треба мало близше займатися ним. Тестамент писав Михаил Лучкай власноручно року 1831. дня 11-го августа, одже потому, як вернувся из Люкки, в час великої холеры. Підписали же разом з ним пять притомных свѣдкѣв власноручно и подтвердили своими печатками. Має девять точок. В 1-ой виявляє своє жаданя, абы поховали его в церкви его парохіальнѣй в крипту, з оглядом на се дарує церкви 100 флор. в фундацію, одсотики сеї суммы мають так дѣлитися, що три флор. церкви приходять, а пароху рѣчно за одну службу 2 флор., дякови же один флорен. 2) Если бы не у церкви погребли его, просить над гробом поставити камѣнный крест; но на каждый случай фундація зѣстане, а кромѣ сего жєлає поставити его коштами одну таблицю из червеного мрамора в стѣнѣ своєї церкви, де маються написати его имя и головнѣйшѣ дати житя, що вѣн передає<sup>1)</sup>. 3) Отцю своему оставляє 100 флор., также и чотырьом сестрам и одному братови, як каже нещастному Іоанну<sup>2)</sup>. 4) Оставляє своєї сестриницѣ Юліаннѣ 100 флор. и швайцарску корову и сѣберный нѣж, ложку и вилочки<sup>3)</sup>. 5) Илиі Загурскому, який од давна є коло него, 50 флор<sup>4)</sup>. 6) Всѣм служачим просить виплатити цѣлурѣчну платню их, а кромѣ того каждому еще дати 10 флор. 7) Своим знакомым приятелям дарує в память деякѣ меншѣ рѣчи, англійскѣ бритви, столову годинку и третому два сѣбернѣ столовѣ

sub Nro .... a. c. substantiae Michaelae Lucskayanae Curatores Rssmus Csopey Custos. Canonicus, et A. R. Joannes Mihályi S. hujus Sedis Notarius conscriptionem rerum ad eandem substantiam pertinentium, cum adreperito pie in Domino requiescentis Michaelis Lucskay adhuc anno 1831. condito testamento exhibent..“

1) „2-о Extra Criptom sepelirer, Crux lapidea de meo sutastantia curetur, et sepulcro adplicetur. Sed in omnem casum manente puncto priori fundatione Tabula marmorea rubra Pestino procuretur, cui titulus meus cum sequenti biographio dato inseratur: natus in Lucska 1789. — Clericus Viennae 1813. — Ordinatus 1816. — Secretarius Epalis et Notarius Consistorialis 1818. — Parochus et VADiaconus Unghvar 1827. — Italiam, Luccam expeditus 1829. dumum redux recuperat Parochiam 1831....“

2) Ся точка перетягнена чорнилом, одже є явным знаком, що отець его який жив еще рока 1831. — умер.

3) Сѣ точки также крестнообразно перетягненѣ. — Кто був сей Илиі Загурский (Elias Zahurszky), не знаю зовсѣм, нич не удалося менѣ найти, або становити о нѣм. — Юліанна, сестринця Михаила Лучкая, була дочка Димитрія Матяцьова, учителя в В. Лучках и Катерины Попп, сестры М. Лучкая. — Одже Юліанна є сестра Михаила Матяцкова, которого уже выше спомянуто. — Кромѣ сего еще мали братѣв: Ананію, який року 1848. дня 21. декабря посвященный в священника, Георгія, який подѣбно посвященный в священника року 1856. 20. апрѣля од тогоже епископа Поповича, як се подає епархіальна книга посвященных. (Liber Ordinatorum) Кромѣ сего були и другѣ численнѣ сестры и братя.

4) Гляд. предидучу замѣтку.



накрытя<sup>1)</sup>. 8) Завѣщаває остальї маєток и книги свои продати на лицитаціи и выплатити, що фонду священнических вдовъ приходится и семинаріи и пензіюваным священникам, а що зостане по выплаченю всѣх изчисленых рестацій, на вернути на одну фундацію в розвиток руськоѣ литературы, або для выпечатаня книжок, або в гонорарѣ писателѣв<sup>2)</sup>. — Замѣчає, що ся фундація не може перевышати 400 флор. (т. е. 1000 ринских), а еслибы однак бѣльше позостало из его маєтку, просить роздѣлити вычисленным сродникам, або еще и другим, власне и внукам. — 9) В куратора сего тестаменту поставляє послѣднего каноника Дурянія и назначає ему за труды шѣсть дукатѣв, або еслибы вѣн не жив уже, тогды найвовѣйше выименованого каноника. Конечно вручаєся в молитву всѣм знакомым священникам.

Тестамент конзисторія поважно розбирала и не приняла за правосильный, бо и перечеркнутѣ були деякѣ точки, а доповнительно не подтверженѣ, а особенно позад то, бо не одповѣдав державным законам из року 1815. (закон 25.) и рѣшено так поступати, якбы и не остало жадного тестаменту<sup>3)</sup>. Однак конзисторія не хотѣла никак окривдити сродникѣв, дораз бо посему займаєся просьбою сестричники Михаила Лучкая Юліанни<sup>4)</sup> и так вырѣшає, що позаяк она за бѣльше рокѣв подавала вѣрну послугу своєму уйку, зато на певно теперь, коли оддалася<sup>5)</sup>, достала бы була<sup>7)</sup> од него домашне найпотребнѣйше нарядженя и позад се рѣшить выдати ѣй деякѣ

<sup>1)</sup> Ся точка бѣльшераз перетягнена. — Сѣ его пріятелѣ були: Стефан Петровай, Іоан Мункачій и Христофор Еккард.

<sup>2)</sup> „8—o Si ex rebus et libris mediante licitatione vendendis, posteaquam praeallata legata excontentata, et fundis Viduarum, Seminarii, et Deficientium per 5 fl. Cm. seu quinque fl. exoluti fuerint, quidpiam resultaret, convertatur in foundationem in promotionem Litteraturae Ruthenicae deservituram, et ex annuo interrussurio, sive libelli imprimi juventur, sive Authores honorarium accipiant, meorum manuscriptorum Ruthenicorum nec dum editorum ratio habeatur. Sed haec fundatio non excedat mille Rflnos Valut. seu 400. f. MC. si vero ex tota mea substantia adhuc plus intraret inter meos cognatos. superius nominatos, et remotiores non nominatos, sed nefors vivos, et potissimum ex Patruis nepotes, et neptes aequa ratione dividatur.“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4236.

<sup>4)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4237.

<sup>5)</sup> Свадьба сталася мало перед смертію М. Лучкая року 1843. дня 5. октобрия, як се свѣдчить матрика брако—вѣнчаных Ужгород—цегольнянскоѣ парохіѣ: „1843. Oktobr. 5. Balugyánszky András, Theologiae Professor, az én engedelmekkel. Mich. Lutszkay m. pr. megeskette: Hrehovcsák András gör. kath. 24. év, kispóp. Batskó és Matyaczko Julianna, gk. 21 év, hajadon, Unghvar. (Tanúk): T. Barna Gyorgy, Gregor Gergely, Rakovsky János. — Lakhelyők: Unghvar.

<sup>7)</sup> Отця учителя Деметрія Матяцкова конзисторія не споминає, хоть еще у-



меблѣ, столове накрытѣ, одну корову, одну тучну свиню и рѣзніе припасы, но пѣд тою выразною умовою, що єслибы остале наслѣдство не выстарчило покрити всѣ довги и вѣрителѣв, тогды треба буде продати и сѣ рѣчи<sup>1)</sup>. Се саме указує, що наслѣдство прощѣного М. Лучкая послѣ тогдашного списку ледвы выстарчало на покритя всѣх тягарѣв, дале указує, що прощѣный М. Лучкай лиш тогды оддав за муж свою сестриничку и що она з мужем не мала ани домашнього наряджѣня, ани не почала газдѣвство, се бо выразно каже рѣшеня конзисторіѣ. А позаяк довги и тягарѣ наслѣдства протягом часу росли и убѣльшались<sup>2)</sup>, зато само собою слѣдує, що не позостала за ним жадна фундація, ани при самѣй церкви парохіальной ужгородскѣй, но ани найменша табличка в церкви, посвящена єго памяти. —

Спадщина Михаила Лучкая не выстарчила дѣйстно на всѣ тягарѣ и довги, якѣ повстали протягом часу. Правда, що к сѣй спадщинѣ приходила бы и роковина од вѣрникѣв приходяча, що

чителем був в В. Лучках зачавши од шкѣл. року 1815/16. — Се указує письмо державного шкѣльного инспектора Кричфалушія из дня 23. августа 1837. до епархіального правительства. — Гляд епархіальн. архив. року 1837. Нумер. 928. — Деметрій Матяцков мав много дѣтей и бѣдно жив, що указує и то, що року 1922/23. просив од шкѣльного инспектора Кричфалушія дозвола, абы мѣг як учитель сучасно бути и церковником, як се записав в своѣм протоколѣ Кричфалушія:.. *Repertorium Actorum Scholarum Gr. Catholicarum...* „Annus 1822/23. Num. 11.“ — Єще року 1852. споминаєся в В. Лучках Деметрій Матяцков, як пензіованый учитель, жалобу завдає против пѣвця В.-лучанского. Гляд. *Protoc. Dioec. Anni 1852. Num. 2096. — 3348.* — Рока 1853. є учителем в Селменцу. *Prot. Dioc. A. 1853. Num. 3420.* А р. 1854. просит „первостепеное пѣвчество“ в Ясѣню. *Prot. Dioec. A. 1854. Num. 1190.*

<sup>1)</sup> *Protocolum Dioecesis. Anni 1843. „Num. 4237. Julianna Matyaczko Michaelis condam Lucskay e sorore neptis, quospiam articulos ex caducitate denati avunculi sui sibi resignari supplicat. Quamvis isthic supponatur, quod supplicans defuncto avunculo suo pluribus annis fidelia servitia praestando, ab eodem nunc ubi emaritata est, quidpiam pro instructione domus, inchoandaque economia omnino acceptura fuisset, quia tamen metus subversatur, quod substantia denati ad expungenda debita, haud sit suffectura, ex eo supplicanti articulos sequentes, uti: unam vaccam, saginatum setigerum, duos cubulos tritic, et zaeae majo, unum coretum lentium, quinque cubulos cyclaminum, unum coretum fabarum, medium vas brassicae, sex paria cultrorum, quatuor cochlearia ex Pakfong, et medium currum phoeni, duos lectos cum lectisterniis, unum canape cum quatuor sellis, unam mensam, unam Comot cistam, unum almarium pro servandis vestibus tamquam articulos ad instruendam domum necessarios; illa solum sub conditione resolvi, et aplacidari, quod in casum, si status activus caducitatis ad expungenda debita haut suffecerit, eotum isti articuli suppletorie ventui exponi debent.“*

<sup>2)</sup> *Protocoum. Dioecesis. Anni 1844. Num. 350. 407. 470. 408. 1451. 1456. 759. 1277.*



кураторы спадщини и прираховали к нѣй, но се не платили ани за житя Лучкая, тым менше мож було надѣяться, абы по смерти вы- платили, що правдиво було лиш требованя и довг на паперѣ, зато достав и прощ. М. Лучкай року 1831. доповненя конгруу сво- еѣ од ерара, бо коблины не платили<sup>1)</sup>). Се саме признае и куратор- каноник Теодор Чопей в своѣй реферадѣ право о сѣм<sup>2)</sup>). Ко- нечный резултат и стан спадщини прощ. М. Лучкая указуе предло- женя пѣд-куратора Юанна Мигалія из року 1846., коли вѣн урядо- на се вѣзванный од конзисторіѣ<sup>3)</sup> так реферуе<sup>4)</sup>): довги виробляють: 5019. флор. 51<sup>1/2</sup> кр., из сего заплачено до днесь: 2737 флор. <sup>1/2</sup> кр., еще трба бы заплатити 2282 флор. 50 кр. — На се покритя е оставша коблина, деякѣ книги<sup>5)</sup> и его исторія, о котрѣй дораз буде- ме говорити. Рѣшено сю исторію в Будапештѣ або продати и кон- зисторія становить як найнишу цѣну: 1000 флор., або—дати выпе- чатати, а се перевести повѣрено канонику Теодору Чопею. Но из обоих нич не сталося, ани до днесь, як всѣ знаем. Як переже ска- зано подержали ліцитацію на рѣчи наслѣдства Михаила Лучкая и обвязали и самѣ найблишу родину навернути и заплатити, чим зо- стали довжнѣ в наслѣдство. Так возванѣ Юліанна Матяцков и братя Михаил и Ананій, якѣ були уже священниками в Держу и в Шер- бовцях<sup>6)</sup>, кѣнцем рока 1849., абы заплатили свои довги за рѣчи из наслѣдства купленѣ на ліцитаціи наслѣдства прощ. Михаила Луч- кая.

Вмѣсто мраморного памятника, як се желав скромно поставити

1) Гляд. выше.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1845. Num. 2562. 2976.

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1846. Num. 3238.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1846. Num. 3654.

5) М. Лучкай давав свою Граматику даром и бесплатно всѣм, котрѣ запро- сили ю од него як автора, як се и выголошено в куренсѣ р. 1833. дна 31. декабря нум. 1649. Гляд. Protoc. Dioec. Anni 1833. die 31. Dec. Num. 1649. а сучасно проповѣди продавалися за 3 ерѣбнѣ.

6) Protoc. Dioecesis. Anni 1849. die 7. Nov. „Num. 2756. Néhai Lucskay vagyónának segédkezelője és sz. székijegyző stb. Mihályi János jelenti, hogy tőkési lelkész. tisz. Hrehócsák András s illetőleg felesége Matyackó Juliann 43 frt. 10 xr v., Derzsi lelkész tisz. Matyackó Mihály 3 frt. 57 kr. val. Serbóci lelkész tisz. Matyackó Ananiás 25 frt. 43 kr. összesen 72 frt. 50 kr. vál. néh. Lucskay vagyónának árverés alkalmával vett cikkekért adósok maradván, ezen tartozások lerovására őket felszólítani, vagy elhatározni azt, vallyon ők mint atyafiai fizetni taroznak-é? esedezik. — Az elsőre vagyis tisz. Hrehoczák András Tőkési lelkészre nézve azon körülmény forogván fel, hogy néh. Lucskay Mihály czeholnyai bucsú alkalmával 107 frt 55 kr. vál. szent. liturgiák szolgáltatására kapván, ő helyette 1468 — 844 számalatti rendelet következtében 50 szent liturgiát ingyen szolgálni kénytelen volt, ezen tekintetnél fogva tehát



в мурѣ церкви своєѣ прощѣный Михаил Лучкай, як литературный памятник залишив свою: И сторію Пôдкарпатских Русинôв.—Каноник Т. Чопей, як куратор спадщины прощ. Мицала Лучкай уже року 1843. дня 19. декабря заявляє, що найдено у прощѣного много писем из епархіального архива, кромѣ сего много акты принадлежачѣ к епархіальным протоколам<sup>1)</sup>. Розумѣся, що всѣ тѣ письма и акты епархіальный архиварь обв'язанный був чим скорше повернути до епархіал. архива. Кромѣ сего указує се без супереки, що М. Лучкай робив и працював аж до кôнця житя свого, до послѣдноѣ хвильки. Дальше того самого дня каноник Чопей заявляє и то<sup>2)</sup>, що найдена исторія в пять томах докôнченых, а шестый недокôнченый, яку прощѣный писав, разом з концептом и к сему принадлежащими актами и просить вырѣшеня. Но се оддалено на засѣданя конзисторіѣ, котре мало пôзднѣйше потримано дня 29. декабря, де занимались сим вопросом<sup>3)</sup> и рѣшено выдати для оцѣнки—рецензії и случайноѣ поправки засѣдателю конзисторіѣ Андрею Балудянскому, котрый в исторических вопросах є не мало зналый, як се указує и доказує его исторический твôр (скороченый учебник, компендіум). Що и яку оцѣнку подав Балудянский о творѣ прощ. Михаила Лучкай не важне, однак интересантно булобы знати, но не удалось ми найти, но достаточно указує спомянуте рѣшеня конзисторіѣ, котра оцѣ-

nékie a kérdéses 43 frt 10 kr. vál, tartozás elengedettik A másik két adós lelkész pedig adóságaiknak mielőbbi lerovására felszólíttatni fognak.“ Се конзисторіалне рѣшене указує и то, що найблишѣ родаки прощ. Михаила Лучкай були: Юліанна, Михаил и Андрий Матяцков, дѣти сестры его Каторина — Гляд. выс. стор. 121 замѣтка 5.

<sup>1)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 19. Decembr. „Num. 4279. Cath. Ecclesiae hujus Canonici Rasmus Theodorus Csopcy qua tutor massae Michaelis Lueskaianae Curator referendo inter scripta piaefuncti Rssmi condamn Michaelis Lueskay multa ad Archivum Dioecesanum pertinentia, Acta insuper etiam complura Protocollicis Dioecesanis haud inducta reperiri, orat... congrua disponi...“

<sup>2)</sup> Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 19. „Num. 4280. Idem Canonici compilatam per Michaelem condamn Lutskay Dioecesis hujus Historiam in quinque Tomis, una cum minutis et huc pertinentibus Actis, praesentando petit circa compilationem, ac editionem ejusdem operis, congrua disponi....“

<sup>3)</sup> Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 29. Decembr. „Num. 4436. Constitutus caducitatis Michaelis Lueskayanae Curator Rasmus Theodorus Csopcy Custos Canonici compilatam per Michaelem condamn Lueskay Dioecesis hujus Historiam in paratis quinque Tomis et sexto needum finito illa cum petitione praesentat, ut cum opus isthoc interventa repentina eruditi auctoris morte ex integro finitum haud sit, circa completionem et editionem illius congrua disponantur. — Antequam opus isthoc per cujus editionem et rei litterariae et Caducitati denati aliquid accedere speretur, prelo subjiciatur, idem fine revisionis et in casum etiam correctionis Assessori A. R. ac Clar. Andreae Balugyánszky, qui et secus per editum compendium, non exiguum historicae sua cognitionis specimen dedit, extradari...“



няла на 1000 флор. и из сего хотѣла покрыти всѣ довги, а кромѣ сего мы всѣ знаем один факт, що твѣр сей не выданный ани до днесь но як цѣнный хорониться. Но се вырѣшеня конзисторіѣ и зато значительно, бо туй точно и несуперечно становлено, що прощ. М. Лучай оставив за собою сей твѣр в шѣсть томах, из котрых пять цѣлком зготовив, а шестый не був докѣнченый. Сей твѣр прощ. Михаила Лучкая хорониться в епископскѣй библіотецѣ в Ужгородѣ и хотѣ не выданный друком, однак, зачавши од Андрея Балудянскаго и Дулишковича, дуже многѣ писателѣ користали из него до днесь<sup>1)</sup>. Сим поставив собѣ прощ. Михаил Лучкай правдивый памятник, бо хотѣ и не выдана его исторія, однак его имя жие и пѣзнаеся у нас и в свѣтѣ, де лиш занимаються исторією нашоѣ Пѣдкарпатскоѣ Руси.

М. Лучкай заняв перворядоне мѣсто mezi руськими и славянскими писателями уже од року 1831. своими творами: граматикою и проповѣдями, як се признали уже сучастники и за границею, так творами своими, як и словами, приходячи и нащивляючи его та называючи его призвищем: честный Лучкай и споминаючи его з великою почестію и за житя и по смерти. Так приходив нащивити его перед осенею р. 1835. Яков Головацкій, коли переходив Угорску Русь и також нащивив и Коляра, при кѣнцѣ из Пешту через горы нѣс книжки до дому, складаючи угольный камень до пѣднесеня русинѣв галицких, абы приготовить весну руськаго народа<sup>2)</sup>. Також року 1842. в мѣсяцю юлію

<sup>1)</sup> Надпис (титул) єъ., *Historiae Dioecesis Munkacsiensis per Michaellem Lueskay. Parochum quondam, et V. A. Diaconum Unghvariensem, ac B. M. Virginis in coelos assumptae Praepositum Luccensem compilatae.*, I.—VI. Tom. — Гляд. Записк. Наук. Тов. Шевченка. *Opus. cit.* Том. 125, Львѣв. стор. 64 — В Христоматіи Евменія Сабога *Opus. cit.* се стоить., Лучкай написавъ еще изрядное сочиненіе. „*Historia Carpatho—Ruthenorum.*“, находящееся по днесь въ 5 большихъ томахъ въ рукописи. Выдержки изъ него явились въ повременныхъ изданіяхъ. Симъ трудомъ воспользовался и Іоаннъ Дулишковичъ при составленіи своего труда., *Историческія черты Угро—русскихъ.....*“ стор. 193.—194.

<sup>2)</sup> Гляд. Др. Кирило Студинський, *Кореспонденція Якова Головацкаго*, в лѣтахъ 1835.—1849. У Львові 1909. стор. XIX. — СIII. — CIV. и лист. Івана Головацкаго до брата Якова. *Ibidem* стор. 103.—104.,.... Але Господь Бог печалился Тобою и вѣв за рученку по меже братію словенску; тут меже ними лебонь чи не друга твоя эпоха: познав есь честнаго Верещискаго, Лучкая; над Дунаємъ широким, поважным, под печю Отца Коляра споважнѣли и твои гадки... Побѣдивши нужду и тугу за родиною, повернув есь щасливо домов, хоч не раз, не два под тягаром покладу Твога и скарбовнѣ — книг — из безсиля стогнав, омѣввав на дорозѣ! — а Русалка Днѣстрова, Приповѣдки, Поход по Галицкой и Угорських Руси були первѣтками Твоихъ родолюбныхъ трудовъ....“ — Стор. 295. лист Николи Верещинскаго до Якова Головацкаго.



нащивив Ізмаїл Срезновский епископа Поповича и выдавця грамматики Михаика Лучкая в Ужгородѣ<sup>1)</sup>. Коли же року 1844. достали вѣстку од князя Люкки Карла Лудвика Бурбона, що Михайло Лучкай упокоився, з смутком умоляють упокой душѣ его<sup>2)</sup>. И се мѣсто, сю почестъ задержав Михаил Лучкай и до днесъ. Наше руське языкознаство и днесъ стоить на тѣй основѣ и в тѣм напрямѣ, якѣ подав Михаил Лучкай, а в исторіи и днесъ его исторія пѣдкарпатских русинѣв є жерелом для историкѣв и писателѣв.

Зато лиш обязкове почутя є памятати о нѣм и благодарно споминати его труды. Се выповняєся и тогды, коли благодарно потомство поставило его памяти многими десятилѣтями по смерти его року 1926. мраморову таблицю на мурѣ каплицѣ, де в криптѣ Михаил Лучкай похованый. И Михаил Лучкай заслужить се як наш перший филолог, писатель и историк — и як невтомный працовник духовноѣ и шкѣльноѣ и культурноѣ нивы нашего пѣдкарпатского руського народа через все житя свое.

<sup>1)</sup> Ibidem. стор. LV., Дуже гарний вплив на діяльність Якова Головацкого та інших сучасних діячів мав Ізмаїл Срезневський. В липні 1842. прибув він до Ужгорода, бачив ся там з епископом Василем Поповичем и видавцем грамматики Лучкаєм, по чім задержався по одному дневи в Мукачеві і Верецких, та через Сколе и Стрий прибув до Львова дня 19. липня.... — „Ізмаїл Срезневский був родом Москвич.“ Ibidem.

<sup>2)</sup> Ibid. стор. 107. Из листів Івана Головацкого до брата Якова. 1.) з дня 20. лютого 1844. „.....я каже — Herzog von Lucca.... споминав також про Лучкая и казав, що помер у Мукачевѣ.“ 2.) стор. 109. из дня 8. III. 1844. „.....Твой друг Юрій Петрович помер вже давно у Бѣлгородѣ яко профессор — святой упокой над его и над Лучкаевою душею...“ стор. 112. „И так зовяли нам Ходаковский, Илькевич, Лучкай. Вагилевич — Петрович — а може и Шашкевичеви не многося дивит....“



Др. Іван Панькевич:

## Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах.

### Часть I.

Покрайні записи в церковних книгах на області галицькій і підкарпатській притягнули увагу не одного дослідника історії, історії культури та й мови. Покійний канонік Антін Петрушевич використував їх вельми до своєї Сводної галицької літописі<sup>1)</sup>, Др. Іляріон Свенціцький, описуючи рукописи і стародруки ставропігійського музею у Львові, пильно випишує з кожної книги записи, котрі еще не використані та не оцінені ні зі сторони культурно-історичної ні зі сторони мови<sup>2)</sup>. Др. Гіядор Стрипський, дослідник культурного життя Підкарпаття, вже 20 ліг тому назад занявся був випишуванням таких записів на краях книг церк. передовсім Марамороша і публікував їх інколи в малярських періодичних виданнях а на послід недавно, указуючи в брошурі: „Гдѣ документи старшой исторіи Подкарпатской Руси?“<sup>3)</sup> на значіння полевих назв, мимоходом підчеркує вагу покрайніх записів в церковних книгах, бо „они дають нам вістку про основання приходу, будівлі церкви, імена священників і дяків учителів, про доріжню сьогочасну, про елементарні нещастя, війни і т. д. за цим для приміру подає кілька таких записок із книг церковних села Кумят, Копані був. угоч. жупи, Бедевлі, Драгова мар. жупи та еще кілька інших<sup>4)</sup>. Наконець і проф. А. Петров в праці *Príspevky k historické demografii Slovenska v XVIII—XIX století*“ указує на потребу систематичного збирання, публікування і студію-

<sup>1)</sup> А. С. Петрушевичъ: Сводная галичско-русская лѣтопись съ 1700-до конца Авг. 1772. I—II. Львовъ 1887—9; — Дополненія ко Сводной лѣт... съ 1600 — по 1700 годъ, Львовъ 1891. — Дополненія съ 1700 — по 1772 I. Львовъ 1896. — В першій томі „Сводной літописі“ на стор. 101 під р. 1726 маємо аж три такі записи.

<sup>2)</sup> И. С. Свенцицькій: Опись музея Ставропигійскаго Института во Львовѣ. Львовъ 1908. стор. 1—86.

<sup>3)</sup> Дръ Ядоръ Н. Стрипскій: Гдѣ документи старшой исторіи Подкарпатской Руси? О межевыхъ названіяхъ. Ужгородъ 1924. стор.

<sup>4)</sup> Дръ. Ядоръ Н. Стрипскій: ор. сѣт. стор. 60—65.

Науковий Зборник. Тов. „Просвѣта“. в Ужгородѣ т. VI. (1929).



вання дрібних джерел до історії поодиноких осад а між ці дрібні джерела зачисляє також і записи на церковних книгах<sup>1)</sup>.

Заки ще появилися згадані праці Др. Г. Стрипського та проф. А. Петрова, почав я записувати покрайні записи із книг церковних в цих селах, де доводилося мені бувати підчас моїх екскурсій діалектологічних. Передвсім від 1923. року не поминав я нагоди заходити до церков переглядати книги церковні, шукаючи передовсім рукописів. При цім впадали мені в очі часті записи в книгах печатних, що віддавали часто прикмети говору даного села. В них я добачав передовсім матеріали до історичної діалектології Підкарпаття, яке доволі бідне в цей матеріал а головно такий, про котрий можна з меншою або більшою певністю сказати, що він походить із руки писця місцевого або взагалі підкарпатського походження. Таких записів від 1923. р. до нині назбиралося у мене вже доволі багато а то із 50 сіл починаючи від Мараморощини аж до Спиша.

Зібрані мною записи видавалися мені вже достаточним матеріалом, щоби його оголосити друком в першій мірі як матеріал до історичної діалектології та дати при кождім записі пояснення граматичні. До матеріалу зібраного мною долучив я також і записи Дра Гіядора Стрипського із 18 сіл головно Мараморощини, записаних еще перед війною, що нині зберігаються в бібліотеці Наукового Товариства імени Шевченка у Львові — очевидно за згодою обох сторін, — а також один запис з Бедевлі, напечатаний Др. Г. Стрипським під іменем Я. Біленький в Записках Наук. тов. ім. Шев. у Львові т. 104. в статті: Угроруські літописні записки. Через це означаю записи Стрипського буквою С. а свої буквою П. Ці знаки уміщені перед кождим селом.

Записи на церковних книжках мають свою формулку, котру дяк або священник парохії чи церкви, для котрої книгу богослужбну куплено, уміщував звичайно на початкових листах книги на долинні. В цій формулці зазначувалося, хто, коли, за кілька грошей купив дану книгу, за що (найчастійше за одпущеня гріхів своїх і своїх родичів) а на кінці містилася клятва для того, котрий смівби цю книгу віддалити від престола даного храму. Це роблено мабуть для того, що книга була доволі дорога і що її страта не скоро була нагоро-

<sup>1)</sup> Prof. Dr. A. Petrov: Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVII, —XIX století s 8. mapami Praha, 928 стр. 46: Místní vědecké pracovníky upo-  
zoňujeme zvláště na nutnost systematicky sbíratí, uveřejňovati a zkoumati drobné  
iprameny k dějinám jednotlivých osad. To jsou: církevní matriky, proto-  
koly cirkvi někdy, „Dějiny“ far. kanonické visitace církví, zápisy v církev-  
knížkách....



джувана. Поза цими формулами рідко ішли доповнення про якісь події льокального характеру або і загального, як прим. голод, доріжня. Із таких записок по цілім ряді літ повстала так звана гукливська літопись, що починається роком 1661 р. а котру в цілости перепечатав Др. Г. Стрипський<sup>1)</sup>.

Писцями таких формул, як я вже згадав, були звичайно священники або дяки тої церкви, для котрої була книга куплена. Священники та дяки в XVII-XVIII. століття були мало образовані<sup>2)</sup> а крім того як кріпаки<sup>3)</sup> держалися звичайно своїх родинних місць або дуже близької околиці, і через це передавали, о скільки не відступали від заученого правописання, деякі особливости даного села. Іноді зустрічаються писці чужі по походженні, як то зазначено в записах села Копані був. угочанської жупи та села Старини був. земплинської жупи, які себе називають бакалярями. Такий степень удержували очевидно лише в колегіях, де учили і церковно-славянської мови а то могло бути лише в Галичині в колегіях василіянських або брацьких.

Лучалося також, що записи поставили писці тої околиці чи села, де книги куплено. Таким місцем був монастир в Красноброді був. земпл. жупи, що в двох випадках зазначено.

Відповідно до образования писців ішов почерк запису. Звичайно зустрічаємо записи наслідуючі друк а рідше записи курсивні, одповідаючі характерови курсива XVII—XVIII. вв.

І в курсивнім письмі відмічається неоднакові характері почерків особливо відносно їхнього викінчення.

Писець, що перейшов систематичну школу, мав не лиш красний почерк, але початкові букви були прикрашені. Се можна видіти на записах церковних книг в Гажині, котрі учинив гуменянський на-

1) Я Біленький: Угроруські літописні записки. Записки Наук. Тов. ім. Шевченка т. 104, стор. 73—81.

2) Др. Гіядор Стрипський: З старшої письменности Угорської Руси. Записки Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові т. 117—118.: „Іменно коли західна церков (латинська, протестанська) на перегони старається від XVI. віку наслідувати слова біблії що до научаня народів, — що зродило народні письменства, східна церков задовольнялася й тоді ще старим ладом вихованя давати тільки чорному духовенству по монастирях, а біле духовенство... залишати й надалі в повній темряві (стор. 180).

3) Др. А. Годінка в своїм творі „A munkácsi gör. kat. püspökség történető Budapest 1910 (Історія мукачевської гр. кат. епархії) стор. 715—716 каже, що аж до привілею Леопольда I. 1692 р., котрий зрівнав гр. кат. священників з латинськими, священники гр. католицькі були кріпаками і робили панщину. Це однак мимо привілею продвжалося аж до половини XVIII. віку.



містник (декан) Іван Ославіцький де Осла Долинович, що походив з Галичини і мусів там перейти відповідну школу. За це наслідування друку вказує все на невправність руки в курсивнім краснім почерку і свідчить лиш про недостаток школи в цім згляді та про самоуцтво.

На жаль не можливо мені тут подати фотографічні знимки таких записів для указання характеру курсивного письма віків 17. і 18., котрий не ріжнився від характеру курсива на других наших землях.

Загально прийняті тоді суспензії букв виражені у текстах через піднесення даних букв понад стрічку. Також зазначувані нами паврики межі двома приголосними. Подаю також різниці в ортографії *и, ѡ, ѣ, ѓ* В цім зляді записи Др. Г. Стрипського не подають нам ясности. Для того кожде „я“ у Стрипського передаю в згоді з більшостю текстів мною записаних також в Мараморошині через *и, а ѡ* там оставляю, де в його записі оно стоїть. Відносно *ѣ, ѓ, ѓ* Стрипський зазначає різницю, через то печатаємо всюди так, як в його тексті. Замітити треба, що уживання тих чи інших горі означених букв на передачу одного і того самого звуку не має в наших записах, що відноситься вже до XVII—XIX ст., ніякого значіння.

Відносно змісту записів ми вже раз спомянули коротко а тепер зазначимо подрібно, що в наших записах находимо, які важні факти або події. Наперед кождий майже запис споминає, хто купив книгу чи поодинокі жителі даного села, чи може священник. Так при кождім майже підписі вимінені суть імена та інколи і прозвища дарователів, свідків, запис писця и цим дають матеріал для генеалогії поодиноких родів. Вчисляти имена тут не будемо, бо при кождім записі найдемо їх кілька. — 2) Вісти історичні а) зовнішні:) війна Хмеля (Хмельницького) з Польщею і з нею звязаний голод — (Копаня 1649<sup>1)</sup>); б) внутрішні: напад Франца Ракоція на Мукачево 1703 року, розбиття церкви городської і оросвигівської (запис Мукачево монастир р. 1703); в) про давню назву села Невицка як Дунавец (Невицке 1782). — 3) Історія церкви а то: а) борба за православя та звязане з нею імя, діяльність та смерть полеміста Михайла Оросвигівського (Бедевя 1699) і тамже вістка про правосл. єпископа мукачівського Іоаникія, що опустив тоді Мукачів; — г) одинока згадка про істновання брацтва церковного в Гуменнім тай на Підкарпаттю взагалі. Згадка ця набирає особливого значіння, бо до теперь на области Підкарпаття нігде

<sup>1)</sup> Рік запису.



не стрічалисься із такими організаціями церковними в XVII. столітті. А правдоподібно це була організація подібна до тих, що поширені були на землях українських і білоруських від другої половини XVII. століття. Можливо, що це братство, оскільки оно не існувало вже ранше, оснував тодішній священик намістник Ославіцький, що походив, як указує назва його, з Галичини: — в) постанови сьвітського собору з р. 1692 (Вульховець, Учит. Еван. 1606) відносно церковних покут за всякі проступки а навіть за злочин<sup>1)</sup>; — г) згадки за монастирі в Бичкові (Тріодь 1742) та Клокочові (Службник 1730); — д) історія церкви села Дубровка ужгор. жупи, коли згадується в записі з р. 1696 і 1717 села Зняцьова, філіялки Дубровка, що в Дубровці церкви ще нема. Лиш в 1746. році Дубровка вже мала свою церкву, що виходить ясно із запису на книзі церкви дубрівської згаданого року. — 4) Старе право замирення убійства грішми (Раково, Октоїх 1700). — 5) Образовання священиків — Іван Ніжаловський, попович герлахівський, кінчить в році 1729 щасливо „грамматику“ в Уйгелю (Герляхів — Рукопис. Требник). — 6) Елементарні нещастя а то голод і тісноту на Русі і на Угорщині та пошести записує з причини війн Хмельницького копанський писар Тимотей на рукописнім Евангелію в Кумятах 1653 р. В Бичкові під роком 1748 записана доріжня, бо мірка пшениці стояла по 3 маріяші<sup>2)</sup> (Тріодь цвітна 1724)., В Тернові 1703 р. шишка поїла овочі і зробила велику шкоду (Евангеліє р. 1670). В Бедевлі 1710 мор, так само 1742 (болячка), а р. 1783 шишка, 1786 голод на Угорщині. Тісний рік був в краю і 1794., як то записано в Октоїху з р. 1739 р. в селі Хуньківцях. — 7) Дешевість та обильність грошей занотовує якийсь писець на Евангелію в Золотарьові мабуть під р. 1811—12 в часі обезцінення гроша, як се зазначає Я. Біленький в статті „Угроруські літописні записки“ стор. 84. — 8) Місце купівлі книг церковних записувалося рідше. А все таки деякі записи кидають світло на спосіб куповання книг в XVIII столітті. На існування книгарів (невідомо лиш чи сталих чи вандрівних) указовавби запис з р. 1746 на Трипіснцеві року 1717. села Купиновець коло Мукачева: Сию книгъ кспилъ емз... ѿ книгара Петра Полака. Мабуть і книгарь походив із

<sup>1)</sup> Відносно церковних соборів в Сиготі замічає Др. Г. Стрипський в поясненнях до сих постанов: „Так, як комітатські урядники держали що року свої виборні збори, держалися в їх присутности також і попівські собори звичайно в осени і то зараз після комітатських в самім Сиготі, де вибрано намістників (деканів) церковних.

<sup>2)</sup> Мірка = 8 літрів, маріяш = 40 крайцарів або 80 гел. передвоєнних.



за Карпат, на що указовало би його прозвище. Що книги купувалися за Бескидом (часто навіть рукописні, які замінювалися там печатаними — що доказують деякі рукописні книги, які знаходяться тепер в музею тов. Просвіта в Ужгороді), свідчать записи на рукописнім Евангелію р. 1668 села Тростяниця, (лиш з цього запису не ясно, чи крім риз церковних купили і книгу), на Трифолою (1735?) села Клокочова записано, що книгу куплено: *ѿ польскихъ люди.* В двох випадках маємо зазначену купівлю книг в монастирі краснобрідським (Хлівіще, Евангеліє 1716 р. та Пихні, Евангеліє 1689). — 9) В однім случаю (Сигот) занотований один звичай при збуренні дому.

Пристаючи до оцінки язикової наших записів, ми знов підчеркнемо їх вартість як матеріал до історичної діалектології. Заки однак приступлю до подрібнійшої оцінки цього матеріалу, позволю собі подати кілька вступних заміток.

Мова наших записок основується на церковнослов'янщині або славено-рущині, яку засвоїли собі в більшій або меншій мірі священники або дяки, справляючи церковні обряди. Як вже було сказано, виховання підкарпатського духовенства у віках XVII—XVIII., беручи на загальне не було високе, противно дуже низке, бо звичайно одбувалося дома, де батько священник приготував сина як свого наслідника<sup>1)</sup>. Шкіл того роду, як це було в Галичині або взагалі на українських або білоруських землях, не було. Може більше систематично ішла наука в школах монастирських а то лише від другої половини XVIII століття по зреформованні монастирів. Також богословська школа почалася лише до часів Мануїла Ольшавського в Мукачеві р. 1744.<sup>2)</sup>

В школах брацьких на українських та білоруських землях клали велику вагу на церковнослов'янську мову, до виучення котрої служили аж дві граматики а то Лаврентія Зизанія 1596 та Мелетія Смотрицького 1619 і її пізніших перерібок. Через це ми в текстах, що повстали на областях українських та білоруських видимо більшу послідовність та правильність в прависанні.

Такої послідовности або правильности годі шукати в текстах та взагалі в писаннях, що походили із пера підкарпатських священників або дяків згаданих вже віків, за виїмкою хиба письм, що виходили із канцелярій єпископських, як то можна видіти в текстах мараморсько-

<sup>1)</sup> В метриці села Блажів був. шар. жупи, що ведена від р. 1724 і єсть найдавнішою метрикою, яку я зустрічав, майже до кінця XVIII стол. повторюються священники з родини Манковичів.

<sup>2)</sup> Др. Гіядор Стипський: З старшої письменности Угорської Руси. op. cit. стор. 188.



го єпископа Доситея. І хоч текст їх писань бував церковнославянський чи пак славеноруський, то живі звуки як і форми а іноді і словар лишали великі сліди в цім тексті. Про це свідчилиби відомі нам тексти безумовно підкарпатського походження, як марамороське Няговське Євангеліє<sup>1)</sup>, Урбар Мармії Тересії<sup>2)</sup>, Гукливська літопись<sup>3)</sup>, численні тексти середньовічного роману „Александрія“<sup>4)</sup>. Путь ігумена Даниїла до Єрусалиму по списку буківським з кінця XVIII ст.<sup>5)</sup>, протоколи канонічної візитації округу вороновського<sup>6)</sup>, численні біблійні тексти, видані минулого року проф. Ю. А. Яворським<sup>7)</sup>. З під цього не виключаються і полемічні писання Михайла Оросвегівського з кінця XVII. століття, що був начитаний доволі багато в церковній літературі а особливо в святім письмі, текст котрих був печатаний на українській області<sup>8)</sup>.

До цього причинялася єще і тенденція XVII—XVIII вв. давати народови поучення церковні мовою простою<sup>9)</sup>.

1) А. Петровъ: Матеріялы для исторіи Угорской Руси VII. Памятники церковно-религіозной жизни угроруссовъ XVI—XVII вв. I. Поученія на Євангеліе по Няговскому списку 1758.

2) А. Петровъ: Матеріялы для исторіи Угорской Руси V. Первый печатный памятникъ угрорусскаго нарѣчія: Урбаръ.....

3) Я. Біленький: Угроруські літописні записки. Записки Наук. тов. Шевч. т. 104.

4) Др. Іван Панькевич: Тишівська Александрія, Ужгород 1922 (також „Науковий Зборник тов. Просвѣта в Ужгородѣ I. 1922) — Дальше виїмки з Пістрялівського рукопису Александрії з кінця XVIII ст. — Науковий Зборник тов. „Просвѣта“ в Ужгородѣ IV. 1925.

1) Др. Іван Панькевич: О путе Єрусалимской.. Даниїла архимандрита... в списку кінця XVIII. ст. — Наук. Зборник тов. „Просвѣта“ IV.

2) Проф. А. Петровъ: каноническія визитації 1750—1767 22. въ вармедяхъ Земплинской, Шарішской, Спишской и Абауйской а також Др. Иван Панькевич: Инвентарь (протоколы) канонических визитацій вороновского округу 1750-ых років під оглядом языковым. — Науковий Зборник тов. „Просвѣта“ в Ужгородѣ III.

1) Ю. А. Яворскій: Ветхозавѣтныя библейскія сказанія въ карпаторукой церковно-учительной обработкѣ конца XVII-го вѣка. — Науковий Зборник тов. „Просвѣта“ в Ужгородѣ V.

2) А. Петровъ: Матеріялы для исторіи Угорской-Руси VII., де крім поучень на Євангеліе по няговському спискові поміщені і виїмки із полемічного твору Михайла Оросвегівського „Іерея Михаила Оброна вѣрному члвку“. Петроград 1914.

5) А. Петров в своїм творі „Отзвукъ реформації въ русскомъ Закарпатіи XVI. в.“ Матеріялы для исторіи Закарпатской Руси VIII. Прага 1923. на стор. 41. обговорюючи значіння Нягівського Єванг. із сторони языкової каже ось як: „Поученія сами по себѣ — интересный культурно-историческій фактъ. Въ нихъ вырисовываются возрѣнія автора, далеко отшедшаго отъ тогдашняго православнаго карпато-русскаго общества. Самый существенный пунктъ-глубокое убѣжденіе автора, что „Слово Божіе, святое Євангеліе“ должно быть предлагаемо народу на его родномъ языкѣ, по просту, чтобы „разумѣли убогыи люде“. — А дальше за цим при-



В такому відношенні до церковнослов'янської мови стояли і наші покрайні записи. Та хоть тексти записів суть дуже подібні, писані по загально прийнятій формі, визначаються своєю короткістю, то все таки і там відбилися особливості місцевих говорів. А ці зазначення місцевих особливостей говірних тимбільше цінні, що вони не суть копіями текстів біблійних, що придержувалися деяких правописних традицій чи то середньо-болгарських чи там волоських XV—XVII. віків або славеноруських по Мелетію Смотрицькім. Правда, строго беручи, ми не маємо певних даних, що писець походив безсумнівно з цього села, де зроблений запис, но побутово історичні дані, як вже перед цим зазначено було, свідчать, що священники держалися з примусового положення свого села, або принайменше своєї околиці. Виїмок творять священники або дяки галицького походження<sup>1)</sup>.

Порівнюючи ці записи а передовсім їх діалектичні особливості, із місцевими нинішніми говорами, а це всюди констатував я на місці сам, а відносно деяких записів Др. Г. Стрипського в селах Руськова, Леурдина в Мараморозі порівняв із записами Івана Верхратського в його статті: *Das Mundart der Maramoroscher Ruthenen, Stanislau 1883*, та Дра Стрипського (Ядор) *Руська Читанка: Мукачево 1919* — прийшов я до пересвідчення, що вони віддають за малими виїмками, о скільки сконстатовано було чуже походження священника або дяка, вірно звуки а інколи і форми того села, де вони записані.

На скільки приходять деякі виїмки, то їх треба брати як зміни, які сталися бігом двох послідних століть. Це я зазначував у примітках до кожного тексту і старався дати цьому відповідне пояснення а також про це даю кілька заміток низше.

Відносно віку записів сказано вже було, що вони походять починаючи з кінця XVI. століття аж до кінця XVIII. а деякі з початку XIX віку. Найстарші записи походять з села Острожницької земплинської Верховини а то з р. 1592, писаний по всій імовірности в селі Пихнях, та із села Радвані над горішнім Лабірцем. З першої половини XVII. століття маємо 4 записи із різних жуп а то села Гавай (1637) земпл. ж., Раківця (1645), Кумят (1649), угоч. ж. Зняцьова (1649) уж.ж., — з другої половини XVII ст. 13 записів а то: Петрова (1697), Леурдана (1669) Руськова (1662), Сигот (1692), Терново (1664) всі марам. ж.,

---

водить погляди переводчика відносно проповідання Слова Божого попросту „чтобы каждый разумѣвъ (42). — Питанню переведу святого письма на народну мову в литовсько-польській державі посвячена третя глава згаданої праці А. Петрова.

<sup>1)</sup> Вони нерідко своє галицьке походження або зазначають своєю правописею, як то будемо видіти в записі села Копані угоч. ж., *Tomasz Bakalarz kopansky*, або се видно із їх імени (*Ославіцкий de Osla*).



Білки (1666), бер. ж., Кумяти (1653) угоч. ж., Зняцьово (1669) уж. ж., Пихні (1689), Гуменне (1695), Радвань (1698), Рафаївці (1695) земпл.ж., Буковець шар. (1690), всі прочі відносяться до XVIII. століття а один запис до початку XIX. ст.

З проводу короткості текстів, одноманітної форми та правописної і мовної традиції церковнослов'янської, що на церковних книгах й не дуже дозволяла простим вираженням із живими звуками, не можемо й чекати вираження всіх живих звуків та форм. Но все таки маємо там важні дані до історії звуків та форм. Ними суть: 1) — пересунення артикуляції **ы** вперед до середньопередного **и** (Ясіня, Рахів, Руськова, Леурдина Луг, Сигот, — марам. ж., Дубровка, Ляховець (але з застереженням), Лази, Хлівце (з застереженням), Клокочово — уж. ж., Сачуров, Рафаївці — земпл. ж.); — 2) пересунення артикуляції середньопередного **и** до передньоязичного **і**, вираженого через **ѣ** (Клокочово, Сачуров, Поруба коло Давидова, Острожниця, Гажин — земпл. ж.); — 3) перехід етим. замк. **о** на **у** (Луг, Бичків, Сигот, Терново, Вульховець, Новоселиця, Дубове, Драгово, Золотарьово — марам. ж., Раково, Пасіка, Невіцьке, Дубровка, Лінці, Хуньковець — уж. ж., Колониця, Колбасово, Острожниця, Гавай, Радвань — земпл. ж., Блажів — шар. ж.); — 4) перехід етим. зам. **е** на **ю** (Бичків — мар. ж., Раковець — угоч. ж., Зняцьово, Пасіка, Раково — уж. ж., Колониця, Острожниця, Рафаївці — земпл. ж.) — 5) перехід етим. зам. **о** на **і** переданий через **и** або **ѣ**, (Бедевля, Терново Волове — мар. ж., Блажів — шар. ж.); — 6) перехід етим. зам. **е** на **і** переданий через **и** в наростку — **єньє** (Радвань — земпл. ж.); — 7) перехід етим. зам. **е** в слові **шість** (**шѣсть**) на **ю** (Радвань — земпл. ж.); — 8) зуження **е** перед слідуєчим м'яким складом, передане через **и** (Білки, Тростяниця — береж. ж., Ляховець — уж. ж.); — 9) перехід **е** до **о** по **ж** в слові **жена** (Руськова, Сигот — марам. ж., Раково, Пасіка уж. ж.); — 10) передача м'якського довгого **ѣ** через **ов** (Зняцьово — уж. ж.); — 11) заміна **в** через **у** і на оборот **у** через **в** (Невіцьке, Дубровка — уж. ж.) — 12) асиміляція **в** до **у** перед **у** (Лінці, Лази — уж. ж.); — 13) перехід **л** на **в** в не замкненім складі (Бенядиківці, Блажів — шар. ж.); — 14) середне **л** (Ясіня, Рахів, Терново, Вульховець, В. Бичків мар., Раково уж. ж. — 15) пересунення артикуляції **к, г, ж, в** зад, наслідком чого **и** в сполученні з цими приголосними пересувається в зад і переміняється на **ы** (Руськова, Золотарьово, Драгово, Волове — марам. ж., Тростяниця (з застереженням) — береж. ж., Клокочово — уж. ж., Рунина, Острожниця, Старина, Пихні Радвань, Волиця, Р. Поруба, Поруба (коло Давидова), Гажин, Завадка, Седлишка — земпл. ж., Буковець шар., Чорна, Бенядиківці, Герлахів Блажів —



шар. ж.); —16) побіч пересунення артикуляції **к г х** в зад зазначується і друга більша передня, наслідком чого **и** по цих приголосних не переміняється на **ы** (Мукачово, Кальник, Тростяниця — береж. ж., Зняцьово, Дубровка, Середне, Дравці, Хуноковці, Хлівіще — уж. ж., Сачуров, Поруба (коло Давидова), Рафаївці — земпл. ж.); —17) твердість середнепіднебінних **ш, ж** наслідком чого **и** в сполучені з ними переходить на артикуляцію **ы** (Колокочово — уж. ж.; Колониця, Гажин, Завадка Седлиска — земпл. ж., Чорна, Бенядиківці, Герляхів, Блажів — шар. ж.) —18) м'яккість **ч** (Острожниця — земпл. ж.); —19) корональна артикуляція **ц** (Лінці — уж. ж., Волиця — земпл. ж.); —20) метатеза і випад **т** в групі **кт** (Білкі — береж. ж.) —21) переміна заднепіднебінного **к** на спіранс **х** в групі **кт** (Руськова, Терново — марам.ж., Поруба земпл. ж. —22) отвердіння зубних на кінці слів (Герляхів — мар. ж.) — 23) **ар** місто **ер** із **ьр** (Давидово земпл. ж.). 24) поява **н** по **м + ј** (Вульховець).

В області форм; 1) ассиміляція — **јо** пнів муж. до — **о** пнів в *instr. sing.* (Раково — уж. ж., Волиця — земпл. ж.); —2) ассиміляція — **ја** пнів в *instr. sing.* до — **а** пнів (Колониця — земпл. ж.); —3) *instr. sing.* — **а** та — **ја** пнів а також і *adj. fem.* кінчається місто на **ою, єю**, — на **ов, ев** (В. Бичків Сигот — марам. ж., Кивяждь — береж. ж., Колониця, Радвань, Волиця — земпл. ж., Буковець — шар. ж.); —4) окінчення, *loc. plur. masc. na:* — **ох** (Хуньковець) — **ѣх** (Рахів); —5) окінчення *nom. plur. adj.* на **ѣ** (м'яке окінчення) — (Невіцьке — уж.); 6) окінчення *loc. sing. pron.* на — **им** як в *instr.* (Герляхів — шар. ж.); —7) окінчення *nom. plur. adj.* на **ы** (Рафаївці — земпл. ж., Чорна, Бенядиківці — шар. ж.); —8) окінчення *instr. plur. na* — **има** (Хуньковець — уж. ж.); —9) окінчення 1. *plur.* дієслів на **мо** (Руськова, Луг, Новоселиця — мар. ж.). —Окінчення *gen. sing. fem.* **ја** пнів, та *nom. acc. plur.* цих самих пнів на **ѣ**, це продовження староукраїнського окінчення, яке діалектичного значіння не набирав для того, що оно однаке на цілій підкарпатській а і на українській мовній області взагалі.

Як було висше сказано, в цілости беручи, вичлені звукові та формальні явища відповідають і теперішньому діалектичному укладові Підкарпаття, то значить, що принайменше в XVII — тім столітті, коли вже і закінчився процес господарської колонізації Підкарпаття по нападі Татар в діалектичній відношенні не було великих пересунень, за виїмкою земплінської та угочанської жупи відносно етим. **о, е** в замкених складах. Правда, що наш матеріал надто малий, щоби судити про хід поодиноких звукових або і формальних процесів, що не відразу захоплюють всі фонемі, підходячі під даний звуковий закон, но декотрі явища, занотовані у наших записах, свідчать про це, що на їх областях дея-



кі звукові явища були відмінні від нинішніх. Це відноситься до села В. Раківця, де в супереч нинішньому етим. зам.  $e = \text{ѣ}$  в записі з року 1701 стоїть натомість: ю. Виходить з цього, що тоді звукова переміна етим.  $e$  на  $\text{ѣ}$  ще не була в говорі цього села а можливо і оклиці переведена. Пануюча давніше фонема  $e = \text{ю}$  або ще не щезала, або доживала кінця, піддержувана сусідніми марамороськими говорами на Великій Ріці біля Хуста, но відділена від них і адміністративно та широким пасмом гір, що і нині становлять границю говорів.

Цю думку потверджують грамоти XVI. і XVII. століття, що походять з недалекого села Імстичова та Заріча (Грамота Іоанкія Зейканя 1676 р. — *залугъ*, грамота презвитера заріцького з р. 1726: на *Мотруничовуй* загородъ) а також і деякі і нинішні фонемі так цього села як і околиці: *уд* того стали жиди підстриговаті — В. Раковець: Верхратський: Знадоби І. 146, *удти*, Ільниця, Верхр. ор. сіт. 148.

Зазначення в записі села Волового марам. ж.  $i$  на місці етим. зам.  $o$  місто нинішнього  $\text{ѣ}$  (писане через  $\text{ѣ}$ ) не дає нам певних даних, чи дійсно це одповідало 1793. року звукові  $i$  чи може близькому до нього  $\text{ѣ}$ , для передачі котрого не було в кириличній азбуці ніякого знаку.

Важне світло на переміни звукові на земплинській Верховині межі ріками Лабірцем а Цірокою кидають два записи з XVI. століття а то села Радвані та Пихонь, судячи по прозвищу писця „Миха ль Пыхынскы“ (теперь рукопис цей в Острожниці і обговорений при селі Острожниця), де замк. етим.  $o = y$  а  $e = \text{ю}$  в записі Пихонського — а  $e = i$  в записі радванським. Супротив цього, що нині у цих селах пануючим звуком на місці етим.  $o$  в згаданім положенні єсть  $i$  а на місці  $e$  також  $i$ , виходить, що в цім часі процес дальшої переміни  $o$  до  $i$  ще не був переведений а зачався лише процес переміни  $e$  на  $i$ , як то свідчить фонема: до заложини цркви.

Єще інтересніша є переміна зам. етим.  $e$  не на  $i$  ( $\text{ѣ}$ ) але на  $\text{ю}$  в слові *шістьнадцять*, що передано через *шюстнацѣть* (золотухъ). Що і це  $e$  могло підпадати діалектичним змінам, як кожде инше, що не стояло перед м'яким складом, свідчити можуть нинішні фонемі в селі Звалі над горішньою Цірокою на схід від Радвані: *šüst* (там кожде етим. зам.  $o$ ,  $e = \text{ѣ}$ ) або в селах Ольшавиця, спіш. ж., Блажів, шар. ж., та в околиці цих сіл: *šyist*. Длятого написання числівника шість через  $\text{ю}$  мабуть передає дійсно живий говор.

Такий самий стан відносно переходу етим. зам.  $e = \text{ю}$  панував при кінці XVII. і в половині XVIII. ст. в селах Гаваю і Рафаївцях земпл. ж. но дальше від Радвані на полудневий захід, де нині на цім



місці маємо чисте і. В записі Євангелія села Гавай 1637. р. стоїть: повѣтъ сръпковского (город Строків). В селі Рафаївцях аж два записи з кінця XVII і половини XVIII. ст. мають: Рафаювском, Рафаювецъ.

Оскільки написання з кінця XVIII. та из р. 1758 не передавали ще загально пануючого звук ю місто е в данім положенні, то принайменше могли они бути останком, зберігаючимся в назві цього села, що також має особливе значіння. Нині село називають по словацьки: *Рафайовце*, но в сусіднім селі Пискурівцях чув я фонему: до *Рафаївцу*.

Накінець еще кілька слів відносно упорядкування матеріялу. Поділив я його по розмежованні давних жуп, що має важне значіння і відносно границь говорів, бо жупні границі ішли звичайно за паспами гір, а крім цього они творили адміністративні цілости, які також не мало впливали на угруповання підкарпатських говорів. Села подав я не в порядку азбучнім але держався долин рік, що також подає ліпшу орієнтацію в порівнанні з границями нинішних говорів. В текстах часто подавав я на місцях зовсім нечитких або витертих і вирізаних точки а недостаючі іноді букви в скобки ( ).

Ужгород, Цвітна неділя (28. квітня) 1929.



## А.) *Жупа Марамороська:*

С. **Вышне Ясіня.** Біблія, рік? Запис ,аѳѣї (1763).

Сію книгѣ реченію Библію томъ ї нового завѣта кспилъ равъ вѣій Авка Гажега севѣ и... послѣдствующимъ чадомъ за золотихъ ѣ со прочими томами ветхаго завѣта належацими до ней рокѣ ѿ рождѣства хва ,аѳѣї.

Запис за виїмком писання и місто **ы:** за золотихъ, що відповідає і нинішним односинам під цим оглядом в гуцульських говорах, не носить жадної іншої діалектичної прикмети.

С. **Ясіня.** 1. Куренда сигітського вікарія Александра Рагадація року 1797.

,аѳѣз мца Івнига кѣре<sup>н</sup>д принахъ за сѣррекция.

Миръ и здравѣе

Извѣщаю ч. в. вашимъ же и<sup>x</sup> сѣцеленциа Єїпъ нїгъ роказати рачили, авы каждый Изъ ч. в. вашихъ М чи<sup>m</sup> скорѣе, колико на него оупало платити на инсѣррекция а ци оуже оупла<sup>t</sup>, ци нѣт; кедъ еще не выплатив, аво безъ мене и моего вѣсти і знанна не плативъ. Причину на сіе маю, тоже писмом выразити не совѣтно сужу. Оу Сиготѣ дна 33-го Івнига ѳчѣ Александръ Рагадацій вѣкарій.

Куренда сигітського вікарія Александра Рагадація із р. 1797. під оглядом язика виказує отсі характеристичні черти говорів марамороських, а то: 1) сполуку **d+j=ж:** сѣжс; 2) затрату м'якості **с** перед слідующим **ь** в цім случаю в середині слова: писмом. Ужиття слова кедъ місто марамороського **аж** зраджує походження письця не марамороське але більше західне.



## С 2. Метрика крещених дѣтѣ (1759).

За благвеніємъ Гда же его Исѣ Хрѣта тако и Превеще<sup>н</sup>аго  
ясне вѣкѣ(?) его милости Гдина Емандила Олшавского митрополити  
всета земли оугорскиа Списа ста Ещен<sup>н</sup>имъ Іереемъ Басііємъ Анд  
дрѣховичемъ парохомъ таскнскимъ Храма во<sup>р</sup>есеніа Гдна и с. в. м.  
Димитріа Рокѣ Бжїа дѣтѣ мѣта апрїліа з.

Запис на метриці характеристичний цим, що: 1) місто **ы**  
пишеса **и**, що одповідає живому говору ясінському: митрополити,  
2) передається середне **л**: Олшавского, 3) що в instr. sing. муж. жі  
пнів зберігається окінчення—**емъ**: Іереемъ Басііємъ Анддрѣховичемъ.

**С. Рахів.** Евхологїон (Требник), Львів 1695. р. Запис  
1824. р.

Еть илїа etc. Єїа книга рекомага требникъ, Еумевна Анддрѣхо  
вича естѣ, пароха Якна Раховскаго и Аксесора S. Sedis Venera  
bilis Consistorii Vicariatus Maramorossiensis prout et I. Cottus  
Maramorossiensis Tabullae Judriae Assessoris сей требник ко  
мѣ в...щегъ Еумевн Анддрѣхович... цили продати цили даровати оу  
воли его состоитѣ. Єїе писах оу Якна Раховѣ 18-го дня декем  
вріа рскаго оу четверѣ 1824. года Е. Еумевн Анддрѣховичѣ на  
сей час парохъ Якна Раховсїй

Anno 1825. 8-vo Aprilis Stilo novo hoc scripsi Akna Rahoviae.  
Hunc Librum Ritualet vulgo Требникъ vendidit Simeon Andrukovits,  
Parochus Akna Rachoviensis, ad Tibiscum filialem, Luhi, Stenyuk Vá  
szily Luhensis Parochianus emit et exolvit Rfnis 5-be m Conventionali  
monetae.

Родив ста оу Іаскню ѿ ѿца Басіліа Анддрѣховича и матери  
Агафїи, Басилчюка Івана дщери, года 1759. Крещенъ естѣ дѣ  
домъ своимъ, Романомъ Анддрѣховичомъ. Оженив ста года  
1775. оу Полщи на Космачи дщер Іванна Терлецка  
го, пароха Бышно Космацкаго<sup>1)</sup> дщер, Єленѣ оузїавъ. По  
свещенъ оу Унгварѣ Єїпомъ Андреємъ Бачинскимъ года 1781.  
мѣта юніа дня 29. Оу Мокрѣй на парохѣи бывъ 6 годѣк и

<sup>1)</sup> Підчеркнення Др. Г. Стрипского. Так само і в дальших текстах.



9 мѣсяцѣвъ, оу Трѣвѣшанѣхъ 13 годѣвъ на пароухи бѣвъ.  
Оу Раховѣ на пароухю прѣйшовѣ года 1831 (маѣ бути 1801,  
замѣтка Стрипського) мѣца Іюніа

Запис даѣ причинок до історіі роду Андруховичѣв. Замѣтне в записі то, що хотѣ писецѣ вихованій на Гуцульщині а дальше тамже більшу часть свого житя попував (Требушани, Рахѣв 36 літ), то залюбки уживаѣ діалектичних форм зовсім чужих гуцульському говору а то етим. замк. *о = у, е = ю*: Оу мокрѣй, годѣвъ, 9 мѣсяцѣвъ. Ці форми він пізнати або в дух. семінарії в Ужгороді, або в Руській Мокрѣй, бо був там за 6 літ парохом. Але цей короткий побут поза Гуцульщиною не оправдувавби зовсім до писання таких фонем. — Однак маємо там і явища характеристичні гуцульським говорам а то 1.) середне л мѣсто мягкого: *Басначска*; 2), в *inst. sing. муж. јо* пнѣв окінчення: —*ем* по ч однак — *ом*: *Яндрѣмъ Бачнскимъ* але *Романомъ Яндрѣховичомъ*; 3) Також *loc. plur. муж. — о* пнѣв зберігаѣ старе окінчення — *ѣх*, як і нині еше там можна почути: оу Трѣвѣшанѣхъ.

**С. Бочко Рахѣв.** Евангеліѣ, рік? Запис дѣчв (1792).

Бо имя ѿца и.... Слѣдѣющаа вѣчной ради памяти здѣвъписахомъ таже побожномѣ читателю изряднѣке же слѣжителю сѣгаго храма сего прочеште(?) *долност* (читай *должност*) бѣдетъ въ первыѣ волюбве ко ближнемѣ таже из правдывзаимственной при жертвѣ безкровной: сѣа ради почитанія бѣжественнаго трѣдолюбно сочинивших чинно помѣнѣти.

Изволеніемъ Бжїимъ и предстательствомъ Прѣблѣгословеннїа присно Дѣвы Марїи и всѣхъ сѣихъ начат сѣа созыдати храмъ сей въ веси Бочко-Раховѣ року Бж҃аго дѣчвго мѣца Ізніа дня г-го, тогда бо положихомъ торжественно ѿсновательнїй каменъ въ главѣ оугла со ѿписанїемъ въ той часъ щасливъ царствѣющаго Францѣшка втораго и Єппа Мѣнкачовскаго Андреа Бачинскїй и его вѣкарѣка Марамороськаго П. П. Алѣксандра Рагадзѣка мнѣ же сѣщѣ парохѣ тойже веси Бочко-Рахова въ нейже... (дальше не подано).

Запис без многих діалектисних особловостей гуцульського говору. Один раз стрічаємо заміну *ы* на *и*: *стихъ* одповідно говорам гуцульським.

**С. Руськова.** 1. Евангеліѣ, Львів 1670. Запис дѣчз (1697). — Тепер находится в Петровій-Красній.



Но имя ѿца і сна і стаго дѣа Яминь. Сію книгъ зовемѣю Євѣліе на престолное кѣпили рави бжїи обивателе села рускова на йма васи<sup>а</sup> кокова<sup>ч</sup> Фклипъ пѣниа<sup>ко</sup> за ѿпущеніе грѣхо<sup>в</sup> родичо<sup>в</sup> свои<sup>х</sup> та<sup>к</sup> те<sup>ж</sup> и за свое здравіе и спїне и ѿпущеніе грѣхо<sup>в</sup> жо<sup>в</sup> и дѣте<sup>и</sup> свои<sup>х</sup> и дали за не<sup>и</sup> Фклипъ коня оу ві золоти<sup>х</sup> воскѣ за золоти<sup>и</sup> фердил<sup>1)</sup> пшеніцѣ а васи<sup>а</sup> кова<sup>ч</sup> да<sup>л</sup> пѣтеро дровѣ дѣйникаѣ і придаемо сіе Євѣліе до церкви и храма в то<sup>же</sup> селѣ русковѣ ст іера<sup>р</sup>ха Хѣа ніколаа вѣчными часы, абы ей не важи<sup>а</sup>ста нѣхто ѿ того стѣаго храма ѿдалити ні попъ а ні дя<sup>к</sup>, а нѣ жаде(н) человек, а которы<sup>и</sup> важи<sup>а</sup> ей оукрасти, вѣди проклат анадема. Чинїлъ сѣ сей запи<sup>с</sup> в домѣ чест гдѣна Оїца Насилїа на то<sup>и</sup> ча<sup>с</sup> бывшаго сщє<sup>н</sup>ніка наше<sup>г</sup> в рокѣ дѣхчз мїца марта дня і Гавриє<sup>л</sup> Грекеви<sup>и</sup> обивател всего свѣкта сей записъ записовалъ.

Запис із 1697 року доволі старий, як на ці околиці і був зроблений в селі Руськовій, котрим кінчиться етнографічна та язикова українська область. В нім можна находити ці діалектичні прикмети, що єще нині живуть у Бичкові, як перехіднім говорі межі гуцульським і долішномарамороським. До них належать: 1) щезнення *ы* та перехід його до *и*, що находим лиш в деяких словах: золоти<sup>х</sup>, за золоти<sup>и</sup>, обивател. 2) Перехід етим зам. *о*—*у*, характерестичний долішним говорам марамороським, жив єще і в Руськовій і у нашім записі приходить раз в слові: дѣйникаѣ. На основі цього явища можна зробити заключення, що говір села Руськової не був гуцульський але перехідний, як бичківський. Середне *л*, пануюче нині в цілій Мараморощині, слідне в словах: Наси<sup>а</sup>, обивател. 4) *е* по *ж* переходить на *о* в слові жена gen. plur. жон. 5) Приголосний *к* в групі *кт* переходить в спіранс *ж*: хто.

## С. 2. Евангеліе, рік? Запис 1662.

Сїа книга рекоми Євгеліе коупи еи мѣж алекса в рускои сѣ подружню своєю Єрина и даде еи вѣ свѣжѣ црковѣ идиже е<sup>с</sup> хра<sup>м</sup> прѣвѣтнии параскыва да бжде<sup>т</sup> и<sup>и</sup> вѣчнаѣ памєт родителе<sup>и</sup> и<sup>х</sup> (= родителем нх розвязані румунські букви) Ѡевдоръ и мати его мрїа и подружїа его

<sup>1)</sup> Зрумунізоване німецьке слово Viertel = четвертина; ту четвертина кобла або міха.



аґиниѡ и ч<sup>а</sup>ди их грѣгорїи агаѡиѡ марїѡ козма сарж магдалиѡ порѣфирж  
и аритиѡ ѣ пезѡ Іѡна<sup>ш</sup>ко басыліе агелїнж на<sup>с</sup> тасїѡ Ѳеѡдорь да бѣдет  
и<sup>н</sup> вचना памѣт даже до се<sup>а</sup>маго рѡда ами<sup>н</sup> акто еи покѡситъ вѣзе-  
ти оукра<sup>с</sup>ти или прода<sup>с</sup>ти ѿ сєи светои цркви въ инж  
странж ѡ<sup>н</sup> да бѣдет прокетъ съ въсем родом своим ѿ бѣ и ѿ  
прїс<sup>т</sup>їи его Мїтрїи и ѿ вї е<sup>х</sup> ап<sup>с</sup>тло<sup>б</sup> и їїи (=318) сѣти<sup>х</sup> ѡ-  
тець и иматъ ча<sup>с</sup> сѣг<sup>н</sup>дое ікарїѡскы<sup>м</sup> ами<sup>н</sup> кѡпилъ сїѡ їѡгелїе егда  
бы<sup>ст</sup> па<sup>с</sup>тирь сєи сѣтѡи цркви Єрєїѡн рекоми гедѡ<sup>н</sup> Къ лѣ зро.

Запис замітний румунською ортографією. По к все стоїть ѡ:  
параскыѡ, ікарїѡскы<sup>м</sup>, а ѡ замінюєся через и та наоборот: прѣдвзныи  
чади, свѣтих ѡтець, пастирь, В написаннї Басыліе належить добачати  
пересунення артикуляції и до ѡ, що є характеристичною чертою по-  
граничних з румунською областєю етнографїчною (Ядор:  
Русько крайнська бібліотека Ч. 1. Читанка, Мукачево 1919,  
стор. 38.) Крім того стрїчаємо болгаризми: Басыліе, вѣзети, вचना,  
памѣт.

**С. Леурдина.** Апостол, Львів 1666. Запис ,аґаа (1669).

Но има ѡца и сїа и сїго дѣа ами<sup>н</sup>. Кѡпилъ сїю книгѡ реко-  
мѣю аїлѣ, Раѡкъ бжїї сємионъ Кириѡнъ и раѡ Бжїи грїгорїи оно-  
ѡришин си<sup>н</sup> за своє ѡпѣщенїе грѣхо<sup>б</sup> и за своїх родителєй живи<sup>х</sup>  
и оумерли<sup>х</sup> во [с]їго<sup>т</sup>ско<sup>м</sup> повѣтѣк в гараши в вишне<sup>м</sup> в сєлѣ в ле-  
оурдынѣк, за па<sup>с</sup>тва оугорски<sup>х</sup> пано<sup>б</sup> за корола паѣк мнѣа за  
вѣдки Архїєпїкопа сави, за шпа<sup>с</sup>тва Єго мати цога Кѡдїї и за  
сѣще<sup>н</sup>ника многогрѣшнаго попа игнатїа и дали єи до хрѡмѣ сїго  
архїстратїга мїхаїла и дали за книгѡ сїю рекомѣю аїлѣ злєти<sup>х</sup>  
сї оугорски<sup>х</sup>. Я хтоѡы єи мѣлѣ ѡдалити ѿ сїго хрѡмѣ прокѣлѣ бѣди  
анадема арамада сїми ѡци їїи иже в некеи рокѡ бжїого ,аґаа мїца  
фєѡрїа днѡ є по<sup>д</sup>писалосѡ.

Запис леурдинський визначаєся більшою скїлькостю примїрїв  
на затрату ѡ і перехїд його на и: си<sup>н</sup>, живи<sup>х</sup> и оумерши<sup>х</sup>, в вишни<sup>м</sup>,  
Сави і т. д. Явище це звязує Леурдину із говорами гуцульськими.

**С. Луг. 1.** Антологїон, Львів ,аґли (1738). Запис рїк?

Но има ѡца и снѡ etc. Єию книгѡ рекомѣю треѡлою кѡпила



громада лужанска до храмъ свтителя хѣа николаа за свое здоро-  
віа наймилошой и за прѣставашихъ сіа родителей своихъ до цркве  
своеи блаженой и далисмо за ню золотихъ трицять і пять а хто-  
би хотѣлъ еи ѿдалити ѿ сего храмъ сѣго, да дѣдетъ проклат  
анадема амин.

### С. 2. Тріодъ цвітна 1762. Запис рік?

Во имя etc. Сию книгъ рекомію триодъ цвѣтнью собѣ ку-  
пилъ михайло шачкагакъ затъ дѣлайки проданъ со женою своею  
Гафкею и со чадом своимъ василиемъ за дванацать сорокъцю жеби  
била на посадѣхъ и церкви и емъ и по смерти его жеби иншини.....

З двох записів лужанських запис Тріоди цвітної, що повстав  
мабуть в другій половині 18-століття, судячи по виданю цієї книги,  
дає приміри: 1) на перехід етимолог. зам. о на у: проданъ (= про-  
дановъ), 2) етим. зам. е на у: двацять сорокъцю, а також 3) на  
перехід ы на и: жеби била. — Другий запис на Антологіоні, мабуть  
з першої половини 18 стол. по році 1738. кромі, примірів на пере-  
хід ы на и: хтоби, золотихъ дає і приміри з конюгації на окін-  
чення першої особи множини, що кінчиться на мо: далисмо. Всі  
ті прикмети суть і нині характеристичними для говору лужанського.

### С. Великий Бичків. 1 Тріодъ цвітна, Київ-Лавра 1724. Запис з р. дѣмв (1742.)

Во имя о. и. с. и с. дѣха животворящей и неразделимой  
Троици в честь и в славу прчтой и преблагословенной Гжи дѣвици  
Мрїи іерарха хѣа Николаа и соборъ Архистраги Михаила сѣыхъ и оу-  
годниковъ бжыхъ. Книга сіа именованная Тріодъ Цвѣтнй ѿ мана-  
стыря или од обители стъ Бычкѣвскои воздвиженію чнаго  
и животворящего крѣт, положенно и ѿфированной его милост пан  
Грегорій Скренчѣхъ цемерман и собыкателъ бычкѣвскій из своєю мал-  
жонковъ панѣвѣхъ на имя Евдоѣїа или Одетѣв невошики покой-  
ника Сѣч мала донька за свое и своихъ с своихъ стронъ родителей и  
покрывныхъ грѣховъ ѿпущеніе и дѣшевное спасеніе в родъ вѣчнїе и  
род на хвалу бжѣ. Рокъ дѣмв. кѣпилъ за сіи си є шиснацятъ золот  
оугорскихъ и тогоже текѣщегого рокъ написанного лица мала дна ѣ



пред оного (?) Григорієм Бѣлака Пр. п. викарієм Мараморыш, при чѣмъ<sup>х</sup> ѿцѣмъ<sup>в</sup> Андрею (?) парохомъ Бычкѣвском и превелебнымъ ѿцѣмъ Гедевномъ<sup>в</sup> выш<sup>м</sup> описанномъ ѣ в обывтелѣк Бычкѣвской Игдменѣ: Крежницкомъ и на жды (?) заплаченна естъ выш<sup>м</sup> описаннѣю интенцію... часъ записанна и дарованна набожно оѣфированна (до) Монастыря до бычкова до новой выш<sup>н</sup>їо (и), то е ворохтинной<sup>1)</sup> цѣкви до храма собора архистратига Михаила набожный и бѣс оугодный оуч... вѣтъ им да прости и въ вѣки вѣкомъ амин. А кто вы тыже выше описанныхъ добродѣлювъ противъ волѣк и интенціѣк а стого монастыря бычкѣвского ѿдалил, нехъ вѣде проклят и амарата и во вѣки вѣкомъ амин. Дѣтало ста оу тои тѣснѣи гсѣ или рокѣ дѣмв коли мѣрка пшеници была по з маріаши и великий малай по з маріаши и было много огний.

Діалектичні явища: 1) Етим. замкнене о = у: бычкѣвской, ѿцѣк. 2) Етим. замкнене е = ю: добродѣлюв. 3) По к все пишеша и: въ вѣки. 4) Звукъ ы зберігаєся, хоть тамъ його нині зовсімъ нема: монастыр, выше, ктовы, бычкѣвскій, що приписуєся орографіі церковнославянскій. 5) Грецьке еѵ = о: Одогѣюв. 6) Середне л треба добачати в написанні: собивател. — 7) inst. sing. — ја та—а пнів кінчиться на ов: малжонков паніюв. Відносно ортографіі s—y запис неточний.

## С. 2. Тріодъ постна. Львів. Записъ дѣм (1740.)

Рокѣ дѣм дна кв. ноєвріа. Сіа книга глаголемаа Тріодъ постнаа кѣплена бычкѣвскимъ богобойнымъ по р а р і к и н о м<sup>2)</sup> Кѣзникъ Андреемъ который далъ золотъ оугосѣски<sup>х</sup> ї си ѣ десятъ и честь ѿцемъ Евстафїемъ Чиколовичомъ парохомъ бычкѣвскимъ который далъ золотыхъ д си ѣ чотыри, прочѣю пакъ сѣмимъ котра выхѣдила чили їзъ цили на їдъ золотыхъ оугорскихъ чѣна громада Бычкѣвська доложила, котраа то Тріодъ во вичніє роды и роды е кѣплена ѿ памятныхъ благодѣтелей и придана до старой церкви Бычкѣвской сѣтого іерарха Хва Ніколаа, а хтовы... Марамара. Дѣтало ста при мѣкъ Григорїинъ Бѣлако викарина и при чныхъ ѿцѣхъ вѣкхъ тойже церкви.

<sup>1)</sup> Ворохта Андрей споминаєся якъ священникъ в р. 1755. епископомъ Мануїломъ Ольшавскимъ при його візитаціі р. 1755. — Гляди: Др. Гаджега Василій: Додатки к исторіи Русинѣв и руськихъ церквей Мараморыш. жупи. Науковый Зборникъ тов. Просвѣта в Ужгородѣ I. (1922) стор. 174. — <sup>2)</sup> має стояти: парохіанномъ.



Діалектичні явища: 1) етим. зам. о=у: вычкѣвским, вычкѣвська, 2) м'якiсть с в наростку -ск: громада вычкѣвська, церкви вычкѣвскою, 3) група кт=хт: а хтѣвы, а це вирiзнює говiр бичкiвський вiд говору рiки тересвянської, 4) в instr. sing. муж. jо пiв зберiгається окiнчення — ем за виiмкою по ч: ѿцем Евстафiем Чиколовичом. Написання групи: **кы** (вычкѣвским) один раз супротив дальших трьох примiрiв на **ки** не вiдповiдає нинiшному становi, бо в Бичковi нинi пануюча група **ки**.

**С. Сигот.** Постанови церковного собору в Сиготi р. 1692. Учительне Евангелiє, Крилос 1606. Запису Вульхiвця або в Углi. XVIII. стол. Книга тепер у Вульхiвцях.

Смиранный и многогрѣшный рабъ божий Миклоушъ, попа Миклоушъ оугоски Берчичъ

Съвоу великий iмає бити оу Сиготѣ.

1. Паница... а возме причастiа та зблѣе из писка, да не причащаетъ ся доки не лишистъ пити (и) за ѣи дну(?) поклонѣ те.
2. Ненавидѣи чловеки ѣѣ ѣ поклон ѣз.
3. Чоловѣк аще укравѣт чужу дѣтину: рѣцѣ емѣ вудѣтати.
4. Аще кто розбойник без вѣсти оубиенъ будѣтъ, да ничто же надъ нимъ не поютъ; ни памяти не творятъ.
5. Еврей аще хощѣтъ литоргисати и жѣлає пѣт (?) на женѣ, да поѣтъ џ.ѣ. и тѣтоє Ги помили, поклонѣ д.
6. Кто затаитъ чуже, та не повѣсть, ѣ мицъ поклон д.
7. Аще нѣкага жена дашто оукраде, ѣѣ ѣ да покаѣтсѣ поклонѣ и.
8. Жена аж попа оударитъ, ѣѣт ѣ да покаѣтъ сѣ поклонѣ т.
9. Аще не квщѣна (?) диватъ, (?) междѣ сокою ѣѣ... (переплетником вiдтѣто)
10. Аще ѣ братѣ из одновъ женѣ, или сестры (витѣто, малоби бути: из двома братами жiютъ), да каютъ сѣ ѣѣт ѣ аще вѣдени... ѣѣт ѣ поклонѣ ж.
11. Ажъ оубе чоловѣка не нароком, то во середѣ и во шатокъ поклонѣтъ тысячѣ, а во церковѣтъ во сѣгда вогодитъ.



12. Мужъ аще оубиетъ женѣ свою и другую возме, да покаетъ сѧ лѣтъ ѣи и да творитъ, такоже преже писахомъ.
13. Аще ли вбраниетъ съ никимъ прелубодѣкющю, и оубиетъ обонхъ, семѣ законъ не сѣдитъ.
14. Аще ли виетъ кто вѣдет, и три дни потомъ оумретъ, лѣтъ ѣ да соблюдет оубѣви ѿ перваго...
15. Жена, котра оуморитъ дѣтину, коли сѧ назродит, да покаетъ сѧ ѣ лѣтъ поклоновъ ѣ.
16. Ерей да не вокѣшаетъ млеко оу кравы, коли сѧ штелитъ, до ѣ днѣ.
17. Ерей аще еда рѣжетъ сѣи агнецъ и падетъ ѿ него малага троха, имаетъ сотворити поклоновъ ѣ.
18. Ерей аще сѣжитъ литургию, потомъ вѣ...и впе" сѧ, да штаучитъ сѧ, ѣ мѣць поклоновъ тисаща и въ сѧкъ днѣ.
19. Аще котри ерей постагне другую жену, котрого оумре жона и бѣдетъ молоди, може оузати другую; аще ли бѣдетъ старъ и второю постагнетъ жону, такови" прогнѣвае вѣа, (да вѣдетъ) ѿлвченъ лѣтъ ѣ поклоновъ ѣд.
20. Аще кто не родитъ съ первою жоною, [а и] со другою не бѣдутъ дѣти, да вставит сѧ женити.

Постанови ці подаємо з огляду на їх історичну вартість. Діалектичних прикмет в записі дуже мало; 1) Етим. зам. о = у: вѣдхтати. 2) Група чт = шт: дашто. 3) Голосовой е по ж = о: жона але не послідовно. 4) Instr. sing. fem. = ов: однок женов. 5) ы = и: оу крови, из писка, тисаща. Тверде окінчення в 3. sing. і plur.: тѣ може бути уважане за церковнославянське або за живе окінчення, що єсть характеристичним для марамороських говорів взагалі. Всі вичислені явища свідчать за цим, що дисець походив із околиць Бичкова.

В книзі „Бесіди св. Івана Золотоустого, рік (?), в бібліотеці сигітського ліцею, записаний один звичай при буренню дому.

Бѣгы" газда когдѧ хощет дом розвалити, вѣводит вонъ челагд свою, авы порох, або инший гозъ не впак на нѣк, а потом изнову приводит их во дом.



**С. Терново. 1. Тріодь Львів, 16(?)4 (ах(?)д) Запис 1701.**

(Початок заліплений). а ѿ рѣтва Хра аѿа до села Тернова купили ея за отпущеніє грѣховъ до храму стаго і'реа Х'твого Ніколаа так потята ради ве'нѣ так церкоѿ рада книзѣк а х'товы ея отдалив от церкви на(га)й буде проклатъ анаѿтема и араманада (sic!).

**С. 2. Евангеліє, Львів 1670. Запис аѿв (1702).**

аѿв. мѣ(?) дим(?)<sup>1)</sup>.... раб бжи шлекса хромин з женою etc. купили крест циновни за отпущеніє грѣховъ своих і всего рода своего і дав за него ѿ золотих зі zexy и придали его до церкви терновскои до храму св'таго Іерарха Николаа..... і кблен при священнику Іван презвитер.

**С. 3. Апостол, Львів 1654. Запис аѿг (1703.)**

Рокѣ в'жого аѿг м'ца июліа было д'рвоє знаменіє: посла бгѣ на нас шишкѣ великѣ котраа овошці поїла поїла и великѣю шкодѣ уробила. М'ца аугуста дна еї на успеніє преч'ой П'ци нерей Стефан пресвитер церкви терновскои.

**С. 4. Октоїх, Львів 1739. Запис 1756.**

купила громада за золотих чотирнацѣть и за один мариаш за отпущеніє etc. року Пожого 1756..... Д'пало сѣа в селі Терновѣк при людѣх чесних божених дяк Басила игнативѣ сїѣк ви ровѣ сѣлеский Михайло Ивана Скорчиного Данцѣвѣ андрѣй боженикѣ Басиль Федорѣ Стинавского боженик церковникѣ Иван Десѣтникѣ и Гнат Басиль Шкорка Шабацишѣ Басиль Игната Лаврового иван рѣснакѣ Юра тии люде вили притомѣ вѣ селѣ Терновѣк д'палосѣа и за попа штефана Мовдавского а х'товы мавѣ отдалити.... etc.

Межи всіма чотирма записами находимо значні різниці язикові.

В першій записі находимо: 1) написання х'то місто нинішнього живого в цій селі ко або тко, 2) слово народне: потята = птиці та 3) перехід л на кінці складу на в = отдалив.

<sup>1)</sup> Має бути м'ї дна.



Другий і третій запис з р. 1702 багаті лиш двома явищами: 1) Етим замк. **о** = **у**: до церкви тернвскои, що відповідає нинішному станові. 2) Голосовий **ы** = **и**: gen. plur. adject. золотих, що єсть по нинішному станові явищем чужим для села Тернова, де **ы** нині зберігається.

Четвертий запис виказує явища зовсім чужі для села Тернова. 1.) Передовсім там, де ми чекалибы **ы**, пишешя майже все **и**: золотих, чотирнацать, люде были при том. 2) Етм. замк. **о** = **і** місто **у**, писане через **и** або **ѣ**: Игнатие синъ, Данцкъвъ Индрѣй. 3) Заіменник **кто** пишешя через **хто**, як в записі другім. 4) Перхід **л** на кінці складу на **в**: мовдавского, а хтovsky мав. З того слідує, що писець був походження чужого, може із Молдавії, бо згадуєся, що діялося це за попа Штефана Мовдавского.

**С. Бедевля.** Трефологіон без дати. Запис р. 1669.

Принесена сія книжка ко храмоу свѣтого Іерарха Хѣа Николая до села Бедевлѣ тѣм же и кѣплена и приданна вѣчными часки, авы хвала Бѣжата оуставичне ѿправовала ся за доброе здоровья и за ѿпиреніе грѣховъ всѣх ктиторовъ свѣтого храма сего добрѣ потрѣдивших ся, за што мздѣ достойную сподоби ихъ Гди Боже восприяти ко животѣ вѣчном со избранными твоими аминь.

Кѣплена за державного пана Арделского и Мараморыского Его милости Апѣфи Мигала и за настоятеля Архиепископа Гавы Бранкович, и по немъ вѣдѣщаго тоутѣ в Мараморыши Єѣкпа Іваникіа Моукачовскаго, котрый за правоснью церковъ паче изволи из столицѣ изыйти, нежели востокъ охавивши заходному папѣ поклонитися, што ся потом и азъ недостойный Іерей Михаил Ѡросвиговский сподвихъ ѿ тыхже Римлянъ первіи оузѣ, а потом и вѣганіа Хрѣта ради вѣ дорѣга предѣли и веси ѿ лица вражіа и тоу вѣрѣтохса неимоущимъ мѣ за благословеніемъ ихъ милостей вбохъ настоятелей праволавныхъ. Гди ихъ спаси ѿ всѣхъ вѣдѣ и всѣхъ православныхъ христіан оутверди со Лазоремъ тоутѣ вси претерпивати, а по семъ жити прѣйти со нимъ же всѣхъ нас аминь.

Irtam Myhally Pap 1669. Mensis 8 bris

Запис не має признаков діалектичних, що відносилибися до села Бедевлі. Писець сам звістний молеміст против латинян Іван Оросви-



гівський походив із Оросвегова коло Мукачова, а обставинами був змушений попувати в різних місцях Угорчі і Марамороши. Про це гляди мою статтю в IV. річнику „Наук. Зборника“ тов. „Просвіта“ в Ужгороді під титулом: Михаил Θεодул чи Михаил Оросвегувський.

**С. Вульховець.** 1. Літургіяріон, Львів 1691. Запис дѣла (1701.)

Сию книгу зовимую литургию купили благородни титори церкви вульхвской храма сѣго Іерарха Хва Николая і придали єи вєше реченомѣ храмѣ що вѣла там памнат их до скончанія свѣта. Я котри свещеник будєт на ней справовати будєт должен зостати за титором Гда Бга благати. Я кто бы єю мав украсти... etc. анафема, со иудою і со ариі (?) вичному огню предан, дѣла мѣца Іюн. кд Іван презвитер вульхвский Пѣтариш Собора Марамориского.

Діалектичні явища: 1) Етим. зам. о = у: церкви Вульхвской (= вольховской). 2) Ассиміляція білябіяльного в до у, що стояло перед ним: Вульхвской. 3) Поява н по губних перед й: памнат. Всі они відповідають нинішному станові вульхівського говору.

Крім того находимо в записі повну відсутність ы, що зраджує чуже походження писця Івана презвитера вульхівського, та нотаря (= секретаря) собору марамороського, котрий, як доказує Др. Г. Стрипський, був редактором постанов собору сигітського, які подалисьмо перше.

**С. 2. Антиміне.** Запис р. дѣлѣ (1693.)

Бжєственни и сщєніи вѣтарѣ га Ба и спа нашего Іса Ха вщєнѣ вѣдтію всєстѣго и животвѣщаюгѣо дѣха рѣк.. жєтвен же и вѣскєн благолюбивим гєсєднѣмъ вѣтцєм Івсифѣмъ Стоика мѣстїю вжїєю православнох а єпєпом марамориским єѣархѣю єтавропїїти патрїаршєскои царигр. админѣстраторѣмъ мєтрополїи вєлградскои сєдмиградѣ etc. Рѣкѣ дѣлѣ Никодимѣ

Запис не виявляє діалектичних особливостей говору вульхівського, бо походить із канцелярії єпископа марамороського Йосифа Стойки. Замітне, що канцелярист, що виготовлював письма, не уживає ы, но місто нього и. Цим указується його походження із області на схід від ріки Тересви.



## С. 3. Каліст. Запис друга половина XVIII ст.

(Почерк письма XVII. віковий).

1) 1. стор. Єю книгѣ рекомѣю Калѣстѣ азѣ Іерей Іоанѣ Чонка нада до храму иже во стѣхъ ѿца Николаа веси Бѣлѣховцѣ да на ползѣ дѣшевнѣ вѣкѣмѣ правобѣрными служитѣ из таким прилош... да никто ю ѿ храму ѿдалити своבודенѣ будѣ. (Попом був по 1776. рік. Зам. Стрип.)

2) 66 стор: Боєрѣ монахѣ чѣсны ѿче пардемые здравые телеѣнаго і найпаче же дѣшевнаго ѿ Хѣта зычачы вашѣ мѣти пратѣкѣвомѣ але преїмѣкте нашего хлопца на манѣтирѣ.

(Іншим почерком:) лѣтше во ѿгни желѣзо варити, такѣ из лихою женою жити.

3) 163 стор. Деміанѣ Берчѣковѣ Басѣ дѣвкѣ, та не носила перстень нѣколи нигда.

## С. 4. Учительне Евангеліє, Крилос 1606. Запис XVIII ст.

4) 25. стор. Ємѣренѣй и многогрѣшнѣй рабѣ божѣй Микловшѣ Оуголѣски Берчичѣ

5) 99. стор. Два годы так оумерѣ пѣпѣ Берчечѣ Басѣ

6) 214. стор. Ємѣренѣй попа Микловшѣ згоѣский

7) 392. стор. Ємѣренѣй и многогрѣшнѣй рабѣ божѣй Берчичѣ Микловшѣ

Запис попа Чонки дає мало признаков діалектичних, хоть він походження марамороського<sup>1)</sup> а так само запис Берчича Микловша в крилоськім учительнім Евангелію. Від руки священника Чонки походить лиш перший запис в книзі Каліст на стор. 1. В цім записі передається: 1) перехід етим. зам. о на у в назві села: Бѣлѣховцѣ, 2) середнє л в цім самім слові та в слові: ползѣ. Пересунення артикуляції к в зад не передається та пише по к—и: из таким. Дальші записи в Калісті походять очевидно з иншої руки, бо й уживає иншої правописи ато: 1) и місто ы: монастирѣ, 2) а по ч місто и пише ы: зычачы.

Другий писець Берчич Микл овш, котрий, як перед цим указано було, переписав постанови собору сигітського на цій самій книзі, мусів писати свої маленькі записи такаж по соборі сигітськім т. д. десь найскорше з початку XVIII століття. Запис на стор. 99. кри-

<sup>1)</sup> Фамілії Чонка зустрічаються в селах Бедевлі та Вульхівцях.



лиського учит. евангелія про смерть попа Берчича Васі свідчить, що в селі Вульховець одночасно був і другий піп з родини Берчичів. Явище се не дивне, бо в цім часі в поодиноких селах стрічається і більше попів.

Під оглядом язиковом ці короткі записки Берчича не виказують ніяких діалектичних особливостей крім переходу етим. зам. **о** на **у**: пшл. Відносно зберігання **ы** замічуємо хитання, бо на стор. 25 зберігає його а на стор. 392. ні.

**С. Новоселиця** (коло Нересниці). Апостол, Львів 1696. Запис дшв р. (1702).

Рокс дшв мцѣа февраріа дня ві Ми громада новоселицкага кипилисмо сню книгу рекомую апостол до дому Божого а до храму сѣтого архістратига Михаїла шфкрюючи Гдѣи а сѣтому арх. Михаїлу на чѣть и хвалѣ за свое здравіе и за отпущеніе грѣховѣ своих. Котриѣ не жаловали и в працѣ рукѣ своих наложити на то-ту суму котрѣюсмо дали за ню такѣ много як пшвдесѣта золотого угорского тутже и написалимо ротѣ. Ми на тотѣ часѣ ушдучи парахианѣ Шкргий Юра Ковачов.

Діалектичною особливістю запису відповідаючою нинішньому станові являється лиш перехід етим. замк. **о** ан **у**: пшвдесѣта золотого. — Окінчення дієслів в 1. plur. на **мо**: кшпилисмо, написалимо суть нині не лиш в згаданім селі але і на ріці Тересві чужі. Окінчення ці появляються вже в недалеких селах від ріки Тересви в В. Апші, Бичкові і дальше на схід.

**С. Дубове**. Тріодь, Львів 1701. Запис з р. дшкз (1726). Книга находиється в Малім Бичкові.

Бо имя отца... Сню книгѣ рек. тріодѣ купив раб вѣій сѣїни Іерей Басіили из своєю женою Настією и зять его etc. за отпущеніе грѣхов и за нѣхъ родичов вѣкѣхъ помершихъ и дали за ню парѣ волѣ и придали ен до села Дубового до храму сѣтого архістратига Михаїла и хто буде из неи шпрововати повинен за нѣхъ Гда вѣа просити, а хто вы ей мѣкѣ шдалити, да вшдет клятѣ и проклатѣ маранда и сѣиѣхъ шцѣ тріста и нѣ купил року Бжого дшкз мцѣа маѣа дня ке.

<sup>1)</sup> має бути шпрововати



Діалектичні явища: 1) етим. зам. **о** = **у**: парѣ волѣ, 2) асси-  
міляція кінцевого білябіяльного **в** до попереднього **у**: парѣ волѣ.

Написання **ы** місто **и**: сѣни, сѣихъ не відповідає нинішньому ста-  
нові місцевого говору.

**С. Золотарьово:** Евангеліє, Львів 1636. Запис р.  
1701), дальший запис мабуць 1812 року.

Ко имя ѿца... Сѣна книга Евангеліє купила чєснага громада  
золотарьскага за своє здравіє и сѣни и ѿпущеніє грѣх(ов) и за прес-  
та<sup>н</sup>лих родителєй своихъ въ року вѣомъ дахогъ мѣца мага дня іє  
и дали за ней злати<sup>х</sup> Ке<sup>н</sup>герски<sup>х</sup> вєсмина<sup>ц</sup>ет и придали еи в томже  
селѣ до храму є собору Іова<sup>н</sup>на крєсти вѣчними часы, а хтобы сѣ  
важи<sup>а</sup> ѿ того<sup>ж</sup> мѣсца ѿдали або ўкрасти бѣди кля<sup>т</sup> и проклят  
стими ѿтци ти и<sup>ж</sup> Е<sup>н</sup>їкей а по<sup>а</sup>писова еи в' дому чєт Г<sup>д</sup>на отца  
Андреа Козаковаго сина по направѣ в року 1701 мѣца юна з Га-  
вриє<sup>а</sup> Грекієви<sup>ч</sup> да<sup>к</sup> заднпрски<sup>и</sup>.

Годѣ (витерто) стѣлко гроши было так травы оѣ одной вабы  
тѣлко было что оѣ дробги раз оѣ газды авадк<sup>1</sup>) оѣ пана тѣлко не  
было. Тогда плугъ був де гдє за трицѣть сорокѣцѣ а вѣкко  
пшеницѣ 30 сорокѣцѣ и мелай 15 сорокѣцѣ и вѣкко оѣса з соро-  
кѣцѣ копалинкѣ з сорок. косарѣ 5 R. гѣна 50 R. холоши<sup>н</sup>к 30  
R. крисана 20 R. постолы 5 R. човоты 30 R. середнѣ волы за  
тислѣцѣ, корова середна 300 R. пара швиц сто сорокѣцѣ, заицѣ  
7 R. Лисица 25 R. Сєрна 10 R. Бѣдинка зорѣлкы 4 R., Пато-  
кы<sup>2</sup>) вѣко сто R. Глинна.... сорокѣцѣ, Курица 4 R., гѣска годова(на)  
10 R. хѣда 6 R.

Перша часть запису походить з руки Гавриіла Грекієвича, дяка  
задніпрського т. зн. ізза Дніпра. Через це не виказує ніяких діалек-  
тичних прикмет золотарівського говору. Відсутність **ы** в більшо-  
сти случаїв потверджує походження писця не з околиць Золотарьова.

Другий запис звязаний тісно в язовими явищами села Золота-  
рьова і околиці. Діалектичні прикмети обявляються: 1) в переході етим.  
зам. **о** на **у**: стѣлко, тѣлко, сорокѣцѣ = сорокѣвцѣв, оѣса = вѣвса, 2)  
в ассиляції білябіяльного **в** до **у**, що стояло перед ним: сорокѣцѣ = со-  
рокѣвцѣв, оѣса = ѣвса, 3) в зберіганню **ы**: постолы, волы а также

<sup>1</sup>) Мадь. vagy=або; <sup>2</sup>) патока=чистий мід.



по к: зорґакы, пагокы (меду), 4) в окінченнях а) gen. sing. fem.—ја пнів—ѣ: вѣкко пшеницѣ, б) nom. plur. masc.—јо пнів: на ѣ: чолошнѣ, в) nom. plur. adj. мягких на ѣ: середнѣ колы.

**П. Драгово.** Тріодь цвітна 1688. Запис рік?

Сію книгѣ кѣпилъ рабѣ вжи<sup>н</sup> Іеромона<sup>х</sup> Гераси<sup>м</sup> Шутіакѣ на тот ча<sup>с</sup> игѣмено<sup>м</sup> бивши до монастира драговецкого квасовецѣ потокѣ за ѡпшценіе грѣхо<sup>в</sup> свои<sup>х</sup> І родителе<sup>н</sup> свои<sup>х</sup> а ѣжели би мѣлѣ хто ѡ швителі стои іаковим ко<sup>л</sup>век способомъ ѡдалити да бѹдетѣ проклатѣ семдесятими соборами стихъ триста ѡснадеса(т) ѡцѣ и оучасти да имѣетѣ со Юдою Яминѣ.

Книга находится в Кальнику бер. ж. Запис визначеся відсутностю **ы** а писанням місто ньго **и** у всіх случаях. Прадоподобно писець походив із околиць на схід від ріки Тересви.

**П. Волове.** Печатані проповіди. Починаються стор. 6 Кѣ недѣлю пасхи на вечерни. — Запис із р. 1793. Книга ця находится в селі Дубровці коло Середнього.

Початок видертий а запис зачинаеся стороною пятою: ...то чинитѣ золотыхъ оугорскыхъ вѣ то естѣ шеснацать..... й маріашѣ за не дадѣ(тѣ) вѣвса... й ѡсемѣ дѣдокѣ... предреченый парохъ за власню свою сѣмѣ или грошы кѣпилъ сію книгѣ рокѣ ѡ воплощеніа хрѣтова дѣчг ѡктовриа 4-го оубо ніктоже господинѣ ест сѣа книги лемѣ Фвцѣрѣ парохъ волѣвскій.

Діалектичні прикмети: 1) Етим. зам. **о=і** (ѣ): вѣвси, волѣвскій, нині однак панує в цім случаю: **и**; 2) по к пишесея **ы**: оугорскыхъ, книги, що одповідає і нинішній в зад пересуненій артикуляції задньопіднебінних **к, ж**, та гортанного **г** цього говору. Написання: грошы т. е. **ы** по **ш** не одповідає нинішньому станові.

**П. Липецька Поляна.** Евангеліє, Львів 17??, Запис 1736.

Сійѣ книгѣ рекомою ѣвангеліє кѣпилъ рабѣ вжій Юра Перець ѡленча(к) Перець за золотихъ оугорскихъ двацѣт: кѣ и придали еи до храма преподобной Праскевѣкі села Полтана за ѡтпшценіе грѣховѣ свои<sup>х</sup> І родичов свои<sup>х</sup> а хто би такови<sup>н</sup> билѣ же



вї ѿ тои церквѣ і громади ѿдалилъ да вѣдетъ клятвъ і проклятъ го 1736.

Діалектичних признаков нема. Відсутність **ы**: золотих, вил... а також по **к**, свідчить, що писець не походив з околиці Липецької Поляни, а скорше з Галичини, або з області на схід від Тересви.

## Б) Жупа Ужочанська.

**С. Кумята.** 1. Рукописне Евангеліє рік? Запис а҃хми (1648):

Р° Бж° а҃хми. По смѣрти вѣ<sup>а</sup> крола имене<sup>м</sup> Владислава по<sup>а</sup>ского и<sup>а</sup>воевали козаки по<sup>а</sup>щѹ. Почали палити варишк<sup>к</sup> и села ѿ рѣки Днѣпра ѿ славонного вароша Києва и махо<sup>в</sup> истинати и Рѣснано<sup>в</sup> ажъ до рѣки Билы. Старшомѣ козакови имя было Хмѣль.

Заразъ по то<sup>и</sup> во<sup>и</sup>нкѣ гла<sup>а</sup> бы<sup>а</sup> вѣ<sup>а</sup>кій оу Рѣси и у угорско<sup>и</sup> зе<sup>м</sup>ли и в нѣмѣ<sup>е</sup>ко<sup>и</sup> странѣ, аж ис Тѣро<sup>к</sup> вѣ<sup>а</sup>ли просо и пшеницѣ однако продавали пшеницѣ и просо по пѣ<sup>т</sup> золотих<sup>х</sup> Селюскій четвертокъ сирѣчь мѣрѣ единѣ ро. вж. а҃хмѣ. Tomasz Bakaliar Koranskiy.

**С. 2.** Рукописне Евангеліє 1653. Запис а҃хмѣ (1653)

Рокѣ вжго а҃хмѣ (1653) мѣа декабра дня зѣ<sup>а</sup>кѹпил сѣю книгѣ имене<sup>м</sup> зовемѣю Евангеліє бирѣв сѣлскій Кѣматскій Станко Удан за сѣлскій пѣ<sup>а</sup>нзѣкѣ за д. золот оугорских. были притѣи токамѣк повгарѣ<sup>к</sup>1) кѣматскій а Станко бирѣв был тогды, в Силко Горват бирѣв і Рѣмкомскій (?) Михалко и тот бирѣвом был тогды, д Гаврило Станик панскі бирѣв был тогда. Я при том было болше повгарѣв: Петро Маркиш, Насил Маркиш, Костъ Маркиш, Тамашко Петро, Индран Белей, Мазіак Федор, Шерба Иван, Ідиш Сѣригаза, Котелъ Дѣцъ, Геня Юрко, Чиркѣн Димитрѣ. Дѣ<sup>а</sup>лосіа оу попа Дѣца оу Комѣтѣх и придали еи до церквѣ Кѣмат(скои) до сѣтото Архангѣла Михаила. Я ктобы тотѣ книгѣ оузѣв из церквѣ Кѣматскои, або дав комѣ, або продав, да вѣдет проклат Анадема и маранафта.

1) З<sup>н</sup>імецького: Bürger а малярське: polgár=горожанин.



На кінці Матієвого Евангелія киноварем.: Конецъ иже ѿ кад... Тимодей писарь а на оборотній стороні: „Тимодей даскалъ Копаньскый. — На кінці Ев. св. Івана:

Глава Бгѣ в Тройци честь и хвалѣ ѿцѣ і Сынѣ и Сѣтомѣ Дхѣ на вѣки вѣчныи; иже такъ близволившему начати начертаніа пребожественное благовѣстіе и пренайсѣтѣйшои(?) словеса Гда нашего Ис Ха и чюдотвореніа Ёго; мнѣ малѣшѣмѣ ѿ первыхъ а болше-мѣ ѿ меншихъ вренною рѣкою начати начертаніе и совершиса Рокѣ Бжго ѿ створин. свѣта ,зрѣ (7160) ѿ рож. Хва ,ахнг (1653) мѣца маа дна ѿ.

ѿци чѣтныи и вы братіа даскали читайте и справляй(те), аще что изъ грѣби<sup>х</sup> сирѣк<sup>н</sup> ненаписа<sup>х</sup> прошѣ исправляйте; бо не писал дхѣ сѣтый, анѣ аглы, но вреннаа рѣка, бо писахъ в великихъ жѣрахъ и страдніа<sup>х</sup> скитаючиса в иноязичны<sup>х</sup> страна<sup>х</sup>, такъ мовитъ апа павел: вѣда в горахъ, вѣда на землі и во лже братіи и проч. Тимодей Даскалъ Краснопо<sup>л</sup>скій рѣкою вла<sup>с</sup>.

Пізнійша приписка: Многогрѣшни Йере<sup>н</sup> Міханялъ оудангъ рѣка вла<sup>с</sup>на Ро<sup>с</sup> ,афгг<sup>н</sup> акто<sup>н</sup> дна ѿ списал.

Оба записи походять із руки бакаляря Томаша Копанського. Іншим разом він зве себе писарем або даскалем. Підпис Tomasz та інтерес і знакомство із історичними подіями на Русі і Польщі та і з географії вказують на походження писця галицьке. Це є очевидне із кінцевого запису, де він признає, що скитався в чужих землях, коли писав цю книгу а за цим зраджує своє правдиве імя і прозвище а з цим і походження: Тимошей Даскал Краснополскій. Краснопіль находится в Галичині. На області Підкарпаття не зустрічаємося зовсім із назвою бакалярів або даскалів. Можливо, що згаданий бакаляр, перейшовши до Копані, заложив якусь школу або був переписчиком книг церковних, що йому ішло доволі скоро, бо за два місяці переписав четвероевангеліє очевидно уставом. Для того в його записах не зустрічаємо діалектичних явищ кумятського говору а противно такі явища, як заміну **ы** на **и**, що живе було аж на території галицькій на долах.



Другий запис роблений мабуць місцевим попом Яцем. Виріжняє-ся він від двох попередих тим, що **ы** виступає правильно, однак по **к** пише **и** а не **ы**, як це чути можна в говорі кумятським: сѣльскѣи пѣ-ниязѣ, оугерских. Впрочім запис вказує і на перехід кінцевого **л** на **в** в часі минулим: оузыв, дав, продав.

**П. Раковець Великий. 1. Евангеліє, Львів 1643? Запис, дхліє (1645).**

ро<sup>к</sup> зрѣв а ѿ ро<sup>ж</sup> іє хѣа ро<sup>к</sup> дхліє кѣпили сїю книгѣ рекомую Євліє рави бжїи мѣжове раковецкїи оу рава оу попол' камєского оу ѿца ан<sup>др</sup>ѣа оу<sup>с</sup>ѣк так іа богатын та<sup>к</sup>же н оубогїи за свое ѿпущє-нїє грѣхѣ и за своих родителєй и дали за ню золотѣ<sup>х</sup> к̄ и два и положили єї на прѣсто<sup>л</sup> во храмѣ ро<sup>ж</sup> прѣстыа бїи пр(н) сїєеникѣ раковецко<sup>м</sup> іванѣ сїа ѿлежїно<sup>м</sup>(?) и при всѣх<sup>х</sup> людєх<sup>х</sup> раковецки<sup>х</sup> игнат<sup>т</sup> попови<sup>ч</sup> ива<sup>н</sup> коврин<sup>н</sup> горо. Димитриѣ<sup>к</sup> іа<sup>ч</sup>ѣй свѣдомы тѣи людє а хтобы смѣ<sup>л</sup> сїю книгѣ ѿдалити ѿ прѣтла раковецкои цркви клат проклат анафема маранафа в си<sup>н</sup> вѣк<sup>к</sup> и во бѣдущин аминь.

**П. 2. Октоих. Львів, дхпз (1686), Запис, дшїа (1701).**

Рокѣ вожа дшїа мїца ма<sup>р</sup> днѣ с. Во имѣ ѿца и сїа и стого дхѣа аминь. Кѣпи<sup>в</sup> сїю книго ра<sup>б</sup> во<sup>ж</sup> Пєтро Тырею<sup>в</sup> изѣ своєю ма<sup>т</sup>кою Полагнєю за своего господарѣ прѣта<sup>в</sup>шаго<sup>с</sup> Іѡана Тирєа и за вши<sup>т</sup>ки<sup>х</sup> родичѣ своихъ прѣставшихъсѣ по именемъ ихъ за золотѣ<sup>х</sup> дї и прида<sup>в</sup> єї до цркви раковецкои до храмѣ рождєства прѣтѣи Бїи до цркви раковецкои. Ящєбы кто бы<sup>в</sup> такий або братъ мой ѣ хочан кто: шєбы не бы<sup>в</sup> такий шѣбы єї свѣгѣ и акы єї оуза<sup>в</sup> ѿ цркви раковецкои, во ажѣ єи возмє<sup>т</sup> да бѣдє<sup>т</sup> клат и проклат анафема и амаранаф во си<sup>н</sup> вѣккѣ и во бѣдущин аминь. Дѣяло<sup>с</sup> пр<sup>н</sup> щєкомъ Ієрею Ігнатию и при щєнъникомъ Ієрею Іванѣ а потѣ<sup>н</sup> стокмилъ єи свѣк<sup>м</sup> кошто<sup>м</sup> рабѣ бжїи алєжїи Феронецѣ за ѿпущєнне грѣховѣ

**П. 3. Апостол, Львів, дхчз (1696). Запис, дшїи (1708.)**

Во... ѿца и Сына и Сѣаго Дхѣа аминь. Сїю Книгѣ кѣпивѣ штефанѣ Тыреи за золотѣхъ вї за свое ѿпущєнне грѣховѣ и



за своїх родичовъ живы<sup>x</sup> и мерътвы<sup>(x)</sup> и придалъ ей до х'рамѣ рождѣства прѣтои дви до цер'кве раковецкои рокѣ вжаго аѣи. Дѣялоста при ѡцѣ Игнатию и ѡбы такы<sup>n</sup> не бык ѡбы еи ѡдаливѣ ѡто<sup>n</sup> цер'кве х'ктобы в'вѣ такы<sup>n</sup> обы еи с'м'квѣ ѡдалити нехан вѣдетъ пороклатъ (!) анафема и маранафа во си<sup>n</sup> в'ккѣ и во б'дущи(и).

#### П. 4. Трефологiон рiк? Запис 1709 ?

(хиблять картки) ...цер'кви параф'кѣ и дали за ню ѣ и ѣ золо-ты<sup>x</sup>. Дѣяло<sup>c</sup> при ѡцѣ Игнати<sup>ю</sup> и при ѡцѣ Іван'к и придала еи громада раковец'кѣ до цер'кви раковец'кѣ до храмѣ рождѣства прѣтои болородицы абы не была заворо<sup>n</sup>на ѡ с'їеника и вѣдѣ е'наго б'дѣ котрый вѣдѣ с'їени<sup>k</sup> та<sup>k</sup> богаты<sup>n</sup> та<sup>k</sup> збогы<sup>n</sup> к'нова<sup>v</sup> за свое ѡп'щеніе гр'кхо<sup>v</sup> а хто бы см'квѣ сию книгу ѡ цер'кве раковец-ко<sup>i</sup> ѡдалити хо<sup>c</sup> по<sup>n</sup> хо<sup>c</sup> протопо<sup>n</sup> хо<sup>c</sup> да<sup>k</sup> а<sup>k</sup> бы то<sup>k</sup>ко еи за село кыню<sup>c</sup> тобы справа ц'рковнаѣ ѡстала чере<sup>z</sup> т'акого ч'лвкѣ да вѣдѣт клѣт тай про'клатъ анафема и маранафа во сий в'ккѣ и во б'дущій амиѣ. anno domino.

Всі чотири записи дуже характерні для великораковецького говору. Зберігання **ы**: свѣдомы, тыи люде, хто бы, щозы, ѡбы а лиш раз в першім записі золотих, писання **ы** по **к**, **ж** для передачі більше задньої артикуляції **к**, **ж**: раковецкых, вшиткых, оубогых, уживання слова **обы** місто **абы** суть і нині характеристичними прикметами раковецького говору. Крім цього находимо там незвичайно цікаве явище переходу етим. замк. **е** на **ю** місто теперішнього **ї**: Петро Геріюк запис другий з р. 1701 та кынюс, в'дз = отъ. Єслиби цю фонему прийняти дійсно так, як она графично представлена, ми малиби доказ історичний, що з початком XVIII ст. на області нинішнього „**ї**“ говору, панував говір „**у**“. На стороні 139. ми привели приміри історичні, що на близьких околицях в XVII. столітті **у** місто етим. зам. **о** було дуже поширене а також і нині оно зовсім не щезло, про що свідчать приміри записані І. Верхрвтським таки з В. Раківця, згідні з одним приміром нашого запису з р. 1709 уд—в'дз.

Межи тим і лексиканьна сторона інітересна о та уживали слова незложеного *своити* місто *присвоити*. Слово *господарь* нині там зовсім чуже, місто нього уживаєся *сазда*.



## В) Жупа бережська.

С. Білки. Служебник, Львів 1666? Запис ,дохв (1672).

Во ймаи ѿца і сна і сїаго дїа прїчїна ево Бго мїтры. Бгъ Бїоспасаемо<sup>м</sup> селѣ Бѣлицко ѿ създанїа мира зро и ѿ ро<sup>ж</sup> хва ,дохв за державы Бго мїти Пана Гедзїнського за пана константово сїа столникового за гаснїйшаго короля нїшего Михаїла за Епкопа нїшего Іеромеѡ..... (вистерте) за сщїника ѿца..... (вистерто) родича. Сїю книгѡ рекомѡс служебник кѡпив рабѣ вжїй Стефанѣ из братом своим..... (вистерто) и з жоною своею Янною и з маткою своею Марїею из чадми своими Іванном і Катериною за ѿпущенїе грѣхов своих и родителей своих и прида ей до сїога храмѡ сїога Николая архїепѣкопа Мирликїйскаго до села.... (вистерто) которїй сщеникѣ або дїакон вудет ѿправовати, молю вас чтїте а за мене Гдѡ Бгѡ грѣшнаго просїте а хто ви мѣлѣ сїю книгу ѿдалити ѿ сї прѣстола на иншю странѡ, вудет проклат сїкими ѿци иж в Никеї ти в сїй вѣкк и в вѣдшїй вѣкк анаѣема марамѣфта дал за ню злоїх полских.... (вистерте)

С. 2. Тріодь, Львів 1666. Запис рік?

Сїе дако кто зана така твердѣ зима до Блговѣще.. престѣ.. Бдїцѣ а .цѣтоно(с)ныи патокѣ грѣмѣло.

С. 3. Тріодь, Львів 1664. Запис ,дохв (1684).

.....до церкви вѣлицкой а за наукою чѣного іеромонаха Тео-досїа Бѣлицкого Юрканича сїе соверши сїа сїа книга во славу Бгѡ амѣнь року ,дохв мїца лндар. дна іс. мїхана поповичѣ.

С. 4. Тріодь, Львів 1688. Запис ,дѣи (1708).

..... а за нашкою и наводом ѿца мїхана презвитера вѣлицкаго на той час прото..... ом (в серединї вистерте) вудшїога ѡгочѣ вармїским бережавскїмѣ року ,дѣи во славу... га писалѣ єрей мїхана вѣлицкии рѣкою власною.



Перший запис був учинений в границях Польщі, бо споминаєся король польський Михайло, розуміється Вишневецький, і цим самим не може мати діалектичних прикмет білецького говору. І назва села „Білецько“ не відповідає селові підкарпатському Білки.

Другий запис на Тріоди, хоть короткий, зато дає до тепер найдавніший запис метатези групи приголосних **кт** в заіменнику **кто** — **тко** а дальше **ко**: (*дако—дахто*). В фонемі „грѣмѣло“ треба додати фонетичну асиміляцію **и** до **і** (**ѣ**).

Третій запис з р. 1684 дає нам свідоцтво на зуження **е** перед слідуєчим м'яким складом **цѣ**,—**дѣ**: бѣлицкого, вармѣским, що вправді в першій случаю графічно не зазначено, но **цѣ**, перед наростком **ѣск**—**як** все в підкарпатських говорах — м'ягчиться. В другім случаю **е** змягчилося перед слідуєчим **дѣ**, бо наша фонема повстала з *вармедьською*<sup>1)</sup>.

Четвертий запис, хоть писаний рукою того самого священика Михаїла 24 літ пізнійше (1708), не виказує ніяких діалектичних прикмет, Писання **и** по **к** місто діалектичного **ы**, характеритичного для білецького говору, вказує на своєрідну ортографію, що так часто виступає в покрайних записях Марамощини, котра виминала писання **кы**.

**П. Кивяждь.** Гѣма слова вожіа. Почаїв дѣїїа (1785).  
Запис доке (1825).

Гію книгѣ рекомбію Гѣма слова вжіа прежде пароха Е. компанского Іванна Тѣболтѣ бывшійю кѣпнѣ аз Іерей Іванѣ Гаджега за золотыѣ десѣтѣ на всегда ѿ сѣпрѣжнѣцы тогожде и. прев. Ті волта нѣѣѣ же кнѣгинѣ за мѣнѣкачѣком ѿдатой докего мѣца фѣв-рѣарѣка днѣ кѣго.

Запис виявляє лиш загальні признаки підкарпатські: 1) асиміляцію **jo** пнів муж. р. до **o** пнів в *instr. sing.*: за *Мѣнѣкачѣком*, 2) *gen. sing. fem.* — **ја** пнів окінчення — **ѣ**: *кнѣгинѣ* за *Мѣнѣкачѣком ѿдатой*.

**С. Мукачево.** Рукописне Евангеліє Чернечого монастиря. Запис р. дѣг (1703).

Рокѣ Бѣжого дѣг того року ракоціи Фереѣцѣ пришов не полци до мѣкачовского вароша и бѣвѣ три днѣ таѣ, али потоѣ пришоѣ ѣного днѣ барзо рано енорѣ моѣтиѣкѣкѣли из своимѣ реѣѣмеѣтомѣ

<sup>1)</sup> Прикметник цей повстав з мадярського іменника: *vármegeye* = жупа.



и вугна<sup>в</sup> оуши<sup>т</sup>ко из вароша и много люда постиналъ котрини и не ви<sup>н</sup>ны были про<sup>с</sup>таки и из навожденіемъ діаволски<sup>м</sup> цѣрквѣ вароскѣ и росвиговскѣ розбили, варошъ запалили из сєи книги листя повѣрѣзовали.

Із діалектичних признаков заслугує на увагу то, що дієслова місто приставки **вы** прибирають приставку у зглядно з початковим в перед самозвуками — **ву**: вугнав, повѣрѣзовали. Признак цей поширений вельми від ріки Ужа аж до Боржави до Марамороша. По задньспіднебіннім **к**, та гортаннім **г** пишєся **и**: про<sup>с</sup> таки, книги а не **ы**. Саме в цім місці граничить це явище із більше задньою артикуляцією **к**, **г**, **ж**. Передача чужого **g** дієся буквою **г**: реґимендомъ. Лексикально замітне уживання слова *листя* в книгах місто *листки*.

**П. Купиновці.** 1. Тріодъ цвітна, Львів ,лѣмс (1746).  
Запис ,лѣм? 174?)

Єню книгѣ Іванъ Штефцица свѣщеник кѣпилъ ємъ совѣк за золоты(х) нї оугорскїхъ ,лѣм. ходилъ ємъ за нею до Польщѣк и кєл.....

**П. 2.** Триписнець, Львів ,лѣзі (1717). Запис ,лѣмс (1746).

Єню книгѣ кѣпилъ ємъ совѣк свѣщєный Ієрей Іванъ Штефцица ѿ книгарѣ Петра Полака за золоты<sup>х</sup> нїг оугорскїхъ нїз трїтѣцѣт'ко(ю) ,лѣмс.

**П. 3.** Тріодъ постна рік ? Запис ,лѣми (1748):

Єниа триодъ поєна кѣплєна за десѣтѣ златы<sup>х</sup> до храмѣ сѣго Василїа Кєлїкого до веси Купиновець Яминь до Бїго.... ,лѣмї а хтовы єи мѣклъ ѿ того храмѣ.... нєхан вѣдетъ проклѣт до трєтаго рода и четвєртаго.

Перші два записи походять від одної руки свѣщєника Івана Штефцики та й правдоподібно одного і того самого часу 1746. Дїалектичних особливостей крім писання **и** по **к**: оугорскїхъ та слїду середнього **л**: до польщѣк не находим в цім записі. Написання **совѣк** явище загальне а не діалектичне. Замітне правописання *gen. sing.* — *ја пнїв на* — **ѣ** до польщѣк, як то загально в цім часі встрічаємо.

Третій запис походить вже від иншої руки, бо місто золоты<sup>х</sup> написав словєнске златы<sup>х</sup> а до того не виказує нїяких діалектичних особливостей.



**П. Тростяниця.** Рукописне Четвероевангеліє. Запис дх҃и (1668). Рукопис находиться тепер в селі Новоселиці коло Перечина.

Бѣдомо чини<sup>м</sup> си<sup>м</sup> писаніє<sup>м</sup> иж принєсли два вратія ро<sup>д</sup>нын и<sup>о</sup> за Бєскида из села Красного єдинѣ Мат<sup>к</sup>и д<sup>р</sup>уги<sup>и</sup> Юрко в<sup>р</sup>сторовы рызы и стиха<sup>р</sup> петрахи<sup>а</sup> и нара<sup>к</sup>вицѣ до села Тростяниц до той цѣрко<sup>в</sup>ной ѿде<sup>ж</sup>ды зобра<sup>в</sup>шиста чєстнага громада тростянскага и выбрали єю з межи н<sup>х</sup> боголюбивыи люде єде<sup>н</sup> Іѡа<sup>н</sup> йме... князкы<sup>м</sup> сїом л<sup>в</sup>качє<sup>м</sup> й маткою своєю в<sup>л</sup>скою й йѡан<sup>о</sup>м во<sup>п</sup>чни<sup>м</sup>? (тяжко до прочитаня) а дали за тое дї зо<sup>л</sup> а по<sup>л</sup> єдин зо<sup>л</sup>. кѣпили за своє здравіє и ѿп<sup>в</sup>щєшіє грѣх<sup>о</sup>в сво<sup>и</sup>х и за прєст<sup>а</sup>вленнаго раба вожїта мадел и всѣх прєст<sup>а</sup>влених<sup>с</sup>я родичов сво<sup>и</sup>х дѣдо<sup>в</sup> и прадѣдо<sup>в</sup> всѣх по имени и<sup>х</sup> поманы и<sup>х</sup> в цр<sup>к</sup>твѣ н<sup>б</sup>с<sup>н</sup>о<sup>м</sup>: а хто ма<sup>л</sup>(вы) ѿ храм<sup>ѣ</sup> с<sup>т</sup>ого Николы и тростянско(и) цѣрквє украсти т<sup>о</sup>и проклат в сєи вѣкк и в б<sup>у</sup>д<sup>у</sup>щи<sup>и</sup>

Дальше як продовження: При люде<sup>х</sup> куповано были поп Ива<sup>н</sup> Лоховский дяк Федешовский и Иван и К<sup>с</sup>лик Иван и Федор тростя... и Марѣша Демканта и Гаврилка Марта и Гринц Багєнчич рок. дх҃и мѣа август<sup>а</sup> к ден Іѡан прєзвитєр Лоховски рѣкою власною.

Послїдовне писання по задньопїднєбїннїм к, та гортаннїм г голосової а не ы: из за бєскида, д<sup>р</sup>уги<sup>и</sup>.. за виїмком одного случаю: князкы<sup>м</sup> сїом вїдповїдає цїлковито нинїшнєму говору села Тростяниця. Nom. plur. fem.—ја пнїв кнчїтьсѣ на ѣ: нараквицѣ. Назва села була мабуть Трєстянець а не Тростяниця з узким є перед слїдуючим мягким складом, що і передано буковою и: до села Тростяниц.

**П. Кальник.** Октоих, Львїв дх҃ (1700). Рїк запису дх҃ (1700?).

Сїю книгу (реком)сїю Ѡктоихѣ купилѣ ... вжнїй на имя Димитрїй Ханас за золотых вї угорски<sup>х</sup> и придал єи до црквї ка<sup>л</sup>ницко<sup>и</sup> до храм<sup>ѣ</sup> рождєства прєс. Б<sup>г</sup>дї. Я ктовы єи малѣ ѿдалити ѿ того храм<sup>ѣ</sup> и црквї да вѣдєт проклатѣ анадема и ма-



нафа и в си в'кк'к' и в будущій. Д'к'талосиа при чесны<sup>х</sup> людє<sup>х</sup> а  
 Олекса Плєша в ієрє<sup>н</sup> Оєвдоръ парох<sup>к</sup> калницки<sup>н</sup>, г Пєзакъ тац'ко  
 д Скидар Иванъ є Мигал'кшка Андрей Roku дш...

Кромі писання и по задньопіднебіннім к угорских, калницкий  
 та еереднього л: калницкий, що відповідає і нинішньому говорі  
 цього села, в записі нема нічого замітнійшого.

**П. Зняцьово.** Євангеліє, Львів (1744). Запис дшмд  
 (1749).

(Рок)8 вжійа дшмд мїца фєврала дна єї за панованя па<sup>н</sup>ства  
 мєкачовск(о)го єго ма... пана Иштван Фокгачиа й єго мїти Бар-  
 ковчи тано<sup>ш</sup> за... бироб Добош Ша<sup>н</sup>дор в сел'к Знаціов'к сїю книг8  
 Євангеліє кєпили до села Знаціова ...ли єй до церкви села Знаціо-  
 ва ..... личкы оугорскои а хто бы м'ка сїю книг8 вдалити або  
 оукрасти в цркви стон клят й проклат анадема ...ати сдд пред  
 лицем'крным сддїєю з нами йва<sup>н</sup> Дєбрєвски<sup>н</sup> Барна да<sup>н</sup> ..... за в-  
 пшценїє гр'кхо<sup>в</sup> вїца сєго Ілїа й за н<sup>х</sup> впшценїє гр'кхов вєк<sup>х</sup> при  
 вїц8 мїхаїл8 сїїеник8 чопєв'ском.

**П. 2. Тріодь, Львів дшмс (1746). Запис дшдд (1769).**

Ко има вїца и сїа и стого дха аминъ сїю книг8 рекоидію  
 триодь цв(к)тнїю купила чесна громада знаціовска за тринацять  
 золотыхъ .....м8 стого Оуспенїа Бци, аще кто бы важилєа сїю  
 книг8 в сєго храм8 вдалити да вєдетъ проклатъ н(а)фєма ма-  
 ранафа р. в. дшдд

Запис зняцівський замітний: 1) переходом етим. зам. о на у:  
 йван Дєбрєвскии, при вїц8... чопєв'ском, 2) переходом етим. зам. е в ю:  
 громада знаціовска (зап. 1669 р.), 3) в писанні по к—и. дєбрєвским.  
 Всі ті явища живі і нині в говорі цього села. Передача довгого ма-  
 дярського б передаєся через—ов: Барковчи (Borkóczi) — як то і тепер  
 всюди в підкарпатських говорах чути (szabó—сабов, tót = товт.

### Г) Жуна ужанська.

**П. Дубровка.** 1. Тріодь постна, Львів дшзі (1717).  
 Запис дшкд (1724).



Из'воленієм ѿца и совершенієм Сїа и поспѣшествіем сїго  
 дѣла аминь. — Сїю к'нигѣ зовемлю триѿдѣ постнлю кѣпила  
 че'снага парахїта дѣбрѣвѣскага черезъ прив... Андреа Гладкого а  
 зїатїа рѣнто..вого на которою да^ самі своені праці рѣкъ зо^тих  
 а вгор'скои личби и гроша зі а дѣргоє че'снага парахїта дѣбрѣвскага  
 доложила за которю сїѣ к'нигѣ да... вгор'скои ли^би се^м) надесїа^...  
 за здравїе свое и за ѿпущенїе грѣховѣ своих и за преставлихсїа  
 родич... своих поки на свою церковѣ не зможемсїа и потомѣ до  
 своені церкви ей ѿ... ежели на^ Гдѣ споможе во до неї знаціѣвци  
 не при... еди^ пиная ти^ко сама дѣ... кѣпила а хтоби єи йма^  
 ѿдалити з села дѣбрѣвѣки клїа^т и проклїа^т ана... и маранафа во  
 вѣки вѣко^м аминь.

Дѣталосїа при че'но^м ѿци Іѿванѣ родичѣ дѣбрѣвско^м рокѣ вжїа  
 ашїа мїа декемь. днїа 2. Теодор Мар...

П. 2. Апостол, Львїв ашс (1696). Запис рїк?

Из'воленієм ѿца І совершенїе... Сїна поспѣством С... кѣпи^  
 сїю к'нигѣ..... рабѣ вжїї Юрко Гладкїї з Дѣбрѣвкї даа чотыр(и...  
 (нѣ)мецкїе золотїе з жоною своєю Янною. Іншїе люде з Дѣбрѣвкї  
 дали на сїю к'нигѣ до..... золотїх девїа^т... І придали єи до храмѣ  
 Іерарха хрїа Никола... до села Знаціѣва придали ей ѿбѣ села а  
 ежелиби да^ Бїгѣ в Дѣбрѣвѣцѣ церковѣ потом повинни добровїци  
 знаціѣвци покластїсїа а хто би мал ѿдалити сїю к'нигѣ ѿ сїх  
 двоух сѣла^ да вѣдет проклїа^т анадема І маранафа.

П. 3. Трїодѣ квітна, Львїв ашїс (1746). Запис ашма  
 (1749).

Из'воленїе^м ѿца и совершенїем сїа и поспѣшениемъ сїтого  
 Дѣла аминь. — Сїю к'нигѣ рекомлю триѿдѣ квітна купивѣ рабѣ  
 вжїї Іѿванѣ Шпонтак ѿбывател' дѣбрѣвѣскїї до цркве дѣбрѣвск...  
 до храмѣ сїаго Іерарха ѿца Николаа за свое здравїе и за свои  
 родичѣ и за померших родичѣв своих ѿпущенїе... за золотїх єї  
 вонашѣ без мараша а хтобы малѣ ѿдалити ѿ цркве клїа^т и



проклят іако анадема. Рокѣ божого аѣмѣ лица декемѣврита дѣна  
 ѣ за великодєрѣжавѣтнон царицѣ марѣки Терезїи за епископа  
 Мануїла Ѡльшавѣсковго вылѣ при томѣ ѣ. Глаткїй Андѣрей  
 Канюк павелѣ Третиникѣ ИѠанѣ

Три записи з Дубровки відносно багаті в діалектчні особливості. Часово вони походять із першої половини XVIII століття. Всі три згідні відносно писання **и** по **к**: Дѣрѣвки, поки, дѣрѣскїи, що відповідає нинішньому говорові. Різняться в неконсеквенції зберігання **ы**; перший: золотих; єжелнби, ахтови, другий: золотых але зато: личби (два рази), третій: золотых, при чім в другім зазначений правдоподібний писець як родич цього села: дѣалєса при чесном Ѡци Іванѣ родичѣ Дѣрѣвском. У всіх трьох записах етим. зам. **о** = **у**: з дѣрѣвки, дѣрѣвском, дѣрѣскїй. Крім цього запис з 1717 р. подає примір заміни **у** на **в** в наслідок переміни голосової **у** на білябіяльний приголосний: вгорскон личби (два рази). Група **кв** перед **ѣ** не змінюється в **цв**: Тридѣ' квѣтна. Ассимиляцію звонкого **д** до глухого **к** видно в написанні: Глаткїй.

У формах замітити треба: 1) писання окінчення *gen. sing. f.*: ја пнів через **ѣ**: царицѣ (запис 1746), 2) *nom. plur. appellativa*: Дѣрѣвци, Значѣвци (запис перший), 3) *1. plur.* дієслів кінчиться на **ме**: зможемєса (перший запис).

В кінці лексикальна замітка, ужиття слова: покластєса з змислі погодитєса: дѣрѣвци значѣвци покластєса (запис перший), що і нині подібно уживаєса.

### **П. Середнє. 1.** Тріодѣ, Львів 1746. Запис без дати.

Сїю книгу куплено за дї златѣ згор. Сами Миклови сїюве Іанко и Андѣкїй за сїєніє своє до цѣрке середнєанскон. Ктѣвы ю Ѡдалил Ѡ сїон цѣрке середнєанскон той най бѣдет проклят на вѣкки ам(инѣ).

### **П. 2.** Октоих, Львів аѣмѣ (1739) Запис без дати.

Сїю книгу куплено з<sup>а</sup> дї златѣ згорскїх до цѣрке середнєанскон на вѣчноє времѣ кто ю Ѡдалил Ѡ вжого храма той ѣдалил себе Ѡ лица бжїа и да бѣдет проклят на вѣкки ам....

Оба записи виказують лиш дві діалектчні особливості середнєанського говору а то етим. зам. **о** = **у**: ѣдалил з ассимиляцією **т** до **д**, 2) по задньопіднебінім **к** пишєса **и**: на вѣкки, згорскїх.



**П. Лінці.** Тріодь цвітна рік? Запис рік? (XVIII в.)

Бо има ѿца і сїа и сїого Дѣа Яминѣ. Сїю книгѣ рекомѣю тріод цвѣтнѣ купилѣ рабѣ бжїѣ Теодорѣ обывателѣ лѣнскїи на прозвище Ковачѣ за церквнї грошѣ за зї золотыхѣ вонашѣ до лѣнскои цркве до храмѣ ѿ Іерарѣа хва Николаа во славѣ вжѣ во тріоди ѿца і снѣ и с Дѣа Яминѣ. Я кто вѣдет на ней читати, авы Гда просилѣ за его здоровья и за ихѣ шпщенїе грѣховѣ. Я кто вы мїлѣ<sup>1)</sup> ѿдалити ѿ храма ѿ Николаа а ѿ цркве лѣнскои проклат анадема и маранафа.

За симнацїат во нашѣ.

Запис виказує бїльше дїялектичних особливостей: 1) етим. зам. **о** = **у**: церквнї грошѣ, симнацїат вонашѣ, 2) по **к** пишеся **и** вїдповїдно нїнїшньому говорю, 3) корональна артикуляцїя **с** перед **ѣ**, як її нїнї чуємо в говорї цїї околицї, передана через **и**: симнацїат, 4) поява **l** *erenth.* по **в** + **ї**: здоровья.

Кромї того зазначити треба й написання окїнчення *nom. plur.* муж. — **їо** пнїв через **ѣ**: грошѣ.

**П. Ляхувцї.** Тріодь цвітна, Львїв дѣпи (1688). Запис дѣїд (1689.)

Бо има ѿца и сїа и сїого Дѣа. Сїю книгѣ зовемѣю Трїодѣ цвѣтнїю кѣпила громада ляховскаа за золотыхѣ дванацїат и прїдали ю до цркве в тоѣже селѣ Ляхов'цех до храмѣ сїихѣ бес'зрєвникѣ Козма и Дїмїанѣ за сщїка Івана Калнїцкогѣ Я кто вы е" мїлѣ ѿдалити ѿ того сїго мїста проклат анадема Рокѣ бжїа дѣїд мїца марта днїа....

Запис виказує заміну **ы** на **и** в окїнченнях деклїнацїйних прикметників: золотих; що противиться нїнїшньому говорю Ляховець. Причини цього напису треба шукати мабуть в цїм, що писець був свщеник з Кальника (за сщїка Івана Калнїцкогѣ), де дїйсно нїнї можна замїтити пересунення артикуляцїї **ы** до **и** саме в окїнченнях прикметників. В написаннї Дїмїїана належить добачати знак зуження **е** складу **де** перед слїдуєчим м'яким складом, як це загально поширене в пїдкарпатських говорах.

<sup>1)</sup> Місто мїлѣ.



**П. Лази.** Октоїх, Львів ,афїд (1739). Запис ,афѣд 1769.

Сїя книгá рекома ..... куплена есть до хра́мъ сѣ́аго Іе-  
рарха́ хва́ Ныкола́а до весы Лазъ за єї золотыхъ оу́горскихъ ѿ  
пала́кѣ. Б' лѣто ѿ бытиа́ мїра ,зсп ѿ хрта же ,афѣд мѣца́  
априла д при семь аще вы кто дерзнулъ затанты Ілы загѣнты  
да бѹде проклатъ на семьъ свѣтѣк І на ѿномъ Гевоги Радваски  
дѣакъ ласки в той часъ вѣдѣчи дѣаковалъ и прочина.

Запис характеристикний попутанням ы та и, бо аж шість ра-  
зів місто и пише ы: книга Ныколаа, весы, затанты, ілы загѣнты.  
Ясно з цього, що писець різниці між цими обома звуками не від-  
чував. Дійсно нині в селі Лазах та околиці ы щезло і перейшло  
на и. Писець сам походив з села Радванки біля Ужгороду, де нині  
також нема ы. Правильно по нинішньому станові говору лазського  
пишеся по к — и: оу́горский дѣак, ласки, та місто етим. замкн. о —  
у: ѿ полакѣ. Случаї ассиміляції: 1) білябіяльного в до у: полакѣ, 2) зуб-  
ного звучного з до глухого с: дѣак ласки 3) та й до и в окінченні  
пом. sing. m. прикметників: ласки радва(н)ски. Окінчення 3 sing. praes.  
— ть відпадає: да вѣдѣ.

**П. Дравці.** 1. Апостол, Лавра Почаївська (1759). За-  
пис ,афод (1774).

Сїю книгѣ Аплъ рекомѣю кѣпилъ до цркви дравецкой Ка-  
силїй Селемѣнскїй из невѣстою своєю Анастасїюю за ѿпѣщенїе  
грѣхоу своихъ за золотыѣ вї Рокѣ ,афод мѣца новрїта дня д.

**П. 2. Літургікон,** Львів ,афїд (1759). Запис ,афов (1772.)

Сїю книгѣ сѣджебникъ рекомѣю до цркви дравецк.... до хра́мъ  
сѣ́аго Архїстратига Михаїла кѣпила рава вжїта Єлена Паикошъ  
за ѿпѣщенїе грѣхоу сво.... Рокѣ ,афов.

Крім писання и по к в першій записі: оу́горскихъ нема ніяких  
діялектичних признаков.

**П. Невідке.** 1. Тріодь постна, Москва ,афїа (1751). Запис  
,афїї (1753).

Сїю книгѣ рекомѣ Триодъ постна кѣплена до села Неві-  
цѣко до хра́мъ покровъ пресѣвѣаты(га) Дѣквы за ѿпѣщенїе грѣхоу  
за златыѣ трїнацаѣ нѣмѣцкихъ рокѣ в. ,афїї мїсїаца марта.



Дальше на картці і на другій стороні запис р. лше (1815).

Рокс вжина лше мца Іанваріа дѣта гї така вода вѣпала же ледомъ вшитко село запхало и такъ вода едностаино йшла а по<sup>а</sup> замкомъ забило ледомъ рѣккѣ и тримало до дня Іанваріа дї а по<sup>а</sup> то<sup>а</sup> забило вшиткѣ ровень по<sup>а</sup> винницями ледомъ, а такъ оѣрвало по<sup>а</sup> замкомъ ледъ.

П. 2. Псалтир рік? Запис лѣтїз 1757.

Сїна книга Псалтырѣ кѣпила Марїа Пастыракова... дѣвка за всемъ марынашынъ за ѡпшценіе грѣховъ своихъ до села Невицке до храмѣ покрова (мало читке) пресвѣатина Богородици. Рокс вожого лѣтїз.

П. 3. Антологіон, Львів лѣтїи (1738). Запис рік?

Ко имя ѡца и сїна и сѣаго Дѣа. Сїю книгѣ рекомѣю Трефолой кѣпили чеснѣк парохїане невича<sup>н</sup>скѣк за золоты<sup>х</sup> лѣв и копликъ всѣа и придали еи до црѣве невича<sup>н</sup>скои на то<sup>а</sup> ча<sup>с</sup> парохѣ вѣдѣчомѣ оѣ Невицкѣ имя Симога до храмѣ покрова прѣтїи Дѣк(!) и хтобы еї ѡ толѣ(!) ѡдалити дерзнулъ да вѣдетъ проклатъ. Коц'кѣличъ Ан'дрѣ<sup>а</sup> далъ золоты<sup>х</sup> з со женою своею Ѡленою Дѣко со женою своею дали Ѡленою золоты<sup>х</sup> з.

П. 4. Октоїх, Львів лѣтїд (1739). Запис лѣтїз (1757).

Ко имя ѡца и сина сѣаго дѣа Ам<sup>н</sup>ъ — Сїю книгѣ рекомѣю Ѡхтон дав вестрианынъ десѣтъ золоты<sup>х</sup> а потомъ чесна парѣфѣа колѣко хто могли до села Невицка до храмѣ покровъ пресвѣатина богородици патнацѣтъ золоты<sup>х</sup> и два мѣркѣ ѡвесъ за здравіе и за ѡпшценіе грѣховъ своихъ рокс вожого лѣтїз

П. 5. Трїодъ цвѣтна, Львів лѣтїз (1746) Запис рік?

Сїна книга Трїодъ реченна цвѣтна кѣплена за золоты<sup>х</sup> дї вонашн до храмѣ покровы Престой Дѣк(!) Бїи до веси Невицка ч. сокора оѣнгварскаго.

П. 6. Антологіон, Львів лѣтїи (1738). Запис 1782.

Поправлаен<sup>а</sup> є кнїга сїа за дѣри марыашн рокс 1782 Івсифом



Іваномъ Нонколѣ парохомъ невичанскимъ alias Дѣнавецкимъ, бо прѣга<sup>х</sup> изъ маппы стародавньої едноралнои старої карзѣ, же невѣцко древле звалося Дѣнавецѣ, а йначъ Невѣцкѣ ѿ волоского слова ..... (витятѣ) на инше значитъ лем... (не читке).

Сім записів села Невѣцке коло Ужгороду походять із другої половини XVIII. столѣття. Хоть они писані бігомъ 50-ти лѣт, їх ортографія не однакова у відношенні до місцевого говору нинѣшнього часу. Записи із років 1757 на Псалтирї і Октоїху однородні під оглядом ортографїї, бо зустрічаємо кілька случаїв заміни **и** на **ы** і противно — подібно, як в Лазах: книга, прѣсматыя книгѣ, вѣстрианы; — золотихъ (Октоїх). Писець не відчував між цими звуками різниці, хоть они в цім селї дуже різкі, бо **ы** дуже задне і лѣбіялізоване. Мабуть мусів він походити із сіл низше Ужгорода, де **ы**=**и**. Запис в Псалтирї дає нам свидѣство пересунення артикуляції **ш** в зад, налїдкомъ чого група **ши** перемѣняєся на **шы**: **всемъ** **марышкыи**, як тепер чуємо починаючи від околиць Середнього аж по Спиш. Всі прочі записи сего явища не передають. Крім того в записї 1757 в Октоїху даєся доказ на уживання числівника: два для всіхъ трьохъ родів: два **мѣрки**, що нині тамъ загальне. — Запис на Літургіконї з року 1738 дає нам докази: 1) переходу етим. зам. **о** на **у**: **копликѣ** **вѣса**, 2) мягкого окінчення в **пот. plur. adj.**: **чеснѣ** **парохіанѣ** **невичанѣ** **скѣ**, 3) переходу задньопіднебїнного **к** на спірант **х** в заїменнику: **хто**, 4) форму **genet.** від прислівника: **ѿтолѣ** = **ѿтолѣ**, 5) окінчення **partic. praes. na** — **чий**: **вѣдѣчомѣ**, 6) на перемѣну білѣбіяльного **в** на **у** в приїменнику **в**: **Оу** **Невицкѣ**, 7) ассиміляцію **в** до попереднього **у**: **копликѣ** **вѣса**. Запис з 1805 на Тріодї з 1751 р. подає доказ на зложення дієслів з приїменником **у** (**ву**) місто **вы**: **вода** **вупала**. Впрочімъ всі записи згідні в писанні **к+и**.

**Л. Туря Пасіка.** Октоїх, Львівъ **лѣ** (1700) Записъ **лѣ** 1706. Книга находитья в сусіднім селї Раковї.

Изволениѣ ѿца и совершениѣмъ Сїна и поспѣшествѣмъ сїтого Дѣа: Сїю книгѣ глаголемѣ ѿх'таи **кѣпила** **рава** **вѣжа** **Фѣда** **Швѣка** из'своею дѣвкою **Фѣдею** **Попаднѣцковою** **Дѣцкѣ** **жона** за **мировѣ** **пѣназѣ** што стѣвѣцковѣ **мири** за **своего** **сїна** **ѿлѣжѣ** **которы** **оуби** за **ѿпѣщенїе** **грѣхѣ**. **Дали** за **тотѣ** **книгѣ** **тринацѣ** **вонашѣвѣ** **кѣпила** **ей** ѿ **вѣгировои** **цопадѣ**.



На тій самій книзі дальше скорописом:

Изволеніємъ вѣща за благъвнїемъ Сїа и Спопѣкшество<sup>м</sup> стого Дѣа. Сїю книгѣ рекомѣю Сѣхта(и) кѣпн<sup>а</sup> рабъ вжи<sup>и</sup> Іере<sup>и</sup> Іаковъ Сїгъ Бѣгеров за свои пѣкнѣзѣк в селѣк Пасѣцѣк Тѣрїа Ро<sup>к</sup> вжа дѣш мѣца шѣврїа днѣ ѿ.

Діалектичні особливости: 1) переміна етим. зам. е на ю: стѣлцѣкѣ, а етим. замкн. о на у: тринацѣть конашѣкѣ. 2) переміна е по ж на о: жона, кромѣ того писання окінчення gen. sing. f. —ja— пнїв асс. plur. —jo— пнїв через ѣ: ѿ вѣгировои попадѣк, Лѣцѣк жона, за: пѣкнѣзѣк.

**П. Раково.** Празднїя, Почаїв дѣшз (1757). Запис дѣшнї (1758).

Изволеніємъ вѣща І сїа І сїаго Дѣа. Сїю книгѣ кѣпн<sup>а</sup> ра<sup>б</sup> Бѣжн<sup>и</sup> Федѣ<sup>р</sup> Сѣк<sup>с</sup>ѣ<sup>в</sup> з братомъ Басило<sup>м</sup> І с прочимъ родомъ: Басило<sup>м</sup>, Грицом<sup>м</sup>, Штѣфаномъ: Грицом<sup>м</sup>, Костомъ за свое здорovia І за померши<sup>х</sup> родичо<sup>в</sup> Янѣдрѣкѣа, Федѣ<sup>к</sup>, Матѣ<sup>к</sup>а, Івана І придали до храмѣ Сѣтїтелеа Николаа до веси Ракова а хто бы сїа важи<sup>а</sup> Сїю книгѣ вѣдалити ѿ того храмѣ да вѣдѣ<sup>т</sup> проклатѣ дѣшнї рокѣ мѣца декѣврїа ѿ днѣ

**П. 2.** Трїодъ, Львїв дѣшг (1653). Запис дѣшнї (1758).

Изволеніємъ вѣща І сїа І сїаго Дѣа аминѣк. Сїю книгѣ кѣпн<sup>а</sup> ра<sup>б</sup> вѣжн<sup>и</sup> навѣ<sup>а</sup> гравѣ<sup>в</sup> з вѣтцомъ своимъ Гавриломъ з жонѣв Натѣ<sup>в</sup> за свое здорovia І за померши<sup>х</sup> родичо<sup>в</sup> Миха<sup>а</sup>ла Янѣны Гафѣы Янѣдрѣкѣа Натѣ<sup>к</sup> Миха<sup>а</sup>ла Прокѣпа Басила І придал<sup>а</sup> до храмѣ: Сѣтїтелеа Николаа до веси раковскои. А хто бы сїа важи<sup>а</sup> вѣдалити ѿ того храмѣ да вѣдѣ<sup>т</sup> проклатѣ. Рокѣ дѣшнї мѣца декѣврїа ѿ днѣ.

**П. 3.** Трїодъ. Почаїв дѣшз (1747). Запис дѣшнї (1758).

Изволеніємъ вѣща І сїа І сїаго дѣа. Сїю книгѣ кѣпн<sup>а</sup> ра<sup>б</sup> вѣжн<sup>и</sup> Баси<sup>а</sup> Магѣ<sup>в</sup> з братомъ Іваномъ І з мамѣв Натѣ<sup>в</sup> І братомъ Симко Янѣдрѣкѣа Лѣкача за свое доброе здорovia І за померши<sup>х</sup> родичо<sup>в</sup> Лѣкача, Івана Гафѣы Мар<sup>а</sup>: Іван<sup>а</sup>: І прочи<sup>х</sup> роди<sup>ч</sup>: которѣю придали до храмѣ стого Николаа до веси Ракова, а хто бы сїа важи<sup>а</sup> ѿ того







Оба записи суть однакі відносно писання **и** по **к**: оґгорскиѹ 1704, се великима 1709, що відповідалоби приблизно лиш говорам о-количним північним (Грабовець), бо нині говір села Хуньковець пословачений та в наслідок цього по **к** місто **и** чуємо **і**.

**П. Хлівіще.** Евангеліє, Львів аґч (1690). Запис аґсі (1716).

Сію книг҃ глаголемѹ Еѡеліє кѡпилъ раѡъ вжїи Іѡанъ Іѡнскъ про<sup>3</sup>високо<sup>м</sup> за свои вла<sup>н</sup>ны<sup>н</sup> гроши не за сѡласки ани за церковны<sup>н</sup> а е кѡпле<sup>н</sup>(а) за зі золоты<sup>х</sup> оґгорски<sup>х</sup> роѡъ вжїи аґсі на само<sup>е</sup> є Дѡа на красно<sup>м</sup> вродѡ при ѡцѡ Штефанѡ василїовичѡ фари хлѡквицкои и до тойж церкви е прїдана храмѡ є. вѡ. мѡченика Гѡврдїа авы сїа никто не важилъ т(ѡ)ю стѡю Еѡлію ѡ церкви тойж ѡдали<sup>ти</sup> по<sup>д</sup> клѡтѡю вжїю по<sup>д</sup> страш. сѡдо<sup>м</sup> вжїим.

Запис виказує мало особливостей діалектичних. По **к** пишеша **и**: оґгорскиѹ, що нині чути еще у старих людей, бо молоді вже пословачилася. Запис слова: фари ледви чи одповідає місцевому виговорі, бо у старшої генерації „**ы**“ еще живе. Так само писання по **ш**—**и** не відповідалоби давньому станові, коли нині у старшої генерації чути еще звук близький до **ы**.

На увагу заслуговує написання: Геврдїа місто Георгїа. Се написання булоби зближене до виговору цього імени в народі *Дюрїо*.

**П. Німецька-Поруба.** Метрика парохїяльна 1777. Заголовний лист.

Сїа матѡриѡа церѡвѡк нѡметъ пороубїа<sup>н</sup>скої спѡсїа м<sup>н</sup>ою Іѡндрѡемъ Рапачъ на сїй ча<sup>е</sup> парохомъ тойже церѡвѡк котор спѡсїана ѡ роѡа аґчз?

Написання: церѡвѡк (gen. sing.), спѡсїа, спѡсїана указують, що середньопіднебінне **и** пересунулося до переднього **і**, переданого через **ѡ**.

**П. Йовса.** Тріодь рік? Запис рік? (XVIII ст.).

...кѡпѡлѡ ю ѡ дѡсѡ за свои власны грошы до храмѡ свїаго Іѡндрѡа Первозваного за свое ѡпѡщенїє грѡховъ за златыѹ єї нѡмецкыѹ. Хто бы єи ѡдалилъ ѡ храмѡ сего да вѡдетъ про-клатъ анаѡтема

Нинішній говір Йовси пословачений. Тим більша цінність запи-



су з XVIII в., з котрого виходить, що артикуляція приголосних **к, ш** була пересунена в зад і для того писали по них місто **и—ы**. Середньопіднебінний звук **и** пересунувся вже вперед до **і**: **кѣпкѣз ю**. Заіменник односний як й нині звучав не **кто** а **хто**.

**П. Клокочово. 1. Служебник рукописний. Запис аѣї (1739). Титул не читкий:**

.....си естѣ како сѣжитѣ діаконѣ зѣ Іереемѣ на великой вечерни үтр.. в литѣр...

Сложеное и издано стѣйшим вселенским патріархом Філодеемѣ.

Бо імя ѿца и сїа і стаго Дѣха аминѣ Сїю книгѣ рекомѣю сѣжебникѣ кѣпила раба божа Гѣдакѣ Янна рокѣ бо<sup>ж</sup> аѣї за св... доброе здравїе і за ѿпущенїе грѣх... своихъ. Кѣпила ея на манастирь за зол.. ѣ згорскихъ і прїдае тѣю книгѣ рекомѣю сѣжебникѣ до с... Клокочова до х<sup>р</sup>рамѣ зспенїа вѣчѣными часы. Кто з ней вѣде ѿправовати, повиненѣ Гда Бїа просїтї за Гѣдакѣ Янѣнѣ за ея доброе здравїе і за ея мѣжа Іанѣка, і за ея ѿца Сѣнѣдрена, за ея матѣкѣ і за всѣхъ родичовѣ своихъ. Кто бы тѣю книгѣ рачїлѣ ѿ клокочовской ѿдалити да вѣдетѣ проклатѣ анадѣдема имараѣ аминѣ аминѣ.

Цей запис кромі переходу **е** на **о** по **ж**: Клокочова, та переходу **а** на **о** на початку слова під впливом словацьким: **ѿндзрена** не виказує ніяких других діалектичних питомостей.

**П. 2. Апостол, Львів аѣї (1709). Запис рік? (XVIII. ст.)**

Бо имя ѿца і сїа і свѣтаго Дѣха. Сїа книга Апѣтолѣ речена кѣпила чна громада клокочовска і калѣска до храмѣ зспенїа црѣви клокочовской за вї златы за і корци ѿвса да<sup>л</sup> спишакѣ два мрїташы, Чѣхра<sup>н</sup>ка і, Чѣдоковѣ Насил ѣ Тѣраков Канѣа сі, Ромачак<sup>л</sup> і поп зі.

**П. 3. Трефолой, Почаїв рік?? (1735?). Запис 17?? (XVIII ст.).**

Сїа книга рекомѣта Трефологїонѣ..... кѣплена.... до села Клокочова до храмѣ зспенїа Прѣтон Бїци ѿ полскы<sup>л</sup> люди и ѿ Мнѣхай-



ла... ѿ дрѣгого Івана Чемер..... за золоты<sup>х</sup> згорскы<sup>х</sup> ꙗко штирѣ.  
Р. Б. аѡ.... (видерто) ... презвѣтера нашего... клокочовского за  
цер. пѣкна(зѣк) ѡ золо<sup>х</sup> ꙗко грѣшы дрѣгы е<sup>м</sup> са<sup>м</sup> свои<sup>м</sup> стара-  
нїе<sup>м</sup> приверѣл. І преда<sup>л</sup> е<sup>м</sup> еи до тогож храмѣ.... а ктобы еи  
хотѣл ѿ той церкви.... да вѣде проклят на дема з вѣкры годны<sup>х</sup>  
при самы<sup>х</sup> ты<sup>х</sup> люде<sup>х</sup> ѿ котры<sup>х</sup> кѣплено І при цѣковника<sup>х</sup> при Спі-  
шакѣ Ялежїю І при Дѣшенкы Ялежїю.

Ці два записи з першої половини XVIII ст. зберігають дві особливості колишнього говору клокочівського нині вже пословаченого: 1) пересунення артикуляції приголосних *к, г* в зад, наслідком чого слідує за ними *и* перейшло на *ы*: згорскы<sup>х</sup>, полскы<sup>х</sup>, дрѣгы, дѣшенкы (Трефологїон, Почаїв), 2) пересунення артикуляції приголосного *ш*: два марїашы (Апостол 1709), ꙗко грѣшы (Трефол. Почаїв). Читання між повноголосними формами вже можна замітити в написаннях: златы<sup>х</sup> (Апостол), золоты<sup>х</sup> (Трефол.) Крім того словацизм явний оказуєся в написанні числівника: штирѣ, нинї = štiri, де замітний перехід *ы* на *и* а *и* на *і*.

## Д) Жуна земплинська.

П. Давидово. 1. Апостол, Львів ,ахѣс (1666). Запис ,ахче (1695).

Рокѣ Бѣго ,ахче. Сию книгѣ глаголемѣю на имено апостолѣ кѣпили поцливыи вала<sup>1)</sup> да Давидова до храмѣ сѣго архистратига Михаїла ѡ люди дали ѡ златы<sup>х</sup>. Фен'ко иван, ѡ стираникѣ, ѡ цимбала петро, ѡ петро ганикѣ, ѡ симко цапѣ, ѡ махарѣ павелѣ, ѡ его пистороко иванѣ, ѡ тидорѣчакѣ петро а при том тоты поцливыи люде просили, ктобы вы<sup>л</sup> помоченѣ тотѣ книгѣ заплатити тедѣ они привели же та<sup>м</sup> давали, кто да<sup>л</sup> пов'золотого кто чвартакѣ кто который священникѣ<sup>2)</sup> вѣдет на и ты<sup>х</sup> книга<sup>х</sup> или дякѣ вѣдетѣ ѡправовати за ты<sup>х</sup> людеї повнне<sup>н</sup> гос бѣа просити а хтобы сию книгѣ ѡдалилѣ ѿ той цѣкве проклятѣ вѣдетѣ анадема и

<sup>1)</sup> Слово словацьке = село. — <sup>2)</sup> Мабуть ошибочно місце: священникѣ.



мародѣ. мѣца декеврина дна л. записова<sup>л</sup> Дѣкачѣ Дворовскій дѣа<sup>к</sup> ба<sup>н</sup>чанскій.

**П. 2. Євангеліє, Львів ,ахч? (169?). Запис ,афді (1719).**

Єію книгѣ кѣпилѣ литванскій до храмѣ С. Архистратига Михайла въ селѣ Давидовѣ. Подпись єсть презѣ мене Івана Шандальского архидіакона столиці земпли<sup>н</sup>скои ѿ шарискои ,афді.

На чаші вирізано :

Іерей Георгіа Ковенчакѣ тцаніємѣ соѡрѡжиса келихѣ сей рокѣ Бжіа ,афді.

Записи села Давидова писані не одною рукою. Запис з р. 1695 на Апстолі робив дяк з сусідного села Банського Лукач Яворовський, села під опядом язиковим однакового з Давидовом. Другий запис робив священник Іван Шандальський із Шандалю під Стропковом, села дуже далекого на північ положеного від Давидова, яке по даним етнографічної мапи А. Петрова з р. 1773 було словацьке. Через се будемо розглядати лише перший запис, який крім написань: 1) групи **ки, хи**: записова<sup>л</sup> дѣкачѣ Дворовскій, архистратига 2) хто місто кто але лиш один раз, а три раз кто, 3) окінчення 1. 2. 3. особи *sing.* праєт: — **л**: відповідаючого і нинішному станові гдвору цього села, має і східно словацизми у фонетиці: а) затрата повноголосу: златых, б) **ар**: місто **ер** із **ьр** чвартакѣ; = гріш; в) у словарі: поцливви калаа (= село), теда, же там давали місто што там давали.

**П. Поруба (коло Давидова). Служебник рік? Запис ,афме (1745).**

Єію книгѣ служеб'ник' кѣпилѣ Іѡанѣ Громоску парѡ<sup>х</sup> порѡбан'ску за седемѣ златых<sup>х</sup> мои<sup>х</sup> власны<sup>х</sup> пиназей сво(и)м сынымѣ<sup>1)</sup> рокѣ божого ,афме....проклѡт<sup>т</sup> надемѡ +ара+ сына моего хт'клѣ ѡдалити ѡ.. мо(и)<sup>х</sup> дѣкти власны<sup>х</sup> сєи служе..... I. Ioannes

Окінчення *gen. sing. adj. masc.* на **ого**: рокѣ божого є важною прикметою з оглядуна сусідство словацьке, де маємо в цім случаю—**eho**,

**П. Товарно-Полянка. Рукописний Ірмолой рік? Запис з року ,афліз (1737). Скоропис.**

1) Очевидно ошибка місто сынамѣ.



Сію книгѣ рекомією Ірмолой кѣпила Іерей Михаилъ Балковичъ парохъ Товарно полган'чан'ски ѿ мѣлѣа за пѣт' златыхъ нѣмецкихъ рокѣ бжого дѣлз мѣа маа дна кѣ

Книга находиться в селі Давидові, що лежить не далеко на захід від Полянки. Запис виказує непостійність в писанні **и** або **ы** по **к**: полган'чан'ски, златыхъ нѣмецкихъ. Котра фонема віддає говір цього села, тяжко сказати. Судячи по нинішнім говорі сусідних сіл Банського та Давидова, де панує фонема **ки**, можемо говорити, що сполука **к+и** панувала і тоді. Супротив пословаччення області округу вороновського та сачуровського ми нині не можемо сказати, коли настала переміна групи **кы** на **ки**, що панувала правдоподібно всюди, про що давали би свідоцтво, записи інвентарів округу вороновського, котрі я проаналізував в II. річнику „Наукового Зборника тов. Просвіта“ в Ужгороді.

**П. Сачуров.** 1. Євангеліє, Львів дхч (1690). Запис дѣгаі (1711).

Сію книгѣ кѣпи<sup>а</sup> е<sup>м</sup> радї спасенїа ѿ потрѣви<sup>а</sup> (!) во<sup>з</sup>велѣчанїа Гднїа ѿ чадѣ своихъ которыи годѣ<sup>н</sup> вѣдѣ<sup>т</sup> гдеколвекѣ зотакатї вѣдѣтѣ власнї<sup>м</sup> кошто<sup>м</sup> навылѣ<sup>м</sup> рокѣ дѣгаі Іва<sup>н</sup> Єтавровски през Сачуровски.

**П. 2.** Літургіаріон, Львів дѣві (1712). Запис дѣсі (1816).

Сію книгѣ сѣбжебникѣ речен<sup>н</sup>сію за ѿпшценїє грѣхѣ<sup>н</sup> своихъ власнїма своїма пѣкнѣзми сі етѣ за нѣмецки золоты кѣпила Марїа Капралъ обивателница Сачуровска до храмѣ Бжествен<sup>н</sup>ого Сачуровского Покрова Пр. Бїци рокѣ дѣсі.

Запис із р. 1711 виказує хитання відносно зберігання **ы**, бо є аж два случаї, де місто **ы** пишеся **и**. потрѣви (= потреби), власним коштом, а так само і запис із р. 1816: власнїма „пѣкнѣзми, обивателница. В записі з р. 1711 зазначена переміна **и** на **і** через **ѣ** во<sup>з</sup>велѣчанїа. Запис з р. 1816 зазначає і западні форми instr. plur. adj.: власнїма своїма пѣкнѣзми. По **к** пишеся **и** Іван Єтавровски през Сачуровски.

**П. Руїна.** 1. Літургікон, Львів ? Запис дѣві (1722)

...до села Рѣснинѣ (!) до храмѣ покров<sup>н</sup> рѣстое за своїє здравѣ

<sup>1)</sup> Очевидно ошибка місто потреби.



и за ѿпущеніе грѣхо<sup>в</sup> своихъ рокѣ вжого дѣвѣ. Я дано за ню золотыхъ 5 угорскихъ.

Запис села Рунина замѣтний лиш группою **кы**: угорскихъ. В написанні назви села зайшла якась ошибка, де мабуть місто **в** написано **с**, бо село називалося імовірно: Руннина, а тепер: Рунина.

**П. Ковбасово.** Євангеліє, Львів дѣвѣ (1775). Запис рік?

Сію книгѣ зовемлю Євѣліє кѣпил' рѣвѣ вжій Єїенный єрей Насилій зѣт Ракѣв' ѿз' женою своєю Федею ѿз' тестемъ своимъ Иваномъ и<sup>з</sup> женою своєю Андю такъже ѿз' сѣсѣдѣю(!) своєю Андю на прозвище Кротѣкою из зятемъ єї Иваномъ и сїем'(!) єї Блажкомъ ѿз' женою єго Яною ѿз' дѣвкою єї Федею за ѿпущеніе грѣхо<sup>в</sup> своихъ до села Ковбасова до храмѣ сѣго Николѣ дала золотыхъ пѣть.

Запис села Ковбасова виказує: 1) перехід етим. зам. **о** на **у**: зѣт ракѣв, 2) ассиміляцію **о** до **у** перед **ю**: ѿз' сѣсѣдѣю Андю, 3) перехід **л** в замкненім складі до **в**: ковбасова. Звук **г** графічно передаєся через **кг**: кротѣкою.

**П. Колониця.** Метрика крещених. Запис дѣвѣ (1789).

Титул: Сіа книга матрика реченнаѣ гр..... кѣплена є до церкви колоницкѣй за грошы парохіанѣ до храмѣ сѣго Насіліѣ Великаго чрезъ парохѣ Симеѣвна Фалатовичѣ за котрѣю данно єсть грошыи 3 маріашовѣ во Унгвари Рокѣ дѣвѣ дна є іанѣаріѣ.

Перший запис зачинаєся 1789 роком.

Рокѣ дѣвѣ Іанѣаріѣ. Язѣ Іерей Симеѣвнѣ Фалатовичѣ парох колоницкѣй ѿкрестихъ и миромѣ стѣмъ помазахъ мѣца Данила ѿ родителѣй законно вѣчнѣчнѣхъ Михаїла Сидорового и жены єго Анны Козіѣвѣи. Бгспрїємникѣ былѣ Ялєжій Сарка Боспрїємница Татїана Шокирана.

Рокѣ дѣвѣ маѣ кѣ.

Язѣ Іерей Симеѣвнѣ Фалатовичѣ парох колоницкѣй законно вѣчнѣчнѣхъ раба вжого Георгіѣ Даріанина со рабовѣ вожовѣ Анаста-



сїовъ Хомововъ. Євѣдителїє быше Павелъ Чонювъ Чуткювъ и<sup>а</sup> Оублѣк.

Записи колоницької метрики замітні тим, що передають характеристичні черти цього говору та села Ублі а то: 1) перехід етим. зам. **о до у а е до ю**: Павелъ Чонювъ, Чутккк (ю в останнім слові без основи написано місто у) — це прозвища з села Ублі; 2) пересунення артикуляції **к, ш** в зад, наслідком чого сполученне з ними **и** переходило в **ы**: за грошы, грошый, колоницький — хоть раз написано **ки**: Татїана Шокираниа а в записі під 13. фебр. 1795; Шокыра, 3) istr. sing. fem. subst. і adj. так твердих як й м'яких **а** пнів кінчиться на **ов**: со рабокк вожовк Анастасїевк Хомовов. — Чоловікіз села Дари називався Даричин.

### П. Старина. Євангелїє рік? Запис дѣкѣ (1725).

Во ѿмїа ѿца ѿ совершенїе<sup>м</sup> сїа и споп'кшенїе<sup>м</sup> стаго дѣа аминѣк. — Соз'дася книга сїа вѣствен... Євглїа кѣпила раба вжїна Натїа сщє<sup>н</sup>наго Іереа Ангѣдрета презвитера старинскаго сопрѣжнїца до церкве стои храмѣ прѣвѣтлаго празника Вознесенїа Гѣа Ншего Іс Хр за сумѣ златыхъ оугорекыхъ монетовъ зѣлатихъ шатнацать и придала ю в рѣкы щеникови своемѣ котрѣю не ималѣ никтоже тако врагомѣ вжїнимѣ ѿдалити ѿ того стога мѣсца церкве стои старинской жаднимѣ спосокомѣ.

Аще би ѿнѣю кто мѣклѣ ѿдалити неѣлшнымѣ спосокомѣ ѿ того стаго мѣсца вѣдѣ с нимѣ имѣкти сѣд.... Іс Хѣ Гдѣ станетѣ сѣдїти справе<sup>а</sup>ливи на страшно<sup>м</sup> и нелицемѣкрномѣ сѣдѣк второмѣ прише<sup>е</sup>твїи сѣдїти живыхъ ѿ мертвы<sup>х</sup> и возда<sup>т</sup>тъ кождомѣ по дѣломѣ его и проклятѣ вѣдетѣ анадема и марада. Рокѣ вжїна дѣкѣ мѣа сеп<sup>т</sup>бриа днїа нї пописалѣ ѿнѣю мнѣцѣ Василии бакаларѣ старинскый дѣдїска<sup>а</sup> самборскый катедрї перемїскон I anno dmne 1725

Запис старинський учинений рукою бакаляря старинського Василя, котрий був дідаскалем самбірським. Значить походження його не відоме, чи старинське, чи може галицьке, бо покінчив школу в Самборі. Галицьке походження здражує постійне писання **и** місто **ы**: златихъ, жаднимъ спосокомъ, аще би., бо в говорі села Старини та в околиці зберігається **ы** до нині. За то однак передає пра-



вильно сполучення **кы**: оугорських, в рѣкы, старинскыи за виїмкою одного случая: самборскыи.

**П. Острожниця.** 1. Рукописне Євангеліє. Запис із р. 1492.

Єию книгоу писа<sup>а</sup> дажк мигаль пыхинскы изь диакомь иваномь ищи писа<sup>а</sup> иод<sup>н</sup> диакомь ...петрикоувь не единого то родоу были оушитки единь бы<sup>а</sup> костож(!) а друг<sup>г</sup> бы<sup>а</sup> качюрювь а третии бы<sup>а</sup> поповать(!)<sup>1</sup>). Ёы стѣи ѿци читите але не к(л)инкѣте которое емь слово... ѿписаа а которы... м чк естк лк<sup>ше</sup> оправдайте. писа на во роцк ѡ а. ё. ї. д, ё, й, з а.

**П. 2. Рукописне Євангеліє. Запис 1707.**

Єию єглію кѣпилъ рабъ бжій Насилъ Станинъ и рабъ бжій Ацко дак до веси Острожниця до храма Насилиа за свое здравие и за ѿпущение грѣхов своих дали за ню ё и к золотых огорскихъ р 1707 а кто бы єі хотѣлъ ѿдалити да вѣдетъ проклат маранафа.

В острожницькій церкві находятся два рукописні Євангелія. Перше in folio середньоболгарської правописи походить, судячи по зазначеній на кінці даті ѡ = 7000 від сотворення світа, із року 1492<sup>2</sup>) (за нею слідуєчі букви — це порядок азбуки). Друге малого формату писане пізнійше а куплене до церкви острожцької 1717 року.

Писцем першої рукописи середньоболгарської правописи був Мигаль Пихинський з помічниками. Прозвище Пихинський указує, що писець був походженням із села Пихонь, положеного на полудневий захід від Острожниці у віддалі кільканацяти кілометрів. Значить в першій мірі в записі повинні відбиватися особливости говору рідного села писця. Із особливостей діалектичних запису піднести належить писання груп **кы**, **хы**: пыхинскы, хоть дальше маємо фонему з **ки**: оушитки. Група **кы**, **гы** жие і нині в говорі села Пихонь. Важною особливістю цього часу єсть поява **у**, **ю** місто етим. замк. **о**, **е**: петрикоувь, адруг<sup>г</sup> бы<sup>а</sup> качюрювь. Сюди мабуть требаби зачислити єще і скажене написання: единь бы<sup>а</sup> костож = костюв. Тепер в говорі

<sup>1</sup>) Може попов заць.

<sup>2</sup>) У вступі нв стор. 152 через помилку зазначено 1592.



села Пихонь панує в сих положеннях і місто **о, е** Написання **ы** по **ж** місто вставочного **о** у прозвищу Пыхунскы єсть нам загадочне, бо, як дальше в записі з села Пихонь буде видно, чоловік походженням із Пихонь називається Пихонський.

Мягкість шипячого **ч** зазначана через написання **ю** по **ч** (качурк). Узкість **е** перед **і** по мягкім **щ** зазначена через **и**: ищи, що і тепер єсть там живе. Переміну **в** на **у** добачаємо в написанні: оушитки.

В другім записі маємо зазначену групу **кы**: згорскыхъ, переміну **и** на **і** бо замінює **ѣ**: грихов.

**П. Звала.** Євангеліє, Львів дѣки (1728). Запис дѣмд (1744). Рокъ вжѣд дѣмд днѣ кѣ іанѣарѣд Ан'дрей переложникъ шо'ты<sup>с</sup> зѣвал'скѣи з' братомъ Касиліємъ кѣпѣлѣи кнѣгъ сѣю глаголемѣю ева'глію за сѣнѣе дѣшное ѣ за т'клесное здравіє в'рѣчили єи до цѣркѣи зѣвал'ско<sup>с</sup> до храмѣ свѣтого ар'хѣстратѣига хѣа Мѣхайла..... за златыхъ оугорскихъ сѣлнѣн'ца<sup>т</sup> дѣко<sup>1)</sup> зѣ а кто бы ѣ хотѣл ѣдалитѣи ѣ цѣркѣи зѣвал'ски и храмѣ Іє хѣа Мѣхаила ...тон бѣдѣт проклѣт' на дѣма ѣ марѣдта и на вѣкки вѣкко<sup>с</sup> аминѣ.

Наперед треба зазнчити відмінну назву села в цім записі *Зуяла Зувала* місто Звали.

Запис не передає зовсім своєю ортографією звукових особливостей села Звали. Місто живої нині групи **кы, хы** пише писець все **ки**: оугорскихъ, на вѣкки, ар'хѣстратѣига. В однім случаю маємо і **кы**: ѣ цѣркѣи зѣвал'ски. Асс. sing. заіменника *она* звучав правдоподібно і: а кто бы ѣ хотѣл ѣдалити.

**П. Пихні.** Євангеліє, Львів дѣхо (1670). Запис дѣпд (1689).

Сѣлѣ кнѣга рекомаѣ єв'гліѣ кѣплена до села пыхонь до цѣркѣи сѣго нѣколы за злотыхъ кѣ оу монастырѣи краснѣброцкомъ кѣпѣлѣ єи рабѣ Бѣжѣи Іѣанъ Бар'на ѣ жена єго Федѣ за своє здравѣ і сноєѣ своѣхъ ѣ дѣвокъ Стефана ѣ Дѣкача и Федора Мрѣа ѣ Янна ѣ за ѣпѣщеніє грѣховъ ѣхъ престав'шихъ сѣа родичѣвъ ѣхъ помѣнѣи Гѣдѣи Фѣлипа Ганю Єлѣѣс Пастасѣю Федю Федю Романа

<sup>1)</sup> = латинське dico.



Настасію. Я́ кто вы ей хотѣлъ ѿдалити ѿ церкви похонской про-  
клатъ естъ во вѣки. Рокъ Бжого дхїїдъ Іѡанъ Кѡлѣнскїй презвї-  
теръ похонскїй.

Похонський запис лиш в однім підписі передає живу там групу  
кы: презвнтер похонскы, впрочім уживає всюди писання кн. Рід асси-  
міляції та злиття приголосного д+с в зубний ц можна видіти в на-  
писанні: оу монастырїи красновроцкомъ.

**П. Гуменне.** Тріодъ цвітна, Львів дхпн (1688). Запис  
дхче (1695).

Благоколенїє<sup>м</sup> во тройци сѣой славімего(!) Б҃га посрѣкшество<sup>м</sup>  
С҃їа Сѡвершенїє<sup>м</sup> стого Дх҃а кнїса сїа кнїга г҃лголемага Трїодїонъ  
цвѣтнага за злоты<sup>х</sup> угорски<sup>х</sup> сі до храмъ сепенїа Пречистыа Двы  
Бца кнїлі ей брат'цтво и ин'шіи парохїане ѡколїчнын цркви то-  
и<sup>ж</sup> и храмъ выш' мѣнованого за ѡпшценїе грѣхов' свои<sup>х</sup> за прїво-  
до<sup>м</sup> превелекнаго ѡца Івана Долїновїча, Славїцкога наме<sup>с</sup>ника Гс-  
менского, который пи<sup>л</sup>не старѣса о то: рокъ бжого дхче мца апрї-  
ліа дня аї вг҃с слава во вѣки amyn Ioanes de Osla Dolinigen-  
sis A R die P: Humenne. (Дуже красний скоропис).

**П. 2.** Апостол, Почаїв дхпн (1759). Запис дхпн (1759).

.....си Япѣлъ заплаченїй кнплена(!) є за златы<sup>х</sup> ві оугор(скы<sup>х</sup>)  
до цркви Гсменской рокъ бжїа дхпн мца августа єї

Записи села Гуменного різняться часово а також і походжен-  
ням. Перший написаний р. 1695 намістником і парохом гуменян-  
ським Іваном Ославїцьким, що походив, як видно із прозвища, з Га-  
личини з села Ослав, що лежало недалеко від Бескида. Вихований  
в шкільній правописній традиції не передав ніяких особливостей  
говору гуменянського. — На вістку про істновання церковного брацтва  
вже була звернена увага на стор. 132.

Другий запис походить із р. 1759, но не виказує в своїй корот-  
кій формі також ніяких особливостей місцевого говору.

**П. Гажин** коло Гуменного. Апостол, Львів дхрї  
(1719). Запис рік?

Но има ѡца и сїа и стого дх҃а Ями<sup>н</sup>. Сїа кнїга рекомага  
Апостолъ кнплена ест' до храмъ сѣого Архистратїга Мїхаїла



веси Гажына за стараніем' и трѣжденіем' ѡбывателен гажынскы<sup>х</sup> Іѡана Отрошыны и Дімітріа Козеа приѡбритенна ест' за златы<sup>х</sup> оугорскы вѣ ѡ благовѣрныхъ людій выпрошенныхъ' а кто бы еи хотѣлъ ѡдалити да вѣдетъ клят' проклат'

Запис интересній цим, що репрезентує одоноко в околиці діалектичні особливости говору, окруженого із всіх майже сторін словацькими селами (сотаками). Ними суть групи: **кы, жы, шы**: ѡбывателей гажынскы<sup>х</sup>, за златы<sup>х</sup> оугорскы<sup>х</sup>; — Гажына, ѡбывателен гажынскы<sup>х</sup> Іѡана Отрошыны. Також звук **и** перейшов на **і=ѣ**. через що и **ѣ** замінене на **и** в написанні: приѡбритенна ест'.

**П. Вышня Радвань.** 1. Рукописне Євангеліє XVI—XVII. ст. Запис XVII ст.

Сію книгѣ глаголемѣ Євангеліа кѣпиа рабѣ бжій Гаврина Пакѣв изъ женовъ своеѣ Яновѣ за ѡпшценіе грѣховѣ свои<sup>х</sup> и за радость дѣтти свои<sup>х</sup> и за ѡпшцене старьши<sup>х</sup> свои<sup>х</sup> ѡтца матере и свѣх<sup>1)</sup> што ихъ Гь Бгь забралъ изъ сего свѣта. Предае<sup>т</sup> еи до села Радвани до заложини цѣкви сѣтого великого мѣченика Демитріа до пѣтла стаго. Кто бы еи ѡдалилъ вѣдѣ з нимъ сѣа и мати бжій.

**П. 2.** Євангеліє, Львів ,дхч (1690). Запис ,дхчз (1697).

Но имѣа ѡца І сѣа и Стѣго... Ямин'. Сію книгѣ рекомсію божественое Євѣгліє кѣпиа громада Радьва<sup>с</sup>кага за золоты<sup>х</sup> шкснацятѣ ѣ придали ко храмѣ сѣтого великомѣч(е)ныка Хѣа Димитріа вѣч'ними часы до престола божественого на тои часѣ вѣдѣчы през'витеромѣ сѣієно Ієрен Іаковѣ сынѣ Ієрена Михаила тогожъ храмѣ ѣ ѡго божественного престола и ѡ храмѣ сѣтого велико хѣа Димитріа клятѣ ѣ проклатѣ анадема ѣ нарымада имѣкти вѣдѣ сѣдѣ предѣ сѣдиєю справеливимѣ котори вѣдетѣ вѣдиты живи<sup>х</sup> и мертвы<sup>х</sup> и на вѣки вѣчистые Яминк. — Рокѣ божего ,дхчз да вѣ мѣта сеп'те<sup>б</sup>рына.

<sup>1)</sup> Має бути всѣхъ.



**П. 3. Тріодь постна, Львів дхч? 169? Запис дхчи (1698).**

Сню книгъ рекомѣю Тріодь постною кѣпиль ерей иїїковъ за шюстнацать золотыхъ до храма Свѣтаго великаго мѣченїка Хрїтѣа Демїтрія до пох'валы церкѣви свѣтой Радванской. То га пописью рѣкою своєю класною Лѣкачь Поповичь Радванскыи. Рокъ вожего дхчїи мѣслца февральа днѣ дѣ Ямїнь: замокъ.

Всі три записи села Радвані різні часово, хоть дві є близькі себе, бо віддалені лиш одним роком (1697, 1698). Перший запис на рукописнім середньоболгарськїм Євангелїю або кінця XVI. ст. або початку XVII. столїття замїтний зберїганням юсїв (ж) та замїною ъ через ь.

Найважнїшою особливостю запису єсть замїна етим. замкн. о на у: Гакрїна Бакѣк, чим пїддержуєтьсѣ стїйнїсть подїбного запису села Острожниці, походячого з руки писця Пихонського. Нинї в Радванї подїбно як і в Пихнях етим. зам. о = і. — Instr. sing. fem. кінчїтьсѣ на ов-єв: изъ жїнокъ своєкъ Янокъ. Голосовий е в окїнченнї — єньє переходїть в і: до заложнїи цркѣви. — Запис на Євангелїю з р. 1697 з причини частої замїни и мїсто ы, а іноді ы мїсто и: за золотихъ дхто би, предъ сѣднїю справедлївїмъ — великомѣчїника, єсдѣчы, септєвря здраджує галицьке походження писця.

Запис третїй, хоть рїзнїтьсѣ лиш одним роком від попереднього, походїть від іншої руки. Писець уживає середньоболгарської ортографїї (на кінці пише все ь мїсто ъ). Єсть вїн й походженням з Радванї та у своїм пїдписї проявив й особливїсть говору радванського а то групою к + ы: лѣкачь поповичь Радванскыи". Замїтнїше єще написання шюстнацать мїсто шѣстнацать. В цїм написаннї треба добачати дїйстно й виговор живий. Примїр переходу ѣ в цїм словї на другий звук а то на ѣ, т. є лабіалїзоване і, находїмо в говорї села Звали. Може й написання ю передає близький звук до ѣ, який мїг на околицї бути поширений а також в самїй Радванї. Подїбне явище маємо в селах на пограничу Спиша і Шариша, де шїсть звучить ѣїst — (Блажїв).

Замїтна також неоднаковїсть писання того самого імени: Деметрїй. В рукописнім Єван. писано Деметрїй а в записї 1698 Демїтрїя. В цїм послїднїм можна добачати передачу мадярського виговору із узким е, що в пїдкарпатських говорах переходїть в ей.

**П. Біла Октоїх, Львів аф (1700) Запис афнѣ (1781)**

Дѣїлостя Рокъ в. афнѣ мѣца септєвря ко.. вїстѣ гром' велии и блисканїе веле и ѿ вост.... до запада ѿ юга до сѣвера на лаворци с вар'меднї земля(нскої)....



Писець замінює **ы** на **и** (вистъ), що вказує або на його галицьке походження або на походження з околиць Гуменного.

**П. Волиця.** Требник рік ? Запис а҃фкї (1728).

Ею и҃мѣ ѿца и҃ сїа и҃ стаго дѣа амѣнкѣ. Ею кнїгѣ кѣпїлѣ рабѣ божїи ѿлекса Логынецѣ и҃з' своима сынами Етї(?) Мсла҃комѣ Касиломѣ и҃ далї за ню ѿсемѣ златыхѣ за свое здравїе и҃ за ѿпущенїе грѣховѣ своихѣ и҃ далї еї до церквї колицкої до храмѣ соборѣ пресвѣтѣи Бїцї, а҃ кто в(ы) еї хотѣлѣ ѿдалїтї ѿдаленѣ вѣдетѣ ѿ цар'ста нечесного и҃ вѣдетѣ треклїатѣ іако ѿр'мїане анадема рокѣ божїи а҃фкї мїца и҃юнїа днѣ д амѣнкѣ амѣнкѣ.

Писець запису волицького 1728 року зазначає дві особливості: 1. групу **гы** Логынецѣ, 2. instr. sing. masc.—jo пів на — **ом**: Касиломѣ.

**П. Біла.** Октоїх, Львів а҃ф (1700). Запис а҃фл (1730). Книга знаходиться у Волиці.

Ею кнїгѣ кѣпїлѣ рабѣ божїи Грицѣ Гайдошѣ из' своихѣ женовѣ нас'тасиовѣ за свое здравїе и҃ за ѿпущенїе грѣховѣ своихѣ и҃ далѣ за ню златыхѣ еї и҃ дал еи до церквї в'кла҃скої до храмѣ рождѣства х'това а҃ кто бы еи малѣ ѿдалити ѿ тої црквї вѣдетѣ ѿ царства х'тов(а) ѿдалены" анадем р. в. а҃фл.

В записі білянським **а** зазначити треба: 1. instr. sing. fem. м'яких і твердих—а пів та заіменників присвійних на **ов**: из' своихѣ женовѣ нас'тасиовѣ, 2. корональну артикуляцію **ц** в слові Грицѣ: Грицѣ.

**П. Гавай.** Євангелїє, Львів а҃хлз (1636). Запис а҃хлз (1637).

Рокѣ вжего а҃хлз мїца феверїа днѣ и҃к. Ею кнїгѣ глѣмѣю е҃в҃гелїє кѣпїлѣ рабѣ вжї Іоа" шолты" Мико"ски" из' жоною своєю Ганс҃еїю за ѿпущенї(є) грѣховѣ своихѣ и҃ родичовѣ своихѣ за золотыхѣ сї мониты и҃ личбы вє"герско". Придалѣ еи до села Гаваю до пов'ѣтѣ стра҃пко"ского до црквѣ с'їои заложенїа и҃же во стыхѣ ѿца нашего Николы. Придалѣ еи в'кчными часы до храма того на престо" вжїи. И не имаєт еи нѣкто ѿдалити ѿ храма того. Аще бы кто еи ѿдали" ѿ храма того еписко" и҃ по" или пре"витерѣ или







видно в написанні групи **кы**: Өздор Чокырда, за золотых оугорскых сї. По **ш, ж**, пише лише **и** а не **ы**. Написання кспил, хоткл передають також живе окінчення 1. особи часу минулого.

**П. Завадка.** Рукописний помяник: Поміаникъ оусовшы<sup>х</sup> дшгь.. Тепер находится в Р. Порубі. Запис 1779.

Сїна книжыца глемата грамота цркви завадка<sup>н</sup>скои списасїа рабомъ бжнимъ свїащенымъ Іереємъ Михаиломъ Завацкымъ парохо<sup>м</sup> завадянскымъ рокс бжына дшфод мїа ное<sup>н</sup>врїа кд.

Помїани Гди дшы оусовшы<sup>х</sup> рабо<sup>в</sup> бжы<sup>х</sup> ѿ Ядама ажъ до сего дне.....

Наводжу кїлька имен: Катренс, Матренс Ганю, Лвкча Феннс, Полагс, Ксндрата, Силка, Грїца, Миксас, Єленс, Грїца, Ко<sup>н</sup>драта, Настасїю, Микитс, Феннс, Фєдора Танкс, Татїа<sup>н</sup>нї, Івана, Ігната.

Ортографїя помяника передає вірно особливости говору села Завадка через написання груп: **кы, шы, жы**: Михаилом Завацкым, парохом завадянскым, дшы оусовшы<sup>х</sup> рабо<sup>в</sup> бжы<sup>х</sup>. В написанні імени Ксндрата зберїгалося мабуть у на місто етим. зам. **о**, хоть теперь маємо там **і**.

**П. Рафаївці.** 1. Требник, Львів дхче (1695) Запис?

Сїна книга рекомата Требник<sup>к</sup>. Кспил<sup>а</sup> єи ѿць Іванъ Бачи<sup>ч</sup>ки за своє ѿпщєнїє грѣхов со жєною полагнєю за лы<sup>х</sup> (?) с до села (...Рафа)ювецъ кс..... храмс..... и шбител стон Сошєтвїє сїого дхїа и ро<sup>ж</sup>во прїа Бцїк а храмов'. Я хто бы єи важи<sup>а</sup> ѿбирати ѿ сно<sup>в</sup> мои<sup>х</sup> і: Басїліа и Сїмєона и Стефана... Записєю сїи требник... Я хто всде на не(м)...

**П. 2.** Трїодь, Львів дшд (1701). Запис дшкс (1736). (Скоропис).

Рокс бжына дшкс. — Сїю кнїгс рекомсїю Трєодъ кспилъ єи рабъ бжї Петро Боднар за златы<sup>х</sup> десїатъ за своє добро здравїїа и за ѿпщєнїє грѣховъ своїхъ. Кспилъ єи до села Рафаєвецъ до храмс рождєства прѣтон бци. Я кто бы єи хотклакъ ѿдалити ѿ цркви рафаєвскои всде проклїатъ анадема аминъ.



**П. 3. Октоїх, Львів дшід (1739). Запис дшні (1758).**

Єта книґа глаголемага шхтай кшлена є до церкви рафаїуьскои до храмѣ Рождѣства Прѣтой Бци за златы<sup>х</sup> єї оуґорски<sup>х</sup> за гроши црковны. Рокѣ вжїта дшнї сеп'те'рїта дна єї

В записах на книгах села Рафаївці, що походять з різного часу, замітити можна послідовне писання груп: **ки, ги, ши, жи**, що відповідає і нинішньому станові говора цього села: Полагник, Іванз Бачички (Требник 1695), за златых єї оуґорских (Октоїх — запис 1758), — а хто бы ен кажил шбирати, за гроши церковны (запис 1758). В написанні: швитель (запис на Требнику 1695 р.) можна добачити слід затрати **ы**, що і нині в говорі цього села переведено, хоть прочі записи зберігають всюди **ы** та навіть в окінченні пот. plur. adj: за гроши црковны. — Окінчення 1. особи часу минулого на — **лз** відповідає і нинішнім формам: кшпил (Требник 1695, Тріодь, запис 1726). — Не можна не запримітити єще одного явища а то слїду переходу етим. зам. е на ю так в Требнику 1695 р., як і в Октоїху 1758 р.: до села (Рафа)ювецз (Требник 1695), до церкви Рафаквскои (Октоїх 1758 р.), колижбо запис із р. 1726 пише назву цю етимологічно: до села Рафаевецз, ш цркве рафавскои.

**П. Седлисла. Тріодь цвітна рік? Запис дшзз (1767).**  
Книга находиться нині в Ременїнах.

Єта книґа зовемага Тріод цвтнага є прокшрована мною многоршшны<sup>м</sup> Пєресм Стефаном..... на той ча° парохом седлицкым до церкви тоиж... и ко храмѣ покровы Б. Двы за грошы церковны сшмою єї златы<sup>х</sup> і..... а если кто бы є хт'ка шдалити ш тоиж црке да вшдет прокшат маранада. Рокѣ ш ха дшзз марта ки дна.

Єслиби писець священник Стефан відавав дійсно говор села Седлиск кола Вранова, або хоть і його околиці, що вже нині словаччена, то малибисьмо в писанні груп: **кы, шы** (парохом Седлицкым за грошы церковны) доказ, що в цїм часі говор села Седлиск не різнився від нинішних говорів повисше Рафаївецз та Ременїн (Пискорівці — Кобильниця) і творив з ними одну цілість.







божого ,ахри<sup>1)</sup>(!) а кто вы тсю книг(с) ѿ вол'шав'скои цер'кви ѿдали то бсде<sup>т</sup> клат<sup>ь</sup> и проклат<sup>ь</sup> ѿ анадма Ямйнк.

**П. 2. Літургікон, Львів афп (1780). Запис 1819.**

Сей слав'жебникъ вол'шавской цер'квѣй который оф'кровалъ до храмѣ стыхъ братовъ бесреверникъ чсдотворицъ Козмы ѿ Дамана за ѿпущеніе грѣховъ ѿ кспилъ ѿн сію книжницѣ такъ рекомый слав'жебникъ за 40 золотихъ рокѣ божіа 1819 декемвриа зі-го дня.

Оба записи дають мало для пізнання говору ольшавського в тодішнім часі, бо деякі церковно слав'янізми покриваються із живим говором як: 1. окінчення часу мин. ѿдала 1678, кспила, (1819); 2. gen. sing. adj. fem. на ой: ѿ вол'шав'скои цер'кви (1678), 3. ы зберігається за виімкою одного случаю в записі 1816 р.: золотихъ. Се покривається з нинішнім станом говору цього села, бо в окінченнях adj. masc. sing. та plur. ы по зубних пересунулося в артикуляції до переду, наслідком чого чуємо там нині: *dobryj viz, molodyj šolovik*.

**П. Чорна. Літургіаріон, Львів ,афве(?) (1725). Запис ,афмс (1746).** Книга находиться в сусіднім селі Ладомірові:

Рокѣ бжеиа ,афмс. Сіа кника рекомага Слав'жебникъ ксплена до села Чорного к храмѣ ѿвер'занїа за грошы цр'ковны, за котрѣ дано златыхъ згорскихъ полдеса<sup>т</sup>. Втоколевекъ вы хот'кль сію книгѣ нарекомію слав'жебникъ ѿдалити ѿ церкви Чер... сддити го Бгѣ бсде.

Запис замітний зберіганням нинішних особливостей говору а то: 1. пересуненням артикуляції ш, ж в зад, що передається в написанні через шы, жы: за грошы цр'ковны, златыхъ згорскихъ, 2. окінченням пот., асс. plur. adj. на ы: за грошы цр'ковны. Читання в ортографії видно в написанні імени села Чорного через Чер... і Чер...

**П. Банядиківці. Антологіон, Львів ,афли (1738). Запис ,афмс (1746).** Тепер книга в Щавнику.

Сію книгѣ глемію Трефолой кспилъ валавъ зовемый Бена-

1) Тут очевидно ошибочно написано р мѣсто з або може ѿ.



дыковѣци за цѣковны грошы за златы оугорскы трицетѣ и шестѣ. Я на той часѣ былѣ цѣковны газда Шотѣ Грицѣ и Гѣла Иванѣ и Сїенїкѣ парохѣ Іоан Романовичѣ и Деметрїй парох. Я кто бы ен хотѣлѣ котрый сценїкѣ албо газда цѣковный албо нѣкоторый газда з валавѣ ѿдалити ѿ цѣкви Сѣаго архистратига хѣа Михаїла да вѣдетѣ клат и проклат анадема.

Рокѣ вжїа дѣмс Яминѣ.

Запис бенядиківський крім зберігання групи **кы, шы**: цѣковны грошы, за златы оугорскы, та окінчення *nom. plur. adj.* на **ы**: за златы оугорскы виказує до тепер не замічвані особливости а то: 1. перемїну приголосного **л** на **в** не лиш в закритім складі а також і у відкритім: валавѣ (= село) з валавѣ, чим зазначивбися перший ступїнь перемїни **л** в кожїй позиції на **в**: *vavav*, як то є і иїнї; 2. окінчення *nom. plur. appellativa* на **и** = **ї** Бенядыковѣци, 3. словацизм в числївниках: трицетѣ шестѣ.

**П. Щавник.** Євангелїє, Львїв дѣч (1690). Запис около 1715 р.

Язѣ Іерей Андрей припливѣ Днѣпровѣ водѣ и габвинѣ і габвини измѣривѣ днѣпровы и паки возвративсѣ во своѣси страны и припливѣ нарицаемаго Щавника до сѣо Архїла Михаїла стѣх везплотѣхѣ.

Рокѣ вожїго дѣсї мѣсїаца мая ѡ днѣ поставиѣ домѣ сен.

Запис щавницький не передає нам нїяких особливостей говору цього села.

**П. Герляхїв.** Рукописний Требник кінця XVII. або початку XVIII. стол. Під датою: Anno dmi 1729 die 16 Aug. стоїть:

В тим часѣ вишолѣ зо школи Іванѣ Нижїаловски поповичѣ Герлаховски з Уйгеле практикующего кончивши щчасливе школѣ грамматицѣ за благословенїєм вжїїмѣ и за... моцѣ а за протекциовѣ его великостї Пїа Івана Іосїфа Годєрмаґского Архимандрита С... и викарїа єнералного и Єппа мѣкачов....

А під роком Anno Dmi 1739.

Іванѣ Нѣжаловський парохѣ малцовський прѣставїлсѣ во скї-



ніа праведных юніа д в денъ патковин тижнемъ прет Сошествіемъ С. Духа, причина смерти его про неопатрностъ свою построи-  
лилъ сѧ под ливѸ перѸ<sup>1)</sup>) и жылъ тижденъ.

Перший запис з року 1729 визначається цілковитою затратою  
ы, що не відповідає ані дійсному нинішному станові, ані слідуєчому за  
ним 10 літ пізнійше писаному записові з р. 1736. Мабуть писець похо-  
див з околиць на пограничу словацькім, або із двох сусідних сіл послова-  
чених: Ленартів і Мальцов. Про це свідчилаби заміна Ѣ на и, що  
означає перехід и до передньоаязичного звука і: Іван Нижалов-  
ский супротив Іван Нѣжаловский запису пізнійшого. Не зазначаєть-  
ся також в записі група кы, шы. Зазначений тут також loc. sing.  
adj. masc. на: имз; в тимз часѸ, котрий рівний instrum.

Другий запис натомість зберігає загально ы та відмічує групи:  
кы, шы: ІванѸ Нѣжаловский пароух малцовский, и жылъ тижденѸ.  
Крім того зазначає: 1. отвердіння зубних приголосних на кінці  
слів: неопатрностѸ, тижденѸ, денѸ (в денѸ патковин,) 2. ассими-  
ляцію зубного д до н: тижнемѸ, 3. ассимиляцію звонкого приголо-  
сного д до глухого т: прет Сошествіемъ С. Духа. та 4. и = і (Ѣ) построи-  
лилъ сѧ под ливѸ перѸ.

**П. Блажів.** Метрика крещення від р. 1732. Писана  
курсивом на папері аркушевім, зложенім вздовж в двоє.

Записи метрики не однакові під оглядом ортографічним а цим  
самим під оглядом передачі звуків даного села. Це зависіло чисто  
від писців священників. Першим був Василій, презвітер Блажовський,  
як він сам на переді підписався: За презвітера Василя Блажов-  
ского. — Ним почата метрика 1732 року так:

РокѸ аѸгав септемвриа ѣс.

А<sup>з</sup> иерей Василій: прѸ<sup>з</sup> витерѸ церькви Блажовской окрестихѸ  
во церькви раба вѣіа Михаїла цо<sup>р</sup>кѸ ймене<sup>м</sup> Гал'жѸ. Были кресный  
ѡць Андрей Юрчишин кресна матка Марина ма<sup>ж</sup>ен'ка Гнатов<sup>а</sup>.

Рік 1735 приносить нового священника Антонія Яроміса, який  
зазначає: Ро<sup>к</sup> аѸгѧе Мїц Маї: ѡ сего рокѸ почина<sup>ет</sup> метрика Сїї:  
Іерей: Антонїа Яромї(са) прѸ<sup>з</sup>: сте<sup>л</sup>баскій, викарій блаж.

<sup>1)</sup> перѸ з польського pierś = груди.



Рок тож марта 51. ѿкрест: цорка Томка Грена, крест ѿц Юрій Ікѣва Млинарта, крест: матка Маріна Юсіювка Стебаска, й Шовтыска Елена

Року 1737 приходить знов новий священник Іван Манкович, котрий зазначає: Рокѣ аѿпѣ записѣтса метрика крещеніа парохіи Блажовско<sup>а</sup> на се<sup>а</sup> ча<sup>а</sup> настающаго мене пароха Івана Манковича.

Цего самого року дня 24. марта записано:

Крестилася цорка Єліташа Ікѣванско<sup>а</sup> на имено Маріа. Крестны<sup>а</sup> ѿцъ былъ Костъ Ікѣванскы<sup>а</sup>, крестна матка Маріа малженка Андреа Юрчишиного.

Рокѣ аѿлад, дня 3 января крестилася раба бжїа Маріа крестны<sup>а</sup> ѿцъ былъ Томко Жакъ сїкъ Гамадеовъ, крестна матка Катрена Інчишына.

Не без інтересу язикового будуть записи пізнійші з років 1785, 1788. Під 1785. р. стоїть записано:

Мисаца вктоврїа аї вкри. и мир. Аннѣ цоркѣ Ірвонкта оувчара и Іакы к ѿ Бершо Баюсив к м<sup>1</sup>) Галжа малженка Іанка Качмара. 1788. Тогож де 26: Сѿкр. и мир. Іван снъ пр. ѿца Михаїла Маковичъ через Іерета Михаїла Яромисъ к ѿ Іхъ Милости панк Іаношъ Блажовскы Берзевици к м Зѣска панк матка Байровска.

Ортографія презвітера Василя Блажовського крім зберігання **ы**, форми gen. sing. fem. на **ей**: церккви блажовскей, та випаду приголосного **т** в групі **сти**: (крестны<sup>а</sup> ѿцъ) не зазначає інших особливостей говору блажовського.

Ортографія наслідника Василя Блажовського Антонія Яроміса подібна до першої з тою виїмкою, що приголосний **л** в замкненім складі переходить на **в**: Шовтыска Елена = Шолтыска, (побіч Стебаска), що нині в цім говорі перейшло на **в** в кожному положенні.

Третій писець 1737. року Іван Манкович вже передає живі і нині в цім селі групи **кы**, **шы**: Костъ Ікѣванскы<sup>а</sup>, Катрена Інчишына. До того треба еще додати прояв отвердіння зубного **т** на кінці слова: Костъ Ікѣванскы<sup>а</sup>.

<sup>1</sup>) к ѿ скорочення слів: крестны<sup>а</sup> ѿтець, к м — крестна матка.



В записі з р. 1785 маємо незвичайний прояв останку у із етим. замк. о в слові: оувчара разом з отвердінням р (ра), за цим знов свідоцтво переходу етим. зам. о на і: Бєршо Бяусив. В цім самім записі і в слідуєчїм зберігається признака говору цього села а то група кы: Ілкы (= Єлени) (1785) Інош Блажовскы (1788).

До того послугуються всі полонізмами в лексиці, уживаючи всюди слова цорка = польське córka місто дочка. Імена крестні говорять самі за себе і вирізняються сильно від крестних імен, уживаних далше на схід.

### Є) Жуна спишська.

П. Нижні Репаші. 1. Євангеліє, Львів ,ахо (1670).  
Запис ,ахііа (1681).

Бо мєно ѿца и сына и свѣтаго дѣа Р Б ,ашііа Сїю книгѣ глѣамѣ Єѡа кѣпїлѣ рабѣ Божї Даниѣл Тарѣбай рабѣ кожї Інош Мларїа рабѣ божї Андриї до церкви репашкїи за золотыѣ кѣ за своє ѿпѣщєнїє грѣхѣѣ.

П. 2. Трефолой, Львів рік? Запис ,ахііа (1669). і ,ахііа (1665).

Бо імена ѿца и сїа и сїго Дѣа амиѣ роѣ ,ахііа феверѣа. — Ії Петръ Поповиѣ годыѣ марскїи на той чаѣ Петръ црєзвїтєѣ репашкїи и ѡшавїцкїи кѣпїлєѣ сїи Трефолои за кѣ злотыѣ оугорскїи і за мой влѣннїи грошы роѣѣ воѣ ,ахііа по мой сїрти не має брати никто той трефолой (Нижнїй ряд відтятий. Дальше нечиткий почерк та другою рукою писаний) кто вѣдє ѿправлѣа с тоѣ книги повїнєѣ вѣдє за тоѣ грїгорїа Гѣ Бѣ мїити а та на то мѣсцє ѿказ... (вїтерто на двох дальших сторонах) оу Івана Горбалѣа Д злотѣ оу мїїка го... є. злотѣ. Та та на црѣковѣ с. порѣчаю про тѣю причїнѣ абы тоѣ трифолоѣ не ѿвїранѣ ѿ мойѣ дѣкїи поѣ анафѣмою поѣ проклѣцїемѣ. (Дальше иншим почерком):

Роѣѣ ,ахііа на ѡспєнїє прѣтѣи Бїцї вѣшшєй писаний Грегорїи с паѣпноѣ(?) воѣного прокопа сѣѣ даѣ на тѣю книгѣ вї злотѣ вѣшшє писаныѣ а тепєѣ зновѣ даѣ и злотѣ що ѡчїнїтѣ кѣ злотѣ а таѣ цѣлє запла-



ти<sup>а</sup> тѣю книгѣ, которю порѣчы<sup>а</sup> ѿда<sup>а</sup> къ храмѣ спенина сѣои Анны.  
 Я которы<sup>а</sup> сщникъ вѣде ѿправла<sup>а</sup> с того трефолога повинѣ<sup>а</sup> вѣде гѣ  
 кѣ мѣити за раба вжѣга Гри... за его здравіе сѣнїе и ѿпшценїе  
 грѣховѣхъ. Дальше новий почерк:

Сїа книга речена трефоло<sup>а</sup> ѣ ѿправле<sup>а</sup>на рокѣ вжого дѣмд  
 за пре<sup>а</sup>витерства Михаїла Сирековскїи котра ѣ вла<sup>а</sup>тна црѣви  
 Ни<sup>а</sup>но Репаскей такъ розвмити ѣ вышшен.

Перший запис репаський з р. 1681 важний тим, що зберігає  
 на самій етнографічній границі словацькій повноглас: *золоты<sup>а</sup>*.

В лексикальнім огляді замітити треба словацьке слово *meno* місто  
*лма*.

Другий запис з р. 1669 і 1665 не зазначає пересунення артикуляції  
 в зад задньопіднебінного *k*, що єсть питоме говоріві цього села а пише  
 по *k*—*i*: *оугорски<sup>а</sup>*, книги. Пересунення артикуляції *ш* однак зазначає:  
*грошы*. Писання *ы* по *ч*: *причынѣ*, *счынит*, порѣчы<sup>а</sup> єсть лиш ортогра-  
 фією, но ніяк зазначенням твердості *ч*, котре там все єсть м'яке.  
 Крім зазначеної горі пересуненої в зад артикуляції *ш* треба за-  
 мітити єще як діалектичні признаки: 1. приіменник *kъ*=*kš* під  
 впливом словацького *gu*: *ѿдалъ къ храмѣ*, (1665), 2. *n*=*i* (*к*): *розвми-*  
*ти* (1665), 3. творення часу будучого при помочи *part. praet.*, як то  
 єсть в польській мові: *вѣде ѿправлаѣл* (1665).



Ю. А. ЯВОРСКИЙ.

## Пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ и духовная пѣснь грѣшныхъ людей.

Полусатирическая, полубытовая, старинная пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ, привлекавшая къ себѣ съ давняго времени, въ связи съ все новыми находками изъ области ея, болѣе, чѣмъ трехвѣковой, литературной традиціи, настойчивое и разностороннее вниманіе въ наукѣ, принадлежитъ, безспорно, какъ по своему оригинальному и интересному характеру и складу, такъ и по особеннымъ и незауряднымъ внѣшнимъ литературнымъ судьбамъ своимъ, къ разряду самыхъ замѣчательныхъ и яркихъ явленій малорусской народно-исторической поэзіи вообще. Исключительно выдѣляясь изъ остальной пѣсенной массы, съ одной стороны — своимъ причудливымъ и красочнымъ внутреннимъ содержаніемъ и тономъ, съ другой-же — изумительно стройной и вмѣстѣ затѣйливой, внѣшней ритмической формой, чрезвычайно легко и удачно соединяющей въ себѣ при этомъ повѣствовательно-эпическій запѣвъ съ живыми переливами свободнаго діалога, — своеобразная пѣсня эта, восходящая въ древнѣйшихъ своихъ вариантахъ къ началу XVII-го вѣка, повидимому, пользовалась въ свое время весьма значительной извѣстностью и популярностью, и не только въ мѣстной, малорусской средѣ, гдѣ она удержалась въ цѣломъ рядѣ народныхъ вариантовъ и отзвуковъ и до сихъ поръ, но также и въ пѣсенныхъ репертуарахъ сосѣднихъ — великорусскихъ и польскихъ — любителей малорусскаго пѣнія, причемъ она также и здѣсь, въ свою же очередь, спустилась со временемъ внизъ и, соотвѣтственно претворившись, осталась понынѣ въ народныхъ устахъ.

Этой-же исключительной популярностью пѣсни, въ связи съ необычайной яркостью и легкостью ея стиха и склада, объясняется также, повидимому, и тотъ знаменательный фактъ, что она, именно, Науковый Сборник. Тов. „Просвѣта“ в Ужгородѣ т. VI. (1929).



первая изъ всего малорусскаго пѣсеннаго состава, не только тутъ же была зафиксирована, да притомъ же — въ чужезначной печати, но и вообще неоднократно такъ или иначе отражалась въ ней, въ то-же время обращаясь также и въ отечественныхъ рукописныхъ сборникахъ, и преименно переходя изъ нихъ, въ особой передѣлкѣ, и въ великорусскіе печатные пѣсенники конца XVIII-го и начала XIX-го вѣковъ.

Имѣя здѣсь ввиду, ближайшимъ образомъ, лишь самъ вопросъ о загадочномъ происхожденіи пѣсни, съ одной стороны, а объ ея первоначальномъ текстѣ и старинныхъ разночтеніяхъ, съ другой, мы остановимся прежде всего на упомянутыхъ старопечатныхъ и древнеписьменныхъ ея запечатлѣніяхъ или лишь упоминаніяхъ о ней.<sup>1)</sup>

---

<sup>1)</sup> Важнѣйшая литература: W. A. Maciejowski: Polska i Ruś aż do pierwszej połowy XVII w. pod względem obyczajów i zwyczajów, С.-Пб. — Варшава, 1842, II, 116 — 117; И. Франко: Козак Плахта. Укр. нар. пісня, друкована в польській брошурі з 1625 р. — „Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка“, 1902, XLVII, 1—28; его-же: Студії над укр. нар. піснями, Львовъ, 1908 — 1913, I, 110—114, 181—182; Ю. А. Яворскій: Два замѣчательныхъ карпато-русскихъ сборника XVIII в., Кіевъ, 1909, 27, 40—44; Н. Ф. Сумцовъ: Малюнки з життя укр. нар. слова, Харьковъ, 1910, 56—57; K. B ad e c k i: Pisma Jana Dzwonowskiego, Краковъ, 1910, 23—24, 93—98; его-же: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w., Льв. 1925, 338—344; A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie — „Pamiętnik Literacki“, 1911, X, 186 — 191, 417—418; М. Вознякъ: Матеріали до іст. укр. пісні і вірші, Льв. 1913, I, 1—3, 113—114; его-же: Старе укр. письменство, Льв. 1922, 435; его-же: Історія укр. літератури, Льв. 1920—1924, I, 24—25, III, 65—71; К. Квітка: Укр. пісні про дівчину, що помандрувала з зводителем, Кіевъ, 1926, 23—26; Ф. Колесса: Укр. нар. пісня на переломі XVII—XVIII вв. — „Україна“, 1928, II, 53, 58, 63, 64.



## I.

Какъ это ни неожиданно и странно, но первые слѣды о нашей пѣснѣ, подобно, какъ и первый же образчикъ текста, встрѣчаются не на ея природной, малорусской почвѣ, а въ совершенно чуждой ей польской печати, и къ тому-же — даже раньше, чѣмъ самъ текстъ, насколько можно было выяснитъ покамѣсть, впервые появился въ свѣтъ. Такъ, въ вышедшей въ 1622 г. въ Краковѣ, безъ имени автора, польской брошюрѣ „Mięsopest abo Tragicosomœdia na dni mięsopestne“, одинъ изъ дѣйствующихъ персонажей — „Лапикуфель“ — приводитъ, между прочимъ, ея начальныя — по названному чтенію — слова: „Ho j, k o z a s z e j k u, r a n e s z m o j!“<sup>1)</sup> Точно также и въ другой подобной анонимной польской брошюрѣ „O staciey żołnierz z theologiæ“, 1624 года, ксендзь, насмѣхаясь надъ солдатомъ, что тотъ ничего не умѣетъ дѣлать, говоритъ: „Chyba w dobrej chwili concert o kozaczynku ten byście trafili“, — на что солдатъ въ своемъ отвѣтѣ опять-таки приводитъ выдержки изъ той-же пѣсни, хотя, по-видимому, и по другой, чѣмъ изданная годъ спустя, редакціи: „Abо to zła? Zaczniј, chłopcze, płaci, y sam xiądz poskoczy: Ноу же, bre, bre, tałała, drysz, drysz, bryzelia“<sup>2)</sup> По всему этому, естественно, и слѣдовало-бы предполагать, что и самая пѣсня, изъ которой заимствованы приведенные стихи, была въ Польшѣ ужъ раньше извѣстна въ печати, какъ и догадываются въ общемъ нѣкоторые изслѣдователи, однако, къ сожалѣнію, подобнаго, болѣе ранняго текста ея пока не удалось найти.

Какъ бы то ни было, впрочемъ, достовѣрно извѣстно пока-что,

---

<sup>1)</sup> St. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce, Краковъ, 1902, 159, 214; K. Badecki: Pisma Jana Dzwonowskiego, 23—24; его-же. Literatura mieszczańska, 195; A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 187; М. Вознякъ: Матеріялы, I, 2—3.

<sup>2)</sup> W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie, Варшава, 1852, III, 119; A. Brückner: „Pamiętnik Literacki“, 1913, XII, 91; K. Badecki: Literatura mieszczańska, 341.



въ качествѣ перваго, только позднѣйшее изданіе пѣсни — 1625 года, нашедшееся не такъ давно въ составѣ сатирическаго сборничка Яна Дзвоновскаго „*Seymu walnego domowego artykułow sześć*“, въ концѣ котораго и помѣщается она, какъ непосредственное и наглядное дополненіе къ предшествующей польской виршѣ „*Konterfet cudowny u siła kozaka Płachty, Ukrainca*“, съ притяжательно-созвучнымъ заголовкомъ „*Pieśń kozaka Płachty*“, какъ соединяющимъ звеномъ. Самъ текстъ пѣсни, приведенный въ подлинномъ, малорусскомъ чтеніи, но въ диковинной польской транскрипціи, состоитъ изъ 13 строфъ, въ общей сложности — 130 стиховъ, приче́мъ въ немъ заключается только одинъ діалогическій узоръ, безъ всякихъ признаковъ какой-нибудь эпически-повѣствовательной канвы.<sup>1)</sup>

Вѣроятно, изъ того-же сборничка Яна Дзвоновскаго, только съ незначительными разночтеніями и съ новымъ (или-же, напротивъ, старымъ?) надписаніемъ „*Pieśń o kozaczkę*“, наша пѣсня была перепечатана нѣсколько позже также во 2-мъ изданіи другой сатирической польской брошюры „*Prażonka albo Nawara dla zabawy uczciwey družynie*“, вышедшемъ тоже въ Краковѣ въ 1640 г.<sup>2)</sup>

Чтобы въ полной мѣрѣ исчерпать всѣ, относящіяся къ нашей пѣснѣ, данныя на старой польской почвѣ, слѣдуетъ еще упомянуть, что въ одномъ изъ сохранившихся экземпляровъ первой польской

<sup>1)</sup> См. Приложение I а. — Данный текстъ, впервые найденный проф. А. Брикнеромъ, былъ воспроизведенъ въ фототипическомъ снимкѣ и въ нѣсколько вольной современной украинской ретранскрипціи И. Франкомъ: *Козак Плахта*, 9—12+3 стр. снимка, а затѣмъ буквально изданъ также, вмѣстѣ съ дѣйствительными, польскими сочиненіями Яна Дзвоновскаго, К. Бадецькимъ: *Pisma Jana Dzwonowskiego*, 93—98; наконецъ, довольно неустойчивую реконструкцію первичнаго текста предложилъ недавно М. Вознякъ: *Ист. укр. літератури*, III, 68—70. — Библиографическія и историко-литературныя данныя и замѣчанія о немъ см. въ указанныхъ трудахъ И. Франка (4, 9, 12—14, 27—28), К. Бадецькаго (5—23) и М. Возняка (65—67), а также: А. Brückner: *Pieśni polsko-ruskie*, 186—191; К. Bański: *Literatura mieszczańska*, 338—341; М. Вознякъ: *Матеріали*, I, 1—2. — Слѣдуетъ замѣтить кстати, что самъ „*Seym*“, безъ дополнительныхъ статейъ и безъ имени автора, появился впервые въ 1608 г. и былъ въ такомъ-же видѣ повторенъ еще дважды въ 1625 г., а также, что наше полное изданіе 1625 г., но уже безъ всякой датировки, было переиздано еще разъ (К. Bański: *Literatura mieszczańska*, 333—338, 340—341; его-же: *Nieodszukane pierwodruki lit. mieszcz. w Polsce XVII w.* — „*Pamiętnik Literacki*“, 1925—1926, XXII—XXIII, 675).

<sup>2)</sup> См. Приложение I б. — Въ 1-омъ изданіи брошюры, 1615 г., подобно, какъ и въ предыдущемъ случаѣ, пѣсня тоже еще не была помѣщена. См.: W. A. Maciejowski: *Polska i Ruś*, II, 116—117; А. Brückner: *Pieśni polsko-ruskie*, 187; К. Estreicher: *Bibliografia polska*, Краковъ, 1913, XXV, 229; К. Bański: *Liter. mieszczańska*, 275; М. Вознякъ: *Матеріали*, I, 2—3.



печатной кантички „Symphonie anielskie“ Яна Дахновскаго (1631 до 1641 гг.), при двухъ духовныхъ пѣсняхъ — „O, Jezu, mój synu drogi“, и „Pastuszkowie, bracia mili“, — современною рукою приписана музыкальная помѣта, что ихъ надобно пѣть „na nutę Kozaszeńku“, — изъ чего, въ свою же очередь, необходимо заключать, что не только самъ текстъ пѣсни, но также и ея мелодія была въ Польшѣ въ первую половину XVII-го вѣка очень распространена и популярна, и не только въ свѣтскихъ (ср. выше — Лапикуфля и солдата), но также и въ духовныхъ кругахъ.<sup>1)</sup>

Что же касается, наконецъ, не менѣе распространенной въ польской литературѣ того-же времени, ужъ подлинно духовно-покаянной польской вирши „Kozaszek duchowny“, построенной точно по тому-же плану и размѣру, что и наша пѣсня, и поэтому производимой проф. А. Брикнеромъ, какъ будемъ видѣть ниже, отъ послѣдней, то о ней, но только съ нѣсколькими отличной точки зрѣнія, будетъ дальше еще особливая и подробная рѣчь.

На отечественной, малорусской почвѣ пѣсня о козакѣ и Кулинѣ сохранилась, кромѣ ряда устныхъ вариантовъ, лишь въ немногихъ рукописныхъ текстахъ, переписанныхъ довольно-таки поздно, болѣе столѣтій спустя.

Самый старый и самый исправный изъ этихъ отечественныхъ списковъ, найденный мною въ галицко-русскомъ сборникѣ Кіевскаго университета № 21, относится къ началу XVIII в. (до 1721 г.) и состоитъ, въ отличіе отъ сохранившейся въ польской печати редакціи, изъ краткаго эпически-повѣствовательнаго вступленія (ст. 1—6) и собственнаго діалога, причемъ этотъ послѣдній, съ одной стороны, содержитъ опять-таки 11 лишнихъ, по сравненію съ упомянутой редакціей, предварительныхъ, общихъ стиховъ, съ другой-же, въ дальнѣйшей своей передачѣ, значительно сокращенъ, представляя въ общемъ, кромѣ повторяющагося музыкальнаго припѣва, только 79 (вмѣсто 130) стиховъ<sup>2)</sup>. — (Вариантъ А.)

Почти одновременно съ этимъ спискомъ мною-же былъ найденъ и другой подобный, старописьменный галицко-русскій текстъ, точно также вполне сохранившій, какъ повѣствовательный запѣвъ, такъ и вводныя черты діалога, въ остальномъ же еще больше сжа-

<sup>1)</sup> M. Wiszniewski: *Historia literatury polskiej*, Краковъ, 1844—1845, VI, 498, VII, 11—12; K. Badecki: *Literatura mieszczańska*, 341.

<sup>2)</sup> Ю. А. Яворскій: Два замѣчат. карпато-русскихъ сборника XVIII в., 40—42.



тый — до 74 стиховъ, оказавшійся въ принадлежащемъ мнѣ Тыличскомъ пѣсенникѣ первой половины XVIII в.<sup>1)</sup> — (Вар. Б.)

Наконецъ, послѣдній, ужъ совсѣмъ поблекшій и краткій вариантъ, состоящій въ общемъ (безъ припѣва) лишь изъ 31 стиха, но все-таки тоже сохранившій и слѣды эпической основы, и сбрывки вводнаго діалога, опять-таки встрѣтился въ галицко-русскомъ пѣсенникѣ 70—80-хъ годовъ XVIII в. Товарищества им. Шевченка во Львовѣ № 345.<sup>2)</sup> — (Вар. В.)

Такимъ образомъ, указанные рукописные тексты въ общемъ представляютъ для исторіи пѣсни два весьма существенныхъ момента. Такъ, первое, всѣ они имѣютъ — въ природномъ и гармоническомъ созвучіи съ собственнымъ діалогомъ о будущей совмѣстной жизни дѣвушки со сманивающимъ ее козакомъ — какъ эпически-повѣствовательный запѣвъ объ ихъ случайной встрѣчѣ, такъ и вводный, справочный діалогъ о нихъ самыхъ, которыхъ, какъ ужъ сказано, въ древнѣйшей польской передачѣ почему-то совершенно нѣтъ. А вторыхъ, всѣ они, опять-же, завѣдомо относятся къ одной лишь Галицкой Руси, въ другихъ же малорусскихъ областяхъ, за исключеніемъ новѣйшихъ устныхъ записей, не то совсѣмъ въ письмѣ не запечатлѣлись, не то еще не обнаружались до сихъ поръ.<sup>3)</sup> — (Сводный древнеписьменный текстъ см. Приложение II.)

Въ области старинныхъ воспріятій пѣсни о козакѣ и Кулинѣ слѣдуетъ еще установить, — на что пока совершенно не было обращено вниманіе, — что она - же пользовалась также рѣдкой популярностью и въ великорусскихъ печатныхъ пѣсенникахъ конца XVIII-го и начала XIX-го вѣковъ, гдѣ она зачислена, естественно, въ разрядъ „малороссійскихъ“ пѣсенъ и, дѣйствительно, наружно сохранила, несмотря на рѣзкую переработку, подлинный характеръ и языкъ. По сущности, однако, эта передѣлка, коснувшаяся, впрочемъ, лишь начала пѣсни, а именно, лишь самой сцены встрѣчи и вводныхъ фразъ діалога при ней, настолько коротка и

<sup>1)</sup> Тамъ-же, 42—44.

<sup>2)</sup> М. Вознякъ: Матеріяли, I, 113—114. — Выражаю М. С. Возняку искреннюю благодарность за любезное предоставленіе мнѣ копии съ этого текста.

<sup>3)</sup> Что касается предположенія И. Франка (Козак Плахта, 21, 27), будто-бы украинскій вариантъ П. А. Кулиша, напечатанный П. П. Чубинскимъ (Труды этногр.-стат. экспедиціи въ западно-русскій край, С.-Пб. 1874, V, 954), является „какимъ-нибудь отрывкомъ писаннаго текста“, то оно настолько шатко и случайно, что едва-ли можетъ тутъ сколько-нибудь идти въ расчетъ.



произвольна, какъ въ отношеніи внѣшняго облика и склада, почти совершенно потерявшихъ вчужѣ всю свою естественную стройность, выпуклость и пестроту, а къ тому-же сократившихся до крайности — 15 стиховъ, такъ и въ самомъ содержаніи, орнаментъ и смыслъ своемъ, лишившихся тоже, хоть и нѣсколько грубоватыхъ, но своеобразныхъ, жизненныхъ и яркихъ красокъ и примѣтъ, — такъ что, собственно говоря, это—даже уже не самая пѣсня, а только сухая и праздная — для надобностей пѣнія — частичная выборка или схема ея. — (См. Приложение III а.)

Изъ числа означенныхъ великорусскихъ пѣсенниковъ, помѣщавшихъ пѣсню, въ этомъ краткомъ и выщѣтшемъ видѣ, въ продолженіе 1790—1822 годовъ, укажу здѣсь только на нѣсколько слѣдующихъ, вывѣренныхъ мною, старшихъ образцовъ<sup>1)</sup>:

1) „Молодчикъ съ молодкою на гуляньѣ съ пѣсельниками“, С.-Пб. 1790, 175, № 9;

2) „Избранный пѣсенникъ или собраніе наилучшихъ...россійскихъ пѣсень“, С.-Пб. 1792, II, 180—181, № 180;

3) „Избранный пѣсенникъ или собраніе наилучшихъ старыхъ и новыхъ російскихъ пѣсень“, Москва, 1795, II, 180—181, № 180;

4) „Избранный пѣсенникъ или собраніе лучшихъ старыхъ и новѣйшихъ...россійскихъ пѣсень“, Москва, 1798, III—IV, 112, № 87;

5) „Самой новѣйшей отборнѣйшей Московской и Санктпетербургской пѣсельникъ“, Москва, 1799, 329—330, № 12;

6) „Новѣйшей и отборнѣйшей російской всеобщей пѣсенникъ“, С.-Пб. 1806, III, 500, № 436.

Не останавливаясь болѣе подробно на современныхъ, устныхъ записяхъ пѣсни, которыя остаются пока внѣ ближайшаго круга нашихъ интересовъ и могутъ быть здѣсь привлекаемы развѣ лишь косвенно и попутно, для нуждъ реконструкціи или критики сохранившихся старыхъ вариантовъ, необходимо все-таки, въ качествѣ живыхъ и нелицепріятныхъ свидѣтелей вѣковой проникновенности и устойчивости ихъ въ пѣсенной традиціи, хоть бѣгло и поверхностно о нихъ упомянуть.<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Подробную библиографію пѣсни о козакѣ и Кулинѣ въ старинныхъ великорусскихъ печатныхъ пѣсенникахъ см.: М. Н. Сперанскій: Малорусская пѣсня въ стар. русскихъ печ. пѣсенникахъ, Москва, 1909, 19, № 12; П. И. Рулинъ: Укр. пісня в стар. російському співаннику — „Записки Іст.-філ. Віддѣлу Укр. Акад. Наук“, 1924, IV, 168.

<sup>2)</sup> По существу означенные устные варианты рассмотрены уже И. Франкомъ: Козак Плахта, 14—27; Студії, I, 112—114, и отчасти К. Квіткою: Укр. пісні, 23—26.



Вполнѣ естественно, конечно, что въ произвольномъ устномъ оборотѣ, на протяженіи столь длительного промежутка времени и въ непосредственномъ, живомъ прикосновеніи съ созвучной массою другихъ подобныхъ пѣсенъ, и пѣсня о козакѣ и Кулинѣ сугубо испытала цѣлый рядъ различныхъ, болѣе или менѣе существенныхъ и рѣзкихъ видоизмѣненій и изъясновъ, начиная съ мелкихъ и случайныхъ разночтеній, вставокъ или пропусковъ отдѣльныхъ мѣстъ, и до органической переработки всей постройки, формы, даже композиціи ея, включительно. Такъ, прежде всего, имѣется налицо рядъ прямыхъ варіантовъ, которые въ общемъ сравнительно цѣльно и сохранно удержали, какъ внѣшнюю форму, такъ и самъ составъ и послѣдовательность содержанія, причемъ нѣкоторые изъ нихъ полностью сохранили также и — отсутствующіе въ польской передачѣ — вступительный повѣствовательный мотивъ и личный, предварительный діалогъ.<sup>1)</sup> Затѣмъ, довольно близко соблюли первоначальный типъ и составъ пѣсни, хотя и внѣшне измѣнивъ ея вступленіе и самый діалогъ, такія ближайшія ея передѣлки, какъ: „Не противъ дня, противъ нічки“<sup>2)</sup>, „Підмовивъ гречинь дівчину ввечір“<sup>3)</sup> и „Пыталася дівчинонька“<sup>4)</sup>. Наконецъ, существуетъ также и нѣсколько такихъ передѣлокъ, какъ, напр., „Ой, де мемо спати (ночовати)“<sup>5)</sup>, „Козакъ одійжає“<sup>6)</sup>, „Дівчинонько мила“<sup>7)</sup> и др., которыя, правда, совсѣмъ измѣнили не только размѣръ и построенность пѣсни, но даже отчасти и самую сущность и тему ея, — и все-же, поскольку лишь въ нихъ сохранился сквозной переборъ основныхъ, какъ свирѣль — самозвонныхъ, вопросо-отвѣтовъ, по сути своей неизмѣнно восходятъ все къ той-же единой и общей основѣ и скрѣпѣ ихъ всѣхъ.

1) Wacław z Oleska: Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, Льв. 1833, 392—393; Я. О. Головацкій: Нар. пѣсни Галицкой и Угорской Руси, Москва, 1878, I, 120—122, III, 58; П. П. Чубинскій: Труды, V, 482, 954, 1190—1191; Б. Д. Гринченко: Этнографическіе матеріалы, Черниговъ, 1899, III, 193—195; И. Франко: Козак Плахта, 14—22; К. Квітка: Укр. пісні, 23.

2) Ž. Pauli: Pieśni ludu ruskiego w Galicyi, Льв. 1840, II, 26—28; Н. За-  
кревскій: Старосвѣтскій бандуриста, Москва, 1860, 98; П. П. Чубинскій: Труды, V, 191—192; И. Франко: Козак Плахта, 22—24; К. Квітка: Укр. пісні, 23—24.

3) П. П. Чубинскій: Труды, V, 337—338; O. Kolberg: Rokucie, Краковъ, 1883, II, 89—90; И. Франко: Студії, I, 113—114.

4) И. Франко: Студії, I, 112—113; К. Квітка: Укр. пісні, 23.

5) W. z Oleska: Pieśni, 276—277; Я. О. Головацкій: Нар. пѣсни, I, 200—201; П. П. Чубинскій: Труды, V, 94.

6) К. Квітка: Укр. пісні, 24—25.

7) Я. О. Головацкій: Нар. пѣсни, I, 126.



Къ этому послѣднему разряду устныхъ вариантовъ пѣсни близко примыкаетъ также польскій вариантъ, который и слѣдуетъ производить, поэтому, не отъ старопечатной „Pieśni kozaka Płachty“ или „Pieśni o kozaczku“, какъ можно было бы предполагать, а отъ народной же, позднѣйшей передѣлки, какъ такой.<sup>1)</sup>

Съ другой же стороны, тотъ небольшой и смутный, пристегнутый къ другой подобной темѣ, вставной великорусскій вариантъ, который встрѣтился на крайнемъ сѣверѣ — въ Архангельской губернии, не вяжется уже нисколько ни съ народной, ни съ старописьменной традиціей пѣсни, а представляетъ только блѣдный отголосокъ указанной выше музыкальной схемы, случайно проникшей тутъ, повидимому, изъ печатной книжки въ устный оборотъ.<sup>2)</sup>

---

<sup>1)</sup> J. Lipiński: Piosnki ludu wielkopolskiego, Познань, 1842, I, 77; O. Kolberg: Pieśni ludu polskiego, Варшава, 1857, I, 269—279 (20 вариантовъ); И. Франко: Студії, I, 111—112; К. Квітка: Укр. пісні, 24—25. — Моравскія отраженія пѣсни см. у К. Квітки же, 25—26.

<sup>2)</sup> А. И. Соболевскій: Великорусскія нар. пѣсни, С.-Пб. 1902, VII, 73.— См. Приложение III б.



## II.

Переходя къ сравнительному разсмотрѣнію наличныхъ старыхъ текстовъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ по ихъ существу, необходимо прежде всего остановиться на двухъ главныхъ, основныхъ вопросахъ, а именно, объ ихъ частныхъ, внутреннихъ взаимоотношеніяхъ между собой, съ одной стороны, а о вѣроятномъ прототипѣ пѣсни и первоначальной сложности послѣдняго, съ другой, которые, правда, давно уже привлекали къ себѣ специальное вниманіе изслѣдователей, но пока-что, къ сожалѣнію, не были сколько-нибудь устойчиво и правильно разрѣшены.

Такъ, первый же И. Я. Франко, не имѣвшій еще въ своемъ распоряженіи никакихъ другихъ старинныхъ текстовъ, кромѣ польской записи Дзвоновскаго, съ которой онъ, слѣдовательно, могъ сравнивать только извѣстные ему устные варианты пѣсни, какъ-будто-бы былъ склоненъ признавать встрѣчающійся въ этихъ послѣднихъ эпически-повѣствовательный запѣвъ—лишь позднѣйшимъ народно-поэтическимъ добавленіемъ, совершенно отсутствовавшимъ, якобы, въ первоначальной редакціи, ближайшимъ выраженіемъ которой онъ и считалъ, повидимому, по формально-хронологическимъ даннымъ, именно означенную запись<sup>1)</sup>. Въ этомъ послѣднемъ предположеніи утверждало его также и то обстоятельство, что въ текстѣ Дзвоновскаго не замѣчается еще такихъ циническихъ и грубыхъ выраженій, какъ въ нѣкоторыхъ устныхъ вариантахъ, въ чемъ онъ опять-таки находилъ возможнымъ усматривать явные признаки позднѣйшей интерполяціи и порчи изъ озорничающихъ народныхъ устъ, отнюдь не свойственные подлинному тону и характеру литературнаго произведенія высшаго порядка, какимъ является въ своей первоосновѣ столь сложная, затѣйливая пѣснь<sup>2)</sup>. Такимъ образомъ, въ

<sup>1)</sup> Козак Плахта, 16—17, 28. -- Впрочемъ, и послѣ ознакомленія съ изданными мною двумя древнеписьменными текстами, покойный ученый все-же какъ-будто остался при этомъ-же мнѣніи: Студіи, I, 182.

<sup>2)</sup> Козак Плахта, 26, 28.



общемъ, эта древнѣйшая версія Дзвоновскаго, какъ единственный, извѣстный къ тому времени, старозапечатлѣнный текстъ, и была признана покойнымъ изслѣдователемъ „если не прототипомъ, то, по крайней мѣрѣ, самой древней и вмѣстѣ съ тѣмъ самой полной формой“ нашей пѣсни, по сравненію съ которой значительная доля различій устныхъ вариантовъ—въ томъ числѣ, повидимому, и эпически-повѣствовательный запѣвъ—представляетъ лишь позднѣйшій и сторонній народно-пѣсенный налетъ.<sup>1)</sup>

Въ подобномъ же смыслѣ, хотя и подъ совершенно другимъ угломъ зрѣнія, опредѣлили сущность и характеръ печатнаго текста Дзвоновскаго также и другой изслѣдователь нашей пѣсни, проф. А. Брикнеръ, посвятившій ей такъ много восхищеннаго вниманія и все снова возвращающійся къ ней при всякомъ подходящемъ случаѣ опять.<sup>2)</sup> Исходя изъ совершенно произвольной, но весьма упорной предпосылки, что авторомъ этой „подлинной жемчужины польско-русской лирики“, какой „не постыдился-бъ и Шевченко“ и которая могла-бы „выдержать сравненіе съ самыми знаменитыми балладами міра“, былъ обязательно полякъ, а именно, если и не самъ Дзвоновскій, что вѣроятно же всего, то ужъ, во всякомъ случаѣ, одинъ изъ его ближайшихъ литературныхъ соратниковъ, т. наз. „совиздраловъ“, съ пѣснями и шутками бродившихъ, между прочимъ, и по селамъ Галицкой Руси и въ достаточной степени усвоившихъ себѣ при этомъ и мѣстный народный языкъ и пѣсенный складъ, — естественно, польскій ученый не могъ вмѣстѣ съ тѣмъ, въ свою же очередь, не заключить, что именно этотъ первопечатный вариантъ, какъ авторскій или непосредственно происходящій отъ него оригиналъ, является въ то-же время и первоначальнымъ и самымъ автентичнымъ текстомъ пѣсни, всѣ же остальные варианты, какъ древне-письменнаго, такъ и народно-устнаго происхожденія, представляютъ только производныя и болѣе или менѣе испорченныя его отраженія, возникшія со временемъ уже на „захватившей“ пѣсню мало-русской почвѣ, въ менѣе культурныхъ „низменныхъ слояхъ“. Въ частности же, по мнѣнію А. Брикнера, „самымъ ненужнымъ об-

<sup>1)</sup> Козак Плахта, 27—28.

<sup>2)</sup> *Pieśni polsko-ruskie*, 186—191, 417—418; *Literatura polska w pierwszym dziesięcioleciu wieku nowego* — „Przegląd Polski“, Крак., 1912, CLXXXVI, 299—300; *Еропеја бazyliаńska* — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч.“ CXVII—CXVIII, 197; *Cechy literatury szlacheckiej i miejskiej wieku XVII* — „Księga pamiątkowa ku czci B. Orzechowskiego, Львовъ, 1916, I, 166, 172—173; *Роезја w wieku XVII* — „Dzieje literatury pięknej w Polsce“, Кракoвъ, 1918, I, 243—249; *Przedmowa* къ книгѣ К. Бадецкаго: *Literatura mieszczańska w Polsce XVII w.*, XII, и др.



разомъ“ былъ здѣсь невпопадъ „придѣланъ“ къ „исключительно діалогической“ основѣ эпико-повѣствовательный запѣвъ, самъ же текстъ діалога, сверхъ упомянутой ужь общей порчи, былъ вмѣстѣ съ тѣмъ особенно „загаженъ“ циническими вставками въ концѣ.

Не касаясь здѣсь пока вопроса объ авторѣ пѣсни, о чемъ будетъ дальше особая рѣчь, остановимся сейчасъ лишь на сужденіяхъ обоихъ названныхъ изслѣдователей по поводу ея первоначального состава и подлинной основы вообще.

Чтобы сохранить надлежащую независимость и объективность при сравнительномъ установленіи наиболѣе автентичнаго и ближе всего восходящаго къ предполагаемому прототипу варианта пѣсни (не привлекая къ нему лишь новѣйшихъ, весьма неустойчивыхъ, устныхъ вариантовъ), естественно, необходимо прежде всего отрѣшиться отъ невольнаго предположенія въ пользу варианта Дзвоновскаго, косвенно внушаемаго столь значительнымъ хронологическимъ и археологическимъ его преимуществомъ, безъ котораго, навѣрное, и въ голову бы никому не приходило приписывать ему такую первородную и основную роль. Въ этого случайнаго и чисто формальнаго первенства, означенный чуждый вариантъ, содержащій лишь отрывистый и полный явныхъ затушевокъ или даже недоразумѣній, а притомъ изрядно испещренный рядомъ очевидныхъ полонизмовъ, вырванный изъ связи діалогъ, разумѣется, ни въ коемъ случаѣ не могъ-бы зря считаться сколько-нибудь основоположнымъ или даже авторскимъ изводомъ, а напротивъ, долженъ-бы быть признанъ, безусловно, только фрагментарной и спутанной вчужѣ, кривоотраженной версіей изъ третьихъ рукъ.

Такъ, что касается явственно въ немъ наблюдаемыхъ, но совершенно отсутствующихъ во всѣхъ остальныхъ, древнеписьменныхъ текстахъ, логическихъ и языковыхъ несообразностей и варваризмовъ, то слѣдуетъ отмѣтить здѣсь хотя-бы лишь важнѣйшіе изъ нихъ, какъ-то<sup>1)</sup>:

<sup>1)</sup> Нѣкоторые изъ приводимыхъ ниже искаженныхъ формъ и варваризмовъ, хоть и далеко не всѣ, были вскользь затронуты уже и И. Я. Франкомъ (Козак Плахта, 9, 12—14), и А. Брикнеромъ (Pieśni polsko-ruskie, 190), однако, къ сожалѣнію, безъ надлежащихъ для существенной оцѣнки текста заключеній или выводовъ изъ нихъ. — „Плохой русскій языкъ“ этого варианта бѣгло отмѣтилъ, впрочемъ, еще В. А. Маѣевскій: Polska i Ruś, II, 116, прим. 1. Ср. также замѣчаніе К. Бадецаго: Pisma Jana Dzwonowskiego, 24.



а) Очевидные полонизмы: *tesknicy, w nosy, o pułnosy, ze wszey nosy, osucim, prewroćem, pościółek, hormakom* (ср. *giermak*), *precz, nic, lub, со*, — не говоря уже о цѣломъ рядѣ мелкихъ искаженій въ польскомъ духѣ грамматическихъ и фонетическихъ народныхъ малорусскихъ признаковъ и чертъ.

б) Книжно-архаическія, инообластныя и невразумительныя выраженія: *piesz, wielmi, terem, cherem* (хоромъ?), *hete, kothera*(?).

в) Синтаксическія ошибки: *lubosz tobie horowaty* — вмѣсто: *z tobow*; или: *iuże hete Zaporohy koniec naszej i est dorohy*.

г) Незаконченная фраза: *sczo za roskosz mne budet...*

д) Затуманенныя и подмѣны видимо непонятыхъ издателемъ или просто непонравившихся ему мѣстъ пѣсни собственными, произвольными стихами, вроде ст. 35—40, 55—60, 67—70.<sup>1)</sup>

Такимъ образомъ, уже изъ этого бѣглаго и поверхностнаго пересмотра страннаго и своеобразнаго языка и стиля записи Дзвоновскаго, совершенно ясно обнаруживается само собой, что послѣдняя отнюдь не обладаетъ внутренними свойствами, которыя могли-бы дать ей хоть-бы косвенное право первородства по сравненію съ другими версіями пѣсни вообще. А если, съ другой стороны, въ противоположность грубымъ недочетамъ польской записи, принять во вниманіе, что самая пѣсня, насколько она сохранилась въ другихъ, древнеписьменныхъ текстахъ, отличается именно чистѣйшимъ, подлинно народнымъ языкомъ, а при этомъ вся проникнута неподражаемымъ и неподдѣльнымъ пѣсенно-народнымъ духомъ и напѣвомъ, какіе могъ себѣ усвоить, разумѣется, лишь очень чуткій авторъ, кровно и проникновенно связанный съ народной почвой и душой, — то становится ужъ совершенно очевиднымъ, что не только тотъ тяжеловѣсный и бездарный даже и въ родныхъ своихъ писаніяхъ, а по русски ужъ совсѣмъ косноязычный Янъ Дзвоновскій (все-равно — дѣйствительное ли это имя, или псевдонимъ) никогда не смогъ-бы вдругъ создать подобной русской пѣсни, но что также и имъ изданная запись органически и далеко отстала отъ предполагаемаго первообразца.

<sup>1)</sup> На одинъ подобный случай затуманенности въ записи Дзвоновскаго (ст. 35—40) указаль уже — однако, опять-таки безъ соответственныхъ выводовъ относительно производнаго характера текста — и И. Я. Франко (Козак Плахта, 12), что же касается проф. А. Брикнера, то послѣдній до такой степени увлечень своей излюбленной идеей о польскомъ происхожденіи пѣсни, что считаетъ этотъ текстъ во всякомъ отношеніи „безукоризненнымъ“, причемъ даже и его сплошные полонизмы восхваляетъ, какъ умышленный ... „couleur local“ (Pieśni polsko-ruskie, 190—191).



Нисколько не оспариваютъ этого естественнаго общаго установленія и тѣ оба, такъ сказать, формально-эстетическихъ соображенія, по которымъ И. Я. Франко и А. Брикнеръ опять-таки признаютъ возможнымъ видѣть въ записи Дзвоновскаго, по сравненію съ другими, подлинными вариантами, основной, древнѣйшій прототипъ.

Такъ, прежде всего, едва-ли можно придавать отсутствію въ ней нѣкоторыхъ грубыхъ и циническихъ подробностей, которыя встрѣчаются въ другихъ вариантахъ пѣсни, сколько-нибудь существенный и характерный вѣсъ, а даже зря основывать на этомъ какой-нибудь особый признакъ и критерій для первоначальной строгости и чистоты самой же пѣсни вообще, тѣмъ болѣе, когда столь яркая ихъ часть, какъ эротическая грубость (ст. 34—слл.), — на что ужъ, впрочемъ, указаль и М. С. Вознякъ (Ист. укр. літ., III, 67), — все-таки въ ней еще осталась налицо. Вѣдь, не говоря уже о томъ, что такія частныя и второстепенныя черты, даже если-бы они и въ самомъ дѣлѣ были лишь позднѣйшими интерполяціями, все-таки далеко еще не могутъ сами по себѣ свидѣтельствовать также и о такомъ-же позднемъ и зависимомъ происхожденіи и содержащихъ ихъ въ себѣ вариантовъ, — въ данномъ случаѣ подобное соображеніе несостоятельно еще и потому, что это частное отсутствіе ихъ въ записи Дзвоновскаго отнюдь не доказываетъ еще такого-же отсутствія ихъ и въ ея предполагаемомъ источникѣ, и даже въ самомъ-же оригиналѣ, а свидѣтельствуешь просто лишь о нѣкоторой литературной щепетильности издателя, который ихъ, повидимому, самъ-же исключилъ изъ текста, о чемъ тутъ-же и остались въ нѣсколькихъ мѣстахъ послѣдняго вполне замѣтные и ясные слѣды.

Что же касается этихъ предосудительныхъ частныхъ по существу, то тоже, вѣдь, нѣтъ ни малѣйшихъ основаній для того, чтобы такъ увѣренно предполагать, будто-бы въ первоначальномъ текстѣ пѣсни вовсе не было ихъ и быть не могло, а напротивъ, наблюдается рядъ весьма основательныхъ данныхъ, изъ которыхъ съ большою вѣроятностью слѣдовало-бы заключать, что именно ихъ нахождение въ составѣ этого оригинала являлось-бы вполне умѣстной, психологически и исторически созвучной съ нимъ, его чертой. Съ подобнымъ предположеніемъ вполне согласуется, прежде всего, уже и самъ общій характеръ и тонъ пѣсни, не только далеко не благонаправной и не сентиментальной по самому замыслу и существу, но, наоборотъ, являющейся въ общемъ довольно-таки острой и глубокой, лирико-эпической сатирой на современный ей козацкій бытъ, которая къ тому-же до извѣстной степени соприкасается и съ нѣкоторыми изъ болѣе позднихъ, сатирическихъ же думъ, а въ отдѣльныхъ



бытовыхъ подробностяхъ (какъ, напр., въ частности, въ особенно грубыхъ и противныхъ ст. 82—92 своднаго текста), быть можетъ, даже непосредственно восходить къ нимъ<sup>1)</sup>). Съ другой же стороны, какъ ни неудобны и недопустимы всѣ эти спорныя, ужъ черезчуръ реалистическія строки съ точки сужденія новѣйшей литературной эстетики или морали, однако-же, въ простыхъ и беззащитныхъ условіяхъ означеннаго времени и быта они становятся уже, конечно, не только совершенно естественными и возможными, но даже, можетъ быть, въ нихъ слѣдуетъ признать, въ особенности — въ заключительной характеристикѣ лихой и безответственной козацкой воли, сугубо сатирической апофеозъ, какъ-бы до нѣкоторой степени смягчающій или оправдывающій даже произвольную, циническую черствость соблазнителя, какъ вольнаго бродяги — „голяка.“

Гораздо болѣе существеннымъ и важнымъ, чѣмъ эти непристойныя мѣста, является другой вопросъ — объ эпико-повѣствовательномъ началѣ, присущемъ, какъ ужъ было сказано, всѣмъ древнеписьменнымъ и нѣкоторымъ устнымъ вариантамъ, но, въ свою очередь, отсутствующемъ вовсе въ записи Дзвоновскаго, а поэтому тоже признаваемомъ обоими изслѣдователями за позднѣйшую, стороннюю придѣлку къ первоначально — будто-бы — лишь сплошь діалогическому общему ядру. А такъ какъ въ непосредственной связи съ этимъ началомъ находятся также и вводныя, личныя реплики самаго діалога (ст. 7—17 своднаго текста), которыя опять-таки отсутствуютъ въ означенной записи, но почему-то оставляются уже обоими же критиками безъ вниманія, то тутъ-же слѣдуетъ коснуться заодно аналогичнаго вопроса и о нихъ.

<sup>1)</sup> Я имѣю здѣсь ввиду особенно двѣ думы — о Голотѣ и о Ганжѣ Андиберѣ, комически-печальные герои которыхъ, помимо нашего козака, являются въ то-же время и ближайшими литературными прототипами, какъ живописнаго Мамаѣ, такъ и вертепнаго козака, причемъ, замѣчательнымъ образомъ, въ озорныхъ рѣчахъ этихъ послѣднихъ встрѣчаются даже отдѣльныя выраженія и фразы, почти буквально повторяющіяся и въ нашей пѣснѣ, напримѣръ:

„Козакъ душа правдивая, сорочки не мае,  
коли не пье, то воши бье, таки не гуляе“,

или: „Козакъ не безъ доли,  
куды хоче, туды скаче.“

Ср. Ф. Колесса: Украинські нар. думи, Льв. 1920, 38, 40, 42; его-же: Про генезу укр. нар. дум, Льв. 1921, 78—79. — О Мамаѣ и вертепномъ козакѣ вообще см.: И. Франко: До іст. укр. вертепу XVIII в. — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч., LXXII, 54—57; Н. И. Петровъ: Очерки изъ ист. укр. литературы XVII—XVIII вв., Кіевъ, 1911, 479, 508—512; М. Вознякъ: Початки укр. комедії, Льв. 1920, 145—147, 158—162; Ю. А. Яворскій: Новыя данныя для ист. старинной малорусской пѣсни и вирши, Льв. 1921, I—XII, 5—6.



Такъ, прежде всего необходимо здѣсь установить, что и эпически-повѣствовательное введеніе, и вводныя же реплики діалога, по данному критерию на польской записи, конечно, въ равной степени устойчивы и равноцѣнны: ввиду одинаковаго отсутствія ихъ въ послѣдней, ихъ можно только или полностью вычеркивать изъ прототипа пѣсни, или-же, наоборотъ, опять-же вмѣстѣ признавать ихъ изначальную и органическую принадлежность къ ней, а если почему-нибудь тѣ вводные стихи діалога не исключаются изъ основного текста, то, слѣдовательно, съ такой-же самой точки зрѣнія, и для подобнаго же исключенія предшествующихъ имъ эпическихъ стиховъ введенія нѣтъ тоже никакихъ логическихъ причинъ<sup>1)</sup>.

Однако, и помимо логики, свидѣтельствуется явно противъ этого и вся, столь стройная и гармоническая въ общемъ, сложность пѣсни, въ подобномъ, двойственномъ ея составѣ, гдѣ обѣ тѣ, формально разныя, но въ сущности единопѣсенныя части, соединенныя — отсутствующимъ тоже въ польскомъ текстѣ — живымъ звеномъ завязки разговора, такъ органически тѣсно и неразрывно связаны съ собою, что въ нихъ не только никакой искусственной, позднѣйшей спайки ощутить и вскрыть здѣсь невозможно, но напротивъ даже, безъ эпическаго объясненія сценарія въ запѣвѣ и начальныхъ строфъ діалога о дѣйствующихъ лицахъ весь дальнѣйшій ходъ и смыслъ послѣдняго являлся-бы, какъ въ записи Дзвоновскаго, довольно — *ex abrupto* — неожиданнымъ и не совсѣмъ понятнымъ вообще.

А что это — столь естественное и необходимое въ подобномъ случаѣ — вступленіе дѣйствительно сполна принадлежало къ изначальному и подлинному тексту и лишь почему-то зря было пропущено Дзвоновскимъ, совершенно явственно показываетъ, наконецъ, тотъ фактъ, что оно упорно и устойчиво воспроизводится не только всѣ-

<sup>1)</sup> Единственно возможнымъ общимъ основаніемъ для этого могло-бы развѣ быть соображеніе, что такое внѣшнее смѣшеніе эпическихъ и драматическихъ моментовъ, въ ту эпоху и въ тѣхъ письменныхъ условіяхъ, неправдоподобно и недопустимо вообще, но подобный взглядъ совсѣмъ неоснователенъ ужъ потому, что цѣлый рядъ другихъ старинныхъ малорусскихъ пѣсенъ даннаго же историческаго жанра, въ томъ числѣ и знаменитая, древнѣйшая изъ нихъ, баллада о Штефанѣ — воеводѣ, именно тѣ два момента складно и созвучно совмѣщаютъ или даже ихъ переплетаютъ межъ собой. Что же касается указываемыхъ И. Я. Франкомъ (Козак Плахта, 17) и — по другому случаю — М. С. Вознякомъ (Козацтво під Хотином 1621 р. в сучасній поезіі — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч“, СХLIX, 145) немногочисленныхъ примѣровъ исключительно діалогическихъ народныхъ пѣсенъ, то послѣднія, какъ чисто личныя и чувственно-лирическія выявленія, быть можетъ — даже восходящія къ остаткамъ хорового пѣнія, здѣсь, разумѣется, въ расчетъ ужъ не идутъ.



ми древнеписьменными текстами и всѣми же, болѣе или менѣе полными, народными вариантами и даже передѣлками, до великорусскаго ихъ отзвука включительно, но вмѣстѣ съ тѣмъ даже, что здѣсь особенно показательно, наглядные слѣды его находятся и въ томъ отрывистомъ и крайне сокращенномъ спискѣ (Т-ва им. Шевч. № 345—В), который, какъ оказывается изъ приводимыхъ изъ него подстрочно различеній къ сведенному вмѣстѣ тексту, безъ сомнѣнія, произошелъ отъ общей съ записью Дзвоновскаго редакціи, такъ что, очевидно, и эта послѣдняя обязательно должна была имѣть еще въ своемъ составѣ тотъ-же эпико-повѣствовательный запѣвъ.

---

Такимъ образомъ, помимо пересмотренныхъ здѣсь частныхъ, внутреннихъ вопросовъ о предполагаемомъ составѣ и характерѣ первоначальнаго извода пѣсни, изъ изложеннаго выше исподволь опредѣлились вмѣстѣ съ этимъ также и взаимныя соотношенія наличныхъ старыхъ текстовъ межъ собой.

Конечно, настоящаго, прямого прототипа между ними нечего уже искать: всѣ они, внѣ всякаго сомнѣнія, являются лишь производными и болѣе или менѣе испорченными отраженіями и неизвѣстнаго ужъ болѣе оригинала, затерявшагося въ сумракѣ вѣковъ. Но все-же, по всей очевидности, ближе всего восходятъ къ этому безвѣстному оригиналу, какъ можно-бы себѣ его по общей совокупности представить, лишь оба, изданные мною, варианта *А* и *В*, безспорно, сохранившіе предполагаемый составъ и обликъ пѣсни съ сравнительно наибольшей яркостью и полнотой, — что же касается пресловутаго текста Дзвоновскаго (а также, разумѣется, и совпадающей съ нимъ выборки у Мацеевскаго), то онъ произошелъ, повидимому, отъ какой-то другой, промежуточной и еще болѣе испорченной редакціи, къ которой, въ свою очередь, восходитъ также и, съ нимъ родственной, но сильно сокращенной, списокъ *В*. И совершенно въ сторонѣ приходится поставить, наконецъ, ту выцвѣтшую пѣсенную схему, которая вошла въ составъ великорусскихъ пѣсенниковъ — вѣроятно — изъ народныхъ устъ.

---

Слѣдуетъ еще остановиться вкратцѣ на вопросѣ — такъ настойчиво подчеркиваемомъ А. Брикнеромъ — о самомъ авторѣ интересующей насъ пѣсни и, въ частности, о національной метрикѣ его, хотя такой вопросъ тутъ, въ сущности, по объективнымъ даннымъ, не долженъ-бы ужъ даже возникать. Вѣдь, несом-

Научный Сборник. Тов. „Просвѣта“. в Ужгородѣ т. VI. (1929).



тря на то, что пѣсня эта явно не народна, не безымянный плодъ простыхъ, пѣвучихъ устъ, а высоко-художественное произведение единоличнаго, искуснаго пера, — о чемъ столь убѣдительно свидѣтельствуесть весь ея затѣйливый и сложный внѣшній складъ, — то все-же авторъ въ ней нисколько не указанъ и вообще по немъ нѣтъ никакихъ слѣдовъ, а слѣдовательно, — *ex nihilo fit nihil*, — и не приходится тутъ зря его искать. Что же касается, собственно, национальности автора пѣсни, то таковая достаточно явственно сквозить и проступаетъ въ ней сама собой: такой живой языкъ и неподдѣльный пафосъ, какъ было упомянуто уже, не могъ-бы проявить никто другой, какъ только, разумѣется, лишь подлинный, природный малоруссъ, такъ что здѣсь тоже нѣтъ — отъ преизбытка — ужь никакой нужды о немъ гадать.

Но, тѣмъ не менѣе, означенный польскій ученый, столь определенно и увѣренно опознающій нынѣ этого невѣдомаго автора и съ настойчивостью, достойною лучшаго дѣла, устанавливающій именно польское происхождение его, какъ извѣстно, держится другого мнѣнія и имѣетъ вообще въ этомъ направленіи особый стажъ. Проникшись издавна сплошнымъ предубѣжденіемъ, что чуть-ли не вся свѣтская, не только малорусская, но въ общемъ даже и московско-русская литература средняго періода XVI—XVIII вѣковъ, заимствована отъ поляковъ<sup>1)</sup>, онъ не преминулъ, конечно, и въ данномъ случаѣ воспользоваться такимъ соблазнительнымъ и рѣдкимъ обстоятельствомъ, что русская пѣсня даже напечатана была по польски, чтобы приписать ее сейчасъ же автору-поляку, а именно, если ужь не самому ея издателю Дзвоновскому, то, по крайней мѣрѣ, одному изъ примыкавшихъ къ нему „совиздраловъ“, ничѣмъ другимъ, однако, не удостоверяя этого предвзятаго предположенія, какъ только самымъ фактомъ нахождения ея въ составѣ „Seymu“ и польскими чертами въ самомъ текстѣ, съ одной стороны, а собственнымъ, упорнымъ утверженіемъ, съ другой.

Не повторяя здѣсь ужь тѣхъ, подробно выраженныхъ выше, прямыхъ соображеній и примѣтъ, которыя по текстуальнымъ даннымъ вовсе исключаютъ автора-поляка и вмѣстѣ съ тѣмъ, напротивъ, выявляютъ козацко-малорусское происхождение пѣсни, необходимо все-же указать еще лишь на одинъ несообраз-

<sup>1)</sup> Кромѣ цѣлаго ряда отдѣльныхъ статей и замѣтокъ, этотъ своеобразный взглядъ проф. А. Брикнера полнѣе и ярче всего выраженъ въ его брошюрѣ: *O literaturze rosyjskiej i naszym do niej stosunku dziś i lat temu trzysta*, Львовъ, 1906. Ср. также его же: *Historja literatury rosyjskiej*, I, Льв. 1922.



ный фактъ, не согласующійся съ авторствомъ Дзвоновскаго и, стало быть, — отводомъ главнаго виновника возникшаго тутъ недоразумѣнія, — ужь окончательно опровергающій и всю нелѣпую гипотезу о польской принадлежности „Кулины“ вообще.

Все дѣло въ томъ, что данная пѣсня помѣщена Дзвоновскимъ лишь въ одномъ, а именно, въ послѣднемъ изданіи его брошюры 1625 г., въ первыхъ же двухъ изданіяхъ этого года еще ея въ ней нѣтъ, что можно-бы, конечно, объяснить лишь тѣмъ, что онъ ее составилъ именно въ означенномъ году. Но, такъ какъ установлено уже документально („Mięsopust“ 1622 г. и „O stacieu żołnierz z theologiem“ 1624 г.), что она не только раньше ужь существовала, но даже, видимо, была настолько популярной, что ее, какъ всѣмъ извѣстную, такъ запросто цитируютъ неразъ, то остается только заключить, что авторомъ ея Дзвоновскій быть не могъ, а даже, можетъ быть, что онъ до 1625 года еще ея и вообще не зналъ.

Подводя итоги сказанному выше, слѣдуетъ, такимъ образомъ, прежде всего установить, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ возникла приблизительно на рубежѣ XVI—XVII вѣковъ, повидимому, судя по территориальной принадлежности всѣхъ старыхъ текстовъ, съ одной стороны, а по нѣкоторымъ, порознь сохранившимся въ отдѣльныхъ записяхъ, діалектологическимъ особенностямъ (хижа, облапяти, imrepat. пусть, кепенякъ, дѣвчиночко, козачейку), съ другой, гдѣ-то въ западной, лемковской части Галицкой Руси или даже по ту сторону Карпат<sup>1)</sup>, откуда она уже и распространилась со временемъ и по нѣкоторымъ другимъ областямъ малорусскаго нарѣчія и проникла также очень ощутительно и въ польскую культурную среду, другимъ же отпрыскомъ вошла эпизодически и въ пѣсенный великорусскій оборотъ.

Не подлежитъ никакому сомнѣнію, затѣмъ, что возникла она далеко не въ безграмотной и безличной крестьянской средѣ, подобно какой-нибудь простой и незамысловатой лирической пѣснѣ или буйной, озорной частушкѣ деревенскаго Федька или Грицька, а была — конечно, въ духѣ и окраскѣ соотвѣтственныхъ народныхъ пѣсень или думъ — нарочито и сознательно сочинена какимъ-нибудь талантливымъ и болѣе или менѣе образованнымъ пиитомъ-бурсакомъ, быть можетъ, даже лично погулявшимъ въ козакахъ, какъ яркая и ѣдкая сатира на современный ей козацкій бытъ и ладъ. А что касается ея

<sup>1)</sup> Подобное предположеніе высказали вскользь уже и И. Я. Франко: *Козак Плахта*, 13, 27, и М. С. Вознякъ: *Ист. укр. літ.*, III, 70.



поэтического облика и состава, то, при весьма своеобразномъ и изящномъ внѣшнемъ складѣ, она отличается также и нѣсколько необычной двойственностью составляющихъ ее литературныхъ элементовъ — эпико-повѣствовательной заповѣвки и живого драматического разговора, сочетающихся чрезвычайно стройно и созвучно въ общую, причудливую смѣсь.

Самый старый по времени (но отнюдь не по самому тексту) вариантъ ея былъ сравнительно довольно рано изданъ въ польской печати однимъ изъ такъ наз. „совиздраловъ“ — Яномъ Дзвоновскимъ — въ его сатирической брошюрѣ „*Seymu walnego domowego artykułow sześć*“ 1625 г., однако, этотъ текстъ нисколько не является первоначальнымъ или основнымъ, а представляетъ только фрагментарную и сильно исковерканную вчужѣ запись посторонняго любителя, быть можетъ, даже прямо съ голоса небрежнаго и неумѣлаго пѣвца, пристегнутую совершенно механически и произвольно къ собственной его сатирѣ объ анекдотическомъ козакѣ Плахтѣ, какъ принадлежащую тому-же „*Pieśń*“. Такимъ образомъ, ближайшими къ предполагаемому прототипу пѣсни вариантами приходится считать два древнеписьменныхъ, опубликованныхъ мною, галицко-русскихъ текста первой половины XVIII-го вѣка, которые, съ подсобіемъ другихъ, составлены здѣсь въ приложеніи въ одинъ, возможно полный, сводный текстъ.

---



### III.

Остается еще въ заключеніе произвести, такъ сказать, особую историко-литературную развѣдку въ смыслѣ выясненія взаимныхъ отношеній между пѣснью о козакѣ и Кулинѣ и вышедшимъ почти одновременно съ ней въ печати польскимъ назидательнымъ „Kozackiem duchownym“, на непосредственную генетическую связанность которыхъ было проф. А. Б р и к н е р о м ъ указано уже давно<sup>1)</sup>. И дѣйствительно, хотя по содержанію и общему идейному характеру они, безспорно, совершенно чужды или даже противорѣчивы межъ собой, то все-же свойственные имъ, столь своеобразные и необычныя въ пѣсенной литературѣ, внѣшній стихотворный остоу и размѣръ и логически-композиціонный, внутренній параллелизмъ, несомнѣнно, обнаруживаютъ сразу ихъ ближайшее, формальное родство.

Слѣдуетъ прежде всего замѣтить, что подъ общимъ наименованіемъ „Kozacek duchowny“ въ старой польской пѣсенной терминологіи подразумѣвалось нѣсколько различныхъ, но объединенныхъ неизмѣнно одинаковымъ — тождественнымъ съ „Кулиной“ — внѣшнимъ переборомъ и подобнымъ же внутри-структурнымъ планомъ, назидательно-духовныхъ виршъ, какъ-то:

1) „Nadobna pieśń o Kozaczku duchownym“ (нач.: „O, mizerna duszo moia, gdzie ty zażywasz pokoia?“), — въ двухъ изданіяхъ безъ указанія мѣста и года печати (начала XVII в.), 4 стр. малой 4-ки<sup>2)</sup>. — (См. Приложение V.)

2) „Nadobna pieśń o Kozaczku duchownym, teraz nowo z pilnością wydana dla ludzi bogoboynych, którzy żywot dobry a cnotliwy wiodą, a wedle woley Pana Boga wszechmogącego żyją“ (нач.: „O, kochaneczku, panie mój, powiedz, gdzie mój prawy pokój?“), — безъ

<sup>1)</sup> Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pam. Literacki“, XII, 91.

<sup>2)</sup> K. Estreicher: Bibliografia polska, Краковъ, 1912, XXIV, 256; ср. также: А. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pamiętnik Literacki“, XII, 91.



мѣста и года изданія (тоже нач. XVII в.), 4 стр. малой 4-ки<sup>1</sup>). — (Осталась мнѣ пока-что недоступной).

3) „Kozaczek duchowny na dwa chory, anyelski y diabelski“, — безъ указанія мѣста печати, 1618 г., 4 стр. малой 4-ки<sup>2</sup>). — (См. Приложение VI).

4) „Kozaczek duchowny, podczas głodem y wojnam(!) scisnion(e)u Wielgi(!) Polski czasu walnego w wszystkieu Wielgi Polsce mowowego powietrza roku 1630, o śmierci dumaiący“, — рукопись Ягеллонской Библиотеки въ Краковѣ, № 116, стр. 100—103.<sup>3</sup>)

За исключеніемъ послѣдняго, рукописнаго „Kozaczka“, примыкающаго къ данной группѣ только относительно и въ самыхъ общихъ внѣшнихъ контурахъ, а поэтому и оставляемаго здѣсь безъ всякаго дальнѣйшаго вниманія, другія три (поскольку о второй изъ

<sup>1</sup>) K. Estreicher: Bibliografia polska, XXIV, 256; A. Brückner: „Pamiętnik Literacki“, XII, 91.

<sup>2</sup>) K. Estreicher: Bibliografia polska, Краковъ, 1905, XX, 183; K. Baudecki: Nieodszukane pierwodruki, 661—662.

<sup>3</sup>) Нач.: Hoy, przesławny Polaninie,  
 czym terazz cześć twoia słynie:  
 czy ryczerskim mężnym boiem,  
 czy kupionym krwawym pokojem?  
 Oto w boiu y pokoju  
 śmiercią giniesz, śmiercią szłyniesz  
 w tey szlusz[e]y oycystey krainie.  
 Nie dosic śmierć na tym miała,  
 że Polaków nazbierała  
 w poniżonych dzikich polach,  
 w pokrwawionych pruskich rolach,  
 pobudziła, zawozeła (?)  
 swe Dumaki (?) na Polaki,  
 durnego, hardego kozaka.  
 Na barki nam nastąpieli,  
 pod nogami którzy byli.  
 Ryczerstwa we krwi polskiego  
 chłopstwa brodzi złość ruskiego.  
 Na swe pany lud poddany  
 następuje, nie folguie,  
 okrutny, przewrotny schismatyk. И. т. д.

Ср.: A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188—189; „Pam. Literacki“, XII, 91.

Копи съ вышеуказанныхъ старинныхъ польскихъ текстовъ, кромѣ неразысканной „Nadobnej pieśni“ подъ н-ромъ 2, были мнѣ любезно предоставлены д-ромъ Казиміромъ Пекарскимъ въ Краковѣ, которому и приношу за нихъ глубокую признательность.



нихъ возможно заключать по одному началу), указанные выше назидательныя вирши, несмотря на общую тождественность литературной темы и ея логически-формальной разработки, представляютъ — даже не особыя, но все-же близкія по существу, редакціи единого въ своей основѣ памятника, а совершенно разныя и независимыя другъ отъ друга, частно-параллельныя произведенія, связуемыя только этимъ внутреннимъ — и чрезвычайно близкимъ въ то-же время къ пѣснѣ о козакѣ и Кулинѣ — сквознымъ, композиціонно-цѣльнымъ тождествомъ. Такимъ образомъ, естественно является вопросъ, откуда и въ какихъ размѣрахъ въ нихъ произошли — при внѣшней разновидности — такое странное и необычное взаимное родство, съ одной стороны, а общая ихъ связанность съ козацко-малорусской пѣснью совершенно иносушной плоскости, съ другой?

Особо пристрастившійся къ послѣдней проф. А. Брикнеръ, такъ увѣренно и смѣло присудивъ ее сначала автору-поляку, счелъ возможнымъ также въ данномъ случаѣ рѣшить вопросъ не менѣе свободно и легко, категорически признавъ, что эти польскіе духовныя „Kozaczki“ (всѣ вмѣстѣ, или каждый врозь?) произошли естественно и прямо отъ нея<sup>1)</sup>. Но такъ какъ, въ свою очередь, и это смѣлое предположеніе почтеннаго ученаго совсѣмъ бездоказательно и голословно, а въ частности, ничуть въ немъ не провѣрены ни частныя соотношенія отдѣльныхъ виршъ между собою, ни даже непосредственное отношеніе ихъ къ мнимому оригиналу, то тоже здѣсь приходится — въ связи съ наличными условіями внутреннихъ и объективныхъ данныхъ — подробнѣе его провѣрить и пересмотрѣть.

Если только — въ аналогіи съ преувеличенной оцѣнкой записи Дзвоновскаго — и данное предположеніе А. Брикнера опять-таки основано на косвенномъ, хронологическомъ соображеніи, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ, будто-бы, существовала раньше, чѣмъ какой-нибудь изъ этихъ назидательныхъ „Kozaczków“, первый разъ упоминаемыхъ въ литературѣ только въ „Gratysie plebańskim“ Юсифа Пienкноржецкаго (Шембека) 1627 года, а слѣдовательно, что именно

<sup>1)</sup> А. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pam. Literacki“, XII, 91. — Болѣе осторожно и сдержанно высказался по этому поводу К. Бадецкий (Nieodszukane pierwodruki, 661), предполагающій только, что, неразысканный пока, первопечатный(?) текстъ „Kozaczka“, по всей вѣроятности, „способствовалъ-бы разногоронному освѣщенію“ и нашей пѣсни. Ср. также: Literatura mieszczańska, 343.



она является для нихъ оригиналомъ, то это — просто лишь случайный недосмотръ со стороны увлекшагося автора, которому „Kozaczek... na dwa chory“ 1618 г. (т. е., на четыре года раньше первого упоминанія о нашей пѣснѣ), явственно отмѣченный въ библиографіи К. Эстрейхера еще въ 1905 г., остался почему-то неизвѣстнымъ, такъ что онъ и срокъ *post quem* ихъ появленія (или только первого изъ нихъ?) невѣрно перенесъ на 1627 годъ. Формальное хронологическое первенство должно быть, такимъ образомъ, изъ счета мнимыхъ преимуществъ нашей пѣсни сразу и рѣшительно исключено.

Однако, и по существу подобное предположеніе должно быть признано совсѣмъ несостоятельнымъ и опрометчивымъ — уже хотя-бы потому, что оно отнюдь не согласуется ни съ общими приѣмами прямыхъ литературныхъ воспріятій въ области сюжетовъ и идей, ни, въ частности, съ культурно-религіозной мѣстной обстановкой той поры. Не говоря уже о томъ, что самая возможность производнаго образованія духовной вирши изъ такой завѣдомо свободной или даже непристойной свѣтской пѣсни, какъ „Кулина“, весьма сомнительна и маловѣроятна вообще, — вѣдь, если иногда такіе случаи и наблюдаются въ исторіи литературы, то лишь при исключительно благоприятныхъ данныхъ какой-нибудь особенной логической преемственности замысла и темы, чего тутъ, разумѣется, ужъ совершенно нѣтъ, — противъ подобнаго предположенія тутъ возстаетъ рѣшительно еще и та глубокая религіозная вражда, которая давно существовала между польско-католическимъ и русско-православнымъ міромъ и, навѣрное, не допустила-бы — по чисто вѣроисповѣднымъ основаніямъ — подобную, вдвойнѣ кощунственную связь<sup>1)</sup>.

---

Совершенно иначе представляется дѣло, если подойти къ нему съ обратной точки зрѣнія, а именно, предположить, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ, наоборотъ, произошла отъ названной духовной вирши, какъ прямое, пародическое подражаніе ея обще-логическому и стихостроительному образцу; при такой концепціи вопроса, всѣ возникшія недоумѣнія сразу разрѣшаются сами собой.

---

<sup>1)</sup> Въ пользу генетической зависимости этихъ польскихъ виршъ отъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ можно-бы, пожалуй, указать лишь развѣ на то обстоятельство, что само названіе „Kozaczek“, къ нимъ никакъ не подходящее и праздное, завѣдомо скопировано, вѣроятно, съ этой пѣсни, которая тоже, какъ извѣстно изъ



Итакъ, прежде всего, какъ установлено ужъ выше, хронологической разсчетъ — насколько можно заключать по обнаруженнымъ до сихъ поръ, скуднымъ даннымъ — всецѣло соотвѣтствуетъ такому именно, обратному предположенію, что пѣсня, о которой первый слѣдъ относится къ 1622 году, возникла изъ духовной вирши, вышедшей въ печати въ 1618 году.

Что же касается, затѣмъ, тѣхъ общихъ предпосылокъ и условий, которыя такъ или иначе ограничиваютъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ взаимную литературную преемственность и тягу, то частныя образованія подобныхъ свѣтскихъ пѣсенъ и пародій изъ назидательныхъ и даже культовыхъ духовныхъ виршъ нисколько, какъ извѣстно, имъ не подлежатъ, а напротивъ, сплошь и рядомъ наблюдаются и вообще въ литературѣ, и — въ частности — въ старинной русской письменности, какъ вполне естественный и допустимый, остроумно-творческой приѣмъ<sup>1)</sup>.

ея цитать, въ современномъ польскомъ обиходѣ называлась просто лишь „Kozaczkiem“ вообще. Но, не говоря ужъ объ условной шаткости и иллюзорности подобной заголовной переключки самой по себѣ, вовсе не исключено здѣсь тоже и такое ея объясненіе, что названіе это пристегнулось къ данному комплексу виршъ, — все равно, существовала ли онъ ужъ раньше въ частныхъ текстахъ, или только въ общемъ прототипѣ, — такъ сказать, лишь косвеннымъ рефлексомъ задняго числа, по позднѣйшей, общей ассоціаціи ихъ явственнаго сходства въ складѣ и мелодіи съ излюбленной и модной малорусской пѣсню тѣхъ временъ, хотя-бы на подобіе того, какъ и въ наше время галицкій же авторъ слушалъ литургическое пѣніе дьячка: „Онъ спѣвалъ такъ дробненько и отрывисто, якъ коли-бъ козачка утялъ“ (Геронимъ Анонимъ: Повѣсти и разказы, Льв. 1882, II, 282). И тѣмъ болѣе оправдано и вѣроятно это объясненіе, что въ соотвѣтственномъ карпаторусскомъ текстѣ, о которомъ будетъ дальше рѣчь, въ заглавіи — уже вполне умѣстномъ и исчерпывающемъ для самой вирши — никакихъ подобныхъ указаній на „козачка“ нѣтъ.

Подобнымъ же обратнымъ, рефлексивно-механическимъ заимствованіемъ изъ нашей пѣсни слѣдуетъ, повидимому, объяснить и неожиданную форму обращенія къ душѣ въ утерянной 2-ой „Nadobnej pieśni“: „O, kochaneczku, ranie mój!“, всецѣло подходящую для свѣтской пѣсни, но совершенно лишнюю и неестественную въ покаянной виршѣ, какъ такой.

<sup>1)</sup> Ср. напр.: П. А. Безсоновъ: Калѣки переходже, Москва, 1863, Предисловіе, XLV—XLVI; В. Н. Перетцъ: Замѣтки и матеріалы для ист. пѣсни въ Россіи, С.-Пб. 1901, 75—76; Ю. А. Яворскій: Великорусскія пѣсни въ старинныхъ карпато-русскихъ запискахъ, С.-Пб. 1912, 83, и др. — Ср. также нерѣдкіе случаи подобнаго же передѣлыванія серьезныхъ или даже трагическихъ козацкихъ думъ въ шутивыя пародіи (К. Грушевская: Українські народні думи, Кієвъ, 1927, I, Введеніе), а равно и столь распространенные примѣры вырожденія духовно-нравственной легенды въ хлесткій анекдотъ.



Точно также и національно-вѣроисповѣдныя противорѣчія, отвращающія производную зависимость духовной польской вирши отъ козацкой пѣсни, при такой перестановкѣ отношеній, когда рѣчь идетъ ужь только объ обратной, свѣтской передѣлкѣ, очевидно, сразу-же теряютъ все свое значеніе и остріе, тѣмъ болѣе, что для послѣдней, въ сущности, нѣтъ вообще нужды искать и устанавливать напрасно какой-нибудь иноязычный образецъ.

Дѣло въ томъ, что, кромѣ польскаго духовнаго „Kozaczka“, въ упомянутыхъ его различныхъ проявленіяхъ, нашелся нынѣ также и подобный же карпаторусскій текстъ, о которомъ можно съ полной вѣроятностью предполагать, что именно онъ является для нашей пѣсни непосредственнымъ логически-композиціоннымъ и внѣшне-архитектоническимъ прообразомъ, заключающимъ въ себѣ, повидимому, въ то-же время и прямое объясненіе ея загадочнаго сходства съ польской покаянной виршей вообще.

Этотъ новонайденный текстъ, имѣющій особое заглавіе „Пѣснь грѣшныхъ людей и танецъ пекелный“, оказался налицо, какъ приспособленный къ учительско-церковнымъ цѣлямъ стихотворный уникъ, въ томъ-же замѣчательномъ карпаторусскомъ сборникѣ конца XVII вѣка „Ключъ“, изъ котораго ужь былъ опубликованъ мною рядъ статей и еще готовится къ печати цѣлый сводъ апокрифическихъ сказаній и легенд<sup>1)</sup>. —(См. Приложеніе IV).

Прежде, чѣмъ подробнѣе коснуться частныхъ отношеній этой вновь открытой вирши къ пѣснѣ о козакѣ и Кулинѣ самихъ по себѣ, нужно вообще установить, что, принадлежа всецѣло, какъ по содержанию и плану, такъ и по своей своеобразной внѣшней формѣ, къ той-же самой стихотворной группѣ, что и польскіе духовные „Kozaczki“, — и она, въ свою же очередь, подобно, какъ и тѣ между собой, нисколько съ ними не соединена какимъ-нибудь прямымъ соотношеніемъ или родствомъ и вообще въ послѣднемъ, текстуальномъ отношеніи вполне самостоятельна и независима отъ нихъ.

Что же касается, въ частности, взаимныхъ отношеній „Пѣсни грѣшныхъ людей“ и козацкой пѣсни о Кулинѣ, то, по совокупности

<sup>1)</sup> См.: Ветхозавѣтныя библейскія сказанія въ карпаторусской церк.-учит. обработкѣ конца XVII в., Ужг.—Прага, 1927 (тамъ-же, 17, а также въ слѣдующей статьѣ, 503, дано и краткое описаніе самой рукописи); Легенда о происхожденіи павликианъ, Ленинградъ, 1928; Карпаторусское поученіе о снахъ, Ужг. 1928; Повѣсти изъ „Gesta Romanorum“ въ карпаторусской обработкѣ к. XVII в., Прага, 1929.



всѣхъ признаковъ и данныхъ, остается лишь предположить, что послѣдняя была составлена подъ непосредственнымъ формально-творческимъ воздѣйствіемъ и по сплошному образцу — не чужой и иноязычной польской или же другой подобной вирши, а именно лишь этой, малорусской же ея варіаціи, какъ соотечественной и родной. Но и помимо мѣстно-національной согласованности, правящей въ подобныхъ случаяхъ литературныхъ притяженій, какъ извѣстно, самую рѣшающую роль, также и по внутренне-аналогическому, а равно и архитектурному плану сочиненія, означенная вирша, несмотря на всю свою отъявленную спутанность и порчу, все-же ближе всѣхъ другихъ въ ней отпечатлѣвается и явственно сквозитъ, хотя прямыхъ и явныхъ совпаденій въ текстѣ между ними (точно также, какъ и съ польскими „Kozaczkami“), какъ это ни удивительно и странно, почему-то совершенно нѣтъ<sup>1)</sup>. Въ частности, сплошнымъ и явственнымъ параллелизмомъ сближаетъ ихъ другъ съ другомъ тотъ особый, только имъ однимъ присущій, сатирической и обличительно-жизнейскій реализмъ, который въ польскихъ виршахъ, проникнутыхъ насквозь искусственной и праздною, формально-назидательной риторикой, отсутствуетъ почти совсѣмъ. А что въ этой покаянной виршѣ (а равно и въ польскихъ ея параллеляхъ) вовсе нѣтъ вступительныхъ эпическихъ стиховъ, объясняется совсѣмъ естественно и просто тѣмъ, что въ данномъ случаѣ, въ самодовлѣющихъ условіяхъ увѣщеваній грѣшной человѣческой души, въ какомъ-нибудь особомъ объясненіи сценарія и дѣйствующихъ лицъ, конечно, нѣтъ уже логической нужды, въ то время, какъ — опять напомнимъ кстати — въ живомъ и исключительно причудливомъ діалогѣ козака и Кулины безъ него нельзя бы было даже всѣхъ своеобразностей послѣднего понять, а слѣдовательно, и оказалось нужнымъ такъ или иначе (но сразу-же, при самомъ зарожденіи, а вовсе не случайно и заднимъ числомъ, какъ думаетъ А. Брикнеръ) его — сверхъ образа — присочинить.

О времени и мѣстѣ составленія интересующей насъ покаянной „Пѣсни“ приходится — за неимѣніемъ прямыхъ и четкихъ данныхъ —

<sup>1)</sup> Каково бы, впрочемъ, ни было происхожденіе пѣсни о козацѣ и Кулинѣ, какъ такой, изъ подражанія ли данной покаянной виршѣ, или же — допустимъ — внѣ его, но, во всякомъ случаѣ, то совершенно произвольное предположеніе Н. О. Сумцова (Малюнки з життя укр. нар. слова, 57), будто-бы въ ея основѣ „лежатъ западныя пѣсни“, а равно и столь-же голословное ея опредѣленіе, какъ „странствующаго сюжета“, въ куріозномъ большевицкомъ „Нарис-ѣ історіи укр. літератури“ (Харьковъ, 1925, 72) В. Коряка, какъ лишенная ужъ всякихъ основаній, разумѣется, не могутъ быть здѣсь принимаемы въ расчетъ.



лишь косвенно и въ общихъ очертаніяхъ гадать, приче́мъ вопро́сь тутъ затрудняется еще и тѣмъ, что самый текстъ ея — увы, единственный! — довольно-таки поздній, конца XVII вѣка, а вмѣстѣ съ тѣмъ значительно испорченный и блеклый вообще.

Такъ, если признавать словарный матеріалъ послѣдняго за автентично-основной, то, по нѣкоторымъ, явственно карпаторусскимъ выраженіямъ (робгаза, гвудзя, журатокъ, козачки, подля, джерга), а равно и нахожденію его въ карпаторусскомъ сборникѣ, быть можетъ, слѣдовало-бы предполагать, что эта „Пѣснь“ и возникла, именно, на территоріи самой же Закарпатской Руси (отчего и раньше выраженная догадка о подобномъ же происхожденіи и пѣсни о козакѣ и Кулинѣ приняла-бы болѣе устойчивый и достовѣрный вѣсъ), — но, конечно, при одномъ наличіи лишь этихъ скудныхъ данныхъ, ничего опредѣленнаго тутъ утверждать нельзя.

Не много лучше обстоитъ вопросъ и о предѣлахъ времени, въ какихъ могъ быть составленъ данный памятникъ, но въ этомъ отношеніи имѣется, по крайней мѣрѣ, нѣкоторый *terminus a quo* его существованія, а именно 1618 годъ, когда былъ изданъ первый изъ извѣстныхъ нынѣ, параллельно-хоровой „Kozaszek“, съ заголовнымъ отзвукомъ изъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ, — такъ что, безъ сомнѣнія, и онъ, какъ образецъ послѣдней, къ этому же времени уже существовалъ. А если, сверхъ того, прикинуть во вниманіе и нѣкоторый промежутокъ времени, необходимый для подобнаго двойного отраженія — его въ козацкой пѣснѣ о Кулинѣ и, въ свой чередъ, послѣдней въ польской виршѣ, — то, повидимому, нужно отодвинуть этотъ срокъ еще хоть на одинъ-другой десятокъ лѣтъ назадъ, т. е., къ первымъ же годамъ XVII-го вѣка или даже дальше вглубь — въ предшествующій вѣкъ.

---

Оставалось-бы еще хоть въ общихъ очертаніяхъ установить, какъ сущность и устойчивость взаимнаго родства всѣхъ этихъ — польскихъ и карпаторусскаго — духовно-обличительныхъ діалоговъ между собою, съ одной стороны, такъ и ихъ предполагаемое общее происхожденіе изъ одного источника, съ другой.

Уже изъ сказаннаго раньше, кажется, вполне опредѣленно можно заключать, что всѣ они — какъ ни тождественны они по замыслу, сюжету и сплошному архитектурическому складу вообще — возникли, тѣмъ не менѣе, вполне самостоятельно и врозь, нисколько не соприкасаясь и не согласуясь даже въ общей сложности состава и набрѣ текста межъ собой. А такъ какъ, конечно,



подобное общее сходство никакъ не могло здѣсь явиться случайно и само собой, да еще, къ тому-же, и въ нѣсколькихъ текстахъ подрядъ, то необходимо вмѣстѣ съ тѣмъ признать, что всѣ же они — но каждый отдѣльно — исходятъ лишь отъ одного, пока еще не обнаруженнаго прототипа, который имъ, природнымъ образомъ, все это родовое сходство и придалъ.

Относительно же этого предполагаемаго общаго оригинала да позволено мнѣ будетъ, въ заключеніе, здѣсь высказать — несколько-либо четкій и основанный на точныхъ данныхъ взглядъ, и даже не определенное и ясное предположеніе, а просто лишь условную догадку, а собственно — лишь неувѣренно и бѣгло наводящей, но очень соблазнительный вопросъ.

Дѣло въ томъ, что самое-то, чрезвычайно красочное и причудливое, покаянно-обличительное содержаніе всѣхъ этихъ виршъ, въ связи съ своеобразной композиціей и внѣшней формой ихъ, являются, безспорно, столь необычайными и неожиданными блестками на сѣромъ и однообразномъ фонѣ польско-малорусской виршевой литературы тѣхъ временъ, что невольно вызываютъ представленіе о вѣроятномъ чуждомъ образцѣ, случайно лишь воспринятомъ и претворенномъ здѣсь подъ мѣстный кругозоръ и ладъ.

Въ этомъ направленіи имѣются какъ-будто даже нѣкоторыя предугазанія въ заглавіи карпаторусской вирши, но въ дѣйствительности, на провѣрку, всѣ они оказываются лишь праздными, блуждающими огоньками; ни „Книга Екклесіаста“, на которую тутъ есть прямая ссылка, ни разнообразные „Диалоги“ и „Пренія“ о смерти и загробныхъ наказаніяхъ, ни, наконецъ, тѣ западные „Танцы смерти“, съ которыми — казалось-бы — сближаетъ эту виршу не только заголовокъ, но также и особый эпизодъ въ контекстѣ (ст. 105—132), къ ней на самомъ дѣлѣ, кромѣ развѣ самыхъ общихъ настроеній и сквозныхъ идей, никакого непосредственнаго отношенія не обнаруживаютъ, такъ что, по всей очевидности, они тутъ совершенно не при чемъ.

Но, хотя во всѣхъ тѣхъ направленіяхъ и невозможно опознать ближайшаго источника для даннаго комплекса виршъ, то все-же, можетъ быть, умѣстно было-бы его искать въ другомъ подобномъ же, ужъ нарочито покаянномъ циклѣ, который, какъ по всей своей идейной сущности и обстановкѣ, такъ и по внѣшне-творческимъ условіямъ и средствамъ выраженія, вполне имъ соотвѣтствуетъ и въ общемъ совпадаетъ съ ними цѣликомъ.

Я имѣю здѣсь ввиду тотъ специфическій и характерный, зародившійся впервые, какъ извѣстно, въ сѣверной Италіи (1223 г.),



а затѣмъ неоднократно вспыхивавшій снова въ продолженіе XIII—XVI вѣковъ во всей Европѣ, въ томъ числѣ и въ Венгріи и Польшѣ, покаяннической кругъ религиозныхъ практикъ и идей, въ изувѣрскомъ пафосѣ и искусствѣ котораго былъ созданъ, между прочимъ, также цѣлый рядъ духовныхъ, соответствующихъ общей обстановкѣ, виршъ и пѣснопѣній, широко распространявшихся въ народныхъ массахъ, главнымъ образомъ, конечно, на латинскомъ, но нерѣдко также — въ видахъ пропаганды — и на всѣхъ понятныхъ, мѣстныхъ языкахъ. Эти пѣснопѣнія и вирши (laudes) составляли въ ритуалѣ шествій и радѣній флагеллантовъ (бичующихся) столь существенную и большую роль, что для нихъ особо избирались запѣвалы (laudesi), по названію которыхъ даже стали называть въ Италіи бичующихся вообще. Содержаніе тѣхъ виршъ и пѣснопѣній, кромѣ жалобныхъ воспоминаній о мученіяхъ и смерти І. Христа и о томленіи и плачѣ Богородицы, составляли, главнымъ образомъ, подробныя перечисленія грѣховъ и жуткія картины грядущаго возмездія за нихъ въ аду, причѣмъ весьма излюбленной была и драматическая, въ частности — діалогическая форма изложенія, практически осуществлявшаяся такъ, что запѣвала пѣлъ начальные стихи или же лишь предлагалъ вопросъ, а реплики подхватывалъ весь хор<sup>1)</sup>.

„Появлялись-ли тѣ покаянническія процессіи на галицкой и закарпатской почвѣ или нѣтъ, — замѣчаетъ проф. М. С. Грушевскій, — но не подлежитъ сомнѣнію, что воздухъ сотрясался здѣсь отъ этихъ покаянническихъ пѣснопѣній, распѣваемыхъ по польски, по словацки, если не по малорусски, и популяризированныя покаянниками пѣсни и апокрифическія сочиненія не могли сюда не проникать“<sup>2)</sup>.

Какъ бы ни было, къ числу подобныхъ покаянническихъ отголосковъ въ старой малорусской письменности могутъ быть, во всякомъ случаѣ, отнесены, по крайней мѣрѣ, нѣкоторые изъ популярныхъ назидательно-апокрифическихъ статей — амулетовъ, а именно, „Сонъ Богородицы“, „Небесный Листъ“ (или „Епистолия о недѣлѣ“) и „Слово о 12 пятницахъ“, распространившіеся здѣсь (а можетъ быть, — на чтò до сихъ поръ не было обращено вниманіе, — и получившіе со временемъ характеръ личныхъ обереговъ), по видимому, подъ прямымъ вліяніемъ покаянничества, предоставляв-

<sup>1)</sup> К. В. Флоровская: Братства бичующихся въ Италіи въ к. XIII и нач. XIV в. — „Журналъ Мин. Н. П.“, 1912, IX, 13—16; М. Грушевскій: Історія укр. літератури, Кіевъ, 1925—1926, V—1, 33—46.

<sup>2)</sup> Іст. укр. літ., V—1, 46; ср. IV, 579.



шаго участникамъ своихъ процессій и радѣній, кромѣ покаянныхъ назиданій, также и практическія индульгенціи — прощеніе грѣховъ<sup>1)</sup>. Точно также и рядъ „Плачей“ Богородицы и нѣкоторыя изъ виршъ и пѣсенъ о страстяхъ Христовыхъ, съ одной стороны, а такія назидательныя вирши, какъ „о разставаніи души съ тѣломъ“ и о смерти вообще, съ другой, большей частью, по всей вѣроятности, относятся къ тому-же покаянническому руслу. „Сколько-бы ни было болѣе раннихъ или же позднѣйшихъ заимствованій на эти мотивы, — заключаетъ по этому поводу М. С. Грушевскій, — почва для тогдашняго репертуара, несомнѣнно, была представлена покаянническимъ движеніемъ“<sup>2)</sup>.

Къ этому-то покаянническому религіозно-литературному кругу, мнѣ думается, слѣдовало-бы зачислить также и предполагаемый оригиналь интересующихъ насъ польскихъ и карпаторусской виршъ, которыя — но каждая особо — могли быть переведены или же, скорѣе, передѣланы съ него (надо полагать — съ латинскаго) ужъ на мѣстахъ, какъ чрезвычайно яркій и проникновенный, исключительно пригодный для подобныхъ коллективно-покаянныхъ цѣлей, пѣсенно-учительный сюжетъ.

Выразительно указываютъ на такой источникъ и характеръ этого предполагаемаго прототипа не лишь общій обликъ и мотивъ производимыхъ отъ него духовныхъ виршъ, но также и такія частныя подробности формальной композиціи послѣднихъ, какъ діалогическое раздѣленіе строфъ на краткіе вопросы и послѣдующіе на нихъ подробные и словно-бы пѣвучіе отвѣты, а также повторяющійся къ нимъ припѣвъ, какъ-будто приспособленные нарочито — подобно пѣснопѣніямъ бичующихся — для процессіонно-хорового пѣнія и темпа запѣвалъ.

О подобномъ же первоначальномъ назначеніи его, быть можетъ, свидѣтельствуется также и то обстоятельство, что всѣ три, извѣстные до сихъ поръ, польскіе духовные „Kozaczki“ (рукописный, какъ совсѣмъ отличный, въ счетъ тутъ не идетъ), несмотря на крайне незначительный объемъ, были изданы листовками въ печати, словно — по традиціи изъ той-же покаяннической практики — для нуждъ поющихъ сообщъ на богомольяхъ массъ.

Наконецъ, имѣется еще одинъ, указывающій ужъ прямо на

<sup>1)</sup> А. Н. Веселовскій: Опыты по ист. развитія христіанской легенды — „Журналъ М. Н. П.“, 1876, IV, 356—362; М. Грушевскій: Ист. укр. літ., IV 579—580, 583, 591, V—1, 46—53.

<sup>2)</sup> Ист. укр. літ., V—1, 46—47.



Италію, а слѣдовательно, опять-же наводящій мысль на покаянничество, частный признакъ, а именно, мелодія ужъ самой пѣсни о козакѣ и Кулинѣ, состоящей съ данной покаянной виршей, какъ необходимо полагать, въ ближайшей генетической связи; по свидѣтельству К. В. Квітки<sup>1)</sup>, мелодія эта „составлена явно подѣ вліяніемъ италіанской музыки“, ближе всего напоминая кантилену Перголези (+ 1736-г.), но, быть можетъ, восходя въ своей основѣ, лишь навнѣ гармонизированной композиторомъ, къ духовно-пѣсенной мелодіи былыхъ временъ? Если же принять въ соображеніе и тотъ, установленный Ф. М. Колессой<sup>2)</sup>, фактъ, что именно мелодіи народныхъ пѣсенъ (какъ и ритмическій ихъ строй) наиболѣе устойчивы и неизмѣнны и часто сохраняются даже тогда, когда ужъ измѣнился ихъ сюжетъ и смыслъ, то остается лишь предположить, что и, опознанная нынѣ въ пѣснѣ о козакѣ и Кулинѣ, старинная италіанская мелодія была послѣдней перенята, какъ и весь ея формальный ритмъ и складъ, отъ отразившейся на ней духовной вирши, которая должна-бы, такимъ образомъ, быть, въ свой чередъ, и въ этомъ отношеніи отнесена къ италіанскому, а стало быть, правдоподобнѣе всего — къ тому-же покаянническому прообразу.

Однако, какъ ни показательны и интересны всѣ эти косвенные признаки и сами по себѣ, и въ особенности — въ своей совокупности, то все-таки, пока не будетъ найденъ соотвѣтствующій, достовѣрный текстъ или хоть какой-нибудь прямой, документальный слѣдъ, о непосредственномъ происхожденіи всей этой группы виршъ отъ покаяннаго оригинала возможно только съ большей или меньшей вѣроятностью, и то условно лишь — гадать<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Укр. пісні, 24; ср. музыкальные примѣры № 21 и 23.

<sup>2)</sup> Наверствоване і характеристичні признаки укр. нар. мелодій — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч.“, СХХVI, 74; Про генезу укр. нар. дум, 2.

<sup>3)</sup> Тексты италіанскихъ (собственно—латинскихъ) покаянническихъ виршъ и пѣсенъ, по словамъ К. В. Флоровской (Братства бичующихся, 15), сохранились въ рядѣ рукописныхъ сборниковъ, которые, однако, не были пока опубликованы и даже большей частью не изучены еще, такъ что пользоваться ими — для сличенія ихъ съ нашей виршей — я пока не могъ.



Такимъ образомъ, поскольку лишь всѣ эти сложные предположенія и выводы сколько-нибудь устойчивы и вѣрны вообще, литературная исторія интересующей насъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ представляетъ чрезвычайно яркій и причудливый узоръ. Зародившись въ видѣ обличительно-духовной вирши — вѣроятно — въ изувѣрской тѣмѣ средневѣковыхъ покаянническихъ нѣдръ, развѣтвившись позже въ Польшѣ и на Закарпатской Руси въ рядъ подобныхъ же, но разнообразныхъ межъ собою, виршъ на мѣстныхъ языкахъ, она вдругъ неожиданно, на рубежѣ XVI—XVII вѣковъ, является уже въ преображенномъ видѣ изумительно живой и звонкой свѣтской малорусской пѣсни, широко распространяясь и дробясь все дальше — и въ народныхъ же отечественныхъ массахъ, и входя со временемъ и въ польскій, и въ великорусскій пѣсенный репертуаръ.

---



## Приложєнія.

### I a. Pieśń kozaka Płachty.\*)

1. —Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
dalek że maiesz domek swoy?—  
R. 1) Pry bereży, pry Dunaiu,  
tam ia swoiu chyżu maiu. ||
5. List zeleny,  
ozdebleny  
krasnym świtem,  
hustym listem:  
to dom moy,  
10. to pokoy! Kulina!
- Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
na czym że budet poiagd twoy 2)?—  
R. Posażu te za biodrami,  
prywiężu te torokami.
15. Boh nad nami,  
koń pod nami,  
ty ze mnoiu,  
ia z toboiu.  
Pobeżym,  
20. pośpiemy! Kulina!
- Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
iakisz to 3) budet pokarm twoy?—  
R. Budem gisty sałamachu,  
kozackuiu 4) satyrachu.

---

\*) Изъ брошюры Яна Дзвоневскаго: „Seumi walnego domowego artykułow sześć,“ 1625 г., л. 10 об. — 11 об. — Текстъ издается — по фототипическому снимку И. Я. Франка — съ буквальной точностью, за исключеніемъ только знаковь препинанія и прописныхъ буквъ, которые проставлены на современный ладъ.

1) Очевидно: Responsum.

2) Напечатано: moy.

3) Въ текстъ нѣтъ.

4) Напеч.: kozackoіu.



25. Pry krynicy,  
bez tesknicy,  
budem izty,  
budem pity,  
wykrykaty,  
30. obłapiaty. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
szo za roskosz mne budet...<sup>1)</sup>—

- R. Day w deń budesz koni pasty,  
w nocy pry mne<sup>2)</sup> leżesz spaty.  
35. O puńocy  
ze wszey mocy  
ocucim,  
prewroćem  
dewonku,  
40. serdenku. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
iakiz to<sup>3)</sup> budet pośćiołek twoy?—

- R. Woyłocysce pod boczysce,  
a śiedliscze w hołowisce.  
45. W dubrowicy,  
na trawicy  
ia zakriiu  
y prykryiu  
hormakom,  
50. żupanom. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
spodobał mi sie żywot twoy!—

- R. Lubosz tobie horowaty,  
day precz z tobą poiechaty.  
55. —Duszo moia,  
ia iuż twoia!—  
Ruczku day,  
a wśiday!  
—Ja twoia!—  
60. Ty moia! Kulina!

<sup>1)</sup> Въ текстѣ очевидный пропускъ.

<sup>2)</sup> Напеч.: мене.

<sup>3)</sup> Въ текстѣ нѣтъ.



—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
ne zneset nas konik twoy.—

R. Ne żurysz sie ty dla toho,  
naydem w polu koni mnoho,  
65. a nie naydem,  
to piesz poydem.

—Nic liho  
dla luboho,  
teper pity,  
70. z nim byty. — Kulina!||

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
dalek że iscy domek twoy?—

R. Juże hete Zaporohy  
koniec naszey iest dorohy.  
75. Tut kozaki  
wse ionaki;  
zdobywaiet,  
propiwaiet,  
szczo maiet,  
80. pregraiet. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
kotory że tu domek twoy?—

R. Hen kothera rozbitaia,<sup>1)</sup>  
oponczoiu prykrytaia;  
85. to moy cherem,  
to moy terem,  
tut chowaiu,  
szczoże maiu:  
rubaszku,  
90. siermięszku. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,  
wielmi to blahy iest skarb twoy!—

R. Kozak szczęśliw, chot nie bohat,  
nikomu nic nie winowat.  
95. On horuie,  
on czotuie.

---

<sup>1)</sup> Нанеч.: rozhitiaia.



Gde poydu,  
zobudu,  
boiaryn,  
100. tataryn. Kulina!

—Day szczosz mi tu za beśida,  
ni prytela, ni suśida.

1) Ty se zdobywaty poydziesz,  
a mnie smutnui<sup>2)</sup> odeydziesz.

105. Ni s kim żyty,  
rozmowity:

ni siestryce,  
ni żołwice,—

z kozakom,  
110. z hulakom. — Kulina!

—Koli budet toho mnoho,  
pust mene do domu mohol!—

R. Koli zchocesz poiechaty,  
ne budu tebe trymaty.

115. Borzo wśiday  
day odieżday  
ku czortom,  
wszem lichom,  
lub czołnom,

120. lub koniem! Kulina!

—Dolosz<sup>3)</sup> moia nieszczesnaia,  
czocho<sup>4)</sup> se ia doczekala!

4) Nadoł mene nesła woda,  
teper mene żenet bida.

125. Szczosz diłaty?

Preklinaty,  
by propał,  
co mne wziął,  
diwczynu

130. zwiedynul — Kulina!

---

1) Здѣсь поставлено въ текстѣ лишнее R., хотя все еще продолжается рѣчь дѣвушки.

2) Напеч.: smutnoiu.

3) Напеч.: Dolisz.

4) Опять поставлено лишнее R.



## I 6. Pieśń o kozaczku.\*)

1. — Hey, kozaczyku, panesz<sup>1)</sup> moy,  
dalek że maiesz domek swoy?—  
Pry bereży, pry Dunaju,  
tam ja swoju chyżu maju.
5. Tu kozakí  
wsze junaki;  
zdobywajet,  
propiwajet,  
szczo<sup>2)</sup> majet,
10. przegrajet.

- Hen<sup>3)</sup> koterha rozbitaja,  
opończoju przykrytaja.  
Tu moy herem,  
tu moy terem,
15. tut chowaju,  
szczo<sup>4)</sup> maju:  
rubaszku,  
szermięszku.

- Kozak szczęśliw, choć nie bohat,
20. nikomu nic nie winowat.  
On horuje,  
on czotuje.  
Gdzie poydu,  
zdobudu,  
bojaryn,
26. tataryn.

---

\*) Кстати привожу здѣсь также и совершенно — повидимому — тождественную съ приведеннымъ выше текстомъ, а только сильно сокращенную и произвольно контаминированную В. А. Мацеевскимъ (Polska i Ruś, II, 117), выборку изъ нашей пѣсни, извлеченную имъ, согласно примѣчанію, изъ — оставшагося недо-ступнымъ мнѣ — 2-го издания „Prażonki albo Nawary“ 1640 года.

<sup>1)</sup> Напеч.: pansez.

<sup>2)</sup> szczo.

<sup>3)</sup> Heu.

<sup>4)</sup> szczo.



## II. Пѣснь козацкая.

Сводный текстъ. \*)

1. Ой, ихавъ козакъ зъ Украины<sup>1)</sup>  
да<sup>2)</sup> надыбавъ дѣвчиноньку<sup>3)</sup> при<sup>4)</sup> долинь.<sup>5)</sup>  
Вона стоитъ край дороги,<sup>6)</sup>  
вымываегъ бѣлы<sup>7)</sup> ноги.
  5. Козакъ бачивъ, конемъ збочивъ,<sup>8)</sup>  
а прибѣгши, съ коня скочивъ.
- Стой,<sup>9)</sup> дѣвчино,<sup>10)</sup> не лякайся,  
а<sup>11)</sup> зо мною, козаченькомъ,<sup>12)</sup> привитайся!  
Да<sup>13)</sup> скажи-жъ ты минѣ,<sup>14)</sup> дѣвчино моя,<sup>15)</sup>
10. да<sup>16)</sup> якъ тебе<sup>17)</sup> зоветъ<sup>18)</sup> матуся<sup>19)</sup> твоя?—

\*) Настоящій текстъ сведенъ изъ всѣхъ трехъ старописьменныхъ вариантовъ *A*, *B* и *B*, причемъ въ основу его положенъ *A*, отдѣльныя же вставки изъ *B* отмѣнены курсивомъ, а изъ *B* — разрядкой. Въ общемъ текстъ издается въ точности по рукописному чтенію, а только надстрочныя выноски и титлы внесены въ строку, установлено однообразное правописание и введены современная интерпункція и разстановка прописныхъ буквъ. Кромѣ этого, начиная съ 18-го стиха, произведена — согласно логическому порядку — соответственная перестановка строкъ, которая въ отдѣльныхъ вариантахъ — и въ каждомъ иначе — произвольно спутаны между собою, а именно, по слѣдующей схемѣ: ст. 18—25 (*A* vac., *B* 25—33, *B* 23—27) + 26—33 (*A* 18—25, *B* 17—24, *B* 28—31) + 34—45 (*A* 26—37, *B* 34—44, *B* vac.) + 46—57 (*A* 47—55, *B* 54—65, *B* 7—16) + 58—67 (*A* 38—46, *B* 45—53, *B* 17—22) + 68—77 (*A* 70—79, *B* и *B* vac.) + 78—91 (*A* 56—69, *B* 66—74, *B* vac.). Что же касается, наконецъ, самаго заглавія текста, то оно встрѣчается въ такомъ видѣ только въ *A*; въ *B* просто: Пѣснь, — а въ *B*: Пѣснь свѣцкая.

<sup>1)</sup> *B* на Украину. <sup>2)</sup> *B* vac. <sup>3)</sup> *B* гречну панну; *B* дѣвчину. <sup>4)</sup> *B* на. <sup>5)</sup> Ст 3—8 въ *B* нѣтъ. <sup>6)</sup> *B* Стоитъ собѣ коло воды; *Гол.* I, 120, и *W. z Ol.* 392, —тоже: край дороги. <sup>7)</sup> *A* обѣ; посл. слово въ *B* зачеркнуто; *Гол.* I, 120, — тоже: бѣлы. <sup>8)</sup> *A* и *B* скочивъ; заимствуемъ данное выраженіе изъ *Гол.* I, 120. <sup>9)</sup> Въ *A* повторяется. <sup>10)</sup> *A* дѣвчиноньку. <sup>11)</sup> Этого стиха въ *B* нѣтъ; ср. *Гол.* I, 120. <sup>12)</sup> Въ рук.: козаикомъ. <sup>13)</sup> *B* vac. <sup>14)</sup> *B* мѣ; *B* мнѣ. <sup>15)</sup> *B* красна. <sup>16)</sup> *B* и *B* vac. <sup>17)</sup> *B* тя. <sup>18)</sup> *B* звала. <sup>19)</sup> *B* мати.



- Богъ мене<sup>1)</sup> сотворивъ<sup>2)</sup> дѣвчиною,  
а<sup>3)</sup> попъ минѣ имя давъ<sup>4)</sup> Кулиною.<sup>5)</sup>—
- Богъ мнѣ<sup>6)</sup> давъ, щомъ жадавъ,<sup>7)</sup> при дорозѣ,  
вымывай же, дѣвчинойко, обѣ нозѣ.
15. Пойдемо, дѣвчинойко,<sup>8)</sup> на Запорожа,  
где<sup>9)</sup> козаченьки<sup>10)</sup> *перебываютъ*,<sup>11)</sup>  
*иде*<sup>12)</sup> гречныхъ панянокъ<sup>13)</sup> не<sup>14)</sup> видають.—
- Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,<sup>15)</sup>  
а<sup>16)</sup> якій же будетъ да<sup>17)</sup> поиздѣ<sup>18)</sup> твѣй<sup>19)</sup>?—
20. —*Посаджу тя*<sup>20)</sup> *за бедрами,*  
*привяжу тя тороками.*  
*Богъ надъ нами,*<sup>21)</sup>  
*конъ подъ нами,*  
*я съ тобою,*
25. *ты зо мною.* Талалай, руку дай, ты Кулино та небого<sup>22)</sup>!—
- Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,  
да ци занесе насъ коникъ твѣй<sup>23)</sup>?—
- Не журися,<sup>24)</sup> ты небого,<sup>25)</sup>  
есть у<sup>26)</sup> полѣ коній много<sup>27)</sup>;  
если знайдемъ,  
то поидемъ,  
а не знайдемъ,  
пѣшки<sup>28)</sup> пѣдемъ. Талалай...!—
- Ой,<sup>29)</sup> ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,  
а<sup>30)</sup> якій же будетъ да нѣчлѣгъ твѣй?—
35. —Не журися, ты небого,  
есть у<sup>31)</sup> полѣ травы много<sup>32)</sup>;

1) В мя. 2) В створивъ. 3) Б и В вас. 4) В мя крестиль. 5) Ст. 13—17 въ В нѣтъ. 6) Б мѣ. 7) Б гадавъ. 8) Б сердце мое. 9) Б а где. 10) Б козачейки; въ дальнѣйшемъ всѣ эти различія *нѣ-й* оставляются здѣсь безъ вниманія. 11) А пребувають. 12) А вас. 13) Б паненокъ; Гол. I, 120,—такъ-же: панянокъ. 14) А да не. 15) Это постоянное обращеніе читается вездѣ въ Б: Ой, ты козачейку, да паночку-жъ мой, — а въ В: Ой, козаченку, да пане-жъ мой (какъ и у *Дзвоновскаго*). 16) Б и В да. 17) В вас. 18) В поижъ. 19) В мой (ср. *Дзвон. 12*). — Ст. 20—25 въ А нѣтъ. 20) В вас. 21) Ст. 23—25 въ В нѣтъ. 22) Этотъ постоянный припѣвъ читается въ Б: Талалай, руку дай, да Кулино та небого, — въ В: Кулино, дѣвчино небого. 23) Ср. *Дзвон. 62*. — Въ А и Б, вмѣсто этого, повторяется изъ предыдущей строфы: а якій же будетъ да поиздѣ твѣй? 24) В фрасуйся. 25) В для того; ср. *Дзвон. 63*. 26) Б ту въ. 27) Ст. 30—33 въ В нѣтъ. 28) Б въ пѣшки. 29) Этой строфы въ В нѣтъ. 30) Б о. 31) Б ту въ. 32) Въ Б слѣдуетъ здѣсь лишнее: а травище подъ ле...; ср. ст. 42—43.



- вѣйлочище<sup>1)</sup>  
 подь боцище,  
 40. кулбачище  
 подь головище,<sup>2)</sup>  
 а травицю  
 подь гузицю,  
 ты подь мене,  
 45. я на тебе. Талалай...!—

—Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,  
 а<sup>3)</sup> якій же будеть<sup>4)</sup> да домокъ твѣй<sup>5)</sup>?—

- При березѣ,<sup>6)</sup> при Дунаю,  
 тамъ я свою хату<sup>7)</sup> маю,<sup>8)</sup>  
 50. густымъ лѣсомъ обсажену,<sup>9)</sup>  
 краснымъ цвѣтомъ оздоблену<sup>10)</sup>.  
 А що<sup>11)</sup> маю,  
 то ховаю<sup>12)</sup>:

- сермяжину,  
 55. жупанину,  
 кепенякъ<sup>13)</sup>  
 и колпакъ.<sup>14)</sup> Талалай...!—

—Ой, ты козачейку, ой, ты пане мѣй,  
 а<sup>15)</sup> якій же будеть да<sup>16)</sup> обѣдь<sup>17)</sup> твѣй<sup>18)</sup>?—

60. —Будемъ исти затераху,  
 козацкую саламаху.<sup>19)</sup>  
 Будемъ исти,  
 будемъ пити,

<sup>1)</sup> В войдлочище. <sup>2)</sup> Въ В, вмѣсто ст. 42—45, читается только лишнее: накроемся колпачищемъ. <sup>3)</sup> Б и В да. <sup>4)</sup> В маешь. <sup>5)</sup> В домъ свой. — Въ А и Б слѣдуетъ лишнее: Не журися, ты небого. <sup>6)</sup> А и Б въ густомъ лѣсѣ; *Дзвон.* 3 — тоже: Ргу березу. <sup>7)</sup> А хату свою. <sup>8)</sup> Ст. 48—49 въ А и Б читаются въ обратномъ порядкѣ. <sup>9)</sup> Въ рук.: обсажена. — Въ Б этого стиха нѣтъ; въ В, вмѣсто ст. 50—51, читается, подобно *Дзвон.* 5—10, слѣдующее: Листъ зеленый, оздобленный бѣлымъ квѣтомъ, густымъ лѣсомъ покрытый; то домъ мой, покой мой. <sup>10)</sup> Въ рук.: оздоблена; Б обложенну. <sup>11)</sup> А Що я. <sup>12)</sup> А сховаю; въ Б посл. слово стерто. <sup>13)</sup> Въ рук.: колпанякъ, — но это, вѣроятно, лишь описка, вмѣсто карпаторусско-лемковскаго: кепенякъ — верхняя одежда, плащъ (мад. köpenyeg). <sup>14)</sup> Въ А ст. 54—57 нѣтъ; въ В нѣтъ вообще этого мѣста (ст. 52—57). <sup>15)</sup> Б о; В да. <sup>16)</sup> Б и В вас. <sup>17)</sup> В покормъ; ср. *Дзвон.* 22. <sup>18)</sup> Въ А и Б слѣдуетъ лишнее: не журися, ты небого. <sup>19)</sup> Въ А и Б ст. 60—61 нѣтъ; вмѣсто этого, дальше, послѣ ст. 65-го, въ нихъ читается: А козацкую саламаху, козацкую затираху; Б козацкую саламаху, завертяху. Ср. *Дзвон.* 23—24.



- при криници<sup>1)</sup>  
 65. студеници.<sup>2)</sup>  
 То пріймуй,  
 при выкуй! Талалай...!—
- Ой,<sup>3)</sup> ты козачейку, ой, ты пане мѣй,  
 а якій же будетъ да розиздъ твѣй?—
70. —Не журися, ты небого,  
 есть у полѣ дорогъ много:  
 куды схочъ,  
 туды скочъ,  
 хочъ и къ лѣсу,  
 75. хочъ и къ бѣсу,  
 хочъ у поле,  
 хочъ у море! Талалай...!—
- Та<sup>4)</sup> бодай же ты, козачейку, бувъ<sup>5)</sup> пропавъ,  
 що ты мене, дѣвчинойку,<sup>6)</sup> подмовлявъ<sup>7)</sup>!—
80. —Та бодай же ты, дѣвчинойко, сама пропала,  
 що ты мене, козаченька, сподобала!  
 Я козакъ,  
 я голякъ,  
 я у вѣйску не служу,  
 85. а сидячи воши бю.  
 А въ козака<sup>8)</sup> душа въ тѣлѣ,  
 а сорочку воши ззѣли;<sup>9)</sup>  
 ногавицѣ  
 до половицѣ,  
*тылко рубецъ около цуцицѣ;*<sup>10)</sup>  
 черезъ плечѣ стежку вбили,<sup>11)</sup>
92. а до сраки пити ходили. Талалай, руку дай, ты Кулино та  
 [небого!

1) Б криници. 2) Въ В ст. 62—65 нѣтъ; въ свою очередь, въ А и Б нѣтъ слѣдующихъ двухъ стиховъ. 3) Въ Б и В цѣлой этой строфы нѣтъ, но зато встрѣчается она у Гол. I, 122. 4) Б вас. — Въ В этой строфы вообще нѣтъ. 5) Б да и. 6) Б молодую. 7) Въ Б слѣдующихъ шести стиховъ нѣтъ. 8) Б Козакъ гуляй. 9) Въ Б стерто. 10) Этого стиха въ А нѣтъ. 11) Б доптали.



### III а. Малороссійская пѣсня.\*)

1. Да ѣхавъ же козаченько изъ Украины  
и побачивъ дивчиноньку при долини.  
Съ коня скочилъ,  
до неи прискочилъ.
5. —Ты скажи мини, дивчинонька, не обмани мене,  
кто тебе породивъ и якъ твое имя?—  
—Мене мати породила дивчиною,  
а пипъ имя давъ Кулиною.—  
—Ты Кулина, сердце мое,
10. ты пиды за мене замужъ, дивчинонько,  
полюби мене крпко, мое серденько!—  
—Я, козаче, недураче,  
черезъ ричку скочу въ поле,  
и колы ты мене догонышь,
15. такъ я тебе тоди полюблю!—

---

\*) Изъ „Молодчикъ съ молодкою на гуляньѣ съ пѣсельниками,“ С.-Пб, 1790, 175, № 9. — Въ остальныхъ пѣсенникахъ наблюдаются только незначительныя орфографическія разночтенія. Заглавіе взято изъ названія самаго отдѣла.



### III б. Великорусскій народный вариантъ.

Для нагляднаго сопоставленія даннаго текста съ непосредственнымъ отраженіемъ его въ великорусской народной пѣснѣ, привожу къ стати послѣднюю по архангельскому варианту\*):

1. Шли молодцы изъ Новагорода,  
дѣвица на улицѣ встрѣтилася.  
Всѣмъ молодцамъ по поклону раздала,  
одному молодцу пониже всѣхъ,
5. для того пониже, что удалой молодець.  
Сталь молодець дѣвку спрашивати:  
—Какъ тебя, дѣвица, по имени зовуть,  
какъ взвеличаютъ по отчеству?—  
—Меня батюшка засѣяль, родна мать родила,  
меня попъ крестиль, Акулина имя даль.—
10. —Дѣвушка Акулинушка,  
не идешь ли, дѣвушка, замужъ за меня?  
Есть у меня горенка нова,  
во горенкѣ во новой  
стоитъ столикъ дубовой,  
рюмочки наливать ся хотять,
17. рюмочки походя говорятъ. И. т. д.

---

\*) А. И. Соболевскій: Великорусскія народныя пѣсни, VII, 73, № 68.



#### IV. Пѣснь грѣшныхъ людей\*).

Л. 82об.

Пѣснь грѣшныхъ людій и танецъ пекельный, вписанный чере<sup>3</sup> Екклесиаста, какъ вѣдѣтъ грѣшнын оу пеклѣ спѣвати и сами на себе нарѣкати и гор'ко плакати, вѣпрѣстани волати<sup>1</sup>).

1. ГѢх, мизиреный члвче,  
где<sup>ж</sup> то собѣ заживаешъ покол?  
У пеклѣ темномъ, ѡ ѡгни вѣчномъ, назывѣт горлчо<sup>м</sup>,  
тамъ жити,
5. та<sup>н</sup> сидѣти  
и горѣти,  
тоѡ терпѣти,  
по неволи,  
не по воли,
10. за свои злыи сволюолѣ. На вѣки<sup>2</sup>).

ГѢх, мизиреный члвче,  
што<sup>ж</sup> тамъ вѣдетъ оу пеклѣ за роскошь твою?  
Там' ти вѣде<sup>т</sup> роскош' твоя:  
грѣшны<sup>х</sup> дѣла проклатая,

---

\*) Изъ Угленскаго сборника „Ключъ“, конца XVII в., л. 82об. — 84. Въ рукописи пѣснь написана въ сплошную строку; какъ раздѣленіе на стихи, такъ и разстановка знаковь препинанія и прописныхъ буквъ, принадлежать мнѣ.

<sup>1</sup>) Вънизу страницы той-же рукой приписано еще: Зри... Екклесиаста сирѣ<sup>н</sup> Соломона премудраго кни<sup>г</sup>. — Въ дѣйствительности въ Книгѣ Екклесиаста ничего подобнаго, конечно, нѣтъ.

<sup>2</sup>) Въ рук. слѣдуетъ дальше посторонняя, очевидно — проповѣдническая вставка: Слѣхайте далѣ, прѣв. хри<sup>с</sup>.



15. оу рѣкы чор'тѣв'скѣи ѡзлатаа.  
Тамъ з ни<sup>м</sup> быти, пребывати,  
свѣта бжго нѣгды не видати. На вѣкы.

Ѓ<sup>х</sup>, мизире<sup>н</sup>ый чл<sup>в</sup>че,  
іакаа тамъ бѣдетъ потѣха твоя?

20. Тамъ злаа потѣха<sup>1)</sup>:  
грѣшны<sup>х</sup> дша повна злого лиха,  
дымъ з неѣ са тисне, іакъ и<sup>з</sup> мѣха.

Бѣднаа тамъ е<sup>ст</sup> потѣха:  
едно лихо, една<sup>2)</sup> бѣда,

25. стѣденаа рѣвѣгаза<sup>3)</sup>.

Тамъ сидѣти  
и...<sup>4)</sup> горѣти. На вѣкы. ||

- Л. 83. Ѓ, грѣшный чл<sup>в</sup>кче,  
іакаа жъ тамъ бѣдетъ оу пеклѣк ѡдежа твоя<sup>5)</sup>?

30. Бѣдѣтъ в шаты  
пышно збирати,  
чор'ты бѣдѣтъ хрибетъ драти,  
а смоловъ гораче<sup>в</sup> поливати,  
шкломъ натер'тымъ посыпати.

35. Тое имѣти,  
з тоу ѡдежи ходити,  
не по воли,  
по неволи,  
за сегосвѣтныи злыи svolволѣк. На вѣкы.

1) Въ рук.: Потѣха тамъ злаа.

2) Въ рук.: едно.

3) Тюрьма (мад. *rabház*). 4) Стерто.

5) На полѣ приписано другимъ почеркомъ: За сегосвѣ(т)ню ѡдежъ ш(то) перебирае<sup>ш</sup>, а з(а) (з)бегу<sup>х</sup> не ба(ешь). — Заключенное въ скобки — обрѣзано при переплетѣ.



40. О, збогад дше моа,  
што<sup>ж</sup> тамъ бѣдетъ за вебевъ твоа?  
Бѣдѣть чор'ты оу желѣзныи чоботы пышно вебевати<sup>1)</sup>,  
горѣк ногы задирати,  
а ѿ подошвы вострое гвѣзда набивати,

45. а на пѣткы и по<sup>а</sup> кри<sup>в</sup>ки,  
бѣдѣть во тамъ злыи крикы.  
Тамъ быти,  
во томъ ходити  
и во томъ та<sup>н</sup>цовати,

50. не по воли,  
по неволи,  
за сегосвѣтныи сволволѣ.

Оухъ, збогад дше моа,  
іакаа<sup>ж</sup> тамъ бѣде<sup>т</sup> потрава твоа?

55. Я тамъ пышнаа потрава<sup>2)</sup>,  
а гѣркаа страва:  
тамъ жѣратокъ<sup>3)</sup> из черваками скарѣдныи а лютыи за-  
бѣдѣть чер'ваки и коза<sup>ч</sup>кы<sup>4)</sup> изъ рота<sup>5)</sup> падати, [живати,  
во ихъ по<sup>в</sup>но оу ко<sup>ж</sup>дого чор'та.

60. Тое исти,  
тымъ са дшамъ грѣшнымъ живити,  
не по воли,  
по неволи,  
за сегосвѣтныи сволволѣ. На вѣки.

65. Охъ, грѣшный чл<sup>в</sup>че,  
што<sup>ж</sup> тамъ бѣде за пита твоа<sup>6)</sup>?  
Тамъ бѣдетъ пита твоа:

1) Въ рук.: Бѣдѣть чор'ты пышно вебевати оу желѣзныи чоботы.

2) Въ рук.: Я потрава тамъ пышнаа.

3) Журъ, овсяный кисель. 4) Змѣи.

5) Въ рук. передъ этимъ лишнее: из рѣ.

6) На полъ приписано другимъ (прежнимъ) почеркомъ: Што са зинкел<sup>ш</sup>,  
а на бѣ<sup>ж</sup>н(ыхъ) не памата<sup>ш</sup>, бетѣжны<sup>м</sup> (больнымъ, мад. beteg) не посылаешъ.



- смола чорнаа, ростопленаа,  
 изъ сѣркою горлащею, вонлащею, изъ чарамн чор'тѣв'скими  
 70. и грѣшніко<sup>м</sup> оуготованаа<sup>1)</sup>. [и<sup>а</sup>м'кша<sup>а</sup>наа  
 Тое юмъ<sup>2)</sup> пити<sup>3)</sup>,  
 хот и не хотѣти,  
 тое ўживати,  
 не по воли,  
 75. по неволи,  
 за злыи свои сегосвѣтныи сволволѣ.

- Ѡ, вкаа<sup>а</sup>наа дше моа,  
 каа жъ тамъ бѣдетъ моузыка твоа<sup>4)</sup>?  
 Я мѣзыка  
 80. поала бока,  
 хотъ не дѣда<sup>5)</sup>,  
 тамъ бѣдетъ трѣбѣти чор'това страшнаа трѣва.  
 Тое слѣхати,  
 тымъ са оутѣшати,  
 85. а кр'вавыи слозы и<sup>а</sup> очій<sup>6)</sup> проливати,  
 не по воли,  
 по неволи,  
 за сегосвѣтныи сволволѣ.  
 Тамъ жити  
 90. и тое тер'пѣти. На вѣки.

Ѡ<sup>х</sup>, сви мнѣ, дше моа<sup>7)</sup>,  
 што жъ тамъ бѣдетъ оу пекаѣ за пѣснь твоа?

1) Въ рук.: и оуготованаа грѣшніко<sup>м</sup>.

2) Имъ.

3) Въ рук.: пити юмъ.

4) На полѣ прежнимъ почеркомъ приписано: Котржю е<sup>с</sup> рада слѣхати,  
 нѣ слово бѣоѣ.

5) Свирѣль.

6) Надписано сверху строки.

7) Въ рук.: ма.



Бѣдѣт грѣшныи  
пѣсни спѣвати не стѣшныи,

95. али вѣтныи,  
не радосныи,  
али жалосныи.

Бѣдѣтъ мовити, гор'ко лалмѣтѣючи:

Ѧх, ѡх, горе, горе, вѣда, вѣда!

- Об. 100. (Своа)вола<sup>1)</sup> || то намъ оусе на томъ свѣтѣк начинила  
[и наброила<sup>2)</sup>],  
наша злаа, росѣснаа, шата<sup>н</sup>скаа своавола!  
Тое спѣвати,  
не переставати на вѣки неисточа<sup>н</sup>ныа.

105. Ѧх, ты мизирѣ<sup>н</sup>ный грѣшникоу, дѣр<sup>н</sup>ый<sup>3)</sup> глѣпче,  
дѣи свои и<sup>н</sup>гѣкче<sup>4)</sup>,  
какы<sup>ж</sup> тамъ бѣдѣтъ танецъ твой<sup>5)</sup>?

Головоки

пойдѣт во скокы,

110. а ѡвыдра<sup>н</sup>цѣк  
пойдѣт ѡ та<sup>н</sup>цѣк.

Бѣдѣтъ тамъ чор'ты та<sup>н</sup>цовати,

а грѣшнихъ людѣй помыкати

и за собою попыхати<sup>6)</sup>.

115. Бѣдѣтъ тамъ дѣтк некоса(?)

мовити<sup>7)</sup>: гойса, гойса,

дайна, дайна, гойса, гой, го, ѡ<sup>н</sup>ца, ѡ<sup>н</sup>ца,

1) Стерто.

2) Въ рук.: оусе начинила и наброила на томъ свѣтѣк.

3) Въ рук.: дѣр<sup>н</sup>ый.

4) Дальше слѣдуетъ посторонняя вставка: Кличѣт на на<sup>с</sup> Бѣз стѣи и  
и<sup>н</sup>вѣдѣи на<sup>с</sup>: Чого см тамъ на вер'тае<sup>н</sup>? Слѣхай а вѣрѣи.

5) На полѣ приписано: За сего свѣтныи (и)ры и та<sup>н</sup>цѣк.

6) Въ рук.: и попыхати за собою.

7) Дальше слѣдуетъ лишнее: вѣдѣт.



- злаа праца!  
Тамъ скакати,  
120. та<sup>н</sup>цовати,  
не и<sup>о</sup> жонами,  
не <sup>н</sup>посестрами,  
и не и<sup>о</sup> кѣмамы,  
и не и<sup>о</sup> д<sup>к</sup>вками,  
125. али з чор'тами.  
Тое тер'пкѣти, та<sup>н</sup>цовати,  
гор'кыи слезы проливати,  
кр'вавилмъ са потомъ задѣшати.  
Тое се едетъ не по воли,  
130. по неволи,  
за нашкѣ злыи сегосвѣтныи сводволкѣ  
тое тер'пкѣти. На вѣки.

- О<sup>х</sup>, проклатый гор'шникѣ, слухай и дрижи,  
а злого дѣла не твори!  
135. Икал<sup>ж</sup> тамъ едетъ посц'к<sup>а</sup> твоа?  
Тамъ едетъ посц'к<sup>а</sup> твоа препышна<sup>а</sup>, жел'кзнаа,  
в<sup>н</sup>немъ горящимъ посланнаа,  
встримъ тер'номъ, шипчинами<sup>1)</sup> натка<sup>н</sup>наа,  
а из вер'хѣ красно<sup>о</sup> цер'говъ<sup>2)</sup> а горко<sup>о</sup> покрытаа,  
140. а цер'га и<sup>о</sup> дымѣ сѣрчаного и<sup>о</sup> гранатового оцира<sup>н</sup>ленаа.  
Под тымъ тамъ лежати  
и спочивати,  
оут'кѣх<sup>ѣ</sup> имати,  
гор'ко<sup>3)</sup> бо едетъ коза<sup>ч</sup>кы кѣсати,  
145. жалами своими пробивати,  
идъ<sup>4)</sup> свой пѣщати.

1) Очевидно: шипами.

2) Покрываломъ изъ грубой ткани. — Произносится и нынѣ въ Мараморошинѣ: джерга (сообщеніе И. А. Панкевича). — Ср. млр. дерга, джерга; влр. дерюга, дерюжина. — Любопытно, однако, откуда взялось здѣсь сербское и?

3) Въ рук.: гор'кою.

4) Ядъ.



Тое терпѣти не по воли,  
по неволи,  
за свои злыи своаволѣ.

150. Тамъ жити,  
тамъ быти. На вѣки.

Ѡ, грѣшници, слѣхайте и грѣхо<sup>в</sup> еѣ кайте,  
слезы пово<sup>д</sup>ныи проливайте,  
Бѣа ѡца своего нѣнаго милостива сотворайте:

155. оу неклѣ та<sup>м</sup> вѣдетъ злаа роскошъ ваша<sup>1</sup>).

Треба на се<sup>м</sup> свѣтѣ рано оуставати,  
на доброе зароблати,  
мѣтвию и<sup>з</sup> рѣкъ свои<sup>х</sup> подавати<sup>2</sup>),  
слѣжвы вѣи закѣплати,

160. до цркви часто и с подарс<sup>т</sup>комъ пріходити,  
четыри разы в роцѣ исповѣдатисѣ,  
Панс Бѣс молитисѣ,  
злого дѣла вароватисѣ,  
ежегда<sup>3</sup>) любити, а ектей чортовыхъ стеречисѣ,  
авы то намъ некла не наследовати

166. и его не видати!

Л. 84. Дай то намъ, || Бже, авы есмо пришли зек оу  
нѣный рай, за мѣтвами проч<sup>ѣ</sup> етон Бѣѣ и всехъ стыхъ  
нѣныхъ силъ и зекхъ стыхъ, авысмо из твоими<sup>4</sup>)  
аглы товариство имали и заше веселыми были оу твои<sup>х</sup>  
пресвѣтлыхъ селахъ и городѣхъ. Тебе, Бѣа ѡца своего  
милаго, во Троици стой славиаго, хвалити, на вѣки  
вѣчныа зажды, ами<sup>н</sup>.

<sup>1</sup>) Дальше слѣдуетъ опять попутное проповѣдническое обращение: Чого еѣ тамъ навѣр<sup>т</sup>аете пойти на неспочивокъ вѣчный а нестѣшный, снове вѣи и дѣици?

<sup>2</sup>) Въ рук.: подавати и<sup>з</sup> рѣкъ свои<sup>х</sup>.

<sup>3</sup>) Надписано сверху надъ оставленнымъ тоже въ строкѣ: ежегдаз.

<sup>4</sup>) Въ рук.: товими.



## V. Nadobna pieśń o kozaczku duchownym.\*)

Л. 1. 1. O, mizerna duszo moia,  
gdzie ty zażywasz pokoia?  
W piekle ćiemnym, w ogńiu wiecznym,  
zbyt gorącym y mnie przykrym.

5. Kąty brzydkie,  
szpetne wszytkie,  
ciemność z smrodem  
tam obiciem.

W piekle być,  
10. iuż tam żyć. Na wieki.

O, nieszczęsna duszo moia,  
wielce gorzka roskosz twoia!  
Y ia z tobą tam być muszę,  
w tym piekle nędze zakuszę.

15. Biadal dziś mnie  
czart sam weźmie,  
on powiedzie,  
on poniešie.  
W piekle być,  
20. iuż tam żyć. Na wieki.

O, bolesna duszo moia,  
potraa twam która twoia?  
Smołę potrzeba ieść y pić,  
w ogniu leżąc zawsze tesknić,

---

\*) Листовка въ 4-ку, изъ 2-хъ нenumерованныхъ листковъ, безъ указанія мѣста и года изданія (начала XVII в.) — Ягеллонской библіотеки въ Краковѣ, сигн. Сіт. III. В. 39. Издается съ буквальной точностью, кромѣ исправленной по современному интерпункціи и простановки прописныхъ буквъ.



25. już tam mieszkać  
przy złych czartach,  
rzewno płakać,  
nic po żartach.  
W piekle być,  
30. już tam żyć. Na wieki.

O, strapiona duszo moja,  
zabawa tam która twoja?  
Biada, biada! — zawsze śpiewam,  
na nieszczęście swe narzekam,

35. cierpię leżąc,  
cierpię chodząc,  
w ogniu srogim,  
k temu wiecznym.  
W piekle<sup>1)</sup> być,  
40. już tam żyć. Na wieki. ||

O6. O, znędzona duszo moja,  
co zacz tam łożnica twoja?  
Przepaść w piekle tam głęboka,  
ogień — pierzyna szeroka;

45. zewsząd pali  
bol nie mały,  
czart przypała,  
ach, niewola!  
W piekle być,  
50. już tam żyć. Na wieki.

O, zgubiona duszo moja,  
gorzka — widzę — rokosz twoja!  
By się ciebie iako zaprzeć,  
tych srogich mąk nic nie cierpieć.

55. Ze mnąś, ciało,  
źle czyniło,  
pomoż cierpieć,  
w ogniu gorzeć.  
W piekle być,  
60. już tam żyć. Na wieki.

<sup>1)</sup> Ханеч.; pickle.



O, ty grzeszna duszo moja,  
czy tu jest karetą twoją?  
Ciało me, co cię unosi,  
jeszcze w pamięci rokoszy;

65. już ci wszystkie  
ominęły,  
tego miejsca  
nabawiły.

W piekło być,

70. już tam żyć. Na wieki.

O, opłakana duszo moja,  
dalekaż to drogą twoją?  
Jeszcze lepiej by nadaley,  
nabędziesz się tam do woley.

75. Tam przekłęci  
czarci wszyscy  
podżegają,  
podpalają.

W piekło być,

80. już tam żyć. Na wieki.

O, nędznico duszo moja,  
światnica tam która twoją?  
Gdzie najciemniej<sup>1)</sup>, najsmodliwiej,  
czarci z ogniem z siarki żywey, ||

Л. 2. 85. w tej komorze  
twarde łożo,  
z ognia, z smoły,  
poniewoli.

W piekło być,

90. już tam żyć. Na wieki.

O, wzgardzona duszo moja,  
niewymowna nędza twoja!  
Czart twym oycem, czart twym bratem,  
na czas sędzią, na czas katem.

95. Ogniem pali  
bol niemały.

<sup>1)</sup> Напеч.; naćiemniej.



- Ia narzekam  
 y przeklinam.  
 W piekle być,  
 100. iuż tam żyć. Na wieki.
- O, duszo moja przeklęta,  
 żeś zgrzeszyła, toś iest wzięta  
 w gorzkie piekło, narzekanie,  
 otoż nam w świecie kochanie.
105. Troskąs było(?)  
 toś teskniło,  
 biedzie tego  
 więcey złego.  
 W piekle być,  
 110. iuż tam żyć. Na wieki.
- O, iakoż ia nie mam tesknić,  
 w mękach srogich na wieki być?  
 Co za mieysce? Co za sąsiad?  
 Grzech to sprawił, boday przepadł!
115. Biada, biada,  
 iuż zła rada,  
 wiecznie cierpieć,  
 konca nie mieć.  
 W piekle być,  
 120. iuż tam żyć. Na wieki.
- Lepiey by mnie<sup>1)</sup>, duszo moia,  
 szukać lepszego pokoia.  
 Już nie wolno, moje ciało,  
 ze mnąs na grzech zarabiało;
125. ztąd nie poydziesz,  
 nie wynidziesz, —  
 Bog ustawił,  
 raz wymowił.  
 W piekle być,  
 130. iuż tam żyć. Na wieki. ||
06. O, niebaczna duszo moia,  
 także sroga mowa twoia!

<sup>1)</sup> Напеч.: mię.



- Tyś mię złego nabawiło(?),  
boś w roskoszach zawsze było.
135. Czegoś chciało,  
toć się stało, —  
zła robota,  
zła zapłata.  
W piekle być,
140. już tam żyć. Na wieki.
- O, niestetyz mnie nędznemu,  
biada, biada strapionemu!  
Przekłęty grzech mnie to sprawił,  
piekła, czartow mnie nabawił.
145. Przekłęty dzień,  
gdym grzeszył weń.  
Także wszystkim  
będzie grzesznym.  
W piekle być,
150. już tam żyć. Na wieki.
- Wszyscy grzeszni ze mnie bierzcie  
przykład, a więcej nie grzeszcie.  
Co mnie dżiśia, to wam potym,  
spodziewać się aż z kłopotem.
155. Niema konca, niema miary,  
purguy sie, młody y stary,  
iuz w piekle,  
bespiecznie. Na wieki.
- Boże z nieba wysokiego,  
160. uchoway nas piekła złego!  
Day nam poprawę żywota,  
bysmy żyli w każdych cnotach.  
Day nam, bysmy nie grzeszyli,  
po śmierci w niebie twym byli!  
Nie grzeszyć,
166. z tobą żyć! Na wieki. Am[en].



## VI. Kozaczek duchowny na dwa chory: anyelski y diabelski\*) .

Л. 1.

*Do śpiewakow y słuchaczow.*

Śpieway z dobrymi, abyś ze złemi nie płakał,  
spieway Kozaczka, abyś Hayduka nie skakał.

*Paradoxum.*

Podobne iest krolestwo niebieskie człowiekowi kozackiemu.

A to czemu?

Kto dobry kupi tego Kozaczka, mądr zgodnie,  
a kto zań grosza nie da, kopa mu przepadnie.

Roku Pańskiego 1618. ||

Л. 1. об.

*Chor anyelski.*

Bene cane, frequenta can-  
ticum. Esd. 23.

Cantabo Misericordiam et Iudicium. Psal. 101.

1. O, kleynoteńku, duszo cna,  
gdzież twa knieia,  
gdzie nadzieia?  
Jam od Boga
5. y u Boga.  
Tam me progi,  
tam me drogi,  
gdzie pozorne

*Chor dyabelski.*

Cane carmen lugubre.  
Eze. 32.

1. Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
gdziesz twa fara,  
gdzie twa kara?  
Z czartem rzewnym,
5. w ogniu pewnym,  
zbyt gorącym,  
smołą wrzącym,  
gdzie są wszystkie

\*) Листовка въ 4-ку, изъ 2-хъ нenumerованныхъ листковъ, 1618 г. (s. l.), — Ягеллонской библиотекы въ Краковѣ, сигн. Сіт. III. А. 23. Издається совершенно точно, за исключеніемъ разстановки знаковъ препинанія и прописныхъ буквъ.



kraie gorne,  
10. zapach, światło  
tam wyborne.  
W niebie żyć,  
wiecznie żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,  
15. gdzież tam w niebie łoż-  
nica twa?

Abrahamowe<sup>2)</sup>  
łono owe  
mie<sup>3)</sup> piastuie,  
roskoszuie<sup>4)</sup>.

20. Choć tam siedzim,  
nic nie biedzim,  
choćia stoim,  
tany stroim.  
W niebo wniść,

25. iuż tam żyć. Na wieki.

O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż to tam komnata  
twa?

Barzo iasna,  
barzo krasna:

30. dzień sie zarzy  
z boskiey twarzy,  
niemasz nocy,  
ni niemocy,  
nic nie wchodzi

35. tu, co szkodzi.  
W niebie żyć,  
z Bogiem żyć. Duszyno!

Л. 2. O, kleynoteńku, duszo cna,  
z czego wždy ta komora  
twa?

kąty brzydkie,  
10. ciemność z smrodem<sup>1)</sup>,  
ogień z lodem.  
Tam siaday,  
tam biaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
15. gdzieś tam w piekle ka-  
townia twa?

U nieluba  
Belzebuba,  
doł głęboki,  
loch szeroki.

20. Cierpię leżąc,  
cierpię siedząc,  
nic o końcu  
mąk nie wiedząc.  
W piekło wleść,

25. iusz tam umrzeć. Na wieki.

Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
iakas w piekle piekarnia  
twa?

Zimna, ciemna,  
zbyt nikczemna,

30. gdzie bez końca  
noc bez słońca.  
Tu strach marny—  
dyabeł czarny,  
tu iest wszystko,

35. co złe, brzydko.  
Tam siaday,  
tam biaday! Chudzino! ||

Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
z czego wždy ta zapor  
twa?

1) Напеч.: msrodem.

2) Напеч.: Abrhamowe.

3) Напеч.: mnie.

4) Напеч.: roskożnie.



40. Ściany—szyry  
brant z szaphiry,  
pawimenty  
z diamenty,  
a nad głowy
45. szczyt gotowy,  
krom korony  
boskie throny.  
W niebo wniść,  
iuz tam żyć. Na wieki.

50. O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż w niebie potrawa  
twa?

Tam z anyoły  
spolne stoły;  
tam kęs smaczny,

55. nikt nie łączny;  
sam god sprawca  
tam chleb zbawca.  
Tym tu żyję,  
tym tu tyję.
60. W niebie żyć,  
z Bogiem żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż w niebie zabawa twa?  
Bez przestania

65. krzyk śpiewania:  
Święty, święty!  
Triumph wzięty,  
tryumph śpiewa,  
tryumph miewa,
70. kto zmoł nędzy,  
grzechow iędzy.  
W niebo wniść,  
iuz tam żyć. Na wieki.

- O, kleynoteńku, duszo cna,  
75. iakaż w niebie družyna  
twa?

40. Płomień ściany—  
cłow lany,  
y pawiment  
razem stany,  
a nad głowy
45. kat surowy,  
okrył skrzydły  
czart ohydły.  
W piekło wleść,  
iusz tam mrzeć. Na wieki.

50. Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
iakasz w piekle tam karmia  
twa?

Siarki, smoły  
tam są stoły,  
tam to iedzą,

55. na tym siedzą,  
tym częstuią,  
czym y czarty.  
Wpaść do piekła—  
to nie żarty.

60. Tam biaday,  
tam siaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
iakasz w piekle zabawa twa?  
Biada, biada

65. mnie popada:  
to tam miewam,  
to tam śpiewam,  
skwirczę, płaczę,  
z musu skaczę.
70. Po roskoszy  
dyabeł płoszy.  
W piekło wleść,  
tam iusz mrzeć. Na wieki.

- Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
75. iakasz w piekle družyna  
twa?



- Bog mym oycem,  
Troyca ista,  
matka moia—  
Mać przeczysta,  
80. anyoł sługą,  
swą posługą  
Boga sławi,  
a mię<sup>1)</sup> bawi.  
W niebie żyć,  
85. z Bogiem żyć. Duszyno!
- O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż była tam droga  
tma?  
Była y iest iazda nasza  
lepsza, niż woz Heli-  
asza.
90. Nas weseli  
archanyeli  
przy swym dzwięku  
noszą w ręku.  
W niebo wniść,  
95. iuż tam żyć. Na wieki.
- Oś. O, kleynoteńku, duszo cna,  
gdzież do nieba y skąd  
droga?  
Od pokory  
na cnot dwory,  
100. przez szpitale,  
przez klasztory.  
Z Rzymu zgoła,  
a z koscioła,  
komu trzeba  
105. iść do nieba.  
W niebie żyć,  
wiecznie żyć. Duszyno!
- O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż kupia na te nieba?

<sup>1)</sup> Напеч. mnie.

- Bies mym backiem,  
dyabeł bratem,  
szatan sędzią,  
a czart katem;  
80. swym ożogiem  
w piekle maca,  
a iak głównią,  
nas obraca.  
Tam siaday,  
85. tam biaday! Chudzino!
- Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
iakasz była tam przepaść  
twa?  
Prędko w ziemię przepadł  
Dathan,  
prędzejz dusząpada szatan.
90. Pędzi z trzaskiem,  
wlecze z wrzaskiem,  
wziął w pazury,  
ciężko z gury.  
W piekło wleść,  
95. iusz tam mrzeć. Na wieki. ||
- Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
gdziesz do piekła y skąd  
droga?  
Wprzod człek lichy  
pada z pychy;  
100. z karczmy, z guzy,  
przez zamtuzy,  
przez bluznierstwa,  
przez kacerstwa,  
herezya  
105. w piekło wia.  
Tam śiaday,  
tam biaday! Chudzino!
- Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
iakasz wina piekła winna?



110. Płaci wiara  
y ofiara,  
to targ stary  
te toaryw:  
za kęs wody
115. doysć ochłody,  
za szmat chleba  
kupić nieba.  
W niebo wniść,  
iuz tam żyć. Na wieki.

120. O, kleynoteńku, duszo cna,  
kto tam do was przewod-  
nią ma?

Sam wprzod wiedzie  
miłosierdzie,  
w kompaniey

125. Syn Maryey,  
y ubogi,  
ślepy, chromy  
wiedzie pany  
w rayskie domy.
130. W niebie żyć.  
z Bogiem żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,  
iakaż twoia to nagroda?  
Mała praca,

135. wielka płaca:  
Bog za szkodę,  
Bog w nagrodę;  
troszkę sie mu  
posłużyło,
140. a wiecznie sie  
nagrodziło.  
W niebo wniść,  
iuz tam żyć. Na wieki.

- O, kleynoteńku, duszo cna,  
145. niech że z tego Bog chwa-  
tę ma,

110. Zła ofiara  
przy złey wierze,  
za dług stary  
dyabeł bierze.  
Myśl łakoma,
115. skąpa to ma,  
tu nie żyie,  
a tam wyie.  
W piekło wleść,  
iusz tam mrzeć. Na wieki

120. Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
ktoć, byś laźła, kazał, w  
piekło?

Sprawiedliwość—  
złych zelżywość,  
a Zbawiciel—

125. nasz sędziel,  
y ubogi  
na nas srogi,  
za drobiny  
kładzie winy.
130. Tam biaday,  
tam siaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, du: zo zła,  
i zkąd twoia to utrata?  
Za grzech płochy,

135. roskosz trochy,  
wieczny kłopot  
tway to koczot;  
czart y z światem  
sstał sie katem,
140. zdrayca ciało  
tu przygnało.  
W piekło wleść,  
iusz tam mrzeć. Na wieki.

Ach, kozo, kozle, duszo zła,  
po robocie twa y  
płaca.



że on z szczerę  
swey miłości  
nabawił cię  
tych radości.

150. Święty, święty! —  
śpieway iemu,  
wiecznie w Troycy  
iedynemu.  
W niebo wniść  
155. y tam żyć. Day Boże!

*Kiew 1914 — Praha 1928.*

Co grzech zbredził,  
to Bog stwierdził,  
biadasz, biada,  
iusz zła rada:  
na świat, ciało,  
czarta zgrzytay,  
a o koncu  
mąk nie pytay!  
W piekło wleść  
y tam mrzeć. Strzeż Boże!

*Ю. А. Яворский.*



Др. ТОДОТ ГАЛІП:

## Звичаєве право спадкове на Верховині

яко джерело діючого права.

1). На Підкарпаттю обов'язує й досі приватне право угорське<sup>1)</sup>, котре є продуктом рецепції (фактичної, а не формальної) елементів права римського, австрійського і німецького, але також має свої самобутні риси, зв'язані з правопочуттям народів, розселених по обох боках Тиси і Середнього Дунаю.

Угорське приватне право не зазнало генеральної кодифікації. Ся обставина мала той наслідок, що виданий в 1811-тім році Австрійський кодекс цив. законів міг бути октройований також в Угорщині і т. зв. побічних краях. В сих послідних (Трансильванії, Темешькім Банаті, Хорватії і Славонії) той кодекс остав ся *jus scriptum* по-нині, наколи в осередних і північних областях, м. и. також в Підкапатській Верховині австр. кодекс небавом був знову скасований. Все-ж таки оставив він і тут глибокі сліди в правнім життю: многі австрійські норми вдомашнилися яко *usus fori*.

---

<sup>1)</sup> В територіях, що в наслідок великої війни змінили свою державну приналежність, прежнее цив. право осталося по суті без зміни. В Історичних землях чеських, Галичині й на Буковині остався в силі австрійський Кодекс з р. 1911. На Холмищині обов'язує з-давна право Конгресової Польщі (Наполеонівський Кодекс) в західній Волині Свод законів гражданских, подібно як і Бесарабії, (де має субсидіярне значіння місцевий Кодекс Арменопула). На Великій Україні заціліло старе українське право на Лівобережжю; численні матеріальні постанови Статуту Литовського були рецеповані рос. Сводом зак. граж. яко партикулярне право губ. Чернігівської і Полтавської. З днем 1/III. 1923 р. заведено на Україні Гражданский Кодекс УССР т. є. цивільне право Світської Росії з малими лиш змінами.



Після невдалої спроби введення австрійського кодексу Угорщина, не маючи свого власного кодифікованого права, правувалася правом звичаєвим і тими ступневими спеціальними кодифікаціями, яких вимагали обставини нового господарського і соціального життя, як вексельне, торговельне і конкурсове право, устав о земельних книгах, закон о опіці, закон о супружестві.

Поза тими й іншими, дрібнішими кодифікаціями спеціальних галузей права, в нашій області права остається в силі засада, що в державі обов'язує, за браком спеціального писаного закона, норма звичаєвого права.

Уже висше було згадано, що ті звичаєві норми вироблялися часто *usu fori*, способом неформальної рецепції. Елементи чужого права втискалися в правосвідомість шляхом юдикатури Королівської Курії. Теорія права і норми права річезового і облігаційного бралися з загальної скарбниці Юстиніянського права, рецепованого європейським Заходом. То могло тим лекше статися, що у своїм звичаєвім праві не було достаточного кріпких понять того роду. Лиш там, де були міцно зложені власні пересвідчення правні, устоялися звичаєві норми. А се мало місце особливо в царині права спадкового.

II) Норми угорського звичаєвого права мають свій пам'ятник в збірнику „*Opus tripartitum juris consuetudinarii inclty regnis Hungariae*“. Автор збірника, *magister Stephanus de Werbewcz*, протонотар, старший писарь при Королівським трибуналі (Курії) з походження дрібний шляхтич з Карпаторуського Краю (з села Вербовець, недалеко міста Севлюша, у підніжжя Верховини) — звів до купи в одну цілість ті різнородні правні елементи, домородні і сторонні, що крижувалися в областях стародавньої Паннонії і доти не були зібрані в систему, а існували як *membra disjecta* протягом віків.

Скупість правної творчости тодішньої доби пояснює автор того Трикнижжя воєнною вдачою мадярського народу.

„*Gens enim nostra a prima ipsa nascentis imperii origine rebus duntaxat bellicis intenta, caeteris diciplinis minus videtur incubuisse. Quo factum est, ut ad leges ipsas vel exactiori cura sanctiendas vel naturiori examine promulgendas nec ocium nec tempus, satis idoneum super fuerit.*“

Але попри войовничих мадярів в Угорщині жили давні тубильці, славяне хлібороби. Од сих славян мадяри, прийшовши (896 р. по Христі) в низини Тиси і Дунаю, перейняли матеріальну культуру і правні засади. Славянська людність не була „*rebus duntaxat bellicis intenta*,“ а вела більше сумірне родове життя і мала вироблені положення, котрі увійшли в Трикнижжя jako *consuetudo* нації



В царині спадковства Трикнижжя має много спільного з иншим памятником славянського права тої доби — із Статутом Литовським.

Вербовцеве Трикнижжя повстало з наказу Угорського Короля Володислава II. Але предложене 1514 р. угорському соймови, воно ухвали соймової не одержало і автор надрукував свій твір яко приватну працю власним коштом (у Відні 1517 р).

Трикнижжя обнимає: вступне слово (Praefatio) — далі йде Пролог, 16 титулів, (теорія права), — далі перша часть, (134 т.) право матеріяльне, — потім II-га часть (86 т.) процес, — III-тя часть (36 т.) право партикулярне провінцій і муніципій, — а наслідок Посліслово до читальників.

В посліслові до читальників автор пояснює високу ціль, якою кермувався він в своїй праці: *ut tot diesjecta ac divulsa municipalium hujus Regni Hungariae consuetudinum et constitutionum membra in unum velut corpus coacta... in omnem posteritatem propagarentur.* (Trip. „Lectoribus salutem.“)

О методі автора нехай також говорять власні слова автора: „*Nemo autem id sibi persuadeat, me tantum mihi autoritates vindicasse, me novas aliquas leges afferre ac superaddere fuerim ausus, sed ea duntaxat, quae a majoribus meis accepi, quaeque observari in pertractandis judiciis causisque discutiendis vidi, audivi, didici, in unum quasi volumen contuli ac digessi, consilio tamen cum caeteris meis collegis et patrii juris ac consuetudinum non ignatis prius communicata.*“ (Trip, „Praefatio“).

Як високо ціниться Трикнижжя до-нині яко памятник живого права, свідчить оречення ученого Антона Алмаші, котрий каже, що воно є: „*ein Markstein der ungarischen privatrechtlichen Literatur... erster Versuch einer wirklich systematischen Darstellung des ungarischen Rechtes, zugleich die eigentliche Grundlage der literarischen Behandlung des Stoffes.* (Ungarisches Privatrecht von Anton Almasi, Berlin und Leipzig 1922).

„Трикнижжя“ можна уважати за стовп і основу угорського права звичаєвого до 1848 р. Потрясення тої доби виявили потребу корінної новелізації того права в звязку з еманципацією сільських кріпаків і зрівнянням середовічних станів. Зродилася думка видання угорського Кодексу. Але до того, як уже згадано, не прийшло. Діло скінчилося на тім, що була скликана комісія для установлення угорського національного права (Judex-Kurialkommission). Праця комісії була ухвалена Соймом, але санкції не одержала і являється також по суті звичаєво-правним утвором.

Правна традиція, на котру складаються а) положення Три-



книжжя, б) статті Комісії з р. 1861 і в) децизії Курії (*usus fori*) — утворила окреме угорське право спадкове, яко своєрідну одміну з цікавими особливостями.

III). Основні положення спадкового права угорського, а то: право дідичення в об'єктивнім змислі, суб'єктивна здібність до дідичення, договірне і тестаментарне дідичення покриваються взагалі з положеннями *ius communis*. Окремішности зустрічаються з царині дідичення *ex lege*.

1. Вступлення в спадщину відзначається принципом безпосередности переходу спадщини з моментом смерти спадкодавця. Наслідник не мусить подавати заяву о прийняттю спадщини; його матеріальне право не залежить од такої попередньої заяви.

По римському праву, для прийняття спадщини така заява була потрібна (*aditio hereditatis*). По австрійському Кодексу (§. 797) т. е. по досі діючому праву в історичних землях Чеськослов. Республіки, треба мати ще окремий декрет на наслідство, виданий судом в спадковій пересправі. По рос. Своду зак. гр.<sup>1)</sup> спадщина належить наслідникам від моменту смерти спадкодавця (ст. 1254), але для одержання спадщини потрібна згода наслідника о прийняттю, або виразна, або *facto concludente* (ст. 1261). По Сов. Гражд. Кодексові<sup>2)</sup> „допускається наслідство по закону и по завещанию“ (ст. 416), при чім наслідник уважається прийнявшим спадщину, если він в певнім речинці не заявить відмови від спадщини приналежному судові (ст. 429).

2. Із безпосередности і безформенности дідичення слідує, що угорське право не знає установи „*hereditas jacens*“. З моментом смерти спадкодавця, наслідник може здійснювати своє право дідичення на протязі всього звичайного часу передавнення, котрий по угорському праву триває 32 року.

Права і обовязки спадкоємця суть тотожні з правами й обовязками спадкодавця, але спадкоємець одвічає за довги лиш по силам спадщини. Аби охоронигися від одвічальности за перевисшаючі пасиви, він не потребує приймати спадщину *cum beneficio inventarii*, як того вимагає австрійський Кодекс (§. 802 і сл.) ані подавати „отзив о неплатежѣ долгов“ (Свод з. гр. ст. 1261).

Наслідник може від спадщини ухилитися, а то або односторонною відмовою по відкриттю відумерщени, або договірним одреченням як перед відкриттям відумерщени, так і потім.

<sup>1)</sup> Свод законов гражданских, изд. 1914 г.

<sup>2)</sup> Гражд. код. РСФСР, коментарий проф. А. Г. Гойхбарга и И. Т. Кобленца. Москва 1925.



3. Угорське право спадкове розрізняє межі одіиченим а набутим маєтком, „приобрітком“ (місцевий карпаторуський термін). Родинний, то є одіичений маєток переходить в спадку до членів тієї галузі родини, через котру маєток дістався до спадкодавця. По одіиченню родинного маєтку або його вартости од активного стану спадщини одержується „приобріток“.

а). В першу чергу чергу, з виключенням інших претендентів дідичать маєток (родинний і приобретений) правесні нащадки, згл. в їх заступстві їх дальші потомки (покоління). Але оставший в живих супруг має *облігаційне* право на половину тої частини приобретку, котру супруги спільно придбали в супружестві. З кровними нащадками суть рівні діти узаконені і приймаки (усиновлені). Неправесні діти дідичать лиш по матері нарівні з правесними.

б). За браком нащадків, дідичить в цілім приобретеним маєтку супруг (супруга). Практика суду витворила пресумцію, що відумерлий маєток уважається *in dubio* за приобретений маєток спадкодавця, а маєток, приобретений в супружестві, за спільний приобреток супругів. Коли немає супруга, то приобреток одідичують родителі (по половині), зглядно їх нащадки по правилу спадкового заступства, а за браком таких нащадків — прадіди і прабабки і так далі, аж до *цілковитого вичерпання предків*. Тоді відумерщина припадає державному скарбові.

в). Що до *родинного* маєтку, обовязує правило: родинний маєток за браком десцендентів — припадає тій галузі родини, від котрої він походить. Коли спадкодавець предмет родинного маєтку одчужив, то наступає „редінтеграція“, на місце самого предмету вступає вартість предмету. Родинний маєток передається покликаний галузі роду ступнево взад, то є, насамперед найблзшому предкові, котрий сполучує спадкодавця з прародителем, від котрого маєток походить. За браком того найблзшого предка, дідичать його нащадки, при чім застосовуються загальні засади спадкового заступства. Коли нема родових наслідників, то маєток родинний зливається з приобретеним і припадає законним наслідникам. За браком таких, дідичить державний скарб („Корона“).

4. Законна вдова має вдовиче право (*jus viduale*), котре дає їй спадково-правний титул на доживотний ужиток спакового маєтку.

Обсяг вдовичого права неоднаковий. Залежить воно від того, чи вдова була першою чи другою жоною спадкодавця. Коли у першій жоні суть спільні зі спадкодавцем нащадки, то ужиток простирається на всю відумерщину. Коли-ж вдова була другою жоною і коли лише від спадкодавця осталися нащадки (з першого супруже-



ства), то вдова (селянського стану), має ужиток одної дитячої пайки. (§ 18 зак. VIII: 1840). Відносно дітей з другого шлюбу її вдовиче право є необмежене. Коли-ж спадкодавець не мав жадних нащадків, то вдова бездітного спадкодавця одідичує у вічність приобритений маєток і одержує доживотте в родиннім маєтку супруга. Суд може вдовиче право змінити, а зокрема його обсяг зменшити.

Погасає вдовиче право в наслідок послідууючої недостойности, або через новий шлюб вдови і, натурально, з її смертю. Крім вдовичого права існує ще й шляхетське „вдовиче дідиченне“ (*successio vidualis*) відносно деяких предметів спадщини (коней, карити, гардероби). Для широких кругів се право не має практичного значіння.

5. Спадкодавець може розпоряджатися всім своїм маєтком, не лиш приобритеним але й родинним, як за живота, так і на случай смерти, але законні наслідники мають право на повинну (доко-нечну) пайку („указную часть“ „легітиму“).

Інститут доконечного дідичення увійшов в звичаєве право угорське шляхом матеріальної рецепції Юстиніянського права, але має тут натуру відказу (легату), і узадає лише субсидіярну одвічальність доконечного спадкоємця за пасив спадщини.

„Повинна пайка“ становить для нащадків половину того, що вони би по закону одержали, то є половину як приобритеного, так і родинного маєтку; для родителів-же половину з того, що кождому з них припало би в уділ з родинного маєтку.

6. Правне положення наслідників, їх взаїмні стосунки, їх одвічальність супроти третіх осіб характеризуються, як уже висше згадано, засадою безпосередности переходу спадщини на наслідників в момент смерти спадкодавця.

Права наслідників може спадкодавець заповітом, або актом між живучими змінити, обставити умовинами і наказами, і може установити підставних наслідників, а недостойного наслідника од дідичення виключити. О тій матерії трактують окремі узаконення (напр. висше згаданий закон о тестаментях). Що до того, а рівно-ж що до правних способів, котрими наслідник може доходити спадщини (секвестрація, позов), угорське право іде взагалі за засадами *juris communis*.

Тут буде не від речі провести де-які паралелі з постановами українського права, редепованого в російськїм Своді зак. гр. Належить сюди питоме славянському праву уявлення о родиннім (родовім) маєтку і о правах супругів що-до спільно придбаного майна.



Право членів роду на родовий маєток забезпечує Свод. зак. гр. Забороною тестовання на річ осіб, не належачих до роду (ст. 1068 і сл.) - і правом викупу родового маєтку, що його спадкодавець продав (ст. 1346). По угорському праву спадкодавець може розпоряджатися родовим маєтком, як між живучими так і на случай смерти, але ту свободу обмежують: в першій случаю право наслідників на ред-інтеграцію із приобріткю спадкодавця, а в другій случаю — право на повинну пайку (легітиму).

Права українських супругів що-до спільно придбаного маєтку (приобріткю) суть дещо відмінні від права угорського. Супруже дідиченне по українському праву настає тоді, коли супруги при одруженню не мали, ні одно ні друге, жадного маєтку; тоді оставший в живих супруг одідичує при дітях третину всеї відумерщини, а коли нема дітей — всю відумерщину. Поза сум случаем, панує засада повного маєткового розділу супругів, лише вдові належиться її віно-если воно було забезпечено т. зв. віновим записом мужовим; за браком такого запису, вдові належиться доживоття — що-до певної пайки спадщини, в залежности од того, чи осталися діти, і чи вдова одружилася в друге і т. п. (ст. 1157 Св. зак. га.) Угорська жона дідичить в цілім приобрітенім маєтку мужовім, если нема дітей, а при дітях, як сказано, має вона облігаційний правіж на половину спільно придбаного з мужом майна, крім того також правіж на своє віно; сей правіж має натуру облігації, набутої *inter vivos*, і наступає також з розводом, наколи реституція віна української жони має свійство правіжа *mortis causa*.

Угорське право спадкове узнає рівноправність полів: син і донька одержують рівну пайку. По українському праву син і донька дідичать по рівному в материнській відумерщині (ст. 1133 Св. з. гр.) Щодо батківщини маємо обмеження в дусі московського права: донька при синові т. є. сестра при братові дідичить в земельнім (позагородським) маєтку сему часть (ст. 1128).

По українському праву син „одділений“ за живота родителів, і донька, що дістала за живота отця віно, уважаються виключеними од участі в спадщині (ст. 999 і 1005). По угорському праву одержаний наділ зглядно віно вчисляються в законну пайку, т. є. не нищить права дітей на доповненне пайки.

В заключення можна сказати, що угорське право спадкове прийнявши в себе переважно положення *juris communis*, запозичило також важні елементи славянського права, котре досталося на власти-



ву Угорщину через Підкарпатську Верховину, і удержалося воно в силі та розвивалося завдяки Трикнижжю Стефана Вербовця, знаменитого знавця правних звичаїв близької йому Верховини.



Др. Василій Гаджега:

## Два найдавнішїи наши привилеї.

### I.

Року 1911. др. Антснїй Годинка видав в Ужгородѣ збѣрку диплом и грамот греко-католического епископства мукачевского<sup>1)</sup>. Сей дипломатарїум є дѣйстно таким и для Пѣдкарпатскоѣ Руси. Межи найдавнішїими выпечатанѣ в сѣм творѣ двѣ грамоты, яких оригінал находится в епископскѣм архивѣ в Ужгородѣ. Одна є грамота мадярского короля Матїя I. из року 1479. дня 20. марта выдана в Будинѣ<sup>2)</sup>, в котрѣй король освободжує священникѣв волоских греческого обряду в жупѣ Мараморош од всякоѣ королѣвскоѣ дани на просьбу митрополита бѣлогородского (Нандор-фейервар) Іоаниціуса, и сучасно приказує королѣвским збирателям податей, щобы не збирали жадноѣ королѣвскоѣ дани од них. —

Друга—се грамота мадярского короля Владислава II. из дня 29. ноября 1498. выдана в Будинѣ<sup>3)</sup>, де король урядам жупы мараморскоѣ приказує, абы настоятеля (прїора=игумена) монастыря св. Михаила в Мараморошѣ обороняли против епископа Іоанна Мукачевского, який, як скаржитья игумен Гелазїй, несправедливо пожадає церковнѣ дани и угнѣтає вѣрникѣв монастыря, хотѣ они привилеєм константинопольского патріархи суть освободженѣ.

Дащо треба ми замѣтити к слову „волоскѣ“. Волохи,

<sup>1)</sup> Пѣд титулом : A munkácsi gör. szert. püspökség Okmánytára, I. köt. 1458—1715. gyűjtötte, összeállította és közrebocsátja: Hodinka Antal, Ungvár 1911. Unio könyvnyomda R.-T. I.-LVI., 1-668. lap.

<sup>2)</sup> Ibidem, Num. 2. pag. 2-3.

<sup>3)</sup> Ibidem, Num. 7. pag. 9-10.



в лахи означає найперше кочуючих пастырѣвъ, як видно се из грамот сербских королѣвъ из першоѣ половины XIII. столѣтя. Сяк Стефан I. (1222.—1228.)<sup>1)</sup>, дальше Стефан II. (1293.—1302) уживає се слово по тому примѣру, як се уже и переже греческѣ писателѣ уживали и писали. — Мало пѣзнѣйше называються и безсуперечно руськѣ села „olachales“ або „valachales“<sup>2)</sup>. Ёще и в XVIII. столѣтю в урбаріальных списках называється „валах“ пастух овец<sup>3)</sup>. Одже слово волохи не означає строго и выключно румунѣвъ по теперѣшному, хоть таких було в час выдання спомянутоѣ грамоты в Марамороши великим числом, но о много меншим як русинѣвъ. — Що се так розумѣлося и тогды, найлѣпше указує друга, слѣдуюча грамота короля Владислава.

Оригинальнѣ дипломы сих королѣвских приказѣвъ хороняться в нашѣм епархіальном архивѣ в Ужгородѣ и теперѣ удалось менѣ из обоих дати зробити и выготовити кліше, вслѣд чого подаю и правдивый, вѣрный опис (фак-симіле) обоих диплом. А понеже обѣ дипломы суть писанѣ по латински, придаю и текст их оригинальный з вѣрным переводом их руським, бо копію рукописа не много будуть знати читати або их и розумѣти.

„Nos Mathias dei gracia rex Hungarie, Bohemie, etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillime supplicacionis instanciam fidelis nostri reverendi Iwanthyae metropolitani Nandoralbensis nostre propterea porrecte majestati, tum vero ex gra-

Мы Маеій из ласки божѣвъ король Угорщины, Чехіѣ, и проч. памяти передаем, силою настоящих изьявляючи всѣм, котрым же приходит, що мы найсмирнѣйшу просьбу нашего вѣрника велебного Іванніеія метрополита бѣлогородского подану зато Нашой Высокости, но и из окремѣшноѣ ласки всѣх и каждого

<sup>1)</sup> Гляд. мой: „Додатки к исторіи Русинѣвъ и руських церквей в Ужанской жупѣ, випечатано в „Наук. Зборнику Тов. Просвѣты в Ужгородѣ,“ року 1924. стор. 234.-5 замѣтка 4. и слѣд. 1.

<sup>2)</sup> Гляд. мой: „Додатки.....“ Наук. Зборник Тов. Просвѣты р. 1925. стор. 173—5.; а року 1922 стор. 143—147. и замѣтка 3.—р. 1927, стор. 8—9. зам. 3.—Szulinczák László, Mikor történt a kárpátaljai ruthének betelepülése hazánkba? Ungvar, 1918. pag. 40—42. — „Végül a XVIII. századi urbéri jegyzékek a birkapásztort nevezik „valach“ — nak. tehát a valach nem feltétlenül oláhot (rumunt) jelent, mint egyesek hiszik, hanem csak általában pásztort, ki rutén is lehetett és a felvidéken a legnagyobb valószínűséggel az is volt.“

<sup>3)</sup> Ibid. Szulinczák. — Herm. Ign. Biedermann, Die ungarischen Ruthenen, Inon-sbruck, 1867. II. 1. pag. 84. „Die im Westen des ungarischen Ruthenengebietes hie



cia speciali universos et singulos Walachos presbyteros fidem Grecam tenentes in comitatu Maromorusiensi existentes, presentes et futuros de solutione quarumcumque taxarum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum per ipsos in medio regnicolarum nostrorum solvi maiestatique nostre ab eisdem provenire debencium, perpetuis futuris semper temporibus graciose duximus eximendos et supportandos, imo eximimus et supportamus presentium per vigorem. Quo circa vobis fidelibus nostris universis et singulis dicatoribus et exactoribus<sup>1)</sup> quarumcumque taxarum nostrarum<sup>2)</sup> tam ordinariarum quam extraordinariarum, item comitibus camerarum salium nostrarum regalium in predicto comitatu Maromarusiensi pro tempore constitutis eorumque vices gerentibus harum serie firmiter precipiendo mandamus, quatenus amodo deinceps prefatos Walachos presbyteros, ut prefertur, fidem grecam tenentes prefatoque metropolitano subjectos ad solutionem aliquarum taxarum ordinariarum scilicet et extraordinari-

волоского презвитера держачого греческу вѣру в жупѣ Марамороскѣй теперѣшних и будущих од плаченя яких нибудь такс так порядочных, як и непорядочных, яких они посеред горожан наших платити нашѣй Велюкости подавати обвязуються, рѣшилисьме ласкаво увольнити на всегда на будущѣ вѣчнѣ часы и высвободити, власне увольниме и выймеме силою сих. Позад се всѣм вам и каждому дикаторам и ексекуторам<sup>1)</sup> яких нибудь наших<sup>2)</sup> такс так порядочних як и надзвычайных, також жупанам комор наших королѣвских солей в переже названѣй жупѣ Марамороскѣй сим часом поставленным, як и их заступникам силою сих твердо приказуючи повелѣваеме, щобы по сему названых презвитерѣв волоських як сказано держачих греческу вѣру и названому митрополиту пѣдверженных на подаваня яких такс або порядочных або и непорядочных, якѣ посеред наших пѣдданных мають платитися, против выразу горѣ названѣй нашѣй привилеѣ оподатковати и присило-

und da vor Zeiten wahrgenommenen „Walachen“ waren keine Rumänen, sonder Schafhirten slavischer Nationalität, vornehmlich Ruthenen, welche nach ihrem Beruf so genannt wurden.“ — Anmerkung 2. „In der königl. Antwort auf die Anträge des ungar. Landtags von 1582. (wovon ich eine gleichzeitige Abschrift im Innsbrucker Stath. — Archive, Ferdinanda, Fasc. 361. auffand) heist es: De Ruthenis insuper, quos et Valachos vocant, sciendum existimat Mattas Sua: ut hi, qui in terris olim Christianorum conederint et antiquitus Decimam dederint, nunc quoque decimam Episcopo conferant“.

<sup>1)</sup> Дикаторы и ексекуторы були збиратель королѣвских податей.

<sup>2)</sup> Се слово є в самѣй грамотѣ, но хибить у Годинокы I. с.



arum, in medium regnicolarum nostrorum solvi debencium, contra formam premissae nostre exemptionis dicare et cempellere, ipsosque ratione non solucionis earundem in personis rebusque et bonis ipsorum quibusvis impedire, turbare seu quovis modo dampnificare nusquam et nequaquam presumatis, neque sitis aucti modo aliquali gratie nostre sub obtentu. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude sabbatho prox. ante dom. letare<sup>1)</sup> a. d. MCCCCLXXIX. regnorum nostrorum Hung. etc. a. 22. Bohem. vero 11. — Relatio Urbani prepositi thesaurarii regii m. pr.“

Грамота є писана на пергаменѣ пѣд (37·7×29·8 см.) текстом притиска-на на червенѣм, папером закритѣм, воску королѣвска печать, яка уже дуже популася. Диплома хорониться в єпархїальнѣм архивѣ в Ужгородѣ пѣд номером: Archivum Dioec. Privil. et prot. GC. 1. доложена и урядова копія из р. 1796. удостовѣрена.

„Wladislaus dei gracia rex Hungarie Bohemie etc. fidelibus nostris comiti vel vicecomiti et iudicibus nobilium<sup>2)</sup> cottus Maromarusiensis presentibus et futuris salutem et gratiam. Exponitur matti nostre in persona religiosi fratris Hylarii Grece fidei professoris prioris monasterii b. Michaelis archangeli in Maromarusio fundati, quod licet nos certas literas revmi in Christo patris fratris Anthonii patriarche Spolitani super certis indultis et li-

вати, и самих в припадку их неплачѣня в их особах, рѣчах и их маєтках яких нибудь заборонити, безпокоити або якнибудь шкодити николи и нияк осмѣляйтеся и не будьте смѣлѣ як нибудь из огляду достати ласку нашу. По перечитаню теперѣшних мають вернутися указующим. Дано в Будинѣ в найблизшу суботу перед Недѣлею летаре<sup>1)</sup> року Госп. 1479. царства нашого Угорщини и проч. р. 22, а Чехїѣ 11. — Предложеня протоієрея королѣвского скарбника Урбана, вл. р.“

Владислав з божѣ милости король Угорщини, Чехїѣ проч. нашим вѣрникам жупану або пѣдтупану и судїям нямешѣв<sup>2)</sup> жупы Маромароскоѣ теперѣшним и будучим поздоровленя и мир. Предлагаєся нашѣй Великости в особѣ монашеского брата Гиларїя исповѣдника греческоѣ вѣры, игумена монастыря бл. Михаила Архангела в Мароморшѣ основаного, що хоть мы якусь грамоту превелебнѣш. в Христѣ отця Антонїя патрїярхи Конс-

<sup>1)</sup> Т. є. 1479. 20. Mart., як передає Годинка. I. с.

<sup>2)</sup> Т. є. по теперѣшному: главнослужным.







bertatibus ac iuribus prefati monasterii per eundem patriarcham concessis ad supplicacionem eiusdem exponentis confirmaverimus<sup>1)</sup>, tamen venerabilis frater Iohannes eppus de Monkach Grece fidei professor in estate proxime preterita contra huiusmodi indulta patriarche omnes populos in pertinenciis dicti monasterii commorantes vigore quarundem litterarum nostrarum ad sinistram expositionem eiusdem a matre nostra, ut dicitur, impetratarum vellet et niteretur taxare et ad illegitimam receptionem proventuum dicti monasterii inhiare. Et licet nos utrasque partes ad presenciam mattis nostre vocari fecerimus, ut inter ipsas super ipso negocio iudicium faceremus, tamen quia prefatus eppus de Monkach pro tempore deputato coram nobis non comparuit, ideo nos ipsum exponentem in iuribus suis infra revisionem huiusmodi differenciarum turbari nolentes, mandamus fidelitatibus vestris serie presencium firmiter, ut acceptis presentibus prefatum exponentem contra iura et privilegia dicti monasterii ad solucionem illegitimam aliquorum redituum prefato eppo de Monkach artari non permittatis, sed ipsum interea, quousque scilicet per nos causa et differencia pretacta revidebitur, mattis nostre in persona et

тантиннопольского о деяких привилеях и свободах и правах названого монастыря дозволенных од тогоже патріярхи на просьбу тогоже просителя, подтвердились<sup>1)</sup>, однакож велебный брат Іоани, епископ Монкачевский, исповѣдник греческоѣ вѣры в теперь минувшом лѣтѣ против сякого привилею патріярхи и всѣх жителѣв жиющих в околицях названого монастыря силою якоѣсь грамоты нашоѣ по своему злomu толкованю, яку од нашоѣ великости, як кажеса, достав, хоче и усилюеся оподатковати и стараеся достати незаконно доходки названого монастыря. И хоть мы обѣ стороны перед великостъ нашу далисьме покликати, абы межи ними о сѣй справѣ далисьме розсудити, однакож, позаяк горѣ названный епископ из Мукачева на постановленный час перед нами не появився, зато мы самого просителя в его правах без ревизіѣ таких рѣжниць не хотячи безпокоити, приказуем вашим вѣрностямъ силою настоячих сильно, абы доставши теперѣшне предречного предложителя против права и привилею названого монастыря на плаченя деяких доходковъ выше названому епископу из Мукачева, не дозволите присиловати, но его межи сим, доки власне справа и речена рѣжни-

<sup>1)</sup> Р. 1494. дня 16. мая. Гляд. грамоту Наук. Зборник Тов. Просвѣты року 1924. стор. 15.—17.



*Handwritten initials or decorative mark at the top left of the page.*

*Handwritten Latin text in a cursive script, likely a transcription of the original document's content.*

*Handwritten signature or name at the end of the text.*



Грамота кор. угорского Владислава з р. 1498.

auctoritate presentibus vobis in hac parte concessa et iusticia mediante protegere, tueri et defensari debeatis. Secus non facturi. Presentibus perlectis exhi-

ця пересмотреться через нас, в особъ нашой великости и авторитетом вам настоящим в сѣй справѣ дозволеной и путем истины подпирати хоронити и бо-



benti restituti. Datum Bude in vigilia festi Andree ap. a. d. MCCCCLXXXVIII. regn. nost. Hung. etc. a. IX., Bohemie vero XXIX.<sup>1)</sup> — Relacio venerabilis Georgii prepositi Budensis secretarii regie mattis m. pr.“

ронити об'язується. Іншак не смѣйте робити. Настояче по перечитаню треба вернути указуючому. Дано в Будинѣ в навечеріє праздника Андрея Апостола в року божом 1498.<sup>1)</sup> царств наш. Угорщ. и проч. р. 9. Чехіѣ же 29. — Предложена велебного Георгія протоіерея будайского секретаря королѣвской великости вл. р.“

Грамота писана на пергаменѣ, (32·8—21·6 см.) підтекстом також притискана на червеном, папером покритом, воску королѣвска печать, яка лѣпше задержалася, як попередня. Диплома також хорониться в епархіальном архивѣ в Ужгородѣ: Archiv. Dioec. Priv. et prot. G. C. 3.

<sup>1)</sup> Т. е. 29. ноября р. 1498., як передає Годинка loc. cit. р. 16.



## Замічені похибки.

Стор.	ряд	написано	має бути
130	2 з долини	„Dějiny“	Dějiny
”	6 ”	demografii	demografii
134	25 з гори	до часів	за часів
”	31 ”	правиписанні	правописанні
135	5 ”	Евангеіе	Евангеліе
”	в примітках	порядок чисел за ч. 4. місто 1, 2, 1, 2, 5	має бути 5, 6, 7, 8, 9.
135	в примітці 6)	місто каноническія визитаціи 1750 – 1767	22 має бути Каноническія визитаціи 1750 – 1767 гг.
”	в примітці 7)	въ карпаторукой — въ карпаторуской	
136	1 з гори	церковнослквянскої — церковнославянської	
”	12 з долини	1592	1492
”	14 ”	XVI.	XV.
138	1 з гори	зазначується	зазначується
”	4 ”	Хуноковці	Хуньковці
”	10 з долини	вичеслені	вчислені
139	4 з гори	оклиці	околиці
”	22 ”	з XVI.. століття	з XV. та XVI. століття
”	23 – 24 ”	Михаль	Мигаль
”	26 ”	а е = і	а о = у, е = і
141	3 ”	нового	нового
”	12 ”	Існнн	Існнн
”	18 ”	на	на
”	18 ”	выразити	выразити
142	10 ”	Басісієм	Басілієм
”	20 ”	Рахювскій	Рахювскій
143	20 ”	шлювкє	шлюбкє
”	21 ”	правдывзаимственной	правды взаимственной
144	3 ”	кокова <sup>ч</sup>	кока <sup>ч</sup>
145	10 ”	прѣдѣьныи	прѣдѣьныи
”	13 ”	пограничних	пограничних говорів
146	3–4 ”	а хто-єи	а хто-єи
”	13 ”	(=про-данѡв	(=Про—данѡв
”	7 з долини	и шѣіроканной	и шѣіроканной
147	10 з гори	проклат	проклат
148	9–10 ”	Запису Вульхивця	Запис у Вульхивцях
150	3 ”	іх <sup>ра</sup>	іє <sup>ра</sup>
151	21 ”	Архнепскопа	Архнепископа
153	2 з долини	такаж	також
”	5 ”	ато	а то
154	1 з гори	диського учит. евангелія	доського учит. Евангелія



"	12	"	купиансмо	купиансмо
"	17-18	"	уѣ-дучи	бѣ-дучи
"	20	"	о ан у	о на у
"	9	з долини	находиться	находиться
"	6	"	нхъ	нхъ
"	5	"	ен	ен
155	19	з гори	пшеницк	пшеницк
"	20	"	копалнику	копалнику
156	2	"	пнів — ъ	пнів на ъ
"	3	з долини	при-	при-
158	16	"	акто <sup>в</sup>	окто <sup>в</sup>
159	10	з пори	и оубогѣи	и оубогѣи
"	12	"	пр(и)	пр(и)
"	14	"	кобри <sup>н</sup>	кобри <sup>н</sup>
"	19	"	сию книгѣ	сию книгѣ
160	10	"	амнѣ	амнѣ
160	3	з долини	о та	а то
"	5	"	Верхрвтським	Верхратським
161	6	"	михана	михана
163	7	з гори	попѣркзовали	попѣркзовали
"	"	"	региментомъ	региментомъ
164	8	з долини	Трестянець	Тростянець
165	5	з гори	еереднього	середнього
"	9	"	па <sup>н</sup> ства	па <sup>н</sup> ства
"	5	з долини	(Borkóczy)	(Barkóczy)
166	13	з гори	при	при
167	7	"	дѣровекѣи	дѣровекѣи
"	9	"	ахтоби	ахтоби
"	18	"	sing f.:	sing. f.
"	22	"	з змислі	в змислі
"	2	з долини	удалит	сдаанг
168	2	з гори	Сню	Сню
"	10	"	ко нашѣ	ко нашѣ
"	12	"	симнацат	симнацат
169	8	"	характериктичний	характеристичний
171	10	"	пресатни книгѣ	пресатни (Псалтир), книгѣ
"	17	"	1757	1757. р.
"	1	з долини	нонацк	полазк
172	14	з гори	редичѣи	редичѣи
173	"	"	та ідіялектичні	та й діялектичні
"	12	з долини	по калкчна	покалкчна
174	18	з гори	прозвнском	прозвнском
"	10	з долини	котар	котара
176	2	"	повннѣи	повннен
177	19	з гори	гдвору	говору
178	2	"	полян'чан'ски	полян'чан'ски
"	12	"	свідѣство,	свідѣство
"	примітка	"	потребн	потребн
174	1	з долини	к'чнхъ	к'чнхъ
"	5	"	Коспріемникъ	Коспріемникъ
180	11	з гори	Чоловікісела	Чоловік із села
183	5	"	презвнтер	презвнтер
184	3	з долини	сѣдиты	сѣдиты
186	12	"	из'	из'
"	13	"	білянським а зазначити	білянським зазначити
188	6	з гори	книжыца	книжыца
"	9-10	"	до-сего	до сего
189	3	з долини	Бѣд-лицкым за грошы	Бѣд-лицкым, за грошы
190	3	"	ахън	ахън
191	9	з гори	церковно славянїзми	церковно-славянїзми
"	7	з долини	то.	то:























